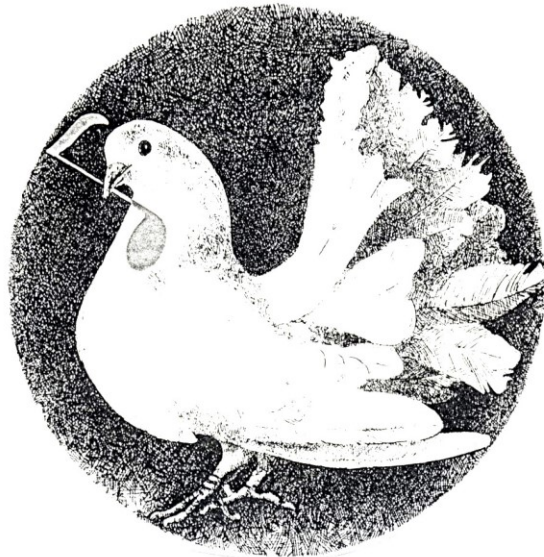

Eeva-Liisa Oksanen

Minä, Koiton Laulu ja maailma

*Kun synnyin, pääkaupunki oli haudanpimeä,
missään ei pilkahtanut valonsädekkään.
Voisivatko pommikoneet tulla jouluyönä?*

*Synnyin suuressa naistensairaalassa,
jonne äiti oli tullut turvalliselta maaseudulta,
koska tiesi synnytyksestäni tulevan vaikean.*

*Kun synnyin, joulujuhlaa silti vietettiin,
korsuissa rintamalla perhettä kaivaten,
isää ja veljeä kaipaavissa kodeissa koko maassa.*

*Kun synnyin, kaikesta oli puutetta:
valosta, lämmöstä, ruuasta, vaatteista.
Ja tietysti kukista,
joita lomalle rintamalta päässyt isäni
sinnikkäästi etsi kaupungin kukkakaupoista.
Löytyi vain pieni ruukku,
siinä tulppaani ja havunoksa.*

*Kun synnyin, Euroopan yllä oli kauhu ja pimeys.
Mutta keskitysleireissä paloi ikuinen tuli.
Miljoonat sotilaat palelivat rintamalla.
Miljoonat siviilit olivat menettäneet kotinsa.
Miljoonat ihmiset itkivät omaisiaan.*

*Synnyin pimeyteen,
vaikka maailma oli tullessa.*

Eeva-Liisa Oksanen (s. 24.12.1943)

**Koiton Laululle vuonna 2015 lahjoitetun historiikin
vuonna 2023 korjattu ja täydennetty versio.**

Sisällys

Miksi kirjoitan.....	3
Kunnon 60-lukulainen.....	4
Mikä Koiton Laulu?.....	7
Miksi ja miten tulin.....	9
Johtajat määräävät (?) tahdin.....	11
Toni (1970–80).....	11
Monna (1976–77).....	15
Kaj (1980–81).....	16
<i>Hopealeimoja Tampereelta</i>	18
Eric-Olof ja Mikis (1981).....	19
Antti (1982–88).....	21
Maritza (1988–91)	26
Matti (1991–96)	28
<i>Rimmisen dokkari</i>	32
Jussi (1996–99)	32
Thomas (2000)	34
<i>Kuvia hämärässä</i>	35
Iiro (2000–05)	36
<i>KOMin 30-vuotisjuhlat vei muistin</i>	41
Reijo (2006–11)	42
<i>Sanna Salmenkallio ja Maa</i>	43
<i>En lähde täältä salaa eli ELTS</i>	48
Jouni (2011–12)	49
Taas Jussi (2012)	51
Kaapo (2013–14).....	51
Tomas (2015 kevät).....	56
Ulkomaanmatkat.....	63
Leipzig eka	63
Tukholma eka	64
Skinnskatteberg	65
Taas Leipzig	65
Elenite – Varna.....	66
Etelä-Amerikka.....	68
Tukholma toka.....	71
Tallinna eka.....	71
Dublin.....	72
Tallinna toka.....	73
;Cuba Si!	75
Kuorolaiset.....	76
Kuoron juoksupoikia ja -tyttöjä.....	79
<i>Tää on Lyylin Kalalaatikko</i>	84
Puitteet, konstit ja vaatteet.....	85
Lauluista ja laulamisesta.....	88
Politiikkaa ja mielipiteitä.....	91
Alkoholi ja bileet.....	96
Enemmän kuin laulu?	98
Ain niiltä ajoin	100

Miksi kirjoitan?

Olen ollut Koiton Laulussa syksystä 1974 syksyyn 2020, siis 46 vuotta. Oma elämäni on erottamattomasti sotkeentunut kuoroon, joihin kumpaankin on vaikuttanut yhteiskunnan voimakas muutos tänä aikana. Nyt harmittaa, etten ole pitänyt päiväkirjaa. Joudun siis kirjoittamaan epätäydellisen muistini ja melko ulkokohtaisten dokumenttien varassa.

Olen kirjoittaessani miettinyt, mitä minulle ja meille kaikille tapahtui tänä aikana. Minulle jo vuodesta 1963, jolloin muutin Helsinkiin äskettäin käynnistyneen suuren muuton osasena. Sen aikana (vilkkainta 1960–75) lähes miljoona ihmistä vaihtoi asuinpaikkaa. Varsinkin suuret ikäluokat sinkoutuivat lähinnä työn perässä kauas kotiseudultaan joko Suomen asutuskeskuksiin tai ulkomaille. Pelkästään Ruotsiin muutti noin 600 000 suomalaista, joista noin puolet palasi sittemmin takaisin. Pääkaupunkiseutu kasvoi tässä mylläkässä eniten.

Muuttaessani Helsinkiin elämä oli vielä melko niukkaa ja asuntopula armoston. Henkinen ilma-piiri oli sekin aika ahdistava, sillä kaikki oli kiellettyä, mikä ei ollut erikseen laissa sallittua. Laillinen alkoholi oli kiven takana, keskiolutta sai vuoteen 1969 vain Alkosta ja viinejä vahvempia aineita näyttämällä myymälässä kuvallisen viinakortin, josta luovuttiin vuoden 1970 lopussa. Ravintoloiden ovia valvoivat valppaat portsarit ja sisällä varsinkin nuoria asiakkaita kyyläsi vihamielinen henkilökunta. Minäkin sain ensikäynnilläni Kosmoksessa ruokajuomaksi maitoa, koska olin vähän alle 21-vuotias. Maailma oli kuitenkin muuttumassa ja kuri höltymässä, kun elintaso pikkuhiljaa nousi ja valvovasta kyläyhteisöstä oli päästy eroon. Ihmettelin tuolloin muutosta, jonka perussyy selvisi vasta paljon myöhemmin. Samaan syssyyn ilmaantunut e-pilleri mursi osaltaan sekin tiukkaa sukupuolimoraalia.

Niin miksi siis kirjoitan, vaikka historian on sanottu olevan vain jälleenrakennusta, aina ongelmallista ja epätäydellistä, kuva jostakin jota ei enää ole. Tämä kirjoitus on itselleni tehty sosiaalinen tilaus ja muistelmateos. Kuoron vaikutus elämääni on ollut sen verran merkittävä, että haluan kunniottaa sitä näin. Yritän samalla selvittää itselleni, kuinka paljon sekä rakastamani että ärsyttävä Koiton Laulu on minulle merkinnyt. Lisäksi kuoron viralliset historiikit – myös itse kirjoittamani – ovat olleet turhan muodollisia. Ei niistä oikein käy ilmi muuta kuin mentiin sinne ja tänne jatkuvasti kumuloituvan menestyksen siivittäminä.

Koska näkökulmani on pakostakin yksipuolinen, muut korjatkoot puutteen omilla muistelmillaan tai edes täydennyksillä. Olen toivonut ja toivon kiihkeästi yhä esimerkkini tuottavan muisteluita vaikkapa otsikolla "ei se kyllä niin ollut kuin Äiti väittää".

Lempilauseeni on: valehdella saa, mutta ei koskaan itselleen. Nyt yritän olla valehtelematta niin teille kuin itsellenikin. Mutta en tietenkään kerro kaikkea. Ja tiedoksi: minä en vielääkään käytä hyymiöitä enkä muitakaan irviöitä. Saatte itse arvata, milloin en ole ihan tosissani.

Kunnon 60-lukulainen

Helsinkiin saapui syksyllä 1963 Myllykosken yhteiskoulussa ylioppilaslakilla kruunattu tyhmä neitsyt, joka ei tiennyt mistään mitään, ei maailmasta, ei suomalaisesta yhteiskunnasta, ei politiikasta. Tai oli sillä Topeliukselta omaksuttu poliittinen kanta: "Ole hyvä köyhille!" Immyt oli luke-
nut jokusen kirjan, kiinnostunut elokuvistakin ja käynyt kerran Ruotsissa asti. Hän ei oikein tien-
nyt, mitä halusi elämässään tehdä. Hän oli pyrkinyt opettajalinjalle sekä Sibelius-Akatemiaan että
Taideteolliseen korkeakouluun, diskattu kummastakin julmasti ja päässyt sitten Helsingin yliopis-
toon lukemaan historiaa. Tämä olento käyttää jatkossa minä-muotoa.

Helsinki oli tuolloin tosi untelo paikka nykyiseen verrattuna, mutta elokuvateattereita riitti ja
Elokuva-arkistokin jo toimi. Ensimmäisen talvikauden haahuilin yliopistolla ja kaupungilla, myös
Kymenlaakson osakunnassa. Intiimitön suhde kouluaikeiden poikakaveriin (oli ihan tavallista ennen
e-pillereitä) oli hiipunut, ja edessä oli elämän miehen etsiminen. Ei se oikein sujunut. Vappuheilak-
si hankittu teekkari kompromettoi itsensä kertomalla, kuinka kämppään jostain syystä tuleva Yliop-
pilaslehti lensi heti roskakoriin. Enhän minä sellaisen kanssa mihinkään ruvennut, kun tykkäsin
lehden iloisen anarkistisesta linjasta. Olin juuri riemastunut M.A. Nummisen piirrossarjasta tekstei-
neen (mm. "Nuori kummitus riemuitsee pelästytettyään ensimmäisen ihmisensä"). M.A. nimittäin
piirtää yhtä hyvin kuin laulaa, mikäli ymmärrätte mitä tarkoitan. Olin sitä paitsi ehtinyt hämmentyä
syvästi miehen esiintymisestä ylioppilaitten kulttuurikilpailujen yksinlaulusarjassa. Tosin henkilö ei
yrittänytkään laulaa, vaan tuotti kakofonisia äännähdyksiä eräänlaiseen sämpläyslaitteistoon, jota
sääтели vahvistimien taakse hautautunut iso mies. Vuosikymmeniä myöhemmin minulle selvisi, että
hän oli legendaarinen elektronisen musiikin pioneeri (ym. ym.) Erkki Kurenniemi.

Vapun 64 mentyä menin taas osakuntaan tutkimaan urostilannetta. Siellä minua haki tanssimaan
punatukkainen ja -partainen ilmestys, aivan kännissä. Eikä se mikään osakuntalainen ollut, vaan
kristillisen kansanopiston käynyt elämäntaiteilija, enimmäkseen vailla vakituista työtä. Itsesuojelu-
vaistoni petti pahasti, ja löysin seuraavana päivänä itseni pesemästä nyrkkipyökillä pitkiä kalsarei-
ta. Minussa piillyt voimakas aikuisiin kohdistuva hoivaamisvietti puhkesi esiin valtavalla voimalla,
ja sitä sainkin täysimääräisesti toteuttaa seuraavat kuusi ja puoli vuotta. Menin lyhyehkön susipari-
kauden (ei sekään ollut silloin kovin yleistä) jälkeen oikein naimisiin vanhempieni ja Helsingin
kunnallispormestarin muodostaman kombinaation valvovan silmän alla. Kyseessä ei ollut silloin
melko yleinen pakkoavioliitto, paitsi että äiti oli kyllä painostanut minua aika lailla.

No, ainakin untelo epäpoliittisuuteni katkesi tehokkaasti. Minusta tuli pian ammattimainen yleis-
vasemmistolainen mielenosoittaja. Vietnamin sotaa käytiin täyttää päätä, Etelä-Afrikassa rotusyrjit-
tiin, Espanja ja Portugali olivat oikeistodiktatuurin peukalon alla, ja Kreikassa vallan nappasi 1967
everstijunta. Kehitysmaiden riistoon oli myös havahduttu. Jo syksyllä 1964 löysin itseni parinkym-

menen muun mielenosoittajan kanssa Vanhan kirkon puistosta vastustamasta Yrjönkadulle pesiytynyttä Espanjan valtion matkatoimistoa. Siihen se kumminkin jäi. Edellisenä vuonna syntynyt puoluepoliittisesti sitoutumaton Sadankomitea järjesti rauhanmarsseja, jotka nekin olivat alkuun melko pienimuotoisia. Virta vei yliopistolla tähän aikaan vasemmalle, ja ylioppilaslakkeja alettiin enenevässä määrin nähdä vasemmistolaisten vappumarsseissa. Minä en kuitenkaan halunnut niissä lakki päässä kulkea, vaan jätin sen sovinnolla kotiin, jonka vintin sahanpuruihin se lopullisesti hautautuikin.

Vasemmistossa oli tuolloin monenlaista kuppikuntaa, jotka kuitenkin sietivät jotenkin toisiaan. Demareitakin pidettiin ihmisinä. Tuttavapiiriini kuului monta demareista vasemmalle lähtenyttä Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattisen liiton (TPSL) kannattajaa, mutta minä en liittynyt siihen enkä mihinkään muuhunkaan klikkiin. Yhtään pienviljelijää en porukasta löytänyt, mutta ainakin jokusen maolaisen ja anarkistin. Viimeksi mainitut herättivät hämmennystä hillumalla kaiken maailman mielenosoituksissa mustien lippujen kanssa ja juoden julkisesti denaturoitua alkoholia, jota Liekiksi kutsuttiin.

Eduskuntavaaleissa pääsin äänestämään ensimmäisen kerran 1966, vasta 22-vuotiaana. Silloin vasemmistopuolueet eli sosialidemokraatit (SDP), Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL) ja jo mainittu TPSL saivat maassamme ainoan kerran yli puolet (51 %) annetuista äänistä. Vaalitulosta juhlisti ylioppilasteatterin 40-vuotisjuhlissa esitetty Arvo Salon ja Kaj Chydeniuksen Lapualaisooppera, jonka kirjoittaja sai ensi-illassa tiedon pääsystään eduskuntaan. Riemua riitti yksi vaalikausi: "protestivaaleissa" 1970 vasemmisto menetti yhteensä 15 eduskuntapaikkaa. Sen sijaan Veikko Vennamon johtama Suomen Maaseudun Puolue nosti edustajalukunsa yhdestä 18:aan. Se oli kyllä tälli, sittemmin käytetyllä kielellä jytky. Äänioikeuskäraja muuten aleni 18 vuoden ikään vasta vuonna 1972, kun taas oikea täysi-ikäisyys saavutettiin e.m. iässä 1976.

"Vallankumousvuosi" 1968 oli tapahtumarikas. Kesällä Espalle järjestetyt Punaiset lauantait olivat suuri seurapiiritapahtuma, johon innokkaasti osallistuin. Ja olin minä sitä Vanhaakin tietysti valtaamassa 25.11.1968. Kaupungilla kiertäneen huhun ansiosta osasin seistä jo valmiiksi portaiden juurella, kun ovi avattiin sisäpuolelta, käsittääkseni. Seuraavana vuonna allekirjoitin ns. aseistakieltäytymisadressin ja sain kutsun Suojelupoliisin kuulusteltavaksi, varsinkin kun minut oli helppo identifoida erikoisen sukunimeni ansiosta. Ratakadulla meni sitten kallista valtion virastoaikaa hukkaan niin minun kuin monen muunkin kanssa. Koko prosessi raukesi kohta Kekkonen armahdukseen. Niin että linnaan ei sentään tarvinnut mennä. Eikä presidentinlinnassakaan ole osaltani käynyt kuin ompeleman mekko.

Olin uskonut vakaasti sosialismin kehityskelpoisuuteen ja seurannut innolla ns. Prahan kevään tapahtumia. Tankkien vyöryminen Prahaan 21.8.1968 selvitti päätä ainakin uskosta "ihmiskasvoiseen sosialismiin". Siihen saakka olin mielenosoituskulkueissa usein pyrkinyt USA:n lähetystön

vaiheille, mutta tässä vaiheessa kohde vaihtui Tehtaankadun alkupäähän. Savun hälvettyä nähtiin Punaisen meren jakautuneen kahtia. SKDL:n ja SKP:n sisälle syntyneen jakolinjan toiselle puolelle jäivät Neuvostoliittoon kriittisesti suhtautuvat enemmistöläiset, joita vastapuoli alkoi nimittää revisionisteiksi eli revareiksi. Vähemmistön muodostivat ns. luokkakantaiset, joita myöhemmin alettiin kutsua taistolaisiksi oppositiojohtaja Taisto Sinisalonen mukaan. Sen nuoret kannattajat alkoivat sittemmin esiintyä poliittisissa tilanteissa sinisissä paidoissa. Minä ja elämäntaiteilijamieheni jäätiin jostakin syystä revaripuolelle, mutta en sentään hankkinut sen suosimaa punaista järjestöpaitaa. Katkaisin muuten siteeni Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon 1969, jolloin siitä eroamiseen ei enää kuulunut papin nuhdesaarna. Keskiolutkin vapautui kauppoihin siinä sivussa.

Tässä vaiheessa hoivaamisviettiäni oli kulutettu loppuun, ja olin muistaakseni tulossa hulluksi. Minut pelasti tältä kohtalolta valkealla korskuvalla ratsulla elämäni laukannut prinssi Markku Oksanen, joka YK:n päivänä 24.10.1970 annetulla suudelmalla herätti minut koomasta. (Oikeasti löysin miehen kotibailuista sängyn alta.) Tämä ikuisiksi valtiotieteen ylioppilaaksi osoittautunut henkilö oli onneksi politiikasta kutakuinkin samaa mieltä kuin minä, ettei ainakaan siitä kiistaa tullut. Sen sijaan kissanhäntää on vedetty jokseenkin joka pikkuseikasta tähän päivään saakka. Täten myös toteutui yli kaikkien odotusten ystäväpiirin määrittely: Jaha, Kärty-Oksanen on nyt sitten saanut oman Ränkyn.

Miehellä oli vielä armeija käymättä, ja seurasin häntä syksyllä 1971 rohkeasti Lapin raukoille rajoille. Prinssi palveli Lapin Jääkäripataljoonaa Sodankylässä ja prinsessa Rovaniemen maalaiskuntaa Pirttikosken kunnallisessa kokeiluperuskoulussa. Joka viikonloppu jompikumpi matkusti meitä erottavat parisataa kilometriä. Olin pusertanut yliopistosta humkandin paperit historiassa, mutta englantia ja laulua minä opetin. Olin opettajan lapsena aina tiennyt, että se ammatti ei ole minua varten. Nyt se tuli käytännössä todistetuksi. Kesän 1972 vietin Sodankylässä Orakosken leirintäalueen ylijohtajana.

Kesän mentyä palasimme pääkaupunkiin. Seuraavana vuonna aloin omaksi hämmästyksekseni tehdä Anjalan historiaa ja odottaa Topia, joka syntyi 17.10.1973 sodanjälkeisen Suomen pienimpään ikäluokkaan – ja keskelle öljykriisiä, kun öljyn hinta äkillisesti viisinkertaistui. Ajankohtaa varjosti myös Chilen vallankaappaus 11.9. ja Allenden murha, mutta USA oli sentään lähtenyt Vietnamista, jossa sota päättyi Pohjois-Vietnamin voittoon vappu-aikaan 1975. Lapsukaisen ensimmäisissä virallisissa valokuvissa perheen yllä komeilikin iso Ho Tshi Minhin kuva, jonka anoppi leikkasi pois saamistaan kopioista. Portugali ja Kreikka häätivät sotilashallintonsa 1974, ja seuraavana vuonna loppui Espanjan diktaattori Francon kuolemaan. Olin muuten jo odotusaikanani ottanut lusikan kauniiseen käteen ja vaihtanut jälleen sukunimeä Helsingin pormestarin ultralyhyen vahvistuksen myötä. Kirottu olkoon 1930-85 voimassa ollut avioliittolaki, joka pakotti naisen hääpäivänä joko luopumaan tyttönimestään tai ottamaan sen perään miehen sukunimen!

Pidin tietysti lainmukaisen ruhtinaallisen kolmen kuukauden äitiysloman, joka seuraavana vuonna säädettiin kaksinkertaiseksi. Samalla lähti muuten syntyvyyskin nousuun. Lapsiparka oli hädin tuskin vieroitettu, kun päätin pyrkiä johonkin kuoroon, mutta en mihin tahansa. Olin kyllä ottanut laulutunteja, mutta klassillisen laulun "kussa mun haamuni kulkee" -linja ei oikein ollut purrut. Halusin laulaa "oikeasta" elämästä ja uudennlaisia lauluja, sellaisia, joita ei perinteisesti ollut tapana esittää. Sellaisia olikin jo syntynyt ns. uuden laululiikkeen piirissä. Unohtumaton ensikokemus olivat Kaisa Korhosen Brecht–Eislerit Ylioppilasteatterin itsenäisyyspäivän matineassa. Kun vielä osasin ennestään kaikki perinteiset työväenlaulut etu- ja takaperin, oli luontevaa etsiä jostakin työväenkuoro, mutta mikä.

Mikä Koiton Laulu?

Koiton Laulu, entiseltä nimeltään Koiton Nuorisokuoro, oli perustettu 1952 pian Helsingin olympiakisojen jälkeen. Sen perustaja ja ensimmäinen johtaja oli maalari (oikea, ei taide-) Reino Sandell eli Santtu, joka vapaa-aikanaan lauloi, näytteli, sävelsi, sanoitti ja opetti esiintymistä. Hän ei tosin osannut soittaa pianoa, mutta oli sentään käynyt sota-aikana viikon kuoronjohtokurssin.

Sodasta oli kulunut vasta seitsemän vuotta, joten se eli yhä ihmisten mielessä ja vaikutti myös jokapäiväiseen elämään. Suomi oli siirtynyt ns. toisen tasavallan aikaan, jonka erottivat edellisestä mm. idänpolitiikan ensisijaisuus ja työväenliikkeen näkyvä vaikutus. Rautaesirippu jakoi Euroopan kahtia, ja kylmä sota vaikutti niin politiikkaan, talouteen, kulttuuriin kuin urheiluunkin. Helsingin olympialaiset merkitsivät kansainvälistä tunnustusta maaillemme, ja vuotta 1952 on pidetty käännekohtana, jolloin Suomi siirtyi sodanjälkeisestä ajasta rauhan aikaan. Jälleenrakennus oli valtaosin suoritettu. Viimeinen sotakorvausjuna ylitti rajan 30.8. Säännöstely oli purettu lähes kokonaan, sokeri ja margariini vapautettiin 1953 ja kahvi 1954. Suuret ikäluokat alkoivat täyttää koulut, ja niiden joukosta valikoituisi aikanaan Koiton Laulun rautainen ydin.

Suomen Demokraattisen Nuorisoliiton (SDNL) helmaan syntynyt nuorisokuoro sai harjoituspaikan Raittiusyhdistys Koiton talosta ja järjestyi sen alajaostoksi, mikä vaikutti nimenvallintaan. Se oli selkeästi äärivasemmistolainen, esiintyi lähinnä kansandemokraattien ja kommunistien tilaisuuksissa sekä vieraili monilla kansainvälisillä nuorisofestivaaleilla (Bukarest 1953, Varsova 1955, Moskova 1957, Wien 1959), joille päästäkseen jotkut kuorolaiset joutuivat jopa irtisanoutumaan työpaikastaan. Matkaravoja kerättiin järjestämällä tansseja, iltamia, myyjäisiä jne. Erikseen on syytä mainita kuorolaisten Kulttuuritalon rakentamiseen uhraamat tuhannet talkootunnit. Talo valmistui 1958.

Kuoro sai kokea niin nousu- kuin laskukausiakin. Pahin alamäki kesti koko 1960-luvun. Se jopa lakkautettiin, kun sen uskollisimmat perustaja- ja aktiivijäsenet, kuorosta toisensa löytäneet kirves-

mies Teuvo eli Naku ja ompelija Maija Kankkunen olivat Tšekkoslovakiassa opiskelemissa espanjaa Helsingin nuorisofestivaaleja 1962 varten. Palattuaan he elvyttivät toiminnan. Nimenmuutos Koiton Lauluksi toteutettiin vuonna 1963, kun ei enää oltu mikään nuorisokuoro. Mutta ajan saatossa ohjelmisto piti yleisön ja laulajien huvetessa vaihtaa työväenlauluista puhtaaseen viihteeseen. Tosin 1965 Akateemisen Sosialistiseuran tilauksesta syntyi viiden aatteellisen laulun EP-levy *Koiton Laulu esittää*, mukana Buchenwaldin hälytys vanhalla sovituksella. Keväällä 1970 äänitettiin Love Recordsin julkaisemalle *Lenin-LP*:lle Neuvostojen puolesta ja Surumarssi, jonka oli suomeksi sanoittanut kuoron perustaja Reino Sandell.

Johtajien tiheä vaihtuminen söi kuitenkin uskoa yritykseen, varsinkin kun intoa uhkuneet perustajajäsenet olivat ikääntyneet, perustaneet perheen, muuttaneet pois tai vaihtaneet laulun muuhun järjestötoimintaan. Kansa oli jämähtänyt tv:n ääreen, mikä kuihdutti iltamaperinteen. Sotien jälkeen kukoistanut kisällilaulu (ks. Timo Tuovisen kirja aiheesta!) tyrehtyi tykkäänään. 1960-luvun opiskelija- ja radikaaliliike synnytti uudenlaista musiikkia: kokeilevaa, vasemmistolaista ja myös riemuisti pyhiä arvoja pilkkaavaa undergroundia. Rapakon takaa tuli folk protestilauluineen. Yleisradion pääjohtaja Eino S. Revon ajan poliittiset kabareet ärsyttivät suuren osan tv-katselijoista rai-voon.

Kuorolaulu, vasemmistolainenkaan, ei tässä vaiheessa juuri ketään kiinnostanut. Vuoden 1969 toimintasuunnitelman mukaan Koiton Laulun oli päätettävä, jatkaako vai ei. Vielä ei kuitenkaan haluttu luovuttaa, vaan kokeiltiin tätäkin: "Ottaessamme mukaan enemmän kevyempää musiikkia on meillä mahdollisuudet paremmin saada uusia laulajia, samoin kuin esiintyjäkin."

Hyvä ettei luovutettu, sillä uusi aika oli koittamassa. Kesäkuussa 1970 Koiton Laulun työt osallistuivat SDNL:n kulttuurikilpailuihin Jyväskylässä. Silloinen johtaja Erkki Tammela sai säestäjäksi kämppäkaverinsa Toni Edelmannin, joka suostui syksyllä ottamaan johdettavakseen tusinan laulajan kuoron. Se oli varmaan johdatusta. Seuraavan vuoden toimintakertomuksessa todettiin: "Olemme kuitenkin olleet aktiivisempia kuin pitkiin aikoihin." Harjoituksia oli kahdesti viikossa, ja esiintymisiä kertyi kaikkiaan 22. Kuoro oli vierailut keväällä Leningradissakin. Muuten: e.m. Tammela toimi oopperan legendaarisena päämusiikkijärjestäjänä vuoteen 2008.

Tonista kuorolaisilla oli "pelkkää hyvää sanottavaa", sillä hän oli paitsi harjoittanut, säveltänyt ja sovittanut, ollut myös kuoron pr-mies, joka oli tuonut sekä keikkatilauksia että uusia laulajia. Ohjelmistossa oli perinteisten työväenlaulujen ohella mm. Theodorakisin Pente pente ja kuubalaisia lauluja. Naku ja Maija olivatkin olleet perustamassa 1963 Suomi–Kuuba-seuraa. Vuosikertomukseen 1970 kiteytettiin: "Onhan tehtävämme ainakin laulujen muodossa antaa pieni vaatimaton osamme siihen taisteluun jota koko työväenliike käy onnellisemman tulevaisuuden puolesta."

Tonin huomassa kuoro kasvoi ja vahvistui. Aikakin oli viimein otollinen. Maija Kankkusen mukaan 1960-luvulla "veriset vaatteet ja aatteet" -lauluilla ei esiintymisiä saatu, mutta Tonin kanssa

kuoro alkoi laulaa "Vanhalla lähes joka kissanristiäisissä". Erityisen aktiivista toiminta oli Metallin lakon aikana kevättälvella 1971.

Koiton Laulu kävi Leningradissa 1971, Tallinnassa 1972 ja Petroskoissa 1973. Ennen Petroskoita oli tehty Koiton Sekakuoron kanssa yhteinen levy *Loista tähti loista* ja samana vuonna julkaistiin vielä Kansan Raittiusliiton toimeksiannosta *Raittiuslevy*. Kevätkaudella 1974 tehtiin raskas ja kallis bussikiertue Turku–Tampere–Kemi–Oulu. Loppuhuipennuksena oli Kulttuuritalolla 24.2. konsertti, joka julkaistiin ikiomalla *Maa*-LP:llä. Sen jälkeen jouduttiin luopumaan kuoron sisällä toimineesta lauluyhtyeestä ja säestävästä orkesterista, jossa soittivat mm. Olli Ahvenlahti, Antti Hytti, Tero Sarikoski ja Hasse Walli.

Miksi ja miten tulin

En ole pystynyt täysin selvittämään itselleni, miksi pyrin juuri Koiton Lauluun. Helsingistä löytyi kyllä muitakin työväenkuoroja, kuten jo vuonna 1901 syntynyt Koiton Sekakuoro, Kulttuuritalon kuoro (s. 1965) ja Suomi–Neuvostoliitto-seuran helmaan 1944 perustettu Kullervo-kuoro. Koiton Laululla oli ankara taistolainen maine, enkä tuntenut ennestään kuorosta sieluakaan, en edes ulkonaolta Toni Edelmannia. Päätin asian vasta kuultuani kuoroa SKDL:n 30-vuotisjuhlassa Kaisaniemessä 2.6.1974. Koiton Laulu ei ollut ainakaan nukahtamassa pystyyn.

Syksyllä 1974 pidettiin kuulemma Koiton Laulun historian ensimmäinen karsinta; aikaisemmin sisään oli otettu jokainen halukas. Tonin lisäksi raadissa istui koko 12-päiväinen johtokunta, joka myös haastatteli ehdokkaita. Poliittista kantaa ei sentään kysytty, mutta musiikillisia valmiuksia kyllä. Minut ja 19 muutakin kokelasta hyväksyttiin. En tiedä, hylättiinkö ketään.

Ja niin lammas lähti leijonalaumaan. Pelotti. Kuorossa oli tuolloin noin (nimenomaan noin) 60 jäsentä. Toni oli hurmaava ja lempeä, kiltti liiankin kanssa. Harjoituksissa oli mieletön pulina, ja moni nainen oli ottanut kutimen mukaan. Miehet ei sentään veistelleet rukinlapoja. Minäkin intouduin antoiisiin keskusteluihin vieressäni istuvan Titu Oksasen kanssa. Toni sai kauniisti pyytämällä pulinan joskus hetkeksi taukoamaan, mutta pian se puhkesi uudelleen. Jossain vaiheessa menin itseeni ja päätin lopettaa lässytyksen. Siitä lähtien olenkin sitten sihissyt ja julmistellut muulle kuorolle.

Tunsin oloni pitkään yksinäiseksi ja odotin porukan lennättävän minut pihalle, kunhan poliittinen kantani tulisi ilmi. En nimittäin halunnut myöskään esittää muuta kuin olen. Sain selville, että moni vanha kuorolainen oli lähtenyt kuoron – tai siis kuorolaisten – uuden jyrkän linjan vuoksi. Toni oli kuitenkin tarttunut asiaan ja kuoron linja määritelty selvin sanoin jo ennen tuloani. Yleiskokouksessa 24.11.1974 sain kuulla omin korvin Tonin selvityksen kuoron vaiheista jyrkästä luokkakantaisuudesta jo edellisenä vuonna tehtyyn seminaaripäätökseen, jonka mukaan Koiton Laulu on "yleis-

demokraattinen kuoro". Kyllä se minulle sopi. Koiton Laulu on muuten ensimmäinen yhdistys, mihin ikinä olen liittynyt.

Tullessani kuoroon olivat vanhoista kuorolaisista jäljellä perustajajäsenet Maija ja Naku Kankunen sekä myöhemmin tulleet Anja Packalén ja Annikki Kemppainen. Vaikka Maijaa ja Nakua ei meno kaikkineen miellyttänyt, he jättivät kuoron vasta 1980-luvun loppupuolella ja silloinkin terveydellisistä syistä.

Edellinen kevät kiertueineen oli uuvuttanut kuoron, ja syksy alkoi rauhallisesti uusien kappaleiden opettelulla. Jo kuukauden päästä oli sentään tv-nauhoitus, jossa lauloimme Partisaanimarssin Toivotaan, toivotaan -ohjelmaan (14.10.74), jossa kuoro nähtiin myöhemminkin. Meitä käskettiin näyttämään vakavilta, mitä tehosti kokomusta vaatetus. Ja ilmettä tehosti luontaisesti esiintymisjännitys.

Olin valmis lähtemään ensimmäisestä loukkauksesta, mutta sitä ei tullut, vaan keväällä 1975 minut kutsuttiin johtokuntaan ja nimitettiin sihteeriksi. Puheenjohtajana aloitti silloin Kimmo Salmio. Menettely kiistatta lähensi minua kuoroon, varsinkin kun johtokunnassa oli kivaa. Sitä paitsi olin monen muun kuorolaisen tavoin umpirakastunut Toniin, ja alkuvuosina kesätauotkin tuottivat kärsimystä.

Vähitellen sain kuorosta monta hyvää ystävää, Anjan, Merjan, Mirjan, Helenan ... Ystävien kanssa jo 1970-luvulla aloittamani hartaat joululaulujaiset ovat jatkuneet viime aikoihin saakka, mitä nyt on koronataukoa pidetty. "Hartaat" tarkoittaa, että iloiset laulut oli tosiaan kielletty – tai siis minä olin kieltänyt.

Ensimmäinen kuoroystäväni Anja Packalén oli luonnonlahjakkuus, jonka sopraano yltyi sitä korkeammalle mitä enemmän Bordeaux blancia kului. Kuoron bailuissa Anja aina jossain vaiheessa aloitti Guantanameralla ja jatkoi sekalaisella kokoelmalla operettisävelmiä ym. Sanat hän luki pienestä muistivihostaan. Keksin ruveta Anjan toiseksi ääneksi. Yhteinen ohjelmistomme koostui muutamasta venäläisestä laulusta, joita esitimme milloin vain ja missä vain – eikä koskaan selvin päin. Tuli lauletuksi ravintoloissa, Kyösti Kallion patsaalla, aseman portailla ja erityisen usein Herttoniemeen vievässä bussissa no 80. Anja oli töissä Elannon kosmetiikkamyymälässä ja sai jopa minutkin meikkaamaan. Anja jäi kuorosta vuonna 1982 ja vähitellen myös elämästäni. Lähtö viilsi sydäntä pahasti ja otti pitkään lujille, mutta onhan näitä lähtöjä sen jälkeen koettu.

Anja sairastui eläköitymisensä jälkeen Alzheimerin tautiin. Hietaniemen krematorion kappelissa 25.4.1998 kuoro lauloi Kurjet ja Aarre Merikannon Sydämeni laulun. Puhuin pyydettyinä muistotilaisuudessa. Sitä varten olin kysynyt Topilta, mitä tämä muisti Anjasta. Topi mietti hetken ja sanoi: "Ensin soi ovikello ja sitten oli joteski äksöniä." Sellaista se Anjan kanssa oli.

Johtajat määräävät tahdin?

Kuoron taiteellista johtajaa ja ohjelmistoa ei oikein kukaan pysty erottamaan toisistaan, vaikka kuorolaisilla onkin omat toiveensa. Kuoro on valinnut useitakin ohjelmatoimikuntia sun muita neuvostoja, mutta loppujen lopuksi johtaja on sittenkin lähes yksin päättänyt mitä lauletaan.

Olen vaihdellen rakastanut jokaista johtajaa, muutamaa varmaan liikaakin. Voin kuitenkin vannon, että tarkoitukseni ovat aina olleet kunnialliset. Ja yleensä olen myös ollut johtajan puolella kuoroa vastaan. Kuorolaisten piittaamattomuus ja levottomuus harjoituksissa on ajoittain ollut käsittämätöntä. Pahimmillaan kuoro onkin käyttäytynyt huonommin kuin kapallinen irtipäässeitä kirppuja. Johtajan on pitänyt olla muusikkoutensa ohella opettaja, psykologi, välituntivalvoja jne.

Toni (1970–80)

Tullessani kuoroon sen taiteellinen johtaja Toni Edelmann (s. 1945) oli jo käsite. Tämä Punkaharjun kanttorin poika oli tehnyt sekalaisia – hitsarin, trukkikuskin, lossivahdin, portsarin ja ravintolapianistin – hommia ja lopulta mennyt kanttorinoppiin. Mutta kun aate tempasi mukaansa, mies siirtyi koulumusiikkiosastolle ja osallistui vallankumoustyöhön niin Sibelius-Akatemiassa kuin sen ulkopuolellakin. Toni valmistui vuonna 1972 ja valittiin saman tien Suomen teatterikoulun musiikinlehtoriksi. Koiton Laulun ohjelmisto ja jäsenistö uusiutui tässä vaiheessa. Toni toi vielä mukanaan oppilaitaan teatterikoulusta. Oli Sinikka Sokkaa, Eija Ahvoa, Harri Hyttistä, Miitta Sorvalia, Anne Nielseniä...

Toni halusi luoda kuoron, jolla olisi selkeästi omanlainen, persoonallinen ja luonnollinen soundi, jonka kuulija heti tunnistaisi. Hän otti ohjelmistoon uuden laululiikkeen säveltäjien teoksia, kuten Chydeniusta, Ojasta, Valpolaa ja Helasvuota. Hän myös alkoi säveltää itse ja tuotti Koiton Laululle korvauksetta yhä uusia lauluja. Toni käytti kuoroa soittimena, jolla saattoi kokeilla luovien ajatusensa toimivuutta. Usein laulusta oli seuraavissa harjoituksissa hänen mielestään parempi versio. Hän myös sovitti paljon mm. kansanlauluja. Heisipuu kukkii -sovituksesta ("Virran, virran...") tuli kuoron tunnari, jonka alkusointuun jokainen kuorolainen yhä reagoi välittömästi.

Koska Toni oli liiankin kiltti ja lempeä, se vaikutti suoraan harjoitustahtiin. Vaikka pulina harjoituksissa oli sietämätön, hän ei polttanut päreitään oikeastaan koskaan. Kysyin kerran miksi hän ei esim. poistunut harjoituksista kesken. Toni vastasi, ettei sellainen sovi hänen periaatteisiinsa.

Toni tahtoi kuoron olevan laulujensa takana ja laulun koskettavan kuulijaa. Hänen mukaansa yleisö antoi anteeksi mitä tahansa paitsi välinpitämättömyyden. Toni keskeytti usein varsinaisen harjoittelun puhuakseen laulujen sisällöstä ja laulamisen henkisestä puolesta. Hän oli itse erittäin hyvä ja luonteva laulaja, joka lauloi yhtä helposti ja itsestään selvästi kuin puhui.

Kuorolla riitti kysyntää. Otettakoon esimerkiksi kaksi ja puoli viikkoa keväältä 1975: Vappuaattona näyttäydettiin koko kansalle TV:ssä Sydämet saatat hehkumaan -ohjelmassa. Seuraavana päi-

vänä laulettiin suurkuoron kanssa Suurkirkon portailta täpötäydelle torille. Tunnelmaa kohotti juuri tapahtunut Saigonin valtaus. Kohta oli vuorossa Voiton päivän juhla Messukeskuksen UKK-hallissa itse UKK:n läsnä ollessa. Seuraavana lauantaina laulettiin SKP:n juhlassa Kulttuuritalolla ja sunnuntaina 18.5. olikin oma konsertti Koiton juhlasalissa.

Toni lähti syksyllä 1976 vuodeksi DDR:ään opiskelemaan sävellystä ja jätti johdon kuorolainen Monna Kamulle. Tonin palattua oli edessä Koiton Lauulun 25-vuotisjuhla ja aikaa valmistautua vähän yli kolme kuukautta. Ensin suunniteltiin ennätyspitkä ohjelma, joka päätettiin vielä esittää ulkoa. Konsertin pääteos oli Tonin sävellys Matti Rossin runoon Laulu tummana tulevi, jonka sentään sai laulaa nuoteista. Edward Vesalalta oli tilattu teos Koitto, jossa kuorolaisten tehtävänä oli päästellä soiton (jossa mukana Thomasz Stánko) päälle erilaisia ääniä. Sen "harjoituksissa" kuoro ei oikein osannut suhtautua säveltäjän ideoihin, varsinkaan naisille suunnattuun kehotukseen laulaa kuin rupiset huorat. Harjoitusten ohella tehtiin historiikki ja naisille kuoroasut sekä "ideoitiin ja toteutettiin konsertin visuaalinen puoli diakuvineen ja salinkoristuksineen".

Tapahtumapaikaksi varattiin komeasti Kulttuuritalon Aalto-sali. Yleisradio lupasi lähettää 11.12.1977 pidetystä konsertista 40 minuutin ohjelman, jonka tuottajaksi pestattiin säveltäjä Pekka Jalkanen. Lippujakin myytiin monta sataa. Kuoron entisistä johtajista oli paikalle saatu kapellimestari Onni Kelo sekä perustaja Reino Sandell, jonka sanoittamasta, säveltämästä ja johtamasta aloituskappaleesta (Pohjolan nuorison marssi) konsertin persmäki alkoi. Epäonni jatkui Onni Kelon kanssa, ja mies istui loppuajan katsomossa kädet puuskassa. Lainaankin vuosikertomuksen tarkoin harkittua sanamuotoa: "Konsertti olikin puitteiltaan erittäin onnistunut, taiteellinen suoritus jäi ikävä kyllä hieman keskeneräiseksi..." No, mukaan mahtui jokunen onnistunutkin kappale.

Kun suuri sali oli tyhjentynyt, etupenkkiin jäi kasvot käsiinsä haudannut hahmo, joka tunnistin tuottaja Jalkaseksi. Kuoron päänsärky alkoi laskujen erääntyessä, kun pelkästään historiikin jättipainos (2000 kpl!) lienee painettu maailman kalleimmalle paperille. Konsertin tappioita, joita kertyi varsinkin orkesterin sunnuntaikorvauksista, maksettiin kauan. Itse näin painajaisunia tapahtuneesta vielä vuosien jälkeen. Juhlakonsertin jatkot Casa Academicassa olivat aika vaisut. Muistan, että yksittäisen tenorin Eläköön Koiton Lauulu -huudahdus ei saanut minkäänlaista vastakaikua.

Vuoden vaihduttua pidettiin kritiikkikokous, josta kertyi kolme liuskaa muistiinpanoja. Kuoro oli vielä saanut seitsensivuisen yleisökirjeen "erittäin epämusikaaliselta vasaranheiluttajalta", jonka mukaan Vesala "näytti siltä, kuin kysymyksessä olisi ollut jostain jenkkien hippiluolasta karannut hashiksen polttaja" ja "Kuinka tällainen rappiokulttuuria kuvastava tyyppi sopii konserttiin, jota työväki pitää arvossa?" Kirjoittajan mukaan juhlan tuntu oli tämän vuoksi häipynyt lopullisesti. Kuorolainen Maija Vähätalo eli Miska sen sijaan ilmoitti: "Olen myynyt lippuja muutamalle raggarille ja punkkarille, joilta olen saanut hyvin myönteistä kritiikkiä."

Takaiskusta toivuttiin pian, ja keikkoja piisasi. Kuoro oli jo 1950-luvulla toiminut elävänä kulis-

sina Hertta Kuusisen parituntiselle puheelle Messuhallissa. Nyt päästiin taas kulissiksi etupäässä Peter von Baghin juontamille megakonserteille, joita oli milloin Kulttiksellä, milloin Finlandia-talossa. Kuoro sai olla koko ajan lavalla ja välillä vähän laulaakin vuorotellen tai yhdessä Agit Pro-pin, Veikko Lavin, Tuomari Nurmion, Pelle Miljoonan, Baddingin, Hectorin, Juicen, Yarin, Kaisa Korhosen jne. kanssa. Myöhemminkin koettu menettely saikin luonnehdinnan Koiton Laulu ja kullissi. Se kattaa myös Víctor Jara -festivaalit 1978, mistä lähtien Sydäimestä hulmahtavat liput ilmaantui toistuvasti ohjelmistoon.

Jokunen matka tehtiin Kehä kolmosen ulkopuolellekin. Tampereella käytiin Nuoren Kaartin (1976, 1980) ja Kotkassa Tulikannel-kuoron vieraana (1978, 1979) sekä Turussa ainakin yhtenä vappuna (1978). Hämeenlinnan Kansankuoron kanssa pidettiin konsertti (1980). Mainitut kuorot kävivät tietysti Helsingissä vastavierailulla. Ja käytiin sitä Jyväskylässäkin asti 1979. Todistimme myös keskinkertaisuutemme Suomen kuorokartalla kahdessakin Tampereen sävel -kisassa (myöhempi Tampere in Chorus).

Kuorolla oli useitakin äänenmuodostajia, kunnes diplomilaulaja ja Teatterikorkeakoulun laulun lehtori Eija Orpana-Martin aloitti 1978 monivuotisen opettamisemme.

Toni lähti 1978 tekemään näytelmää Nuorallatanssijan kuolema eli kuinka Pete Q sai siivet, jota on pidetty käänteentekevänä erkaantumisena aiemmasta brechtalaisesta teatterista ja sosialistisen realismin ihanteista. Monenkin aikalaistodistajan mukaan tässä vaiheessa alettiin jo kyllästyä tiukkaan puoluepolitiikkaan. Pete Q:ssa olivat monien nuorten teatterintekijöitten mukana ex-kuorolaiset Eija Ahvo ja Harri Hyttinen. Kyllähän minäkin sen Koiton juhlasalissa näin, mutta en suoraan sanoen ymmärtänyt sitä erityisen tai riittävän syvällisesti.

Ensimmäinen ulkomaanmatkani kuoron kanssa suuntautui heinäkuussa 1979 Leipzigiin ensimmäisille Taistelevan työväenlaulun Hanns Eisler -amatöörikuorolaulufestivaaleille, joille kuoro valittiin nauhakilpailussa Yleisradion edustajaksi. Järjestäjät lupasivat majoituksen ja ruuan, mutta menopaluu piti kustantaa itse. Kuoro aloitti vimmatun rahankeruun. Pidettiin parit varsin älyttömät iltamat, joista toisessa kuorolla oli tanhuesitys. Tässä vaiheessa kuorolaisista valikoitui tanssiorkesteri Koiton Soitto, jonka keräämät keikkatulot menivät matkakassaan. Siihen kuuluivat em. Miskan lisäksi 60-luvun iskelmälaulaja Arja Pohjanheimo, Olli Roman, Asko Heinonen, Tuomo Holopainen ja Esko Nick (Egon) sekä "oikea" muusikko Kurre Bucht.

Leipzigin lähtökonsertti *Turbiinit täysille* pidettiin Kulttuuritalolla 23.5. Tapahtumaan liittyi Ba-saaritori talon aulassa, jossa maksusta matoja syövät teatterikoululaiset kauhistuttivat yleisöä. Paikalle saapunut pelätty kriitikko Seppo Heikinheimo arvosteli konsertin ihmeen lauhkeasti. Itse matkasta enemmän sivulla 63.

Leipzigista tultua tehtiin vielä levy, *Päivänpyörä*, mutta Tonia Koiton Laulu ei enää näyttänyt kiinnostavan. Yksi talvikausi kului vielä innottomasti, ja lähes kaikki harjoitukset päättyivät ennen

aikojaan. Kun Malla Mäenpää kysyi, pidetäänkö Helsingissä kevätkonsertti, Toni vastasi: ”En näe siihen mitään syytä.” Kevätkaudella 1980 käytiin sentään Tampereella ja Hämeenlinnassa, jossa Eija Orpanan heittäytyminen Neidon valitukseen sai kovin vaisut aplodit. Perushämäläiset eivät joko tykänneet tai oivalsivat kuulemansa vasta seuraavana päivänä.

Vahdinvaihto Tonin ja uudeksi kuoronjohtajaksi lupautuneen Kaj Chydeniuksen kanssa tapahtui toukokuussa 1980 Naarilan seminaarissa, jossa tunnelma oli aavistuksen kaksijakoinen. Monikin halusi ohjelmiston muuttuvan enemmän työväenhenkiseksi. Toni ei vielä luopunut kuorosta kokonaan, vaan tuli vielä Antti Äärimaan kaudella mukaan 30-vuotisjuhlaproggikseen.

Toni on toistaiseksi ollut Koiton Laulun pitkäaikaisin johtaja. Innollaan ja paneutumisellaan hän pelasti sen uhkaavalta kuolemalta ja kasvatti lauluryhmästä isoksi ja itsetuntoiseksi kuoroksi. Hän jaksoi kehittää ja viedä eteenpäin laumaansa kymmenen vuotta. Poliittisesti eriseuraisella 70-luvulla Toni rakensi siltoja ja pyrki yhteistyöhön yli vasemmiston aatteellisten rintamalinjojen. Olen vaakaasti sitä mieltä, että juuri Toni loi kuoron esitystapaan vahvan intensiivisen hengen, joka on voimissaan vielä tänäkin päivänä.

Sittemmin hän perusti uuden perheen dokumenttielokuvaohjaaja Kiti Luostarisen kanssa ja muutti Luhangalle luovuttuaan lopullisesti vuodesta 1999 musiikin opettamisesta Teatterikorkeas-
sa. Siellä tämä tuhansien laulujen mies jatkoi sävellystyötään ja perusti uuden kuoron, johon sai tulla jokainen halukas. Vuonna 2010 ilmestyi hänen lapsuudenkokemuksiinsa pohjautuva kirja Luomottu maa: mennyt minussa. Kotikylän ainoan kaupan lopetettua toteutui muutto Fiskarsiin.

Toni kuului Itä-Karjalan kansaopiston Valoniemen johtokuntaan ja pyysi Koiton Laulua levyttämään kaksi sille säveltämäänsä kappaletta. Levyllä soitti myös Tonin poika Ilari oman sävellyksensä. Se julkaistiin 25.10.2015 Tonin 70-vuotisjuhlassa, jonka hänen entiset oppilaansa ja Koiton Laulu järjestivät Kom-teatteriin. Valoniemessä pidettiin 7.5.2016 konsertti, jossa kuoron lisäksi esiintyivät Toni Samuli-poikansa kanssa sekä Eija Ahvo, kaikki Tuija Rantalaisen säestyksellä.

Toni oli jo alkanut valmistella toista muistelmateostaan, josta osan kirjoitin puhtaaksi, kunnes narrasin hänetkin tietokoneen kimppuun. Laitoin vielä järjestykseen hänen leikekokoelmansa ja tein sen pohjalta pitkänpitkän luettelon hänen aikaansaannoksistaan vuodesta vuoteen. Toni ehti itsekkin hämmästellä sitä ennen kuolemaansa 20.10.2017. Vain viisi päivää myöhemmin hän olisi täyttänyt 72 vuotta. Kuoro osallistui 11.11. pidettyyn muistotilaisuuteen.

Tonin johtaja-aikana julkaistiin seuraavat LP-levyt (lisätietoja kuoron sivuilta diskografiasta):

- *Raittiuserä* (Love Records 1973).
- *Loista tähti, loista* (Finnlevy, 1973), jonka ykköspuolella Koiton Sekakuoro ja toisella Koiton Laulu tulkitsivat venäläisiä tunnelmia. Jo tässä kuultiin Heisipuu kahdella solistilla sekä Anjan laulama iki-ihana Mistä löytäisin sen laulun.
- *Maa* (Love Records, 1974), jonka pääteos oli Tonin Ilpo Tiihosen tekstiin säveltämä Maa-kantaatti. Sitä pitemmän elämän ohjelmistossa elivät Juhlan tervehdyssanat, jonka Toni sovitti yhä uudelleen, Kalliolle, kukkulalle, Silmät armaat ja Haluavatko venäläiset sotaa, joka hiipui pois Afganistanin sodan alettua 1979. Kaisa Korhonen laati takakanteen ajan hengen mukaisen kannanoton

Koiton Laulun tehtävästä. Ilpo Saunio arvosteli Maan Kansan Uutisissa 29.9.75.

– *Koiton Laulu* (Love Records, 1976). Tuottaja oli jo Petroskoin matkalla kuoroa säestänyt Hasse Walli. Myös se oli kansanlauluvoittoinen, aatetta edustivat sentään Partisaanimarssi ja Elegia al Che. Pisimpään sen kappaleista jäi elämään Kurjet. Anja lauloi ihanasti Virran ja Kari Ylönen komeasti Silloin minä itkin ja Saarenmaan valssin, jonka sovittanut Erkki Melakoski vispasi äänityksen. Tästä levyistä alkoi solistin urani kuorossa. Tonin säveltämästä Aamusta kirjoitti Hämeen Yhteistyössä nimimerkki Jari T: "Solisti Eeva-Liisa Oksanen tulkitsee laulun kauniisti, joskaan ei parhaimpaansa yllä", kun taas Pullasorsa (= On suuri sun...) "istuu Oksasen tulkintana suorastaan hehkeänä". Mitä se Merjan veli muka tiesi minun parhaimmastani? Saarenmaan valssi ja Virta julkaistiin erikseen singlenä, joka soi usein Suomen jukebokseissa.

– *Päivänpyörä* (Ponsi, 1979) äänitettiin Leipzigin matkan jälkeen Saksalaisessa kirkossa. Siinä kansanlaululinja jatkui entistä puhtaampana. Äänenmuodostajamme Eija Orpana lauloi upeat soolot "kolmeen venäläiseen kansanlauluun", joista (nuotin mukaan ukrainalainen!) Riikinkukko jäi ohjelmistoon vuosikausiksi. Sakari "ei riikin" Kukko oli sovittanut neljä suomalaista kansanlaulua. Leipzigin tuliaisista oli romanttinen Kukkivat ruusut Kimmon soololla. Se oli laulettu festivaalikuorojen yhteisesityksessä. Levy huipentui Tonin tällä kertaa karheasti laulamaan En voi sua unhoittaa poies -sovitukseen, jonka loppuvinkaisun tuotti Jone Takamäen tenorisaksofoni.

Kuoroa on kuultu myös kokoomalevyillä *Työn armeijan marssi ja muita poliittisia lauluja* (Love Records 1977) ja *Viuhdetta venäläisittäin* (Finnlevy 1978). Tonin ajan omat levyt edustivat enimmäkseen Koiton Laulun pehmeää puolta ja vissiä karjalaramantiikkaa. Selkeästi poliittisia lauluja oli sentään ohjelmistossa enemmän. Porukkaa joskus risoi lempeä linja, ja joku vääräleuka ehdottikin Päivänpyörän tilalle levyn nimeksi Impi kulki.

Tonin aikana 1970–80 suomalaisten elintaso nousi, tosin hieman nikotellen. Hyvinvointivaltion on sanottu päässeen vesikattovaiheeseen, kun tuona aikana säädettiin mm. päivähoitolaki, kansanterveyslaki, vuosilomalaki, työttömyyseläke, isyysloma, asumistuki ja opintotuki. Myös työaika lyheni, ja tuloerot pysyivät kohtuullisina. Opintotuesta en ehtinyt nauttia, mutta sain maksettua oman ja Oksasenkin opintolainan Lapin kaudellani. Päivähoitolaki säädettiin ainokaiseni syntymävuonna 1973, mutta kun Topi meni kouluun 1980, hänellä oli ollut kymmenen hoitopaikkaa.

Opetin muuten Topin uimaan ns. Toni Edelman -menetelmällä. Vaikka Toni arvosti äänenmuodostuksen opetusta, hänen mielestään laulaessa piti unohtaa laulutekniikka ja keskittyä esitettävään lauluun. Silloin tekniikka tukisi laulua automaattisesti. No, yritettiin uimaopettaa lapsiparkaa Väli-meressä ja Oksanen hermostui. Käskin miehen pois ja sanoin Topille: "Ajattele, että lempismurffisi rannalla on vaarassa. Ainoa tapa päästä sen luo on edetä vettä pitkin." Ja siitä se lähti. Ehdin myöhemmin kertoa menetelmän soveltamisesta Tonillekin.

Monna (1976–77)

Kuorolainen Monna Kamu (s. 1949) toimi Koiton Laulun taiteellisena johtajana Tonin DDR-aikana eli syksyn 1976 ja kevään 1977. Monna opetti pianonsoittoa Espoon Musiikkiopistossa, oli ollut mm. Radion sinfoniakuorossa ja niittänyt mainetta Agit Prop -kvartetissa, jonka muutkin jäsenet (Sinikka Sokka, Pekka Aarnio ja Martti Launis) olivat laulaneet Koiton Laulussa neljä–viisi vuotta

aiemmin. Liisa Tavikin käväisi myöhemmin laulamassa kuoron kanssa Canto Generalin.

Toni oli ollut turhan kiltti, eikä Monnakaan ollut kova kurinpitäjä. Yleiskokouksessa lokakuussa 1976 valitettiin kuorolaisten kurin ja vastuun puutteesta, jonka seurauksena "taso laskee ja usko menee". Kevään 1977 tärkein konsertti oli Kulttuuritalolla Kullervo-kuoron kanssa. Sen mieleenpainuvin teos oli yhteisesti esitetty Vaiennut taistelu (E. Tarasov – D. Šostakovitš). Kullervoita johdatti monipuolinen musiikkimies Pekka Laitinen, entinen koitonlaululainen, joka sittemmin teki hurjan jutun eli karsi kuorostaan heikoimmat laulajat.

Monnan kanssa mentiin uhmakkaasti Tampereen Sävel -kuorokilpailuun, jonka tulosta ei vuosikertomukseen merkitty. Kaksi hopealeimaa se oli. Monna jäi johtajakautensa jälkeen kuoroon moneksi vuodeksi, oli mukana Canto Generalissa 1981 ja piipahti vielä Etelä-Amerikassa kanssamme. Hän pysyi uskollisesti Espoon musiikkiopistossa eläkkeelle jäämiseensä saakka ja lauloi Agit Prop -kvartetissa vielä tämän vuosituhannen puolella. Syksyllä 2019 Monna tuli upeaan Työväen Sivistysliiton 100-vuotiskonserttiimme laulamaan soolon Ojasen Oppimisen ylistykseen.

Kaj (1980–81)

Uuden laululiikkeen näkyvin keulahahmo, säveltäjä Kaj Chydenius (s. 1939) johti Koiton Laulua syksystä 1980 kevääseen 1981. Kaj halusi kokeilla kuoronjohtoa ja tuottaa sen tuloksena LP:n. Johtokunnan pöytäkirjan mukaan "poliittiseksi teemaksi on hahmottumassa Suomen ja Neuvostoliiton ystävyys työväenlaulun alalla historiallisesta perspektiivistä." Kaj valitsi ohjelmistoon pari työväenlaulua jokaiselta vuosikymmeneltä ja yhden Mozartin kaanonin hassunhauskana viisuna Pidä tallella tavarat, jonka hän oli sovittanut Agit Propille neuvostokarjalaisesta aapisrunosta.

Kajn tulo tuotti minulle poliittisia ongelmia. En tuntenut miestä ennestään ja pelkäsin hänen vääntävän ruuvin niin tiukalle, että joutuisin lähtemään kokonaan kuorosta. Jäin sen takia vuodeksi pois vedoten Anjalan historian painovaiheeseen, joka kieltämättä olikin kamala. Kaj osoittautui kuitenkin julkista kuvaansa leppeämmäksi mieheksi. KOM-teatterin perustajiin kuulunut mies ihmetteli kovasti, kun kuoro totteli ohjausta ja lauloi harjoituksissa silloin kun piti. Komilaiset eivät siihen läheskään aina taipuneet.

Kevätkonsertissa *Voi näitä aikoja* olin yleisössä, mikä tuntui tosi oudolta. Toisaalta olin tyytyväinen, sillä en ollut kovinkaan ihastunut Marja Packalénin ja Sulevi Peltolan esittämiin ankaran aatteellisiin välispiikkeihin. Mutta laulu oli reipasta, ja Ilpo Saunio kirjoittikin Työväen Marseljeesista Kansan Uutisiin: "Voiko perinteinen työväenlaulun esitys tästä parantua?" Kappale jäikin melko provokatorisista sanoistaan huolimatta vuosikymmeniksi Koiton Laulun ohjelmistoon.

Ennen konserttia Kaj kertoi Tiedonantajalle lähtevänsä syksyllä Moskovaan opiskelemaan ja totesi: "Tämä on niin hyvä kuoro, että olen oikeastaan jo vuosikaudet haaveillut sen johtamisesta ..."

Kajn kuoron kevätjuhlassa pitämä puhe on julkaistu lyhennettynä Koiton Laulajassa 1/1982. Kaj

kertoi vuoden olleen hänelle tavattoman rikkaan henkisen kehityksen aikaa ja nimesi Koiton Laulun Suomen parhaaksi työväenkuoroksi, mutta jatkoi: "Vaarana on, että jäsenistön voimakas yhteenkuuluvuus painottaa liaksi toiminnan sosiaalista puolta ja alkaa haitata asettumista alttiiksi taiteelliselle kunnianhimmolle." Hänen mukaansa vanha totuus oli, että paikallaan pysyminen on taantumista. Kaj suositteli kuorolaisten testaamista ja uskoi karsintaan vapaaehtoisella pohjalla, sillä matka parhaimmista epävarmimpiin ja kehittymättömiin oli liian pitkä. Hän toivoi myös nuotinluvun ym. valmiuksien kehittämistä. Kuoron ihannekokona hän piti alle neljäkymmentä. Myönteistä oli, että edessä oli Canto Generalin haaste, joka pakottaisi kuoron uuteen tilanteen arviointiin ja mittaisen kyvyt "jännittävällä tavalla". Kaj kritisoi myös itseään ja perusteli ohjelmanvalintaansa työväenhenkisyydellä sekä omilla mieltymyksillä perusteenaan "suorastaan rakastin". Hän toi esiin vielä oman traumansa kuoron suhteen:

Olen kaiken kaikkiaan estynyt ja pelokas suomenruotsalainen savolaispoika, jolla on ollut vaikeuksia murtaa Koiton Laulun sosiaalinen panssari ja päästä Teidän kaveriksenne, ystäväksi. Esteenäni on lisäksi ollut edeltäjäni, rakastetun Toni Edelmannin jättiläisenhahmo, joka on seurannut minua harjoituksiin, kaljailtoihin Orfeukseen, jopa kuoron esiintymismatkoille.

Kajin kauden ohjelmistosta koottiin LP-levy *Kevään malja* (Karhu 1981, Johanna Kustannus). Se on toistaiseksi Koiton Laulun poliittisin levy, jossa on monta hiton hyvää piisiä, kuten Oppimisen ylistys (Eisler), Vaiennut taistelu, Työväen marseljeesi ja Buchenwaldin hälytys. Solistit olivat Eija Orpana-Martin ja Kimmo Salmio.

Kesän alussa johtokunta totesi, että "yleisesti ottaen on mennyt huonosti: väki on velttoja ja aikaansaannokset vähäisiä". Kuoro oli vastikään käynyt kuorolainen Petri Laakson johtamana hake-massa Tampere in Choruksesta yhden hopealeiman.

Kuoro kävi vielä elokuussa 1981 esiintymässä Kajin johdolla Valkeakosken työväenmusiikkijuhlilla, jonne läksin mukaan laulamaan. Päivä oli helteinen, ja paluumatkalla yhden jos toisenkin teki mieli uimaan, mutta vain muutamalla oli uimapuku. Bussikuski pysäköi auton Sääksmäen siltojen kohdalle. Kuoro rynnisti yhtenä miehenä ja naisena ulos, heitti vaatteet rannalle ja riensi nakuna järveen. Siellä joku neropatti antoi tuttuakin tutummat alkuäänet, ja ilmoille kajahti välittömästi neljännen Heisipuu kukkii. Kaj johti ensin vedessä seisten, mutta heittäytyi sitten selkäuintiin ja kuoro seurasi uiden ja laulaen perässä. Paikalle saapuneet hollantilaiset turistit lupasivat kertoa tapauksen lapsenlapsilleenkin, ja niin lupasin minäkin.

Kaj on ollut sen verran tunnettu ja aikaansaava henkilö, että en yritäkään luonnehtia hänen elämänuraansa, vaan suosittelen tietojen hakua netistä.

Hopealeimoja Tampereelta

Kuoro on käynyt neljä kertaa (1977, 1979, 1981, 1993) Tampereen sävelen kuorokilpailuissa (myös Tampere in Chorus) ottamassa keskiarvoja perinteisen klassisen kuorolaulun kriteerein. Ensimmäinen kisattiin Monnan, toinen Tonin, kolmas kuorolainen Petri Laakson ja viimeinen kerta Matti Perttulan johdolla. Kisan yhdeksänportaisen asteikon huippu oli kolme kultaleimaa ja pohja yksi pronssileima. Koiton Laulu on saanut muulloin kaksi hopeaa, mutta Petrin kanssa ki-lahti vain yksi hopea. Ensimmäisen kerran tulos laitettiin vasta 1993:n vuosikertomukseen, jossa todettiin kahden hopealeiman olevan tasan asteikon puolivälissä.

Nuori sopraanomme Maija Vähätalo eli Miska kirjoitti Koiton Laulajaan 2/77 kuvauksen Tampereen ensimmäisestä kilpailureissusta. Vankasti maaseutukauhuisena hän mm. tiedusteli ennen Lautsian seminaaria, että voiko siellä maalla ihminen yleensä olla ja tarvitaanko siellä jotenkin erityiset suojavaatteet. Kun kaikki vakuuttivat tavallisten vaatteiden riittävän, Miska ilmaantui bussille kitaroineen silkkisamettisessa jakussa ja laajahelmaisessa hameessa. Asukokonaisuuden kruunasivat valtava musta lierihattu ja näyttävät korkokengät. Laitan tähän Miskan koko raportin, joka on samalla näyte vanhoilta Sörkan kundeilta opitusta slangista. Se luonnehtikoon niitä mui-takin kilpailumatkoja:

Tampereel oli jokku kööriskabat ja tiätty meki ängettiin dösään hela gängi ja skjattiin sinne. No, me päästii perille ihka iisisti, ei blundrattu ojaan eikä kukaa ees puglannu busaan. Soli kliffa tsiikaa fönäristä ku oli hegoi pellolla ja gräsaa tsebannokassa. Soon sillee kehittävä reissaa tsiigaamas kaikkee sellasta ku ei himanurkillä oo.

Sitte Tampereel oli eka ne skabat. Soli sellane aika bönsa plade minne meidät förattii ja oli siäl folkkis-taki suht-koht vildisti. Me kelattii ne biisit ku oli treenattu, "Avaa mutsi fönari", "Pullasorsa", "Skuttassa käy bläsis" ja mitä niit ny oli. Jengillä oli sellane snadi kämppisfilis ja nii me sjungattiinki ihan ok ja meikä oli hiffaavinaan et muuki gängi diggas meitä.

Siält skabamestast meiän piti dallaa yhteen pudeen sjungaan Nuoren Kaartin (paikallinen duunarikööri, meiän frendejä) messissä ja tiätty me eka luudattiinki sinne. Sitten rupes kuiteski hundraan nii jeevelisti ettei siäl pudes kukaa voinu stondaa. Oltais sassiin plundrattu dyykkishauskis koko kööri tai ainaski oltu gisoja ku oli siksverran kalsaki. Tiätty jengillä oli hinku raflaanki repiin bodlareit ja brenkkuu pötsiin ja seuraavaks zombattii sinne ku ensteks honattii ettei siäl skönessä kandenu hengaa. Meikä oli snadisti mä-sis ja niimmä stannasin dösässä goisaamassa ku muut bailas. Hiukka se repi kupolii ku kuulin, et Nuoren Kaartin tsalet oli duunannu kvartetinki ku sjungas ja muuteski oli kliffaa. Meiän jengi ei kuiteskaa voinu tsittaa kauaa siäl raflassa, ku piti jo skjaa aika fogaa takasi stadiin.

Meille stikattiin sitte siäl Tampereelta sellane snadi papru mihin oli skrivattu mitemme sjungattiin, tuliks mitskuja ja tollasta. Piti vaan olla niin diivaa kubee ettei voinu skrivaa kalevalaks. Emmä ainaskaa bon-jannu mitä ne jäbät oli siihen paprulle sekoillu, vaikka miten olisin läsannu ja funtsinu ("Kuorolla raik-kaat ja joustavat äänet. Esityksiä heikensi pysähtelevä fraseeraus ja heikosti profiloituva muotoilu.") Jäi toi latina läsaamatta sillon Tölikan kimpaskolessa.

Oikein kliffa ekskursio se muuten oli. Terkkuja Nuorelle Kaartille, toivotaan et seuraava hugi ku näis merkeis tråffataan ei tuu vadaa niskaan ja et tuomariston kubet rupee bamlaan kalevalaa. Kandee duunaa uusiks,

funtsii: Miska.

En puutu raportin kieliasuun, mutta huomautan, että ilmeisesti vain Miska on jo kesäkuun alussa nähnyt pelloilla heinäseipäitä eli gräsaa tsebannokassa. Mainittakoon vielä, että Miska oli tosi hyvä soullaulaja Koiton Soitossa ja on jo vuosikymmenet asunut nimenomaan Tampereella salanimellä Maija Nurmi, jolla hän esiintyy Laiton Koulu -FB-sivuilla.

Eric-Olof ja Mikis (1981)

Ryhtyessäni vuonna 1974 kuoron sihteeriksi luin viisastuakseni haltuuni annettuja pöytäkirjoja. Niistä löytyi aikaisempi päätös, ettei kuoro enää esittä Mikis Theodorakisin musiikkia, syynä lehti-tiedot miehen poliittisesta linjanmuutoksesta. Nyt tunsin joutuneeni outoon seuraan, sillä olin haras Mikis-fani. Ensimmäinen ostamani levykin oli hänen musiikkiaan. Olin jopa opetellut kreikaksi ulkoa koko Mikisin Romiossini-LP:n, vaikka en osannut kieltäkään – vielä. Mutta missä pirussa se pöytäkirja nyt on? Ei ainakaan Kansan Arkistossa, jonne kuoron aineistoa on koottu. Varhaisin säilynyt johtokunnan pöytäkirja Tonin ajalta on päivätty vasta 27.5.1974.

Kajin kaudella oli kuitenkin toteutumassa mahdollisuus esittää Mikisin säveltämät osat Pablo Nerudan runosarjasta Canto General. Idea tuli Mikisin kanssa maailmaa kiertäneeltä Arja Saijonmaalta, joka oli pohjustanut hanketta jo Tonin, Pekka Aarnion ja musiikin monitoimimies Ilpo Saunion kanssa ja tietysti halusi itse laulaa naissoolot. Ateenassa stadionkonsertissa 1975 äänitetty levy (Ranskan kansalliskuoro, Maria Farantóuri, Petros Bandis) oli jo minulla, ja koko juttu tuntui uskottomalta. Niin kuitenkin kävi, että YLE saatiin tuottajaksi. Tosin koko hanke oli välillä mennä myttyyn säveltäjän managerin kohtuuttoman palkkiovaatimuksen vuoksi, mutta asia saatiin sovittua. Edellä mainitsemaani kuoron päätöstä ei muuten koskaan virallisesti kumottu.

Harjoitukset alkoivat toukokuussa 1981. Harjoittajaksi oli saatu lupaava kapellimestari- ja kuoronjohdon opiskelija Eric-Olof Söderström. Mainitsemallani levyllä oli seitsemän osaa, mutta myöhemmin oli syntynyt kuusi uutta. Silti oli kyseessä vieläkin vain murto-osa kaikkiaan 231 runon eepoksesta. Kaikkien sävellysten kesto oli ilman väliaikaa kaksi tuntia. Harjoitteluaikaa oli luvassa saman vuoden joulukuun alkuun, kesätaukoineen yhteensä viisi kuukautta.

Cantoa varten värvättiin niin entisiä kuin uusiakin laulajia, joista osa jäi kuoroon. Konserteissa kuorolaisia oli 84. Harjoituksia pidettiin kaksi tai kolme viikossa. Urakka oli suunnaton, ja vielä kaksi viikkoa ennen esitystä olin varma muutaman laulun pois jättämisestä. Mutta harjoittaja osasi asiansa. Nyt selvisi sekin, miksi minulla usein kreikkalaisen musiikin kanssa niin sanottu ykkönen katosi. Canto oli täynnä vaihtelevia eripituisia tahteja, joista varsin monessa oli viisi tai seitsemän isku. Espanjaksi laulaminen ei ollut ongelma, mutta tahdin seuraamisessa piti olla tarkka.

Viikkoa ennen ensi-iltaa Eric-Olof luovutti tahtipuikon säveltäjälle itselleen. Sitten harjoiteltiin päivittäin orkesterin kanssa. Pelkäsin kuollakseni, että kuoron rupusakki saisi pulinallaan miehen raivotilaan. Kaikkea muuta: Mikis oli rento ja hyväntuulinen, ja kuorokin käyttäytyi säädyllisesti. Säestävä 16-miehinen orkesteri sai tehdä töitä hiki hatussa ja otti toisinaan hukkaamansa rytmin kiinni kuorosta, joka sen kyllä jo osasi. Paikalla päivysti virallisen tulkin lisäksi myös kreikanopettajani Jussi Korhonen, Mikisin vanha tuttu.

Saijonmaa järjesti miessolistiksi Sibelius-Akatemiassa laulua opiskelevan Tapani Kansan, joka alkoi niin laulujen kuin espanjan ääntämisenkin opetteluun viime tinkaen kuorolainen Olli Romanin

ohjauksessa. Kuoro puolestaan suunnitteli laajamittaista Tapani Kansa -tikkataulujen valmistusta ja myyntiä. Mies kuitenkin selvitti hommansa lopulta ihan kunniakkaasti. Ja Arjahan kyllä esiintyi uljaasti kuin tiikeri!

Canto General taltioitiin YLE:lle Kulttuuritalolla kahdessa loppuunmyydyssä konsertissa (4. ja 5.12.1981), joiden tuotannosta ja ohjauksesta vastasi pääasiassa Erkki Pohjanheimo, ennenkin Koiton Laulun kanssa yhteistyötä tehnyt mies. Hän on valaissut aihetta juuri julkaistuissa muistelmissaan (Nauha pyörii ja kamera käy, Aurinko kustannus 2022) Toista konserttia juhlisti dementoituneen Kekkosen sijaisena toimiva Mauno Koivisto puolisoineen. Tekniikkaa riitti, kun lavalla oli yhteensä 58 mikkiä ja yksi Mikis. Mutta hyvinhän se kaikki sujui.

Saijonmaa ja Kansa järjestivät omin luvuin vielä Finlandia-taloon kolmannen konsertin, joka myytiin nopeasti loppuun. Siellä oli hauskaa kuin hautajaisissa, sillä sekä johtaja että kuoro olivat väsyneitä. Yllätynyt, koko prosessin maksanut Yle laskutti järjestäjiä 20 000 markalla.

Muuten koko projekti sai rutkasti julkisuutta lehdistössä. Saijonmaa oli narrannut musiikin grand old manin Erik Tawaststjernan kirjoittamaan arvostelun Hesariin. Teoksen kuultuaan tämä ilmoitti, ettei pysty sitä tekemään. Tilalle napattu Jukka Hauru kehui arvostelussaan kuoron ja haukkui säveltäjän aika pahasti. *Canto General* esitettiin TV:n ja radion yhteislähetysenä kahdessa osassa 1982, jolloin Hesariissa oli "oikea" Hannu-Ilari Lampilan arvio. Lähetys uusittiin yhtenäisenä seuraavana vuonna.

Mikis tuli vaimoineen kuoron Royaliin järjestämään karonkkaan, vaikka Saijonmaa olikin toisin suunnitellut. Lauloimme Mikisille Romiossinista Otan sfinggun to heri (suom. Kun he puristavat kättä), ja kohde näytti asianmukaisen yllättyneeltä. Silloinen puheenjohtaja Matti Poitsalo piti hiton hauskan puheen, jossa ihmetteli, kun harjoittelukausi ei tuottanut yhtään avioeroa. Saijonmaa otti minä-sanoja vilisevän puheenvuoron, jonka asiasisältö oli: ”Olkaa onnellisia, kun saatte kulkea minun viitoittamaani tietä.” Mikis istui flyygelin ääreen ja esitti pari lauluaan. Aloittaessaan hän katsoi hämmentyneenä jalkoihinsa: kapakkaflyygelistä puuttuivat pedaalipolkimet. Ja rakas Anja-ystäväni lauloi Guantanameran niin ihanasti, että Mikis ponnahti tuoliltaan ja ryntäsi hurmioituneena tanssimaan laulajan edessä. Mikisille lahjoitettiin Inari Krohnin Päivänpyörän kanneksi tekemän taulu, joka olisi kyllä kuulunut Tonille.

Kun Mikisille ja Arjalle pidettiin Vanhalla 30.1.1993 yhteisen taiteilijajuhlan jatkot, Koiton Laulu lauloi Neruda requiemin ja Otan sfinggunin. Kuoron viereisessä pöydässä istunut Johannes Viro-lainen huomautti Kyllikilleen kuuluvasti: "Mitä? Vieläkö se vanha taistolaiskuoro on hengissä?" No, Johannes eli 86-vuotiaaksi, mihin myös Koiton Laulu toivottavasti vielä yltää. Mikis Theodorakis kuoli Ateenassa 96-vuotiaana 2.9.2021 ja Kreikkaan julistettiin kolmen päivän kansallinen suruaika. Hänet haudattiin sukunsa lähtöpaikkaan Kreetan Galatákseen 9. syyskuuta. Vain neljä päivää myöhemmin Rethymnonissa lomailut Heli Hänninen vei haudalle kukkia.

Antti (1982–88)

Canto oli iso yritys, joka toi Koiton Laululle melko lailla julkisuutta. Sellaisen jälkeen tulee helposti tyhjiys ja outo olo, varsinkin kun taiteellisen johtajan vaihtuminen oli taas edessä. Etsintävaiheessa taidettiin joku suututtaakin. Valinta kohdistui nuoreen musiikinopettajaan Antti Äärimaahan (s. 1955), jota kuoroguru Harald Andersén oli suositellut Kimmolle. Koiton Laulajassa 1/1982 Antti kertoi opiskelevansa myös pianonsoiton ja yksinlaulun opettajaksi sekä laulaneensa ainakin Radion kamarikuorossa ja Savonlinnan oopperakuorossa. Hän soitti myös klarinettia, saksofonia, sähköbassoa, rumpuja, kitaraa ja oletti, että "bändissä pärjäisin". Niinpä pärjäsin sitten kun Lyylin Kala oli syntynyt. Hän luonnehti musiikkimakuaan laajaksi ja totesi: "Musiikissa pitää olla sisältö, pelkkä tekninen suoritus ei ole mitään."

Antti tiesi kyllä Koiton Laulun ennestään ja oli ollut Canton Kulttuuritalon konsertissa. Hän luonnehti kuoroa: "Erittäin valveutunutta ohjelmaa, kuuluu elävään kastiin, joka saa myös halutesaan yleisöä – yleisöä joka myös kuuntelee", ja jatkoi, "Klassinen kuorolaulu on kuolevaa, ei tule yleisöä." Antin mielestä edistysellinen musiikki pyrkii korjaamaan yhteiskunnan epäkohtia ja vaikuttamaan sisällön kautta. Antti katsoi musiikin olevan omimmillaan teatterissa.

Antti otti hommansa erittäin vakavasti ja alkoi ensi töikseen puhdistaa kuoron paikoitellen melko rupista saundia. Kohde ei aina ymmärtänyt mihin pyrittiin ja millä keinoin. Antti tarttui Tonin ajatukseen esittää Veljo Tormisin Raua needmine. Jo syksyllä 1979 oli päätetty hankkia nuotti, jonka Toni sai säveltäjän 9.2.1980 päivätyllä omistuskirjoituksella. Matit Pallasvuo ja Poitsalo kävivät vielä varmemmaksi vakuudeksi tapaamassa säveltäjää Tallinnassa kevättälvella 1982, ja myöhemmin kuoro myönsi tälle kiitokseksi jonkinlaisen apurahankin. Omaan Kalevalaamme pohjautuvan teoksen suomensi meille Pentti Saaritsa nimellä Raudan kirous.

Antti laati sarjan ”tonaalisia harjoituksia” (edellisessä sanassa ei ole lyöntivirhettä), että tottuimme teoksen sävelmaailmaan. Anja-ystäväni tuskitteli ja haukotteli ja lähti lopulta kuorosta. Muut marisivat, mutta kestivät. Kannatti kestää – ainakin minun, joka yhä pidän Raudan kirousta kuoron parhaana kappaleena kautta aikojen!

Raudan kirouksen ensiesitys oli Porissa Pohjolan Työväen Sävel -tapahtumassa 4.7.1982. Kuorolle oli annettu kunniatehtäväksi esittää STM:n sävellyskilpailun voittanut teos Laulu taistelijalle, jota ei varmaan – ja syystä kyllä – ole sen koommin esitettykään. Kuorolle oli myös myönnetty säästävä orkesteri, Pentti Lasasen johtama Helsingin Työväenyhdistyksen puhallinorkesteri. Yksi kappaleista alkoi valitettavasti a cappella. Kuoro ehti lyhyen aloitussäkeen aikana pudota pahasti, mutta orkesteri tuli oikeassa sävellajissa sisään. Aikansa toppuuteltuaan Antti sai soittajat lopettamaan, ja teos jatkui kuoron valitsemassa sävellajissa.

Raudan kirous ei ollut Porissa vielä ihan kunnossa. Soitinrakentaja Jyrki Pölkin meille valmista-

maa komeaa noitarumpua soitti Kaija Harjanne. Solistit olivat kuorolainen Kosti ”Komo” Kotiranta ja ex-kuorolainen Harri Saksala, joka ei vaikuttanut kovin kiinnostuneelta. Kuorolainen Petri Laakso oli ollut myös ehdolla tenorisolistiksi, mutta kuoron musiikkitoimikunta oli päättänyt ennakoon, ettei hän siihen pysty. Sittemmin kyllä pystyi! Esityksessä mokailtiin aika lailla, mutta päästiin katkaisematta loppuun. Meitä hävetti, vaan yleisö oli innoissaan. Osa kiipesi oikein tuolille tapputamaan. Seuranneessa illan- eli yönvietossa lammen rannalla tutustuimme tukholmalaiseen By-sis-kuoroon, ja taisipa paikalla käydä myös Silmät armaat -runon kirjoittanut neuvostokarjalainen Jaakko Rugojev.

Vuonna 1982 kuoro täytti 30 vuotta. Toni halusi vielä toteuttaa eräänlaisen kuvaelman, Tanssin, jossa oli häät, mustalaisia, tanssijoita ja vaikka mitä. Antti suostui kiltisti mukaan. Avustajiksi pestattiin kaikkiaan 16 erisortista taiteilijaa, mukana myös nelihenkinen Vargavinter (sis. mm. Tuomo Haapala ja Marie Selander) Tukholmasta. Ja minä hullu suostuin tuottajaksi. Varsinainen juhla vietettiin Koiton juhlasalissa 6.11. Vielä viikkoa aikaisemmin olin varma, että tulossa oli iso pannukakku. Pari päivää ennen juhlaa alkoi toivo herätä. On pakko myöntää, että Tanssi oli ihana. Ja siitä päivästä lähtien olen ymmärtänyt valomiehen arvon.

Tanssin jälkeen menttiin Royaliin jatkoille, joilla Vargavinter veti koko porukan huikeaan virolaiseen ketjutanssiin. Toni herätti hämmennystä muusikkojen säestämässä jäähyväispuheessaan "Eläköön kaaos", josta tässä ote:

Eläköön kaaos joka saa meidät valppaiksi ja tarkoiksi, ehkäisee jo olemassaolollaan hiukkasen verran vääryyden esiinmarssia ja joka saa kuoronjohtaja Antti Äärimaan tanssimaan ja polkemaan jalkaa niin eläytyneesti kuin todellinen raudankiroaja, shamaani, noita, näyttelijä, opettaja, ja täsmällisen, tulta silmistä säihkyvän noitarummun soittajan säestyksellä, ah niin järjestäytyneen kuoron edessä.

Tonin puhe julkaistiin Koiton Laulaja 2/1982:ssa, samoin kuin Leena Jäntin (nykyisin Hannula) kirppakka vastine "Kaaoksen keskeltä".

Helmikuussa 1983 käytiin Raahen Laulutovereiden vieraana. Saatiin samalla tutustua rautatehtaaseen. Konsertissa Raudan kirouksen päätti Kaija Harjanteen kädestä korkeuksiin kirvonnut rumpupalikka. Paluumatkalla esiinnyimme Jyväskylän Talvessa HTY:n soittajien kanssa. Raahelaiset tulivat syksyllä vastavierailulle, ja karonkka pidettiin Suomenlinnan Pirunkirkossa. Toukokuun 1983 lopussa kuoro kävi Tukholmassa (ks. s. 64), josta Antti lensi kiireellä Helsinkiin todistamaan esikoisensa syntymää. Paula-vaimo oli liittynyt kuoromme alttoihin.

Tanssi esitettiin vielä kesällä 1983 Kaustisella. Esiintymispaikka oli iso tyly urheiluhalli. Nero-kas lavastajamme Paula Salonen keksi tuottaa taustaksi koivuja, joten saatiin hienot kesähäät. Kiipesin harjoituksissa tuottajan oikeudella katsomoon, kun kuoro lauloi Tonin Häälaulua. Tanssin, kuinka päälleni huokui lämpöaalto kuin märkä pyyhe. Raudan kirous oli ujutettu kuvaelman loppuun ja onnistui sikäli hyvin, että esityksessä lapset itkivät pelosta.

Emme asuneet Kaustisella, vaan Vetelin koulukeskuksessa noin peninkulman päässä. Oli saatu kaksi koululuokkaa ja patjat lattialle, mutta hauskaa oli. Kuka hulluili mitäkin, mutta Petri jäi mieleen valitsemalla kuorsauspaikakseen pihakatoksen päällyspuolen. Ja kyllä meidän kotimaiset musikatkin hallitsivat ihan riittävästi viihdepuolen.

Syksyllä 1983 Raudan kirous taltioitiin TV2:lle Tampereella ja Radio 2:lle Helsingissä. Muistini mukaan ainakin tv-esitys liikuntoineen oli vielä melko verkkainen.

Raittiusyhdistys Koiton satavuotisjuhliin 14.10.1983 tahkottiin Heikki Valpolalta tilattu kantaatti, inkeriläiseen kansanlauluun pohjautuva Pääskölintu. Se levytettiin vuonna 1987 ja sijoitettiin LP-levyn *Päivälintu* toiselle puolelle, jonka vastapuolella on Kullervo-kuoron esittämiä Valpolan lauluja. Levyllä on myös Valpolan alun perin Agit Prop -kvartetille tekemä Pääskölintu-sovitus, jonka Koiton Laulu otti pysyvästi ohjelmistoonsa.

Suuriin kokonaisuuksiin kuului myös Matti Rossin ja Eero Ojasen Laulu palavasta linnusta eli Salvador-kantaatti. Siitä tehtiin 1984 radiokantanauha yhdessä jyväskyläläisen Jos-Agitin kanssa, jonka ohjelmistossa se oli jo ennestään. Yhteiskonsertti oli 2.6.1984 Helsingin laulufestivaalien Canto Libressä, paikkana Suomenlinnan Fersenin kasarmi, jossa kuorolaiset tuhosivat ohimennen museoviraston rakennustaiteen osaston tutkimukset. Bysiskören esiintyi vierailijana. Illanvietto Pirunkirkossa oli unohtumaton. Jatkojen jatkot Poitsalolla mieluiten unohtaisin. Kantaatista jäi ohjelmistoon vuosikymmeniksi Tuntemattoman taistelijan laulu.

Kesään 1984 mahtui vielä yksi pikainen Ruotsinmatka, nyt Skinnskattebergiin (ks. s. 65).

Paroni Paakkunainen oli säveltänyt kuorolle jokusen kappaleen ja halusi tehdä kanssamme Kalevalan juhluvuodeksi 1985 *Kalevainen*-projektin, jossa oli mukana myös Karelia-yhtye, Helka-tyttöjä ja tanssijoita. Niinpä lavalla sitten tempoili edestakaisin kaikkiaan 80 esiintyjää. Teoksen kaksi amatööriohjaajaa Tuula-Onta Ollinen ja Vesa Pallasvesa olivat elämys sinänsä. Johtokunta kävi "tiukkaa keskustelua Kullervo-osan suunnittelusta taiteellisesta toteutuksesta". Kullervohan oli siinä jonkinlainen punkkari. *Kalevainen* esitettiin 9.2. Jyväskylän talvessa ja 2.3. Hesassa Itäkeskukseen monitoimitalossa (nyk. Stoa). Teoksen alussa esitimme kiviä kääriytyneinä punaisella spreijattuihin lakanoihin. Hesarin Pirkko Kotirinta otsikoi arvostelunsa: "Kuuseen kurkottaa, katajaan kapahtaa." Kuoron vuosikokouksessa todettiin: "Kuoro pärjäsi kaaoksessa hyvin." *Kalevainen* nauhoitettiin vielä syksyllä YLE:lle. Mutta jotkut Paakkunaisen sovitukset olivat ja ovat tosi kivoja. Hän sai oman arvionsa mukaan vielä 15-vuotisapurahankin osittain meidän avullamme.

Raudan kirouksen myötä meistä oli tullut Tormis-faneja, mitä vahvistettiin käymällä Tallinnassa parissakin Tormis-pitoisessa konsertissa. Niinpä opeteltiin säveltäjän jokunen erilliskappale, joita esiteltiin "kuoroharjoitusdemonstraatioissa" TV2:lle 1985. Sitten vuorossa oli hieno Isuri-eepos, joka perustuu Inkerinmaan ortodoksien kansanmusiikkiin. Ohjelmistoon otettiin myös Erkki Salmenhaaran latinankielinen Missa profana, suomeksi Maallinen messu. Sibeliuskiossa oli 5.3.1986

oikein eepos-konsertti, jossa esitettiin Pääskölintu-kvartetin ohella Isuri-eepos, Missa profana ja Raudan kirous. Sitten käytiin käsiksi vielä Einojuhani Rautavaaran Lorca-sarjaan, joka on kanssamme kiertänyt maailmaa niin suomeksi kuin espanjaksikin. Maapallon toisella puolella kävi Missa profanakin, hieno ihmisyyden ja rauhan julistus ensi lauseestaan (suomeksi: Jokaisella on oikeus elämään) lähtien.

Antin aikana Suomessa elettiin täysillä reipasta taloudellista nousukautta, jolloin bruttokansantuote kasvoi kohisten. Koko 1980-luku oli aina vain kumuloituvaa uusliberalismin ja globalisaation aikaa, joka on jälkikäteen saanut nimen Ahneuden vuosikymmen. Rahamarkkinat vapautettiin sääntelystä, luottoja ei enää tarvinnut anella, vaan niitä tyrkytettiin. Pankit seikkailivat koti- ja ulkomailta, talous ylikuumeni ja kulutusjuhlat alkoivat, minkä merkiksi syntyi joukko ostospalatsia. Ja katso: tavarataivas laskeutui maan päälle! Yksityinen kulutus kasvoikin Suomessa enemmän kuin missään muussa OECD-maassa. Maatamme kutsuttiin Pohjolan Japaniksi. Ulkomaiset valuuttalainat viimeistelivät kehityksen. Ja asuntohinnat lähtivät hurjaan nousuun juuri silloin, kun pieni perheeni suunnitteli asunnon ostoa. Arkuus pani jatkamaan vuokralla, mikä osoittautui oikeaksi päätökseksi. Inhosin koko pullistelevaa meininkiä vuosi vuodelta enemmän ja aloin miettiä keinoja, miten voisin livahtaa systeemin ulkopuolelle.

Uusi uljas aika vaikutti myös mielipiteisiin. Kuoron jäsenmäärä laski ja kaikupohja oheni, jos näin voi sanoa. Vuosikertomus 1983 totesi, "ettei uusia ajankohtaisia ja kantaaottavia lauluja ei viime aikoina juurikaan ole ollut saatavissa". Vuonna 1985 "konsensuksen ja poliittisen vaiteliaisuuden Suomi antoi Koiton Laululle niukanlaisesti esiintymistilaisuuksia". Seuraavasta vuodesta kirjattiin: "Edistyksellisten järjestöjen ja liikkeiden toiminnan passivoituminen sekä kuorolaulun tällä hetkellä suhteellisen vähäinen kiinnostavuus yleisön keskuudessa supistivat kuoron esiintymistilaisuuksien lukumäärän vuoden aikana kymmeneen."

Ilmapiiri oli siksikin tulehtunut, kun äärivasemmiston pitkään jatkuneet sisäiset erimielisyydet kärjistyivät erottamisiin SKP:stä ja SKDL:stä. Erotetut perustivat 1986 oman puolueen, Demokraattisen Vaihtoehdon (DEVA). Vihreät olivat muuten jo vuonna 1983 saaneet jalkansa eduskunnan oven väliin kahden kansanedustajan voimalla, neljä vuotta Kojjärven (jos et tiedä, ks. Wikipedia) jälkeen. Siellä läsnä ollut alttomme Annukka Liikanen voi myös kertoa lisää aiheesta.

Tässä haastavassa vaiheessa Antti tarttui yhteen Toni Edelmannin haaveista, Brechtin ja Eislerin Äiti-kantaattiin, joka perustuu Maksim Gorkin romaaniin Äiti. Siis yksi kantaatti lisää. Tuohon aikaan sanottiinkin kuoron kappaleitten minimikeston olevan puoli tuntia. Olimme jo levyttäneet H.P. Lappalaisen kääntämän Oppimisen ylistyksen, ja Chydenius lupautui suomentamaan muut laulut. Solistit olivat kuorosta: äitinä minä, poikana Kosti Kotiranta, sittemmin koko kansan rakastama tv-joulupukki, ja kansalaisena Kimmo Salmio. Antti oli halunnut äidin osaan amatöörin, joka jotenkuten selviää siitä. Hän sai sen. Tosin fyysinen ja erityisesti psyykinen sopivuuteni tähän

osaan herätti kuulemma vilkastakin keskustelua. Mietin kyllä itsekkin tätä puolta, mutta Antti kuittasi sen tokaisemalla: "Muista, että tämä on myös historiaa."

Eikä säveltäjä ollut säälinyt äitiparkaa yhtään: jo kantaatin ensimmäinen laulettu sävel oli yksin aikaansaamani kaksiviivainen fis. Livertämäni alkulitania on muuten lainattu ihan sellaisenaan Bachilta. Pelkäsin myös, etten kerta kaikkiaan opi yhtä 12-säveljärjestelmäistä laulua. Vaan Kostillapa oli komeat soolot. Äidistä jäivät jäljelle kuoron ohjelmistoon ajoittain putkahtaneet Oppimisen ylitys ja Revitty takki sekä minun nimittämiseni Äidiksi.

Kiristin suomennokset kappale kappaleelta Chydeniukselta, ja kuoro harjoitteli niitä sitä mukaa. Äitiin tarvittiin kaksi hyvää pianistia, joiksi saatiin Aleksandr Bagdasarov Jyväskylästä ja Turussa silloin asunut säveltäjä Eero Ojanen. Ensiesitys oli Jyväskylän Talvessa 14.2.1987. Tosin vähältä piti, sillä järjestäjä oli unohtanut tilata soittimien virityksen samaan sävelkorkeuteen. Onneksi olin ollut yötä sukulaisissa ja menin sisäisen äänen kutsumana ennakkoon tarkastamaan tilanteen. Ja onneksi virittäjällä oli NMT-puhelin, tuolloin vielä harvinainen vempale.

Jyväskyläläisen lehden arvostelija väitti teosta aggressiiviseksi ja oli oikeassa. Hän totesi kuoron laulavan lujaa, äänten olevan hiomattomia ja aatteen äänenmuodostusta tärkeämpää. "Kuuntelijakunnalle ei jäänyt epäilystäkään siitä, että kaiken, minkä Koiton Laulu lauloi, sen kuorolaiset myös uskoivat." Siltä se kai näytti. Toisen kerran Äiti esitettiin keväämmällä Kom-teatterissa, jossa Kosti vähän improvisoi vuoropuhelussamme. Kolmas kerta oli 19.6.1988 Joensuun laulujuhllilla, joilta kuoro poimittiin TV:n pääuutisiinkin. Juuri ennen konserttia minuun iski paniikki, ja piti napata ilman vettä puoli Diapamia. Sali oli täysi, ja lähin kuuntelija istui parin metrin päässä. Näin salin taaksoa kiertelevän laulujuhlien johtajan Jorma Hynnisen poistuvan aika pian. Arvelin miehen saaneen tarpeekseen, mutta Kimmon kertoi hänellä olleen oikea meno toisaalla.

Äiti-kantaatin esitysaikaan Neuvostoliitossa puhalsivat uudet tuulet. Maan johtoon 1985 valittu Mihail Gorbatšov aloitti perestroikan, uudistuspolitiikan, joka päättyi Neuvostoliiton romahdukseen ja sosialistisen järjestelmän kukistumiseen Euroopassa. Perestroika merkitsi kompuroivaa matkaa kohti **kapitalismia** ja markkinataloutta. Tässä vaiheessa Suomella meni vielä hyvin: ikärakenne oli suotuista, täystyöllisyys vallitsi sekä mm. julkinen päivähoito, peruskoulu ja terveydenhuolto toteutettu, kotitalouksien tuloerot olivat OECD:n pienimmät ja kansainvälisissä vertailuissa väitettiin, että Suomessa esiintyi vähiten köyhyyttä.

Kun Koiton Laulu joutui rahoittamaan toimintansa ilman tilauskeikkoja, oli keksittävä uusia rahankeruutapoja. Iltamia oli pidetty maailman sivu, mutta erityisen tuottoisiksi osoittautuivat Klippanille Kullervo-kuoron kanssa järjestetyt suurbileet, joissa oltiin mukana kevästä 1988.

Kuoro oli käynyt ensimmäisillä Hanns Eisler -laulufestivaaleilla Leipzigissa 1979, toisille kutsuttiin Stemma-Kuoro ja kolmansille vuonna 1988 meitä toivottiin. Antti ilmoitti johtaneensa kuoroa tarpeeksi kauan ja jättävänsä sen matkan (ks. s. 65) jälkeen. Niin me laulettiin Leipzigissa sa-

mana kesänä, jolloin Virossa laulettiin omaa vallankumousta.

Leipzigissa koettiin kuoron talouteen syvästi vaikuttanut tapahtuma: Tanssiorkesteri Lyylin Kala heitti sen festivaaliklubin kellariholveissa ensimmäisen keikkansa. Lyyliin vakiintuivat aluksi Raimo Jahnsson (Janski), Pekka Heinonen (Peku), Jari Ansio, Matti Poitsalo (MaPo), Kimmo Salmio, Antti Äärimaa ja minä (Äiti). Lisätietoja löytyy sivulta 84.

Minä olisin jatkanut Antin johdolla laulamista vaikka maailman loppuun, mutta päätös oli tehty ja piti. Pulinaa harjoituksissa ei mikään maailman mahti näyttänyt hillitsevän, ja muutenkin Anttia oli arvosteltu aivan käsittämättömistä asioista. Lähtönsä jälkeen Antti kyllä kelpasi Teakiin musii-kin lehtoriksi, siis Tonin vanhaan virkaan. Hän liittyi vielä orkesterin pyynnöstä Lyylin Kalaan, avioitui sieltä löytämänsä Leena Uomalan kanssa ja vei sitten perheensä Hirvensalmelle. Antti toimi eläkkeelle jäämiseensä saakka musiikin lehtorina Mäntyharjun lukiossa ja johti myös mieskuoro Mäntyharjun Laulu-Seppoja. Nyt Antti asuu Heinolassa ja osallistuu kuoron toimintaan sekä etänä että konkreettisesti, mm. osallistumalla *Hyvä päivä elää* -levyn äänityksiin.

Maritza (1988–91)

Taas piti etsiä taiteellinen johtaja. Kuorossa aiemmin laulanut Agit Propin basso Pekka Aarnio suosittelee perulaista ja Suomeen avioitunutta Maritza Núñezia (s. 1958). Maritza oli mennyt 18-vuotiaana Moskovan musiikilliseen koulutusputkeen ja puserrettu ulos valmiina kuoronjohtajana 10 vuotta myöhemmin. Hänet oli siis suorastaan ylikoulutettu, ja Gnesin-musiikkiakatemian ankarat menetit olivat sovittamattomassa ristiriidassa Koiton Laulun työtapojen kanssa.

Yksi hassu juttu: Raittäisyhdistys Koiton helmoissa toimi yhä myös meitä 51 vuotta vanhempi Koiton Sekakuoro, joka oli aikojen saatossa kovin kutistunut. Se oli ehtinyt jo aikaisemmin pyytää Maritzaa johtajakseen ja saanut tämän suostumaan, koska Maritza luuli kuoroa Koiton Lauluksi. Totuus oli tullut ilmi ensi harjoituksessa ja uusi johtaja kiemurrellut äkkiä ulos lupauksestaan. Sekaannus ei ollut ensimmäinen laatuaan. Usein nähty nimeke ”Koiton kuoro” saattoi tarkoittaa kumpaa tahansa. Vaan niinhän siinä kävi, että sekakuoro viimein otti virallisestikin nimen Koiton kuoro.

Maritza oli häkellyttävä ilmestys, jonka vaatekaapissa ei tuntunut olevan seiniä lainkaan. Kunnon työväenkuorossa ei vaatteilla koreilu ollut oikein sopivaa (omakohtaista tietoo), mutta nyt sitä oli pakko suvaita. Pojat suvaisivat muuten tyttöjä paremmin. Toinen ongelma oli Maritzan epäsuomalainen muodollisuus. Kuorossa oli totuttu sanomaan mitä sylki suuhun tuo, mutta enää se ei käynyt päinsä. Kerran tuli moraalisaarnakin rumasta kielenkäytöstä. Ja siinä sivussa loppui myös kuoron tuskallinen metelöinti harjoituksissa. Myös uudenlainen harjoittelutapa vaati totuttelua.

Alku oli hankalaa: Maritza linnoittautui harjoituksissa pianon taakse ja kurkisteli sieltä meitä epätoivoisen näköisenä. Hänen kertomansa mukaan kuorokin näytti synkeältä paitsi Peku, joka

myönteisenä odotti mitä tuleman pitää. Ja varsinkin altojen oli vaikea saada neuvostokuoroalttojen tummaan äänenväriin tottunut johtaja tyytyväiseksi. Muistan, kuinka Maritza heristeli sormeja ja hoki: "No mutta altot, altot!" Vaan miehet saivat ihan rauhassa laulaa vaikka miten.

Kuoro oli Leipizigissa kutsuttu 1989 pidettäville Varnan kuorofestivaaleille (= Kansainväliset Georgi Dimitrov -kuorokilpailut). Omavalintaisiin teoksiin kuului Tormisin iki-ihana Inkerin illat (tuliko alkusointuja tarpeeksi?) ja pakollisiin mm. tosihupaisa bulgarialainen kansansävelmä. Jostain slöntsestä se kertoi. Alkoi taas vimmutta rahankeruu matkaa varten. Iltamien ohella pidettiin kirpputoria Hietalahden hallissa, mutta kyllä omaakin rahaa tarvittiin. Kaikki tiesivät, että Varnan jälkeen Maritza joko vihaa tai rakastaa meitä. Matkasta enemmän sivulla 66.

Kesäisessä Varnassa käydessämme isäntämaan poliittinen tilanne oli vielä kutakuinkin ennallaan, ja syksyllä tuli vielä hetkeksi vieraaksemme sikäläinen Arfa-kuoro. Mutta Baltiassa liikehdintä oli jo alkanut. Tapahtumien vyöryn aloitti Berliinin muurin murtuminen 9.11.1989.

Entä Varnan jälkeen? Maritza ei ainakaan vihannut meitä. Hän ja myöhempi avo/avio-miehensä Alfonso Padilla päättivät tehdä Etelä-Amerikan lasten kohtaloista kertovan oratorion Infancias (Lapsuuden maailmat). Alfonso sävelsi Maritzan espanjaksi kirjoittaman runosarjan. Kuoro oli tottunut saamaan ohjelmistonsa ilmaiseksi, mutta nyt ei saanutkaan. Säestyksen tärkeä osa olivat rummut, ja Alfonso järjesti innokkaille rummutuskursseja.

Infancias myytiin Joensuun laulujuhille 1990 (teema: Maailmat kohtaavat), joilla se ei ihan mennyt nuottien mukaan. Palasimme Helsinkiin bussilla yötä myöten Jampan kaupatessa kuoron piikkiin "virvoitusjuomia". Jollain taukopaikalla pidettiin urheilu/voimisteluesitys, ja Elimäellä tanssittiin tangoa aamukuudelta huoltoasemalla. Lopuksi bussikuski tarttui mikrofoniin ja kehui meidät pystyyn iloisesta ja hyvästä käytöksestä, jollaista hän ei ennen ollut alkoholia reippaasti nauttineilta nähnyt.

Näinä aikoina Oksanen teki Maritzasta jutun kuvineen Kauppa ja Koti -lehteen. Tämä poseerasi upeasti kansikuvassakin. En malta olla julkaisematta tässä herra toimittajan harjoitelmaa, kun jutun teko ei millään lähtenyt käyntiin:

Kuin värikäs perhonen tropiikista lehahti 17-vuotias perulaistyttö 1976 pakkashuuruiseen Moskovaan Gnesinille nimettyyn musiikkiopistoon. Miten kalsea ja luotaantyöntävä olikaan neuvosto-Moskova Liman värikkäässä miljöössä, kulttuurille omistautuneessa perheessä kasvaneen tyttösen mielestä!

Mutta pian koti-ikävä unohtui, kun Moskovan vilkas kansainvälinen opiskelijaelämä suomalaisen Timo Juhani Kyllösen muodossa tempaisi kauniin intiaanityön mukaansa tshheovilaiseen kuistijakkailuun sekä dostojevskilaisen hurjiin votkajuominkeihin.

Tässä vaiheessa kuoro oli jo päättänyt lähteä Etelä-Amerikkaan, varsinkin kun Chilen diktatuuri oli periaatteessa päättynyt. Nyt tarvittiin taas rahaa, enemmän kuin ikinä ennen. Oli megabileitä ja kerjuukirjeitä. Meillä oli ilo avustaa myös Iskelmäprinssi-elokuvaa. Erityisesti on mainittava perinteikkään vappulounaan synty 1991. Ja varsinkin Lyylin Kala antoi kaikkensa, kun keikkaa pukkasi jo

alkaneesta lamasta huolimatta. Näihin aikoihin kalaparveen ui Krisse (Kristiina Jääskeläinen), joka oli bestiksensä Leenan (Uomala) kanssa tarttunut matkasyöttiin. Kumpikin oli valmis musiikin maisteri eli musiikkikasvattaja.

Infancias esitettiin hämmästyttävän lukuisalle yleisölle 28.11.1990 Saksalaisessa kirkossa, jonka sakastissa johtokunta päätti matkan ennakkomaksun suorittamisesta. Kevään lopulla tehtiin *Infancias*-CD sekä juliste ja esite, jonka leikkaus kokoon 21 x 25 senttiä maksoi yhden lentolipun verran. Minä en toivu tästä iskusta koskaan, mutta en laita tähän omavaltaisesti toimineen taittajan nimeä. (Matkasta sivulla 68.)

Maritza sai Suomen kansalaisuuden ennen matkaa, ja annoin hänelle lahjaksi Suomen historian kurssin. Sitä pidettiin viikoittain Kansallisarkiston tutkijankopissa siten, että katseltiin läpi alusta asti hienosti kuvitettu Weilin+Göösin kirjasarja ja selostin tärkeinä pitämiäni asioita. Kurssi oli tarkoitettu viimeistellä Kansallismuseon ja Seurasaaren käynneillä, mutta käymättä jäi.

Maritzan kausi päättyi Infancias-esityksiin Tukholmassa syyskuun 1991 lopussa. Menomatalla Tukholmaan ymmärsin laivan ruokapöydässä kesken hemmetin hyvän sienipastan haarukoinnin, että jään ennen pitkää työttömäksi, ainoana siinä pöydässä. Tosi on, että tuolloin hoipuimme kaikki uskomattoman syvän kuilun partaalla.

Mitä oli siis tapahtunut kulutusjuhlalle? Sen päättymisen syitä on monta, muun muassa rahamarkkinoiden liian nopea vapauttaminen sekä teollisuuden kilpailukykyä heikentänyt vahvan markan rahapolitiikka, josta kärsivät etenkin ulkomaille velkaantuneet. Saksan yhdistyminen 1990 nosti entisestään korkotasoa. Neuvostotasavalta toisensa jälkeen julistautui itsenäiseksi, ja Neuvostoliitto hajosi lopullisesti vuoden 1991 lopulla. Sen tilalle syntyi Venäjän federaatio. Muutoksista seurannut idänkaupan romahdus iski erityisen pahasti Suomen talouteen. Olihan idänkauppa ollut 15–20 prosenttia koko ulkomaankaupastamme. Ja minä kun olin luullut, että 1930-luvun suuri lama oli laatuaan viimeinen ja että Neuvostoliitto on ikuinen. Tosin en luullut yksin.

Neuvostoliiton romahdus oli vasemmistolle tietysti myös ideologinen kriisi. Vasemmistoliitto perustettiin vapun 1990 alla SKDL:n ja SKP:n pohjalle. Saman vuoden lopulla DEVA:n kansanedustajat liittyivät siihen. Seuraavan vuoden vaaleissa puolue sai eduskuntaan 19 edustajaa ja vihreät yllättivät nostamalla edustajamääränsä neljästä kymmeneen. Yhtenäisen SKDL:n aikana eduskunnassa puolueella oli ollut enimmillään 50 (1958) ja vähimmillään 26 (1983) edustajaa. Vasemmistoliiton edustajien määrä on tähän asti vaihdellut 12:n ja 22:n välillä.

Vaan mitä teki Maritza? Erosi Kyllösestä ja muutti yhteen sekä sittemmin avioitui Alfonson kanssa. Vielä hurjempaa oli se, että hän jätti kuorohommat ja ryhtyi kirjoittamaan monologeja, runoja, näytelmiä, oopperalibrettoja jne. sekä näyttelemään ja ohjaamaankin. Läkähdyttävä luettelo kaikesta tästä löytyy Wikipediasta. Vilkaiskaa ihmeessä!

Matti (1991–96)

Eipä tässä muuta kuin uutta johtajaa hakemaan. Nyt ei edes etsitty muodollisesti pätevää, vaan muuten sopivaa. Jälleen oli käyty iankaikkiset keskustelut kuoronjohtajan karismasta ja todettu valinnan olevan tässä suhteessa onnenpeliä. Valinta kohdistui Matti Hyökin suosituksesta Sibelius-Akatemiassa työskentelevään diplomipianisti Matti Perttulaan, joka oli muuten säestänyt meitä Pääskölintu-kantaatin äänityksessä. Hän oli ehtinyt muutaman vuoden johtaa Pohjalaisten Osakuntien Laulajia. Vuonna 1951 syntynyt Matti oli hämmästyttävän monen koitonlaululaisen ikätoveri, ja moni näistä oli pitänytkin yhteiset 40-vuotispäivät Rio de Janeirossa.

Kuorollakin oli edessä 40-vuotisjuhla, jota varten päätettiin tilata Pekka Jalkaselta (vrt. 25-vuotisjuhlan tuottaja) sävellys. Hän sävelsi Helvi Hämäläisen runosarjan Valkea hevonen. Teos oli vaativa, täynnä tuhlailevasti toisiinsa sekoittuneita melodioita. Kyllähän siinä oman stemmansa oppi, mutta niiden hiominen yhteen oli työn ja tuskan takana.

Juhlakonsertti pidettiin 12.12.1992 Kaapelitehtaan Merikaapelihallissa, jonne ajankohdasta huolimatta saatiin aikaan suuren ulkoilmajuhlan tuntu. Valaistusta rakennettiin yli vuorokausi, ja sen värkkääjät nukkuivat yönsä painimatolla hallin lattialla. Meikäläinen sai osallistua tähän iloon tehdassiivoojana. Konsertissa kuoron ikinuori perustaja Reino Sandell hehkui yhä vallankumouksellista intoa ja johti taas Pohjolan nuorison marssin, joka meni nyt paremmin kuin 15 vuotta aikaisemmin. Myös Maritza ja Toni johtivat omia juttujaan, mutta Antti oli megafhunssassa. Valkea hevonenkin saatiin kunnialla läpi lukuun ottamatta yhtä jo ennakkoon pois jätettyä pätkää.

Juhlakonsertin jälkeen alkoi muu ohjelma, johon sisältyi useaa esiintyjää ja orkesteria, mustalais-tanssia ja TUL:n painijoita Paroni Paakkunaisen säestyksellä. Bysiskören oli tullut juhliin lopettamaan itsensä eli pitämään viimeisen konserttinsa. Aprillasisivat. Keskiyöllä oli vielä ilotulitus.

Reipas puheenjohtajamme Heli Hänninen oli keksinyt juhlapaikaksi Kaapelin ja odotti onnellisena ja ylpeänä juhlan jälkeen pidettyä yleiskokousta. Kiitoksen sijaan kansa marisi, kuka konsertin huonosta kuuluvuudesta, kuka vedosta, kuka kuumista valonheittäjistä. Opimme tästä, että kissat-han ne vain kiitoksella elää.

Valkea hevonen esitettiin Balderissa pidetyssä konsertissa itselleen Helvi Hämäläiselle, joka luojankiitos piti siitä. Saattajansa mukaan hän olisi muussa tapauksessa voinut poistua kesken kaiken. Hevonen lyötiin lihoiksi eli nauhoitettiin radiolle vuoden 1994 lopussa, mutta yhä ilman em. pätkää, mikä rassaa minua vieläkin.

Matin kanssa käytiin kesäkuussa 1993 Tampereen kuorokilpailussa, jonne suunnistivat myös kullervot. Ohjelmistossa oli tietysti Tormisia, nyt Kolm laulu Eeposest -sarja. Saalis oli tällä kertaa kaksi hopealeimaa, siis tasan asteikon puolivälissä. Kullervot saivat yhden hopean. Lokakuussa käytiin kullervoitten kanssa vielä Tallinnassa laulamassa muutamalle kuulijalle.

Visioni ruotsinlaivalta pari vuotta aikaisemmin toteutui yli odotusten: kesällä 1993 koko perheemme oli työttömyyskortistossa. Vaan eipä ollut yksin, sillä työttömiä oli pahimmillaan puolisen miljoonaa eli viidennes työvoimasta. Onneksi Mäntsälän Kunta-alan ammattiliiton (KTV) osasto oli hyväksynyt minut jäsenekseen, sillä Akavalle en ollut kelvannut. Mutta jo syksyllä pääsinkin aloittamaan puolipäivätyön Suomen Sukututkimusseuran kirjastossa. Tosin palkka oli pienempi kuin työttömyyskorvaukseni. Lama oli silti minulle onnenpotku, sillä se pakotti jättämään paikallis-historiat ja päätti 20 vuoden yksinäisyyden, jota voi halutessaan kutsua itsenäiseksi työksi. Tämän ajan Koiton Laulu oli pitänyt minut sosiaalisesti hengissä. Loppu-urani sujui yleisöpalvelussa, mi-hin minut on oikeastaan taivaassa tarkoitettukin, ensin seitsemän vuotta Sukututkimusseurassa ja sitten saman verran Tiedekirjassa myyntisihteerinä, arkikielellä myyjänä.

Pidin 50-vuotisjuhlan loppiaisaattona 1994 harjoituspaikkana tutuksi tullessa Kirjan salissa, koska Jeesuskin syntyi jouluna, mutta itämaan tietäjät saapuivat aivan liian runsaine lahjoineen vasta 13 päivää myöhemmin. Taloudellinen tilani oli mikä oli, joten kutsutut toivat omat juomat ja eväät. Kerättiin siellä kolehtiakin salin vuokraan. Olin pyytänyt kutakin vierasta tuomaan yhden tulppaanin, joita kertyi samaan pyttyyn pitkälti toistasataa. Ohjelma oli mahtava: Heli Hännisen juhlapuhetta vartioivat enkelit ja itämaan tietäjät, Marke esitti tosi hienon vatsatanssin, Punainen puutarha lumosi yleisön, Krissen ja Leenan Aitovenäläinen fortepianoduo veti varmaan parhaan keikkansa. Tilaisuuden kruunasi peräti kaksi orkesteria, joissa juhlakalu oli laulanut: toinen oli tietysti Lyylin Kala ja toinen Tilastokeskuksen orkesteri, joka sopi tilastoja paljon käyttäneelle ihan hyvin. Kummankin bändin yhteinen nimittäjä oli Janski.

Sitten olikin taas edessä ankea arki. Kuoro oli jo pitkään tuntenut olevansa eksyksissä ja motivaatio oli laskussa, mikä näkyi väen vähenemisenä. Alkuvuonna 1994 perustettiin peräti kolme vi-siotyöryhmää miettimään, missä ollaan ja mitä tehdään. Pohdinnan tuloksia pantiin paperille: "Mitä 'edistyksellinen' nykyisin tarkoittaa? Onko sana jääne menneisyydestä vai onko sillä vielä todellista sisältöä?" Ajatus laitoskeikoista putkahti jo tässä vaiheessa esille. Todettiin myös, että kuoro "antaa voimia ja syytä elää". Tyytymättömyys taiteelliseen johtajaan kupli pinnan alla ja putkahti esiin yhden työryhmän väliotsikossa: "Kyllähän me, mutta kun Matti..." Loppukaneetiksi tuli: "Mutta: ei kai se vaihtamalla parane."

Kuorolaiset olivat laman jo alettua sinkoilleet Etelä-Amerikan lentojen tuottamilla bonuksilla ilmaiseksi ympäri maapallon (no ei nyt ihan ympäri). Minäkin kävin Helena Karjalaisen ja Paula Roine-Äärimaan kanssa New Yorkin kautta Meksikossa. Laman aallonpohjasta huolimatta Koiton Laulunkin matkustusinto taas heräsi ja joku (ilmeisesti Matti Poitsalo) sai idean lähdöstä Dubliniin Voices of the World -tapahtumaan syyskuussa 1995. Eipä sitten muuta kuin rahaa keräämään ja menoksi, josta enemmän sivulta 71.

Vuonna 1995 harjoiteltiin taas Raudan kirousta, joka oli määrä esittää Kullervo-kuoron kanssa.

Muistin elävästi teoksen tuskantäyteisen harjoitusajan, jollaista en suonut kullervoitten enää kokevan. Tarjouduin reippaasti auttamaan heitä, sillä koko 51-sivuisen viisun ajantasainen seuraaminen nuoteista olisi merkinnyt sivun kääntöä sekunnissa. Niinpä kirjoitin erikseen jokaisen stemman lausumat ja myös kuulemat sanat, joista oma osuus merkattiin omalla värillä. Kävin myös harjoituttamassa naisia. Teoksen johti kullervoitten taiteellinen johtaja Heikki Valpola. Tenorisolistina oli oma johtajamme Matti ja bassona tietysti Kosti. Raudan kirous esitettiin 21.5. Maailma kylässä -tapahtumassa Helsingissä ja 4.8. Högforsin tehtaan 175-vuotisjuhlassa Karkkilassa, jossa Kriisi, kaaos vai haaste -niminen kansainvälinen tutkijasymposiumi etsi vastalääkkeitä teollisuusyhtiöitten "ruostumiseen" ja murtumiseen. Kirouksesta tehtiin vielä 1996 radionauha, samoin kuin Tormisin Karjalan kohtalo -sarjasta, joka oli esitetty jo Dublinissa.

Raudan kirous herätti kuoron hetkeksi, mutta muuten ohjelmiston valinta oli käynyt ongelmalliseksi. Kantaaottavat laulut eivät selvästikään kiinnostaneet Mattia, joka esitti toimintasuunnitelmaan 1995 muun muassa Pentin serenadia ja Pohjalaista tappelulaulua. Ei niitä edes kokeiltu, mutta muistan siivonneeni kahvituksen jälkiä keittiössä, kun kuulin salin puolelta jotain uskomatonta sanoitusta. Sitten ovesta astui sisään Pena, joka riiputti nenäänsä pidellen nuottia peukalon ja etusormen pihdeissä. Mies marssi määrätietoisesti ison roskakorin ylle, tiputti nuotin siihen ja palasi harjoitussaliin. Nostin nuotin korista ja luin otsikon: Heikin naimapuuhat. Ei siis edes se kelvannut kuorolle. Paremmen puutteessa perustettiin Nostalgic hits -työryhmä etsimään vanhasta ohjelmistosta elvyttämisen arvoisia kappaleita.

Niin siinä sitten kävi, että jäsenkyselyssä selvä enemmistö halusi vaihtaa johtajaa. Yleiskokouksessa 7.5.1996 Matti pyysi eroa ja kiitti niitä kuoron jäseniä, jotka olivat antaneet erityisen panoksen hänen johtajakautensa aikana. Matti ei lähtenyt mitenkään ovet paukkuen, mitä arvostan suuresti. Me pidettiin ihan oikeat läksiäiset Ravintola Kannun kabinetissa. No bad feelings. Eikä Matti ole kantanut meille kaunaa, vaan on käynyt meidän konserteissa useammin kuin kukaan muu entinen kuoronjohtaja. Vuonna 1973 työnsä Sibelius-Akatemiassa aloittanut mies jatkoi monipuolista opetustyötään ja toimi johtamisaineiden ainejohtajana eläköitymiseensä saakka.

Palaan vielä juuri Matin johtaja-aikana vallinneeseen lamaan, jonka valtiolta hoiti meillä erityisen surkeasti. Niinpä Suomi romahtikin pahemmin kuin yksikään kehittynyt markkinatalousmaa sitten toisen maailmansodan. Noin 60 000 yritystä kaatui, ja työttömyysprosentti kasvoi 3,5:stä 18,9:ään. Ikuisina pitämämme suurpankit katosivat hämmästyneitten silmiemme edessä yksi toisensa jälkeen. Rytäkässä putosi polvilleen myös Oksasen työnantaja Tuko ja lakkautti Kauppa ja Koti -lehden. Vaikka pelkästään vuosina 1991–93 katosi 400 000 työpaikkaa, köyhien ja työttömien laajoja protesteja ei oikeastaan esiintynyt. Kansa vain painoi pään kyyryyn kuin odottaen uusia iskuja. Monen kohtaloksi koitui kalliilla ostetun asunnon arvon romahtaminen. Tämän kaiken tuloksena itsemurhaluvut olivat korkeimmat maamme historiassa juuri 1990-luvun alkuvuosina. Eikä yleistä

mielialaa yhtään kohottanut Jugoslavian hajaantumista seuranneet sodat ja väkivaltaisuuudet, joita ulkomaailma pitkään seurasi lähes toimettomana.

Yksi käännteentekevä muutos on vielä mainittava: meistä suomalaisista tuli kansanäänestyksen perusteella EU-laisia 1995, halusimme tai emme. Tai siis 56,9 % äänestäneistä oli niin halunnut. Nyt meininkiä luvuttomine direktiiveineen on koettu kohtapuoliin kolmekymmentä vuotta.

Palaan vielä myös omaan napaani: Jäin siis työttömäksi Mäntsälän historian 3. osan käsikirjoituksen valmistuttua 1993, mutta kunnalla ei ollutkaan varaa painattaa sitä. Vuonna 1996 sain luvan viimeistellä kirjan painokuntoon. Olin tehnyt aikanaan luettelon kunnan suurimmista yrityksistä, ja päätin nyt päivittää sen. Ihmeen monesta numerosta ei enää vastattu, ei myöskään Apposen kenkätehtaasta, jonka tuotteet oli myyty nimenomaan Neuvostoliittoon. Yksi harvoista vastanneista oli jo ikääntynyt huonekaluvalmistaja, joka tyytyväisenä kertoi kieltäytyneensä pankin aikanaan puoliväkisin tyrkyttämästä laajennuslainasta.

Rimmisen dokkari

Jo Tonin aikana suunniteltiin dokumenttifilmiä kuorosta. Vuonna 1979 Tonille ja Arto af Hällströmille myönnettiin rahaa "Kuoro"-lyhytelokuvaan. Mitään ei kuitenkaan tapahtunut, mutta outoja huhuja kantautui toisinaan milloin mistäkin suunnitelmista, joissa vilahti elokuvaohjaaja Sakari Rimmisen nimi. Kuorolaiset olivat jo unohtaneet koko jutun, kun Rimminen vuonna 1994 ilmoitti ryhtyvänsä tositoimiin. Hän kuvasi yhden kuoroharjoituksen ja Valkean hevosen esityksen Itäkeskuksen kirjastossa. Kuorosta valittiin jokunen haastateltava, joiden lisäksi Monna Kamu ja Kaj Chydenius antoivat lausuntonsa. Julma kohtalo iski minuun, ja riensin käskettynä haastatteluvaukseen. Rimminen kysyi muutaman innottoman kysymyksen, enkä minäkään pahasti riehaantunut. Kiusaantuminen myös paistaa naamaltani siinä sessiossa. Toiset uhrit selvisivät jutusta minua kirkkaasti paremmin ja rennommin.

Koiton Laulu -niminen lyhyt dokumentti valmistui vuonna 1996 ja on nähty tv:ssä yleensä vapuaikaan useankin kerran, valitettavasti.

Jussi (1996–99)

Kun johtokunta 16.10.1995 pohti mahdollista kuoronjohtajan vaihtamista, pöytäkirjaan muotoiltiin seuraavat toiveet: "Nuori ja innokas johtaja olisi paras, ei siis 'keski-ikäinen elämän murskaama, sirpaleita hartioistaan karistava kuten me itse'. Sopivia ehdokkaita kuulostellaan."

Matin lähtövaiheessa olin mukana johtajaa etsivässä toimikunnassa. Soiteltiin monellekin ja kyseiltiin mahdollisia ehdokkaita. Kaksi persoonaa ponnahti esille jo varhain, toinen säveltäjä Markus Fagerudd ja toinen muusikko ja säveltäjä Jussi Tuurna (s. 1965), joka oli näyttänyt jo kyntensä Kom-teatterissa ja kiillotti niitä myöhemmin Teatterikorkeakoulun musiikin lehtorina. Chydenius sanoi suoraan, että Jussin saaminen olisi todellinen onnenpotku. Toimikunta tapasi miehen pari-kolme kertaa. Muistan kehuneeni kuoroa kuin hevosta markkinoilla Jussille, joka kuunteli sujuvasti salaviisaan näköisenä. Mieleeni nousi kesken höpinöiden Oksaselta opittu sanonta: Puhu sinä, minä

pidän hevosta. Ja Jussi suostui! Hän sanoi jo halunneensa kokeilla kuoronjohtamista. Edellinen johtaja kommentoi valintaa sanomalla, ettei kuoro nyt ainakaan helpommalla pääse. Jussin hakupaperissa luki:

Laaja-alainen muusikkous kiinnostaa minua. On kiinnostavaa lähestyä musiikkia yhtäältä vaikkapa Beethovenin sonaattia soittamalla tai toisaalta Hävinneen muistoa johtamalla. Vakaasti uskon, että niin erilaiset musiikkityylit, kuin erilaisin kokoonpanoin esitetty musiikkikin johtavat samaan arvokkaaseen lopputulokseen ja pisteeseen. Kysymys on vain tekemisen kvaliteetista.

Taas hassu juttu: Jussi kertoi vanhemmilleen suostuneensa Koiton Laulun johtajaksi. Jussin isä luki pian lehdestä kuoron esiintyvän Espan lavalla ja meni uteliaana katsomaan. Siellä oli muutamasta naisesta ja yhdestä miehestä koostunut Koiton Sekakuoro. Masentunut isä meni kotiin ja pohti siellä, voisiko tilannetta parantaa hankkimalla uusia jäseniä lehti-ilmoituksella. Vaikeinta oli kertoa pojalle, millaisen kuoron tämä oli saanut. Mikäs tässä nyt olikaan niin hassua?

Jussi oli nuori, innostunut ja kunnianhimoinen sekä synnynnäinen opettaja, jolla oli tinkimättömät musiikilliset tavoitteet. Oman kertomansa mukaan hänet oli Kom-teatterissa jo ristitty Kuorolaulun Mengeleksi. Jussi nosti riman korkealle ja myös herätti Koiton Laulun koomasta kiihkeällä suudelmallaan. Hän viihtyi kanssamme ja istui usein seurassamme harjoitusten jälkeen niin Kirjalla kuin William K:ssakin.

Jussi teki parhaansa, eli pallo oli Koiton Laululla. Toimintasuunnitelmaan 1997 kirjattiin: "Tavoitteena on nostaa kuoron musiikilliset tavoitteet Jussi Tuurnan tavoitteiden tasolle kuoron perinteitä noudattaen." Tässä vaiheessa harjoituspaikka siirtyi Kirjalta Eiran musiikkikouluun, jossa kymmenisen kuorolaista aloitti laulun ryhmäopiskelun. Ja tuttu äänenmuodostuksen opettaja Eija Orpana-Martin ilmaantui taas eteemme.

Iitin Radansuussa pidettiin kaksikin seminaaria 1997. Toisessa Jussi intoutui valvomaan kunnolla ja nukkui aamulla pommiin. Ei itsekään huippuvireinen kuoro ehti kokoontua harjoitussaliin ja todeta johtajan puuttuvan. Joku meni hakemaan Jussin, joka riipaisi vaatteet päälleen (jos oli niitä edes riisunut) ja tuli paikalle ennätysajassa. Harvoin näkee itselleen niin vihaista ihmistä. Vuosi huipentui lokakuuseen Tallinnan-matkaan kullervoitten kanssa (s. 72).

Vuosikokouksessa 1998 kirjasin Jussin selvitystä periaatteistaan: kehitytty on, mutta hitaasti; sointia parannettava jatkuvasti; harjoituksissa hinkataan pätkissä; jokaisen osattava stemmansa, vasta sitten voi tehdä musiikkia; oma vastuu ja harjoittelu; esiintymättömyys ollut tietoisista; yksi harjoitus viikossa liian vähän; pienryhmätyö tarpeen; kuoron sisällä voisi toimia kamarikuoro; kuoroa ei kannata paisuttaa, vaan kvaliteettia voi parantaa; amatööriys ja innostus eivät ole haitta.

Koiton Laulu oli mukana KOM-teatterin Isänmaallinen ilta II:ssa, jota esitettiin Savoyssa vuosien 1998-99 vaihteessa. Yleisöä riitti ennakkonäytökseen ja neljään esitykseen, jotka päättyivät Finlandia-hymniin. Kriitikko Jukka Kajava ylisti Hesarissa 8.12.1998 esitystä ja Koiton Laulun "hilpeää eläytyvyyttä" sekä musiikin sovittanutta ja johtanutta Jussia:

Hän on aarre suomalaiselle näyttämömusiikille – – Kom-teatterin taiteilijat kuten myös Koiton Laulu taisivat vastata Jussi Tuurnan heittämään huikeaan ilmaisuhaasteeseen. He kaikki olivat äärimmäisen taitavia, etten sanoisi täysin hurmaavia.

Esityksestä muokattu tv-ohjelma nähtiin 6.12.1999. Sen lopussa kuoro ja komilaiset esittivät kuusten seassa Isänmaalle-laulun (Sibelius–Cajander: Yks voima...) ylimaallisen vakuuttavasti. Elokuussa 2000 kuoro oli vielä Isänmaallinen ilta -koosteessa Tampereen teatterikesässä.

Jussilla oli tosi hyvä kaveri, säveltäjä Markus Fagerudd, hillitön energiapommi, jonka tuotantoa ilmaantui kuoron ohjelmistoon. Syksyllä 1999 esitettiin Bottalla Okapistisen musiikin iltamissa Free Okapi -yhtyeen kanssa Fageruddilta tilatut sävellykset Elävien runoilijoiden klubin runoihin. Kimmon avulla apurahankin saaneen kokonaisuuden nimi oli *Tämä*. Olin tuolloin katkolla kuorosta, kun nilkka oli murtunut ja tullut muitakin murheita.

Kun Suomi valmistautui vuoden 2000 presidentinvaaleihin, kuoroa pyydettiin Tarja Halosen vaalitulaisuuteen. Jussi diskasi sen vedoten ei sentään "väärään" puolueeseen vaan Scandic Grand Marinan ravintolan kokolattiamatto-akustiikkaan. Päätös jäi vähän kaivelemaan yhtä jos toistakin.

Jussin kaudelta ohjelmistoon jäivät pitkäksi aikaa Fageruddin Ilpo Tiihosen tekstiin säveltämät Uneton yö ja Rukous pikkuesineille. Vakioohjelmaan jäi Ain on huulet ärvällään, Jussin oma sävellys ja sovitus. Tuntematon Liperistä oli sanoittanut teoksen, jonka sanoman ymmärsin vasta viikonpari sitä laulettuani. Kun soitin siitä paikasta Merjalle ja kerroin oivallukseni, Merja reagoi: "Ei! Ei voi olla totta!" Vaan oli se.

Teakissa 12 vuotta opettanut Jussi on vuodesta 2012 elänyt vapaana kuin taivaan lintu. Vitsi, vitsi! Eli hommia riittää, varsinkin teatterimusiikin saralla ja erityisesti Kansallisteatterissa. Koiton Laulu nappasikin pysyvään käyttönsä Jussin Homo!-näytelmään säveltämän hienon laulun Olis josakin maa. Jussin seuraajaksi Teakiin valittiin muuten e.m. Markus Fagerudd.

Jussin johtajakaudella Suomi pyristeli irti laman kourista presidentti Martti Ahtisaaren pitäessä peräsintä. Hän oli maamme ensimmäinen suoralla kansanvaalilla valittu presidentti ja sai vielä 2008 Nobelin rauhanpalkinnon.

Thomas (2000)

Jussi jätti kuoron vuoden 1999 lopulla, mutta tilapäinen ratkaisu oli jo keksitty. Sibelius-Akatemiaan oli kevätkaudeksi tulossa Fulbright-professoriksi Thomas Regelski, joka oli kolme vuosikymmentä opettanut musiikkikasvatusta ja kuoronjohtoa New Yorkin valtionyliopistossa (Fredonia). Hän oli musiikin filosofian asiantuntija, julkaissut oppikirjoja sekä säveltänyt ja sovittanut kuoroteoksia. Jokin Koiton Laulun tiedote otsikoitiin uhkaavasti: "Tomppa tulee, oletko valmis?"

Vuosituhanen vaihduttua Tomppa materialisoitui eteemme, olimme valmiita tai emme. Harmaantuneen tukkansa poninhännäksi sitaissut mies näytti ikääntyneeltä hipiltä, mikä oli vanhan 60-

lukulaisen silmissä ok. Harjoitukset olivat juuri siirtyneet puutteellisesti valaistuun Kulmakamarin saliin. Siellä kuoro istui hämärässä katsomossa ja uusi johtaja siristeli silmiään valaistulla "näyttämöllä", josta näki korkeintaan eturivin. Harjoituspaikasta oli itsestään selvää mennä kuoronjohtajan kera vanhaan kunnon Kolmeen Kruunuun iltaa istumaan.

Regelski toi mukanaan oman englanninkielisen ohjelmistonsa. Se koostui hänen säveltämistään tai sovittamistaan kappaleista, joista yksikään ei pysyvään ohjelmistoomme jäänyt. Mies kauhistui ääntämystämme ja ilmoitti, ettei kukaan ulkopuolinen saa mitään selvää meidän kökköenglannistamme. Nyt alkoi tiivis amerikanenglannin opiskelu: toistelimme toistamasta päästyämme the-artikkelia ja tiettyjä sanoja, jotka ovat karanneet mielestäni.

Harjoittelu tähtäsi Balderissa pidettyyn kevätkonserttiin Amerikkalainen aluevaltaus. Muita esiintymisiä ei Regelskin kanssa ollut. Kuorosta jo 1995 pois jäänyt Krisse oli tämän oppilas Sibiksessä. Regelski pestasi Krissen solistiksi, koska tällä oli hänen mukaansa mustin ääni Suomessa. Ei me sentään mitään Amerikkaa vallattu, mutta Regelski kyllä muutti ja myös jäi Suomeen.

Tällä kaudella Tiina-Maija Lehtonen teki Ylelle dokkarin Koiton Laulusta. Se kuului Suomalainen onni -sarjaan nimellä Yhteislaulun ilosta ja ihanuudesta. Tekijä haastatteli useita kuorolaisia, minuakin työpaikallani Sukututkimusseuran kirjastossa. Keskushenkilöksi oli jo valittu puheenjohtajamme, nuori hurmaava sopraano Emma Paju, joka joutuikin silloin lähtemään johonkin proggikseen New Yorkiin. Suunnitelmaa muutettiin niin, että tarina kiertyi parhaan ystäväni Merjan 50-vuotisjuhliin Käpylän työväentalolla 11.3.2000. Jussi suostui johtamaan kuoroa vaatien saada enakkoon nähdä otokset, joiden käyttö edellytti hänen lupaansa. Ja tietysti kävi niin, että Jussi näki ohjelman vasta tv:stä ja oli kuulemma hurjana.

Kesä 2000 alkoi ilman tietoa uudesta taiteellisesta johtajasta, mutta verkkoja oli tietysti viritelty. Vaan jouten ei tarvinnut nytkään olla. Kuorolaisia osallistui heinäkuussa Helsingin 450-vuotisjuhlan Kuvia hämärässä -esityksiin ja koko sakki elokuussa Isänmaalliseen iltaan Tampereen Teatterikesässä. Ai niin, on vielä mainittava tärkeä muutos uuden vuosituhannen aluksi: Suomen ensimmäinen naispuolinen presidentti Tarja Halonen astui virkaansa 1.3.2000.

Kuvia hämärässä

Osa kuorolaisista osallistui heinäkuussa 2000 Kuvia hämärässä – maaginen kesäyö telakalla -esitykseen Masa-Yardsin telakan valtavassa allashallissa, pituus 300 metriä. Tarkoitus oli esittää Helsingin 450-vuotinen historia. Ideoitsija oli kuoron vanha tuttu Kaustisen keikalta, Ruotsissa megaperformansseja järjestänyt Tuomo Haapala, apunaan Ann-Cathrine Fröjdö. Tuomo halusi Koiton Laulun ehdottomasti mukaan, myös Raudan kiroukseen, joka oli ehditty varata sen jo levyttäneelle Dominante-kuorolle. Sen johtaja Seppo Murto ei selvästikään ilahtunut avustuksestamme. Kosti oli sentään erittäin perustellusti toisena solistina.

Teosta esitettiin neljänä yönä alkaen klo 23. Siellä sitten oltiin myös matonpesijöitä ja enkeleitä, ja katsottiin, kuinka ratikkaa ja kaikenlaista väkeä kuljetettiin yläilmoissa hallin päästä päähän. Sa-

man matkan teki suurelle kuljetuslavalle sijoitettu orkesteri Sinfonietta Odysseus. Se oli tosin vähällä tuhoutua jo harjoitusvaiheessa, kun lavan yhtä kulmaa ei ollutkaan kiinnitetty nosturiin.

Kaikki ideat eivät oikein toimineet. Yhtenä tehokeinona piti olla Suurkirjon kupolin nousu veden alta. Sen rakentaja oli kokeillut tapahtumaa pienoismallilla kylpyammeessa, mutta tositilanteessa "oikea" kupoli kieltäytyi vaipumasta hallin kuraveteen, jossa operoivat sammakkomiehet eivät nähneet kättään pitemmälle. Tästä syystä myös kuuden kuusenrunon muodostama "metsä" jäi löytymättä yhdessä esityksessä. Minä kyllä tiesin, että se oli just meidän matonpesupaikan kohdalla, mutta kun kukaan ei kysynyt. Heinäseipäitäkin nousi vedestä, mutta pakko on sanoa, ettei muutama litimärkä kurja eksemppeli ole kovin vaikuttava elämys.

Minuun vaikutti sitäkin enemmän "enkeleitä telakalla" -osuus. Luvuton määrä enkeleitä hillui maalla, seinillä, vedessä ja ilmassa. Iso joukko valkoisiin pukeutuneita olentoja näytti ylimaallista, ja silloin ymmärsin, miksi jotkut lahkot haahuilevat ympäriinsä valkoisissa. Mutta kuka on varastanut minulta Hesarin kuukausiliitteen artikkelin, jonka kuvituksessa valkopaitainen yrmeä Pena mulkaisee kuvaajaa? Kuvan alla on teksti: "Enkeli?"

Iiro (2000–05)

Laajalle viritettyihin verkkoihin saatiin kuin saatiinkin saalis, muusikko ja teatteritaiteen maisteri Iiro Ollila (s. 1971). Mies oli myös klassisen kitaransoiton opettaja ja opiskellut sävellystä Teatterikorkean musiikkiteatterin koulutusohjelmassa. Iiro oli saanut kunnian sovittaa syksyllä 2000 esitetyn Lapualaisopperan musiikin uudelleen. Hän kertoi haukkuneensa alkuperäiset sovitukset itselleen Chydeniukselle, joka ei moisesta mitenkään suuttunut. Iiroa suosittelivat mm. vanhat tuttavamme Jussi Tuurna, Markus Fagerudd ja Eija Orpana-Martin.

Iiro aloitti esiintymiset kanssamme Taiteiden yössä 24.8. Finlandia-talon aulassa. Täten hän hypäsi Jussilta jääneisiin (Tomppaa ei nyt tässä lasketa) aika isoihin saappaisiin miltei kylmiltään, peräti yhden harjoituksen jälkeen. Kuoro jollotti omiaan, ja Iiro seurasi sitä hyvin.

Iiro toi harjoiteltavaksi omia vinkeitä sävellyksiään, joiden sanat hän väitti löytäneensä tuttunsa roskakorista. Sanoittajaksi merkityn Antero Gustafssonin olemassaoloa kuoro alkoi ajan mittaan vankasti epäillä. Nähtiin me sitten ihan oikea ihminen, joka osoittautui Iiron hyväksi ystäväksi. Iiron teokset olivat enimmäkseen aika absurdeja, paljon puhetta, jota on pirullisen vaikea opetella. Tervetuloa Teille! -konsertissa keväällä 2001 esitettiin kymmenisen Iiro-Anteroa, joista jäivät elämään toistaiseksi Rakkaus on raastinrauta, Satoi, Poika ja puu sekä Vaunut ajavat pois.

Kuoron syksy huipentui kahteen Jotain enkeleille -kaamoskonserttiin Koko-teatterissa. Esiripun avautuessa yleisöstä kuului voihkaisu: "Voi kun vanhoja miehiä!" Tunsin piston sydämessäni, koska yksikään sielu lavalla ei ollut minua vanhempi. Iiron Joululaulusikermä riemastutti yleisön. Toivo Kuulan joululaulussa niin sopraanot kuin tenoritkin joutuivat kykyjensä äärrajoille.

Kevääksi 2002 Koiton Laulu pestattiin KOM-teatterin näytelmään Juhlat. Sen musiikin johti ja sovitti Iiro. Olin juuri aloittanut kokopäivähommat Tiedekirjan myyjänä ja ymmärsin, etten pysty Juhliin osallistumaan. Kun teatterinjohtaja Pekka Milonoff tuli esittelemään hanketta, hän kauhukseni pyysi koko kuoron edessä minua mukaan ja vielä jokaiseen esitykseen. Harkitsin poistumista

eturivistä kaivautumalla lattian alle. Ja niin sain mainetta naisena, joka sanoi tälle rakastetulle olen-
nolle ei. Jos olisin sanonut kyllä, olisi minulta takuulla henki mennyt. Tarkoitus oli laulaa Anjan
muinoin sooloilema Virta, jonka sitten hienosti hoitivat ihan toiset laulajat.

Melkein koko muu kuoro lähti yritykseen mukaan. Osallistujat jaettiin kolmeksi ryhmäksi, joista
kukin siis oli joka kolmannessa esityksessä joko juhlavieraina tai tarjoilijoina. Teoksen tähti oli
Esko Salminen ja toiseksi nousi Lahdesta KOMiin tullut Hannu-Pekka Björkman. HS:n legendaari-
nen kriitikko Jukka Kajava arvosteli yli kolmetuntisen esityksen hieman nihkeästi ja totesi: "... enkä
itse asiassa ymmärrä lainkaan, mihin Koiton laulun hempeitä stemmalurituksia tarvittiin ollenkaan.
Ne lähinnä pienentävät draaman tehoa."

Juhlien piti loppua kesään mennessä, mutta Kajavasta huolimatta suursuosion saaneet esitykset
jatkuivatkin syksyllä. Harjoitusten lisäksi esityksiä kertyi kaikkiaan 67. Se tarkoittaa vähintään 22
näytöstä/kuono! Joku paikalla ollut voisi muuten kirjoittaa aiheesta oman jutun.

Ei tämä vielä mitään, olihan 2002 myös kuoron 50-vuotisjuhlavuosi. Niinpä normaalit harjoituk-
set jatkuivat myös teatterikauden ajan. Lisäksi tehtiin yhteensä kuutena päivänä levyä Suomenlin-
nan hienolla Seawolf-rantastudiolla, jossa oli oikein kelluva lattiakin. Tuottajaksi saatu Markus
"viilipytty" Fagerudd piti porukan ainakin valveilla. Buchenwaldin hälytyksen äänitystä häiritsi ul-
koa kuuluva pörinä, jonka lähde oli edestakaisin partioiva laivaston tykkivene. Suomessa kun ol-
laan, niin pojat uskalsivat pyytää häirikköä poistumaan. Se myös lähti kiltisti. Vastaava ei meinaan
onnistu kaikissa maissa.

Äänitysten tuloksena julkaistiin kaksois-CD *Koiton Laulu – viisikymmentä vuotta*. Ykkösosalle
valikoitui lauluja kuoron aiemmilta levyiltä, Taas päin! -niminen kakkososa koostui uusista ääni-
tyksistä. Ajatuksena oli myös julkaista kuorosta oikea historiikki, joka loppujen lopuksi kutistui
vääntämäkseni CD:n liitevihkoksi.

Marraskuussa 2002 kuoron synttäreitä vietettiin esiintymällä Jyväskylän Aalto-salissa, Tampe-
reen Tullikamarilla ja lopulta kahdessa konsertissa Koiton salissa. Vanhojen laulujen lisäksi oli ti-
lattu uusia: Yrjö Hjeltiltä Vanha kaveri ja Olli Kortekankaalta Kirkkaat purot, sameat virrat. Kum-
pikin oli Fageruddin ohella ollut Iiron opettajana Teakissa. Aija Puurtiselta saatu Voima ei intohi-
moja synnyttänyt, mutta Anna-Mari Kähärän Koivunlarvalaulu sai silloin ja myöhemminkin aikaan
vastustusta, varsinkin kuoron naisten taholta, joihin ei purrut Anna-Leena Härkösen runo äitiyteen
ja elämään pettyneestä naisesta.

On ihan pakko kertoa juhluvuoden taloudellisesta tuesta: Kulttuurirahastolta saatiin 6500, LUSE-
Silta 1344 ja ESEKiltä 1500 euroa. STM myönsi 50 euron stipendin ja sen Uudenmaan piiri 20 eu-
ron toimintapalkinnon piirin aktiivisimpana kuorona!

Juontajaksi pestattu M. A. Numminen ei päässyt Tampereelle ja poistui Jyväskylässä yllättäen
kesken konsertin ilmoittaen lentokoneensa lähtevän. Mies oli sentään paikalla Koiton konserteissa,

joiden jälkeen jatkoilla samassa salissa tunnelmaa ei syntynyt ei sitten millään.

"Glöden finns kvar", kirjoitti kuorolle tuttu mies Saliven Gustavsson Höblässä otsikolla "50-åring med ung klang". Iiroa hän luonnehti näin: "Ledd av karismatiska Iiro Ollila sträcker kören i dag ut på ett gränsprövande och fördomsfritt sätt som väl kan få de rödaste puritanerna att grina illa; vid behov blir kören ett rockinstrument eller så drar den som en 'human beat box' ut på hip-inspirerade tonäventyr." Yritin kääntää tekstin, mutta luovuin hommasta suosiolla.

Iiro lähetti kuorolle joululahjaksi sähköpostina anagrammit, joita hän kertoi vääntäneensä postinsaajien nimistä yöllä ennen Helsingin konserttia. Linaan sattuneesta syystä yhden esimerkin: "Tuuli Vatula – Vittu, laulua!" Tuuli vastasi tähän: "Iiro Ollila – Oi ilorallia!" Nykyisin Lohjan maaseudulla asuvalla pariskunnalla on kaksi lasta. Täytyy ihan erikseen mainita, että Iiro toi kuoroon ykköstenoriksi isänsä Pertin.

Kuoro teki enemmänkin yhteistyötä M.A. Nummisen kanssa. Tämä oli aikanaan säveltänyt Joensuuun mieslaulajille Kanteletar-sarjan, jonka Iiro kuunteli huonokuntoiselta kasetilta ja sovitti uudelleen sekakuorolle ja yhtyeelle. Tulos julkistettiin 25.5.2003 kahdessa *Kantelettaresta uuteen työväenlauluun* -nimisessä konsertissa Astoria-salissa (vielä silloin uudempi Koiton sali). M. A. lauloi sarjan pari sooloa sekä kaksi omaa lauluaan. Kuoro vastasi työväenlaulupuolesta.

Näihin aikoihin minulta räjähti maksa, syynä suun kautta nautittu vaihdevuosispilleri. Pysyin jaloillani, vaikka minut kaksi kertaa määriteltiin sairaalakuntoiseksi ja päästettiin silti kotiin. Maksa tokeni entiselleen kuukauden pillerittömyydellä, mutta kunto jäi vajaaksi. Sain kesällä megaflungsan, joka päättyi yhdistettyyn keuhkokuume-angiina-korvatulehdukseen. Kun lääkäri määräsi sairaslomaa, väitin etten voi sille jäädä, jolloin hän kysyi: "Kumpi meistä on lääkäri?" Koska minä en ollut, vietin huikean kauniin elokuun hissutellen. Ja Tiedekirja selvisi ihan hyvin ilman minua.

Traaginen kohtaloni esti minua kokemasta Työväen Musiikkitapahtumaa, jonne olin palavasti tahtonut. Vaan kun kaikkea ei maailmassa saa. Valkeakosken Kirjaslammen uimalassa pidettiin kuoron konsertti ja yö-yhteislaulutilaisuus. Yleisömenestys oli suuri ja kuuntelijoita riitti viereisellä uimarannallakin. Alkuperäinen suunnitelma kirkkoveneissä laulamiseksi ei toteutunut. Viihdepuolta edusti henkilöauton ajautuminen rannalta järveen ennen konserttia.

Marraskuun lopussa Balderissa pidettiin Kaamoskonsertti Tummat laulut. Silloin esitimme Iiron selkäpiitä karmivan sovituksen Vapauden kaihosta. Vaan tummaa oli minullakin koko vuosi, ja 60-vuotispäivänäni 24.12.2003 hämmästelin elossa oloani. Ajattelin muutenkin syntyjä syviä, ja kirjoitin vuoden vaihduttua Iirolle:

... Ikäkriisiin liittyy myös fyysinen vanheneminen. Laulamiseksi se ilmenee siten, että luontaisen vibraton hallitseminen on vaikeaa, minkä varmaan olet huomannut. Olen tosissani miettinyt, voinko jatkaa kuorossa sen takia. Eli kysymys on siitä, laskeeko vai nouseeko kuoron taso jos poistun kuvioista. En nimittäin ainakaan halua laskea kuoron tasoa. Yksi vaihtoehto on siirtyminen alttoon, koska matalia ääniä on ehkä helpompi pitää kurissa. Muuten en ole kuoroon mitenkään kyllästynyt, vaan olen utelias näkemään, mitä kaikkea on tulossa.

Stemman vaihtaminen oli hankalaa, ei niinkään uusien stemmojen oppiminen vaan että piti oppia vanhoista pois. Pitkään vahingossa hyppäsin altojen kalliolta sopraanoitten kukkulalle.

Kuoro oli jo pitkään suunnitellut laitoskeikkoja, ja syksystä 2003 alettiin olla tosissaan. Johtiksen pöytäkirjaan (22.8.) merkitty "Hankkeelle pyritään saamaan paljon julkisuutta" onnistui yli kaikkien odotusten. Tammikuussa 2004 alkoi konserttitoiminta tarkoituksena lisätä kulttuuritarjontaa niille, jotka eivät helposti pääse taidetilaisuuksiin. Kevätkauden kohteet olivat Helsingin vankila, Keravan vankila, Kustaankartanon vanhustenkeskus ja Oulunkylän sotaveteraanien kuntoutuskeskus. Ensin mainitusta keikasta turvatarkastuksineen oli Hesarin etusivulla kuva ja sisällä kokosivun juttu (29.1.2004). Kansan Uutiset pani paremmaksi antamalla aiheelle aukeaman ja sivun. Jo edellisen vuosituhanen liiketoimistaan tuomittu Peter Fryckman istui Sörkän konsertissa eturivissä ja kertoi KU:n toimittajalle tuntevansa kyllä kuoron ja kehotti vielä laittamaan lehteen kiitöksensä. Tunsihan mies meidät, kun oli ollut aikanaan junailemassa Koiton talon omistussuhteita. Vankila-keikkojen takapiruna oli tenorimme, lainsäädäntöneuvos Ilari Hannula, joka oli aikanaan opettanut vankeinhoitoalan virkamiehille rikosoikeutta. Hän järjesti suhteillaan meidät Sörkkään laulamaan vielä vuonna 2010.

Kevätkonsertti *Vapauden kaihoa* (vrt. vankilakeikat) pidettiin toukokuussa 2004 "saksofonishamaani" Pentti Lahden kanssa. Mies oli muuten yksi Canto Generalin säestäjistä. Tiedotteen mukaan tilaisuudessa kohtasivat kalevalainen perinne ja uusi suomalainen nykymusiikki. Kuuntelin siitä tehdyn CD:n jokin aika sitten ja hämmästyin: se oli parempi kuin ikinä muistinkaan. Syyspuolella lauloimme Neruda Requiemin Pablo Nerudan 100-vuotisjuhlassa Gloriassa. Tasavallan presidentti Tarja Halonen kehuu meitä eikä toivon mukaan kantanut enää kaunaa menneestä. Olimme muuten saaneet harjoituspaikaksi Alppilan kirkon seurakuntasalin, jonka vuokra sovittiin hyvitetäväksi laitoskeikoin.

Raittiusyhdistys Koitto oli joutunut luopumaan jo 1993 Astorian talosta, mutta sillä oli yhä Lammassaassa pitkospuiden päässä Pohjolan Pirtti, jonka 100-vuotisjuhlailtamissa 28.5.2005 kuoro lauloi ilmaiseksi "vanhojen perinteiden vuoksi". Se oli kuorourani toinen mahdollisuus esiintyä Lammassaassa, enkä taaskaan päässyt paikalle! Jokunen päivä myöhemmin pääsin sentään osallistumaan uudesta laululiikkeestä kertovan dokumenttifilmin tekoon laulamalla Buchenwaldin hälytystä raitiovaunussa. Vaan onneksi en näkynyt yhdessäkään kuvassa! Jouko Aaltosen ohjaama Kenen joukoissa seisot voitti 2007 Jussi-palkinnon dokumenttisarjassa.

Pori Jazz tilasi Iirolta teoksen 40-vuotisfestivaaliinsa. Talvikausi 2004–05 kului sen improvisaatio- ja lauluharjoituksissa, mikä tarkoitti toistuvaa abstraktin hernenpussin heittelemistä kuorolaisten kesken. Mutta improvisointia ei Porissa sittenkään enää käytetty kuin hetken. Iiro itse kertoi lähteneensä liikkeelle antamalla alitajunnalle mahdollisimman paljon tilaa työhypoteesinaan: "Jos säveltäisin elämässäni vain yhden piisin, tämä olisi se." Jazzkuoroteos ja sen Porin esitys sai nimen *Ju-*

malalliset karnevaalit. Sen nonsense-tekstistä löytyi ainakin ketsuaa ja muinaiskreikkaa, mutta ulkoa oli pakko osata koko paketti liikehdintöineen. Teos alkoi ja loppui "sikin sokin" -periaatteella: kolme saa kerrallaan liikkua. Iiron huutohurmio oli sen oleellinen osa.

Koiton Laulu matkusti Poriin kansakoulumajoitukseen ja piti Promenadisalissa kaksi konserttia. Säestäjien pestaamisessa ei tarvinnut nuukailla, ja niinpä meitä säestivät Jukka Perko (saksofonit), Johanna Juhola (harmonikka), Sami Koskela (perkussiot) ja Ismo Laakso (live-elektroniikka). Vierailumme sai myös julkisuutta: Pori-Jazz ei ollut vuosiin päässyt TV1:n pääuutisiin, jossa nyt nähtiin yli kahden minuutin juttu meidän esityksestämme. Karnevaaleille suunniteltiin kovasti uusintaesityksiä, mutta hanke ei onnistunut. Meille jäi sentään tenori Petri Strandbergin taltiointi DVD:lle sekä harjoituksista että esityksestä. Se esitettiin kuoron pikkujoulussa 2005 Jampan taloyhtiön kerhotilassa Sepänmäessä, jossa on siitä lähtien vietetty useakin pikkujoulu.

Elokuussa 2005 oltiin ensi kertaa Kuorojen Kierroksessa, johon on sen jälkeen osallistuttu joka kerta. Tosin yksi toisensa jälkeen on jättänyt väliin kuorojen marssin ja yhteisesityksen Suurkirkon portailla. Parina viime vuotena kumpaankin on osallistunut vain pari urheaa kuorolaista, mikä on kyllä vähän noloa. Kuoron omat kierroskeikat ovat useimmin olleet Zetorissa ja Juttutuvassa.

Kuoron meininki ei päässyt hiipumaan Porinkaan jälkeen, sillä Suomen Työväen Musiikkiliitto halusi meidät pääesiintyjäksi 85-vuotisjuhliinsa Tampereelle 9.10.2005. Siellä esitimme Tampereen työväenyhdistyksen soittokunnan kera *Kovasti soitannollista väkee* -nimisen lavakronikan. Sen käsikirjoittaja ja ohjaaja oli Johanna Freundlich, jonka aikaansaannokseen suurin osa kuorosta suhtautui nolon nihkeästi, minäkin. Hävettää vieläkin niin pirusti. Kuorolla oli muuten ollut kirjoittamaton sääntö, ettei se esitä Asko Vilénin musiikkia. Nyt esitti peräti kolme kappaletta.

Vuoden 2005 aikana pidettiin vielä neljä laitoskonserttia: kehitysvammaisten hoitolaitoksissa Killinmäessä ja Sofianlehdossa, Myllypuron sairaalassa ja Käpyrinteen palvelutalossa. Killinmäessä Kirkkonummella käytiin sittemmin monta kertaa.

Iiro luopui Koiton Laulusta joulukuun 2005 alusta, ja läksiäiset vietettiin 7.1.2006 Nyyrikissä. Iiro halusi seuraajakseen Turun kaupuginteatterin kapellimestarin Ismo Laakson, joka oli Porissa hoitanut elektroniikkaa, mutta kuoro ei ideasta innostunut ja alkoi etsiä johtajaa itse.

Iiron aikana kuoron toiminta oli erittäin aktiivista, ja siihen saatiin uusia nuoria laulajia. Jäsenmäärä kasvoi, kun entisetkään eivät lähteneet edes kulumalla. Iiro oli innostava ja innovatiivinen, kuoronjohtajistani raisuin/hurjin/yllättävin. Yleiskokouksessa 1.3.2004 hän kertoi periaatteistaan:

- Johtaja voi olla ryhmän ulkopuolinen auktoriteetti tai "kanavahenkilö", joka ottaa kuorolaisten toiveet, taidot ja osaamisen yhteiseen käyttöön. Iiro halusi olla enemmän jälkimmäistä "shamaanikulttuurin hengessä".
- Kuorolla ei ole tiettyä "rimaa", jota nostetaan ja tavoitellaan. Toimitaan osaamisen ja yhdessäolon perusteella, muokataan ja kehitetään sitä produktioiden mukaan. Harjoitteluun pitää kuitenkin sitoutua.
- Tavoitteena itsetuntoinen ja itsetietoinen kuoro, joka tiedostaa osaamisensa jopa ilman johtajan vahvistusta.

– Kaikki järjesty, kun harjoituksissa on hyvä olla. Saa "kaatua" ja epäonnistua. Varovaisella laulamisella ei kuule virheitään eikä siis opi.

Iiro lähti meiltä Kajaaniin toteuttamaan musikaalia. Sittemmin hän on tehnyt mm. teatterimusaa ja improvisaatioteatteria sekä johtanut improvisaatiokuoroa. Iiro opetti välillä Teakissakin, kuten moni taiteellisista johtajistamme. Lisätietoja saa googlettamalla ja Facebookista.

KOMin 35-vuotisjuhlat vei muistin

KOM-teatteri piti tammikuussa 2006 Kulttuuritalossa nimellä Porvari valvoo neljä 35-vuotisjuhla-konserttia, joissa myös Koiton Laulu esiintyi. Iiro oli juuri jättänyt kuoron, jota harjoitti ja paikan päällä johti Markus Fagerudd. Konsertti oli ehtymätön kavalkadi, jota kuoro sai elävänä kulissina seurata enimmäkseen takaapäin. Järjestyksessä toisen konsertin kohokohta oli yllätysesintyjä Saara Pakkasvirran karmivan tehokkaasti laulama Brelin Amsterdam. Seuraavana päivänä saavuini toteuttamaan kahta viimeistä konserttia, mutta onneksi en ehtinyt lavalle ennen äkillistä muistikatkosta. Palomiehemme Petri Strandberg otti tilanteen haltuun ja järjesti ambulanssin. Täten en myöskään päässyt reippaille jatkoillekaan KOM-teatteriin. Seuraavana päivänä (16.1.) enemmän tai vähemmän krapulainen kuoro sai sähköpostin:

Rakkaat lapset!

Selvitän vähän dramaattista poistumistani eilen Kultsalta:

Vähän ennen lavalle menoa sanoin korvieni soivan kuin ziljoona heinäsiirkkää soittaisi viereisellä niityllä.

Sitten en yhtäkkiä ymmärtänyt, että milloin, missä ja miksi. Kuorotoverit kyllä tunnistin.

Siihen sitten ambulanssi, johon kyllä itse kävelin ja aloin jotain ymmärtääkin. Mentiin Meilahteen, jossa muistin Ekin oleilevan. Soitin sille välillä etkylläarvaamissäminäolen-puhelun. Eki kuulosti ihan Ekiltä.

Henkilökunta kysyi toistuvasti sotuani sekä milloin, missä ja miksi. Kysymykseen mikä erityinen päivä nyt on vastasin nokkelasti: Tarja Halosen valitsemispäivä! Väärin meni.

Aivot kuvattiin: päässä ei ollut mitään! Verenpaineessa kyllä löytyi. Kaksi vuotta sitten saamani muistikatkos liittyi juuri siihen. Taitaa tulla vakilääkitys.

Kun olin juuri ehtinyt laitostua, minut käskettiin kotiin. Järjestelmä lupasi maksaa taksin, jos maksan ensin itse. Soittelin kotona parit puhelut ja paneuduin nukkumaan. Yö kului vitkaan kuunnellen elämäntoverin kuorsausta ziljoonan heinäsiirkan säästyksellä. Olivat sentään siirtyneet vähän loitommas. Kyllästyin kappaleeseen ja otin apteekin unihiekkää.

Niin että älkää surko! Ja kyllä, kyllä, minä annan tutkia KAIKEN.

Tavataan aikanaan illansuukahvien merkeissä!

Terveisin Äiti

Miten jotkut silti kehtaavat väittää, etteivät vanhukset kuule heinäsiirran soittoa. Eikä sitä vakilääkitystäkään vielä aikoihin tarvittu. Nyt vasta on muutama vuosi syöty verenpainelääkettä.

Vaan mitä tapahtui Iiron aikana pohjoisessa maassamme? Ainakin markat vaihtuivat euroiksi vuoden 2002 alussa. Lamasta oli jo pyristelty irti, mutta se oli muuttanut koko työelämän: vakaat työsuhteet olivat vaihtuneet massatyöttömyyteen, pätkätöihin, epävarmoihin ja tilapäisiin työsuhteisiin sekä jatkuviin yt-neuvotteluihin, irtisanomisiin ja ulkoistuksiin. Vaikka bruttokansantuote henkeä kohti oli vuodesta 1993 lähes kaksinkertaistunut, myös tuloerot olivat revähtäneet ja köyhiksi luokiteltujen määrä yhä kasvanut. Itsekkyys oli ihan luvallista ja tyhmitä tasa-arvoaatteet pois muodis-

ta. Koiton Laulu ei siis ollut enää oikein up to date. Uudella vuosituhanalla katkesi myös sosiaalidemokraattien lähes yhtenäinen enemmistöasema eduskunnassa: vuosien 1945-1999 yhteensä 16 eduskuntavaalissa puolue oli saanut suurimman äänimäärän 12 kertaa.

Uuden vuosituhanen myötä tilanne Balkanilla saatiin vihdoin rauhoittumaan. Mutta 11.9.2001 maailmaa kavahtuttivat al-Gaidan terrori-iskut, joissa New Yorkin WTC:n kaksoistornit tuhoutuivat. Vain neljä viikkoa myöhemmin Yhdysvallat hyökkäsi Afganistaniin ja 2003 vuorossa oli hatarin perusteluin Irak. Kumpikin sota päättyi joukkojen vetäytymiseen, mutta Irakissa levottomuudet jatkuvat yhä ja Afganistan päätyi Talebanin tiukkaan otteeseen.

Reijo (2006–11)

Kun vuoden 2005 lopulla kävi ilmi, ettei Iiro enää jatka kanssamme, johtokunnan mielestä uuden johtajan oli hyvä olla "nuori ja nälkäinen, innostunut, sitoutunut". Kuten Iirokin oli ollut. Teatteri-yhteyttä pidettiin entiseen tapaan tärkeänä. Sanna Salmenkallion suosituksesta esiin putkahti "hyvin innostunut" musiikkikasvatusta opiskeleva Laura Murtomaa, joka myös valittiin johtajaksi, mutta ei voinut aloittaa heti, koska valmisteli musiikin maisterin tutkintoa.

Tähän hätään kuoron vetäjäksi saatiin Kallion ilmaisutaidon lukion legendaariseksi luonnehdittu musiikinopettaja, musiikkikasvattaja Reijo Aittakumpu (s. 1965), joka sattumoisin tunsu kuoron hyvin ennestään. Hän lauloi tenoria mm. Radion kamarikuorossa, Kampin Laulussa Eric-Olof Söderströmin johdolla ja Human Organissa. Miehellä oli takanaan sovituksia, sävellyksiä, oppikirjojen tekoa, kuoronjohtoa ym. Reijon kotitausta oli demarilainen ja äidin usein laulama lempikappale Yhteisrintama eli tää Kun ihminen ihminen on.

Reijo aloitti kanssamme harjoittelun heti KOM-konserttien jälkeen. Tähän vaiheeseen sattui syntymäpäiväsumma: Paul Silfverberg piti Leenoineen 100-vuotisjuhlat Pukinmäen VPK:lla, Leena Hannula juhli viittäkymmentään Karhusaaren huvilassa, jossa tietysti tanssitti miehensä Ilarin tähdittämä Ernos, jo vuodesta 1965 soittanut yhtye! Heikki Valpolan 60-vuotispäivät vietettiin kullervoitten kanssa Sibelius-Akatemian konserttisalissa. Kevään tapahtumiin kuuluivat vielä Kaisanien bileet. Niissä kuultiin Agit-Propin "prolerevityksiä" (yleisön termi) ja Lyylin Kalaa. Kuorolaiset myös avustivat Matti Ijäksen tv-elokuvaa Kolme suudelmaa. Poikani Topi käänsi sen aikanaan englanniksi eikä tunnistanut elokuvan lopussa esiintyneitä rakkaan äitinsä kasvoja. Balderin salissa oli 10.5.2006 Reijon ensimmäinen konsertti Koiton Laulun johtajana.

Jo edellisellä vuosituhanella oli monta kertaa suunniteltu Koiton Laulun Greatest Hits -konserttia. Kauan kaivattu *Jukebox* toteutui vihdoin 7.10.2006 Gloriassa. Näyttelijöinä ja lausujina toimivat näyttelijät Jaana Pesonen ja Jukka Keinonen, säestäjinä Pentti Lahti, Juha Mäntylä, Sami Kontola ja Harri Virtamo. Yleisö valitsi maailman suurimmasta jukeboxista esitettäväksi eräänlaisia EP-levyjä, joista kukin sisälsi lauluja ja runoja. Se vallan riehaantui valintamahdollisuuksistaan.

Nokkelin oivallus oli esiin hulmahtava pitkä banderolli tekstillä "Sydämeistä hulmahtavat liput". Jalat liiskana siellä seisottiin. Lopulta päätin jättää kengät niille sijoilleen ja lähteä sukkasillani läpyttelemään lavalta, jos vielä yksikin kappale tulee. Onneksi ei tullut. Konsertti päättyi aamuyöhön jatkuneeseen klubi-iltaan samaisessa Gloriassa.

Parin viikon päästä laulettiin Kullervo-kuoron kanssa EU-puheenjohtajuusohjelmaan liittyneessä arkkitehtuuripoliittisessa konferenssissa. Kyseessä oli kantaesitys, Heikki Valpolan paremman yhdyskuntasuunnittelun puolesta säveltämä Manaus pääministeri Paavo Lipposen sanoihin. Sitten pidettiin vielä kullervoitten kanssa loppuunmyyty Kaamoskonsertti Valkoisessa salissa.

Vuoden 2007 alussa kuoro alkoi harjoitella säveltäjä-viulisti Sanna Salmenkallion kanssa säestystä Aleksandr Dovženkon mykkäelokuvaan Maa.

Sanna Salmenkallio ja Maa

Suomen elokuva-arkisto vietti 50-vuotisjuhlia vuonna 2007. Niihin liittyen se oli pyytänyt paljon näyttämö- ja elokuvamusiikkia säveltänyttä Sanna Salmenkalliota tekemään säestyksen valitsemaansa mykkäelokuvaan. Sannan viulun ohella instrumentiksi valikoitui Koiton Laulu. Kohteeksi valittiin neuvosto-ukrainalaisen Alexandr Dovženkon Maa, vaikka juuri sitä oli pidetty mahdottomana äänellistää. Vuonna 1930 valmistunut Maa kuuluu neuvostoelokuvan huiputeoksiin.

Sanna ilmaantui kouluttamaan meitä määrätietoisesti ja lempeästi vuoden 2007 alussa, jolloin aikaa teoksen toteutukseen oli vajaat kolme kuukautta. Hän käytti sekä omia ideoitaan ja sävellyksiään että venäläisiä ja ukrainalaisia lauluja, joiden nuoteissa ei tietenkään ollut suomen sanaa. Yhden laulun lupasi harjoituksessa ex tempore kääntää venäjäntaitoinen kuorolainen. Teksti osoittautui erittäin luokkakantaiseksi suuren johtajan ylistykseksi. Lukemista seuranneen vaivaantuneen hiljaisuuden katkaisi Sannan toteamus: "Olipas se tukevaa tekstiä."

Maa esitettiin kolme kertaa loppuunmyytynä maaliskuuhun vaihteessa Orionissa. Pimiää oli, mutta onneksi sentään lämmintä. Produktion tuottajaksi ryhtynyt Kimmo oli tyhjentänyt kaupungin roinakaupat pikkulampuista, jotka sai kiinni nuottikansioon. Kuoro jaettu vastakkain sivuparvekkeille, joten vastapuolen kyllä jotenkin kuuli, muttei juuri nähnyt. Osa seisoikin Sibeliuksen Akatemiasta "lainaamalla" luentosalipöydillä.

Sanna johti meitä valkokankaan alta valkoiset hanskat käsissä. Kuiskailtiin, suhistiin, hihkuttiin, taputettiin, rapisteltiin paperia ja vingutettiin viinilaseja, laulettiinkin ilman varsinaisia sanoja. Pikku pelimanniyhtyeikin ilmaantui kuin tyhjästä valkokankaan eteen. Hesarin Harri Römpötti otsikoi arvostelunsa "Kun traktori saapui kolhoosiin" ja totesi: "Maan poliittiseen päätökseen kuoron kajahdukset istuivat hyvin."

Jatkopaikan ahtaudessa laulettiin kuoron seassa seisoneelle Sannalle, joka heltyi itkemään ja lupasi joskus vielä tehdä proggiksen meidän kanssa. Vakijohtajaksi Sanna ei sentään halunnut. Hänellä on sitten ollut vientiä ilman kuoroakin. Siis googlettakaa!

Maa-elokuvan oikeudet ovat niin tiukassa, ettei edes kuoro saanut Elokuva-arkistolta esityksen taltiointia. Se on kyllä harmi, että se elää vain sen kokeneitten hatarissa muistikuvissa.

Sanna tavattiin vielä keväällä 2009, kun kuoro nauhoitti Käpylän kirkossa musiikkia ja äänimaailmaa Georg Grotenfeltin ohjaamaan dokumenttifilmiin. Merkintöjä Valkeasta Kaupungista – elokuvaessee runoilija Gunnar Björlingistä sai ensi-iltansa 2010 ja FST näytti sen 2011.

Nyt kävi ilmi, että Laura Murtomaa ei voinutkaan ryhtyä johtajaksemme. Sanna tykkäsi meistä, mutta ei halunnut vakituista pestiä. Reijo Aittakumpua tietenkin kysyttiin myös, ja hän vastasi myöntävästi. Kuorolta tiedusteltiin, pannaanko toimeen uusi hakukierros vai otetaanko Reijo. Äänestyksessä Reijo sai 40 ääntä, uutta hakua kannatti 7 ja tyhjää äänesti 3. Prosenttiosuudet saa kertomalla mainitut luvut kahdella. Meitä harjoittamaan tullut Sanna todisti kuoron saavan hyvän johtajan. Niinpä Reijon kanssa solmittiin sopimus kevätkauden 2010 loppuun saakka.

Kun Maa-elokuva oli säestetty, jatkettiin Reijon johdolla. Kuoro oli lähdössä Kuubaan, jonne oli haikailtu vuosikaudet, varsinkin kun Leipzigissa oli tutustuttu sikäläiseen kuoroon ja otettu ohjelmistoon jokunen kuubalainen laulu. En ollut lähdössä yhtään mihinkään, mutta taivuin, kun muut päättivät lähteä. Kerroin asian mahdollisimman myöhään Oksaselle, joka otti uutisen vastaan ihmehen rauhallisesti, vaikka ei kuulunutkaan yhä maata johtavan Fidel Castron ihailijoihin. Vasta myöhemmin illalla kantautui tv:n äärestä: "Piti tämäkin häpeä vielä kokea!"

Rahankeruu alkoi Kaisaniemen bileillä 9.3.2007 kuubalaisen musiikin merkeissä, vierailijoina Tero Toivasen Septeto Son Oriental ja DJ Papá Montero, siis Leipzigin matkanjohtajamme vuodelta 1979. Sama meininki uusittiin 9.11. heti Balderin salissa pidetyn Kuuban lähtökonsertin jälkeen, mutta samassa paikassa oli ehditty bailata jo 21.9. vieraina Kuukumina ja Recado. Kuoro keräsi rahaa myös parvekemaalauksella ja avustamalla elokuvien Alivuokralainen ja Monte Rosso kuvauksissa. Periaate oli entiseen malliin, ettei ketään jätetä rahanpuutteen takia rannalle. Yhdessä kokouksessa eräs uudehko kuorolainen arvosteli menettelyä ja edellytti jokaisen maksavan matkansa yhtäläisin perustein. Kukaan ei vastannut tähän, mutta Pena valtuutettiin päättämään subventoinnit, joista hän ei ollut velvollinen raportoimaan kenellekään. Matkasta enemmän s. 73.

Kuubasta tultua vedettiin vähän henkeä, mitä nyt pidettiin yksi periaatekeskustelupikkujoulu (s. 94). Siellä annoin Reijolle lahjaksi naisten kuoropukukankaista kootun "Koiton Laulu Kuubassa" -tilkkutyynyn, jossa miehiä edusti musta tausta. Tyynyn mukana tuli ohjelappu:

Teos näyttää tyynyltä, jona sitä voi myös käyttää. Muut käyttömahdollisuudet ja -ohjeet:

1) Kuoronjohtajan harjoitusvastustaja

Kuoronjohtaja asettaa harjoitusvastustajan tuoliin tai kirjahyllyyn tai ripustaa sen seinälle, minkä jälkeen hän asettuu sitä vastapäätä ja alkaa vispata.

Plussaa: Harjoitusvastustaja ei hölötä. Miinusta: Harjoitusvastustaja ei myöskään laula.

2) Kuoronjohtajan turhautumien purkautumisväylä

Kun kuoro on ollut kamala, kuoronjohtaja muksii nyrkillä purkautumisväylää ja/tai pistelee sitä neuloilla.

Plussaa: Purkautumisväylä ei uikuta eikä lyö takaisin. Miinusta: Kuoro ei kärsi toimenpiteistä mitenkään.

3) Kuoronjohtajan hellien tunteiden sijaiskohde

Kuoronjohtaja ottaa sijaiskohteen syliinsä, antaa sille suukkoja ja puhuu hellästi. Hän voi myös parahtaa: Miten ikävä minulla on! Aijjjaaiiiiii!

Plussaa: Sijaiskohde ottaa tunteet vastaan pehmeästi myötäillen. Miinusta: Sijaiskohde on vain sijaiskohde.

Kuoro julkaisi vielä Kuuban radion tallentaman pääkonserttinsa nauhoituksesta *En vivo en Sala Dolores* -CD:n. Vasta 6.3.2008 Vuotalossa oli *Terveisiä Kuubasta* -konsertti, joka koostui kuoro-festivaaleilla esitetystä ohjelmistosta.

Kaksi päivää myöhemmin pidettiin Naistenpäivän bileet Kaisaniemessä. Vierailevat Kitkerät Neitsyet tulivat sittemmin enemmänkin tutuiksi, samoin kuin osin kuorolaisista muodostettu orkesteri Nuottikriisi. Alppilan kirkossa äänitettiin 16.4.2008 kappaleeseen Kiitos samoin taustalaulua, jota rap-artisti Ville Kalliosta oli meiltä pyytänyt, mutta kappale julkaistiin YouTubessa vasta neljä vuotta myöhemmin. Kevätkaudella Arto Nyysösen luotsaama Koiton Laulu Ensemble piti vielä kaksi ohjelmallista iltaa KOM-ravintolassa. Artsihan piti yllä vuosikaudet Nyysösen valintaa, kuorolaisista koostunutta lauluporukkaa.

Kuuban kuumat muistot hyydytettiin Balderin salissa nollan vaiheille kevään kansallisrealistisessa konsertissa *Lunta ja humppaa*, mutta ihan pian ne elvytettiin Petrin Strandbergin urakoiman videon katselussa Kallion paloasemalla "kera mojiton".

Elokuun 2008 lopulla kuoro osallistui tietysti Kuorojen Kierrokseen, myös Art goes Kapakka -festivaalin ja ravintola Rymy-Eetun järjestämään baarikuorokilpailuun. Kisan voitti Reijon sanavallinnan mukaan "puhkikulunut kikkelijatsi" eli Pentti Lasasen vetämä Bulevardin taksi -niminen porukka, inkarnaatio 1960-luvulta. Kammoan senkaltaista menoa 60-lukulaisuudestani huolimatta – tai ehkä juuri siksi.

Autottomana päivänä 22.9.2008 kuoro esiintyi joukkoliikenteen puolesta Kaisaniemen, Hakaniemen, Herttoniemen, Itäkeskuksen ja Vuosaaren metroasemilla, joista viimeksi mainittu on akustisesti ehdottomasti paras. Sitten laulettiin Leppävaaran Sellon kirjastossa avaamassa Kuubaviikkoa ja Asunnottomien yössä Hakaniemen torilla, jossa oltiin taas esillä – jopa tv-uutisissakin – Heikki Hurstin järjestämässä Köyhien itsenäisyyspäivän linnanjuhlassa.

Syksyn 2008 huippukohta oli Kitkerien Neitsyiden kanssa Kulttuuritalolla pidetty konsertti *Aatosta, eetosta, paatosta ja parodiaa*. Muut vieraat olivat Sinikka Sokka, Pepe Willberg, Olavi Uusivirta, Ville Kalliosta ja meidän Varaque. Sen laulajat Tuomas Karppinen, Eljas Liinamaa, Reetta Mutenia ja Rosa-Maria Perä olivat tulleet Koiton Lauluun ex-opettajansa Reijon vetäminä. Tapah-tuma kuului Kulttuuritalo 50 vuotta -konserttisarjaan, mikä sopi hyvin, koska kuoron jäsenet olivat aikanaan talkoilla osallistuneet talon rakentamiseen. Tästäkin konsertista on tehty DVD! Kulttuuritalon jälkeen alkoi tanssiteoksen *En lähde täältä salaa* eli ELTS:in harjoittelu (s. 46).

Jäin eläkkeelle vuoden 2009 alussa. Minun piti kirjoittaa vuodesta 1976 suunnittelemani huono historiallinen romaani, mutta aloinkin ommella kotimekkoja, kun pannulapputaitelijan urani oli päättynyt traagisesti allergiaan. Uhreiksi valikoitui sekä tarkkaan harkittuja että satunnaisia henkilöitä, kuten ELTS:in koreografi Hanna Brotherus ja soolotanssijat.

Keväällä 2009 Alppilan seurakunta kyllästyi lopullisesti jumalattomiin ilmaiskäyttäjiinsä ja ilmoitti, että seurakuntasalissa voi jatkaa avustamalla jumalanpalveluksissa. Kuoro piti hintaa liian kovana ja päätti etsiä uuden tukikohdan. Syksyllä päästiin harjoittelemaan – taas ilmaiseksi – Töölön upouuteen palvelukeskukseen. Vuokravastikkeena esiinnyttiin vanhuksille pikkujoulussa ilman yhtään joululaulua. Ohjelmassa oli sentään Tuonen lehto, joka sai yhden kuulijan voivottelemaan täyteen ääneen. Miksikähän meitä ei enää pyydetty laulamaan talossa?

Kuoro oli käynyt Tampereella juhlistamassa STM:n 85-vuotisjuhlia ja kelpasi myös Paasitalon juhlasalissa 12.6.2010 pidettyyn 90-vuotisjuhlakonserttiin. Toinen pääesiintyjä oli Itä-Helsingin musiikkiopiston puhallinorkesteri. Etupenkissä istui puolisoineen presidentti Tarja Halonen.

Kevätkauden aikana oli alettu tosissaan suunnitella ulkomaanmatkaa. Tansaniaakin mietittiin, mutta päädyttiin kuorokilpailuun Makedoniassa. Hanke hyytyi, kun ELTS:ille järjestyi elokuuksi toinen esityskierros. Kuoron niskaan satoi Kimmon taitavan hakemuksen ansiosta Valtion tanssitaide-toimikunnalta 12 000 euroa ja Zodiakilta vielä jotakin.

Tässä vaiheessa kuoro oli jo julistanut 17.2.2010 yhteiskunnallisen laulumusiikin sävellyskilpailun, joka päättyi 31.5. Julistuksen mukaan "tavoitteena on löytää kriittisiä sanoituksia ja uutta musiikillista ilmaisua – lauluja, jotka edistävät ihmisarvoa ja oikeudenmukaisuutta ja joissa otetaan kantaa yhteiskunnallisiin asioihin". Palkkioksi luvattiin 2000, 1000 ja 500 euroa. Kilpailun tuomareiksi saatiin Reijo-johtajamme lisäksi säveltäjä Markus Fagerudd, runoilija Ilpo Tiihonen ja kuorolainen Anna Paju. Suosio oli suuri: posti toi kaikkiaan 163 teosta, joista osa oli tosin pelkkiä tekstejä, parhaimmillaan käsin lisättyjen sointujen kera. Yhteen oli merkitty ohjeeksi "blues". Kuorosta koottiin kolme raatia arvioimaan aineistoa alustavasti. Ihan oikeita sävellyksiä – jopa sekakuorolle sovitettuja – oli niitäkin ihan riittävästi. Kilpailu käytiin nimimerkeillä, tietysti.

Voittajien valinta tapahtui Pannuhallin alakerran kahvitelutilassa ennen yhtä ELTSin esitystä. Keittelin siinä kahvia, kun peränurkkaan vetäytynyt raati neuvotteli. Ihmettelin, miksi se puhkesi kaksi kertaa hurjaan huutoon. Voittajaksi paljastui ihan oikea säveltäjä Tapani Länsiö, jonka teos Jorma oli Kari Hotakaisen käsialaa. Mutta toiseksi tullut Muutosta ilmassa osoittautui kokonaan kuorolainen Arto Nyysösen aikaansaannokseksi. Jaetun kolmannen sijan saivat Aapo Jussilan Ei kenenkään tytär (sanat Johanna Viksten) ja kuorolainen Peku Heinosen Viileässä Volvossa, jonka sanoittaja Kanerva Pasanen oli ex-kuorolainen.

Sitten alkoi sävellyskilpailun tuotosten harjoittelu. Ja vihdoinkin löytyi kohtuuhintainen seminaaripaikka, Porvoon Övik, jossa oltiin ekan kerran marraskuussa 2010.

Sävellyskilpailun sato korjattiin 21.5.2011, kun Gloriassa pidettiin kaksi konserttia nimellä *Muutosta ilmassa – uusia yhteiskunnallisia lauluja*. Voittajien lisäksi kilpailusta oli ohjelmistoon lunastettu vielä viisi kappaletta, mm. pitkään laulamamme Norppa, oikealta nimeltään Maa- ja metsätalousministeriön vetoamus saimaannorpan tappamiseksi, sekä arvosteluraadin chydeniaanikseksi

luonnehtima ja Kaj Chydeniuksen säveltämäksi osoittautunut Kuudessa päivässä. Sen sanoittajaan Pauli Ylitaloon oli jo aikanaan tutustuttu Raahen Laulutoverien johtajana.

Kuorojen kierros 2011 oli sikäli poikkeuksellinen, että kuorojen yhteislaulun jälkeen Sofiankadulla esitettiin Reijon säveltämä ja johtama *We love Helsinki* -kuorokäytävä, joka apujohtajineen meni miten meni. Tässä vaiheessa Koiton Laululla oli jo hiki, sillä edessä oli 2.9. konsertti Helsingin Juhlaviikkojen Huvila-teltassa, jossa kuoro esiintyi yksin sekä rap-hip-hop-artisti Palefacen kanssa. Orkesterina oli Q-Continuum-yhtye ja vierailijana romanimusiikkiperinteen taitaja, mestarikansanlaulaja Hilja Grönfors. Olipa metka kuulla noin 1300-päisen yleisön tömistelevän jalkojaan suosionosoituksellisesti. Vieressäni Marjo kysyi: "Mikä ääni tuo on?" Vastasin kuulohavaintooni perustuen: "Sehän on kohti tuleva maataistelulentokone." Yhteiskonsertti toistettiin 8.10. Tampere-talossa, jossa yleisö käyttäytyi Hesaa pidättyvämmmin. Ne on ne hämäläiset sellaisia – hitaasti syttyviä.

Huvila-teltan jälkeinen karonkka Ravintola Pianossa oli samalla Reijon läksiäiset. Olin varannut puheenpito-oikeuden noin puoli vuotta aikaisemmin, ettei kukaan ehdi ennen. Ja puhuin kanssa. Koskelainen ja Kasilenkki, siis Luca Gargano ja Petri Strandberg, korvasivat puheet rap-esityksellä "Näistä vuosista". Koska olin unohtanut Reijolle varatun ruusun esiintymispaikan pukukoppiin, lähetin alttosiskoni Katrin pöllimään kadunvarren kukkalaatikosta kurjan marketan.

Reijo johti Koiton Laulua yhteensä viisi ja puoli vuotta. Tänä aikana hän löysi elämänsä naisen, kuoronjohtajan ja kuoronjohdon opettajan Saara Perkolan. Kuorolaisia lauloi Reijon polttareissa Töölönlahden amfiteatterissa 30.5.2009, mutta häihin ei mitenkään mahtunut kummankaan johtama kuoro. Nyt parikymmentä vuotta isyydestä haaveillut mies on sitten kolmen lapsen isä. Reijo oli opettanut Kallion lukiossa vuodesta 1993, mutta yllätti itsensäkin tulemalla valituksi vuonna 2012 Sibelius-lukion musiikinopettajaksi, siis maankuulun Marjukka Riihimäen seuraajaksi.

Vaan miten isänmaa ja maailma makasi Reijon aikana? Lamasta oli toivuttu pikkuhiljaa, ja kuoron Kuuban matka osui vielä taloudellisesti suhteellisen vakaaseen aikaan, mutta vuonna 2008 USA:ssa sai alkunsa uusi talouskriisi. Vaikka sen syntymään suomalaisilla ei ollut osaa eikä arpaa, se ajoi täälläkin vaikeuksiin yrityksen toisensa jälkeen. Lomautusten ja irtisanomisten seurauksena työttömien määrä nousi taas jyrkästi. Tästä huolimatta Newsweek-lehti valitsi Suomen vuonna 2010 maailman parhaaksi maaksi, mikä hämmästytti kyllä eniten suomalaisia. Irakin sota päättyi mainittuna vuonna virallisesti, mutta rauhaa ja vakautta se ei maahan tuonut. Vielä nytkin ulkoministeriö kehottaa välttämään sinne matkustamista.

Kevään 2011 eduskuntavaalit olivatkin sitten aikamoinen keikaus: kaikki puolueet menettivät kannatustaan edellisistä vaaleista paitsi perussuomalaiset, joiden edustajamäärä kasvoi viidestä 39:ään. Se oli se kuuluisa jytky, joka näyttää toistaiseksi tulleen jäädäkseen.

En lähde täältä salaa eli ELTS

Reijo Aittakumpu ja koreografi Hanna Brotherus olivat olleet 1990-luvulla yhteistyössä Kallion lukion projekteissa. Hanna teki sittemmin useita tanssiteoksia amatöörien kanssa. Esiintyjinä toimi niin vanhuksia, lapsia kuin kuntoutettavia narkomaanejakin. Reijo sai idean uudesta yhteistyöstä tultuaan Koiton Laulun johtajaksi 2006. Toteutusvaiheeseen päästiin parisen vuotta myöhemmin ja projekti toteutettiin Zodiak – Uuden tanssin keskuksen kanssa. Hanna halusi mukaan kolme ammattitanssijaa ja valitsi puolensadan ehdokkaan joukosta Hanna Korhosen, Maria Nurmelan ja Laura Vesterisen, kaikki ennestään hänelle tuntemattomia.

Loppusyksyllä 2008 alkoi kuoron valmistautuminen tanssiteokseen, johon liittyviä pelkoja ja esitoja Reijo oli alkanut hyvissä ajoin purkaa. Kenenkään ei kuulemma tarvinnut osata valmiiksi yhtään mitään eikä kukaan joutuisi häpeään, mikä sopi ainakin minulle oikein hyvin. Olen kautta aikojen ollut toivoton tanssiasioissa, mistä jo oma äitikin oli pisteliäästi huomautellut. Oksasenkin mukaan olen yhtä luonteva tanssiesiintyjä kuin puuhevonen pakkasella.

Aikanaan Hanna ilmaantui eteemme ja alkoi johdatella meitä vasta kehitteillä olevaan teokseen. Hän opetteli heti jokaisen nimen ja tutkiskeli itse kunkin ominaislaatuja. Hanna edellytti kaikilta sataprosenttista läsnäoloa koko ajan periaatteella, että jokaista katsoo aina joku. Hän myös pyysi kirjoittamaan itselleen siitä, mikä on ollut vaikeinta elämässä. Tekstit olivat Hannan mukaan hyvinkin vavahduttavia ja kertoivat asioista, joita ei normaalisti tuoda julki.

Koska jäin vuoden 2009 alussa eläkkeelle, pääsin muutaman muun kuorolaisen kanssa seuraamaan teoksen muotoutumista ja harjoittelua myös päiväsaikaan. Tässä vaiheessa siihen alkoi vaikuttaa myös Hannan oman elämän vaikein asia: hänen sisarensa todettiin parantumattomasti sairaaksi ja ennusteen mukaan eläisi korkeintaan vuoden. Tämä ehti vielä nähdä teoksen ennen kuolemaansa.

ELTS:in esiintymispaikaksi oli valittu Kaapelitehtaan Pannuhalli. Tuottajaksi lupautuneen Jaana Koiviston iskuryhmä siivosi perusteellisesti koko tilan parvineen ja otti korkeilta seiniltä verhot pois. Ankea sementtilattiakin oli pestävä ennen jokaista esityskertaa. Karua hallia ei yritettykään mitenkään muuttaa, vaan lavastus hoidettiin valoin. Esiintymisasujen väriskaala oli hillitty: harmaata, ruskeaa, tummansinistä, vihertävää, mutta ei mustaa. Esitys tarvitsi hallin lattian lähes kokonaan. Katsojapaikkoja oli lopulta vain 120, kun taas esiintyjä oli 50. Muuan eläkeläinen järjesti hallin alakertaan kuorolle ja vähän yleisöllekin välipalatarjoilua.

Kansan Uutisten viikkolehdessä 14.8.2009 oli ELTS:istä iso ennakkojuttu, jossa Hannan ja Reijon mukaan jokainen voi tunnistaa itsensä yksinäisten, epävarmojen ja toisistaan lohtua hakevien ihmisten joukosta. Omaan tiedotteeseen tiivistettiin: "Hanna Brotheruksen koreografia ja Reijo Aittakummun musiikki veivät katsojan elämänmakuiselle matkalle nousukauden jälkeisen Suomen henkiseen maisemaan." Ei se oikein kertonut mitään. Ohjelmalehti luonnehti teosta kiinnostavammin:

En lähde täältä salaa on teos elämän hauraudesta ja ihmisen rajallisuudesta. Ihminen elää täällä jonkin aikaa, sitten hän ei enää palaa. Meistä jää jotakin: muisto, häivähdys, katse, ote. Me jäämme niihin ihmisiin, joita olemme rakastaneet.

Reijo oli joutunut säveltämään musiikin vain tunteiden ja tunnelmien pohjalta, ilman konkreettisten sanojen antamaa tukirakennelmaa ja keksimään nonsense-sanoja sävellyksiinsä. Haasteellista oli myös jotenkin ohjata pitkin hallia hyöriävää kuoroa, joka oli ajoittain selin yleisöön, sulki silmät tai katseli milloin kattoa, milloin lattiaa. Ideana oli myös, ettei yleisö näe johtajaa. Reijo puikkelehti katsomon alla laidasta toiseen ja hankkiutui kerran kuoron taakse takaseinälle. Valkoisista käsineistä oli taas apua (vrt. Maa).

Näistä lähtökohdista kehkeytyi kuoron vaativin ja hikisin urakka, mutta ehkä myös palkitsevin. Siihen kuului laulaen ryömimistä mahallaan hallin lattian poikki, valumista seinää pitkin alas, riisumista, riehumista ... Tunnin aikana ehtii vääntyä moneksi. Kuorosta löytyi vielä taitavia naisia "oikeaan" tanssituokioon ("naistaksi") ja kolme kelvokasta miestä ammattitanssijoiden pareiksi.

Elokuun 2009 lopulla oli kahdeksan loppuunmyytyä esitystä, jotka eivät mitenkään kattaneet kysyntää. ELTS sai paljon huomiota lehdissä, vaikka Helsingin juhlat viikot olivat meneillään. Niiden

johdossa ollut Erik Söderblom oli katsomassa ja kommentoi, että ”te viette meiltä kaiken yleisön.” Annikki Alku kirjoitti Demarissa: "Esitys on äärimmäisen kaunis, hauras ja vaivattomasti koskettava." Hesarin Jussi Tossavainen otsikoi: "Vahva kuolemakuoro vie lähdön kynnykselle." Linaaan vielä tekstiä:

Esiintymateriaalina Brotheruksella on tällä kertaa varsinainen yhteisöllisyyden tihentymä. – – Kuorolaisten lavaintensiteetti on hämmästyttävän voimakas – – Reijo Aittakummun musiikki koskettelee niin ikään katsojan tunteiden tummimpia syvänteitä. Välillä se kulkee kieslowskilaisen elokuvan maisemissa ja toisinaan muistuttaa liturgista laulua. – – Aikamoinen efekti syntyy miestanssijoiden jyskyttäessä nyrkillä rintakehäänsä – rytminen kumu mittaa kallisarvoisen elämän sekunteja.

Puheenjohtajamme Pentti Määttänen viestitti kuorolle:

Musiikkikasvatuksen professori Thomas Regelski, jonka jotkut muistavat kun johti kuoroa jonkin aikaa takavuosina, oli sunnuntaina katsomassa ja lähetti palautetta ja terveisiä niille jotka vielä muistavat "Almost a new art form, in fact", "captivating music", "truly amazing", "you all should be very proud" ja sitä rataa.

Kun saimme nähdä ja kuulla Petri Strandbergin organisoiman taltioinnin, hämmästyttä herätti kuoron ihmeen puhdas laulu, jota moni yleisöstä luulikin joko sähköisesti vahvistetuksi tai etukäteen nauhoitetuksi.

ELTS:in uusintaan myönnetty apuraha mahdollisti toisen esityskierroksen elokuussa 2010. Nyt Pannuhalli myytiin loppuun kuusi kertaa. Kuinkahan monta esitystä olisi tyydyttänyt katsojatarpeen? Ohjelmalehtisessä teos omistettiin Hannan sisarelle ja Reijon opettajatoverille, joka oli tehnyt itsemurhan. Reijo kertoi Kotiliedessä 14/2010: "Tanssiteos kuvaa elämän haurautta, ihmisen pienuutta ja riittämättömyyttä ja sitä, kuinka yhteisö voi olla ihmisen tukena."

Kun ELTS:iä esitettiin kahdessa jaksossa, pidettiin myös kaksi loppukarokkaa, ensin Pannuhallin alakerrassa ja toinen itse hallissa. Kummassakin soitti kuoron omatekemä tanssibändi.

Jouni (2011–12)

Uuden taiteellisen johtajan etsintää varten käynnistettiin iso aparaatti eli julkinen haku. Tehtävään valittu toimikunta alkoi etsiä yli-ihmistä: pitkäaikaiseen sitoutumiseen valmista, linjaa luovaa kuoronjohtajaa, joka on paitsi taitava muusikko, myös musiikillisesti luova, jossa yhdistyisi tekemisen nälkä, monipuoliset kontaktit ja verkosto yhteisproduktioita varten. Monikin oli kiinnostunut, ja toimikunta tapasi heistä muutaman. Lopuksi kaksi ehdokasta piti kuorolle näyteharjoituksen sekä esitteli periaatteitaan ja suunnitelmiaan.

Yleiskokouksessa 9.2.2011 johtajaksi valittiin muusikko, säveltäjä, laulaja ja kuoronjohtaja Jouni Bäckström (s. 1981), joka oli tehnyt teatterimusiikkiakin. Jounin kotitausta oli vasemmistolainen, isä Reino oli jo nuoresta toiminut kansandemokraattisen työväen musiikkiriennöissä. Jouni itse ilmoitti tukevansa Amnestyn, Greenpeacen ja Unicefin toimintaa. Hän oli ehtinyt perustaa työväenkuoronkin, Etelä-Suomen vasemmistonuorten Ääri-kuoron, sekä johtanut Uusi Kukka -lauluryhmää ja Arjen laulua, Kulttuuritalon kuoron perillistä. Jounin hakemuksessa luki: "Olen innostunut ja innostava, pirteä ja sporttinen – omaan laaja-alaisen kokemuksen musiikin eri osa-alueilta ja minulla on opintoja myös muitten taiteitten alalta kuten mimiikasta ja klovneriasta."

Kansan Uutiset julkaisi jo valintaa seuranneena päivänä Jounin haastattelun, jossa tämä kertoi miettineensä, millainen musiikki kuvastaisi nyky-yhteiskuntaa ja miten työväenmusiikin perinne

uudistettaisiin niin, että sille tulisi muutakin sisältöä kuin nostalgia.

Kun kuoro esiintyi neljännen peräkkäisen kerran Köyhien linnanjuhliissa Hakaniemen torilla 6.12.2011, presidenttiehdokas Sauli Niinistö oli sijoitettu puhumaan erittäin nyrpeän Koiton Laulun eteen. Sattuneesta syystä jäi sitten muutama juhla väliin.

Jouni oli aloittanut harjoitukset 14.9. ja johti jo 9.12. Balderissa kaksi konserttia nimeltään *Valo ei muuta mitään*. Ehdimme silti jotenkuten omaksua Jounin säveltämän Medeia-madrigaalin, Kaija Saariahon Lumen valosta ja Einojuhani Rautavaaran Laulun oravasta, johon olimme tottuneet Chydeniuksen versiona. Vierailijamme, joikaaja Wimme Saari improvisoi Jounin sävellyksen (Play of Northern Lights 2) päälle. Salin laidoille levittäytynyt kuoro säesti esitystä. Monikin yleisöstä luonnehti kokemusta hienoksi. Wimmeä säestettiin jälleen Balderiin 30.3.2012 järjestetyssä *Pohjoinen soundi – Juureva äänimatka* -illassa.

Vuoden 2012 alussa kuoron harjoituspaikka vaihtui Töölön palvelukeskuksesta Työväenliikkeen kirjastoon. Siellä sitten siirreltiin hyllyjä ennen ja jälkeen harjoitusten. Vuokra oli nimellinen, mutta sopimukseen kuului esiintyminen kirjaston tilaisuuksissa kerran kuussa keskellä päivää. Viimeksi mainitusta velvoitteesta tuli korsi, joka vuoden sisällä mursi kamelin selän. Samalla laitoskeikat tippuivat pois lähes tykkänään.

Jouni oli esiintynyt rumbayhtye Los Elementosissa ja halusi sen kanssa yhteistyötä. Kuoro hyväksyi ajatuksen. Yhteiskonsertti päätettiin toteuttaa komeasti 26.5.2012 Savoy-teatterissa. Se sai osuvan nimen *Köyhälistön rumba*. Los Elementosin johtaja Vili Mustalampi veti osan harjoituksista, mutta oikeasti rumbaa tanssimaan ei sentään tarvinnut opetella. Savoy saatiin täytettyä ihan mukavasti, ja yleisö sai puolestaan täyttä tavaraa. Varsinainen rumba käsitti toisen puoliajan. Meno oli hurjaa bändin tanssijoiden pannessa parastaan, ja Jounikin intoutui hetkeksi samaan riemuun. Lopuksi kuoro rumbasi pois lavalta kutsuen katsojat leikkiin mukaan.

Köyhälistön rumba esitettiin vielä ty pistettynä Valkeakosken Työväen Musiikkitapahtuman 40-vuotisjuhlakonsertissa 28.7.2012. Kuoron aikaisemmat kaksi keikkaa olivat olleet Kirjaslammella, mutta nyt oltiin päälavalla lakkautetun sellutehtaan tuntumassa. Järjestelyt osoittautuivat surkeiksi, lavaharjoitus olemattomaksi ja jonkinlaiset pukukopit saatiin käyttöön vasta tiukkojen vaatimusten jälkeen. Jotkut naisista taisivat joutua/päästä Katri-Helenan koppiin. Paluumatkalla osa kuorosta ui muinaiseen malliin Sääksmäen sillankorvassa. Siitä otettu valokuva kertoo, että kovin harvinaisiksi olivat käyneet reippaat yksilöt.

Jouni oli jo keväällä yllättäen ilmoittanut luopuvansa johtajuudesta "henkilökohtaisista syistä". Jounin "läksiäiset" pidettiin kaikessa kiireessä Valkeakoskella pukukoppien edessä. Syksyllä tavattiin vielä Malmitalossa, kun *Köyhälistön rumba* esitettiin Kuubalaisen kulttuurin viikolla.

Jounin sävellyksistä jäi ohjelmistoon hieno Pyhän Prekaariuksen rukous. Hänen sovituksensa isänsä säveltämästä Piikalaulustakin on elvytetty kerran. Jouni on kuoron jätettyään valmistunut

laulajaksi ja tehnyt vaikka minkälaisia juttuja, joita löytyy kyllä verkosta. Mainittakoon erikseen The Fabulous Bäckström Brothers -esitykset.

Jounin aikana maan talous takkuili yhä. Masentavista uutisista minua suretti erityisesti ikuisena pitämäni Myllykosken paperitehtaan lakkauttaminen vuoden 2011 lopussa. Kulkihan koulumatkani sen läpi koko oppikouluajan (1954–63).

Taas Jussi (syksy 2012)

Jouni siis räjäytti pommin lähtöilmoituksellaan. Ei siinä mitään, mutta kun Koiton Laulu sattui täyttämään syksyllä 60 vuotta. Tässä tilanteessa ei haluttu järjestää vaivalloiseksi osoittautunutta yleistä hakua. Pelastus saapui entisen johtajamme Jussi Tuurnan karismaattisessa muodossa. Hän lupautui astumaan johtoon (heh-heh) syyskaudeksi. Lupausta otettiin riemuiten vastaan.

Jussi oli suostuessaan kertonut olevansa muuttunut mies eikä yhtään valehdellut: oudon lempeä olento saapui eteemme ahtaaseen harjoitustilaan, jossa kuoro taisteli istumapaikoistaan. Mutta muuten intensiivinen ja maaginen ote oli tallella. Se testattiin Savoissa 28.9.2012 *Vasurilla - Duunarilaulut ennen ja nyt* -konsertissa.

Jussi toteutti asettamamme toiveet 15.12.2012 Gloriassa pidetyssä kahdessa konsertissa *Opi kuusikymmenvuotias – Koiton Laulu 60 vuotta*. Ohjelmisto oli runsas ja edustava. Kuoro oli hankkinut toistaiseksi parhaat esiintymisasunsa. Sopraanomme Eva Palviainen täydensi lumoavalla harpunoitollaan säestystrio, jossa soittivat Esko Grundström, Topi Korhonen (jonka isä oli johtanut kuoroa vähän ennen Tonia) ja Ricardo (Alfonsonpoika) Padilla. Kun totesin joskus myöhemmin: "Ei kaikil kuoroil oo harpistii", Peku kommentoi: "Enkelikuoroillapa on!" Juhlakonsertin jatkot pidettiin vanhaan hyvään tapaan Gloriassa. Niillä Jussi keuhuttiin pystyyn.

Vuoden vaihduttua ilmoitin johtokunnalle jääväni pois kuorosta. Vetosin korkeaan ikääni ja lauluääneni haurastumiseen: on paras lähteä ennen kuin talutetaan ovesta ulos. Puheenjohtajan vastaus tupsahti sähköpostiini muutamaa minuuttia myöhemmin. Sen alku sai minut imarrelluna peruuttamaan päätökseni – toistaiseksi.

Höpöhöpö. Et todellakaan lähde. Jos lähdet niin lähden minäkin ja vastuullasi on uuden puhiksen hankkiminen. Miten et siis mitään hölmömpää keksinyt.

Kaapo (2013–16)

Uudeksi johtajaksi saatiin musiikinopiskelija Kaapo Ijas (s. 1988), joka aloitti hommat 16.1.2013 kuoron uudessa harjoituspaikassa, Brahen palvelutalon ruokasalissa. Klarinetistina musiikkiharrastuksensa aloittanut Kaapo luonnehti perhetaustaansa varsin epämusikaaliseksi, mutta oli läpäissyt Sibelius-Akatemian tiukat valintakokeet ja vielä vaihtanut musiikkikasvatuksen koulutusohjelman puhallinorkesterin johdon opiskeluun, josta suoritti B-tutkinnon ja valmistui musiikin kandidaatiksi. Joukko kuorolaisia oli tutkintokonsertissa 19.11.2014 Musiikkitalossa. Arvostelulautakunnan jä-

sen, orkesterinjohtajien legendaarinen kouluttaja professori Jorma Panula avasi tilaisuuden etupenkistä: ”Tulisivat jo lavalle, jotta täältä pääsee joskus poisikin. Perkele!” Niinpä Kaapo sitten sijoitettiin kansainvälisessä Jorma Panula -kapellimestarikilpailussa 2016 kolmanneksi.

Kaapo ei uskonut perinteiseen äänenavaukseen lurituksineen, vaan pyrki kropan ja mielen aktivointiin ja korvan harjoittamiseen omalla tavallaan. Alun pilates-pohjaisen verryttelyn jälkeen tulivat staccato- ja palleaharjoitukset konsonanteilla s, t, p ja k sekä laulaen erilaisilla harmonioilla mm. ”minä olen auki”.

Kuoromme sopraanon Hanna Weseliuksen pakolaisuuteen liittyvät runot sytyttivät Kaapoon liekin, josta kehkeytyi Turvapaikka-kantaatti. Oli Hannan runoja sävelletty ennenkin, mutta ei sentään kuorolle ja sinfoniaorkesterille. Kaapohan johti myös perustamaansa Taideyliopiston opiskelijoiden sinfoniaorkesteria, joka lopulta otti nimen Arts Orchestra. Joulun 2013 alla Helsingin konservatoriossa pidetyn *Turvapaikka*-konsertin kohokohta oli teoksen ensiesitys. Ohjelmassa oli myös Tapani Länsiön säveltämät Hotakaiset eli Kale, Taksi ja Jorma, kuoron järjestämän yhteiskunnallisten laulujen sävellyskilpailun voittaja. Ensin mainitun kappaleen hatara esitys sai paikalla olleen säveltäjän niin hurjistumaan, ettei hän suostunut tulemaan kuoron karonkkaan.

Seuranneena jouluaattona täytin 70 vuotta, minkä kunniaksi organisoin loppiaiseksi Äitinpäivälounaan Ravintola Pianoon. Kaapo oli flunssainen, mutta silti urheasti sekä harjoitti kuoron että tuli paikalle. Kuoron yllätys oli Aamu Mirjan soololla. Oli laulua, runoa ja puhetta sekä Lyylin Kalaa. Duetoin venäläisittäin sekä Merjan että Kimmon kanssa. Oma yllätykseni oli elvyttää Värttinän innoittamana syntynyt Härskinä, jonka ensiesitys oli ollut kuoron pikkujoulussa 1993. Olin tehnyt Karjalaisen Helenan ja Hännisen Helin kanssa ainoaan kappaleeseemme reippaan sanoituksen, jota jopa Oksanen luonnehti tosi härskiksi.

Kaapo oli tässä vaiheessa jo tarttunut Kantelettareen ja valitsi sen satojen runojen joukosta kolme, joiden eteen ja väliin istutti neljännen. Syntyi Sorrettu ääni, jota Kaapo luonnehti feministiseksi, kuten alkuperäisteoksen henkeen sopikin. Siinä sivussa harjoitettiin myös lempikappaleeni Raudan kirous. Bassosolistiksi saatiin jälleen Kosti Kotiranta, jonka kuoron juniorit (myös Kaapo) tunsivat TV:n ainoana oikeana joulupukkina. Tenorisolisti piti sekin ottaa kuoron ulkopuolelta, kun kaikki omat tenorit tarvittiin kuoro-osuuteen. Tehtävään pestattu Tomas Takolander tuli sittemmin meille enemmänkin tutuksi. Kaapo ilmoitti hoitavansa itse säästyksen noitarummulla, joka saatiin lainaksi Sibelius-Akatemiasta. Balderissa 1.6. pidetyn kahden konsertin nimi tuli Raudan kirouksesta: *Sinä maasta, minä maasta*. Aloituksena oli Sanna Kurki-Suonion hieno Tuulen nostatus. Kuoro meinasi saada ikuisen porttikiellon saliin, kun vaksi löysi takahuoneeseen jääneestä pahvimukista tipan kuoharia, muuten Kostin jäljiltä.

Haapavesi Folk Music Festival oli kutsunut Paul Silfverbergin aloitteesta Koiton Laulun vieraakseen. Päätin lähteä tutustumaan tähän eksoottiseen paikkakuntaan ja ilmoittauduin viikoksi laulu-

kursseille, joille seurakseni tulivat Matti Pallasvuo ja Iris Mankila, osin Paulkin ja Matti Seppänen, festivaalin "löytäjä". Kuoro saapui viikonlopuksi jo vakiintuneella Aleksandrian Tours -bussilla. Harjoituksissa Kaapo löi liian kireäksi viritetyn noitarummun kalvon rikki ja tuijotti sitä kauhistuneena ikuisuuden. Ei auttanut muu kuin lainata yhden kurssin opettajalta (= sopraanomme Helenan poika Samuli) bodhrán-rumpu. Oma konsertti pidettiin kirkossa 28.6.2014. Aloitimme taas Tuulen nostatuksella, jonka edellä mainittu säveltäjä-sovittaja istui yleisössä, kun oli vetämässä yhtä Folkin laulukursseista. Sorretun äänen ja Raudan kirouksen ohella esitettiin vielä Haapaveden kamariorkesterin säestyksellä Turvapaikka ja Laulu Suomessa. Ennen palautusta rummun korjasi burkinafasolainen mestarirumpali Zoumana Dembele.

Johtiksessa oli keksitty kysyä syyskonsertin paikaksi Savoyta, jossa Köyhälistön rumbakin oli mennyt menestyksellisesti. Ainoa sopiva päivä sattui koulujen lomaviikolle, mikä kyllä karsi yleisöä. Silti myytiin sentään 330 lippua, mikä on kuorokonsertille ihan hyvin. Ohjelmistoon valikoitui Sorretun äänen, Raudan kirouksen ja Turvapaikan (säestäjänä taas Arts Orchestra) lisäksi klassikot Buchenwald, Kurjet ja Sydäimestä hulmahtavat liput, varmoja itketyskappaleita kaikki. Nimi *Samaa maata asustamme* oli taas otettu Raudan kirouksesta. Sen bassosolistina oli nyt muinoinen johtajamme Antti Äärimaa ja tenorina Tomas Takolander. Tuomaksen juliste oli taas hieno. Hieno oli konserttikin, josta Kansanmusiikin päätoimittaja Sauli Heikkilä kirjoitti lehden nettisivuille otsikolla "Minä rakastan Koiton Laulua" seuraavaa:

Buchenwaldin hälytys saa ensimmäiset tipat vierimään poskelle. Koskettava oli myös muu ohjelma, mutta sain liikituksen hallintaan siinä määrin, että pystyin vain nauttimaan kansanmuoromusiikista. Koiton laulussa saa laulaa omalla äänellään. Eikä se tarkoita, että laulettaisiin falskisti vaan vire ja tasaisuus riittävät mainiosti.

Kuoro sai konsertin jälkeen Kaapon allekirjoittaman sähköpostin:

*Enhän mä edes tiedä mistä lähteä liikkeelle.
Tää matka mikä ollaan tultu on ollu välillä todella raskas ja täynnä mulle uusia asioita. Mutta huhhuh mikä matka!
Jos kaks vuotta sitten olisin saanu tietää et tällainen konsertti otettiin ja pistettiin kasaan, en olis uskonut. Kaikki te ootte tehny hurjan työn ja tarttunu esimerkillisen rohkeasti mun varsin erilaisiin käytäntöihin ja tulkintoihin – mutta se on kannattanut! Savoyssa me kuulostettiin ihan oikeelta soittimelta! Yks soittaja joka on myös kuoronjohtaja oikein sano että miten voikaan kuulostaa paikoin noin hyvältä ;)
Raudan Kirous ja Turvapaikka oli tunnelmaltaan ihan uskomattomia. 80 lavalla ollutta muusikkoo KAIKKI tekivät musaa yhdessä ja vaikka varmasti kaikenlaista mokkeloa matkalla tapahtui biisien sanoma ravisteli yleisöä varmasti viimeistä penkkiriviä myöten. BRAVO!!
Ens viikolla jatketaan jotain ihan muuta, mutta pikkuhiljaa laskeudutaan kevättä kohden jolloin häippäsen Zürichiin halpaan mutta edulliseen kaupunkiin. Sitä ennen varmasti keretään vetistellä ihan tarpeeksi mutta jo nyt haluan lausua nöyryimmän kiitokseni ihan kaikille. Tää 2 vuotta on ollu uskomattoman opettavainen ja hauska matka, enkä varmasti olis nyt siinä missä oon ilman teitä.
KIITOS ja nähdään ensi viikon ke!*

Kaapo siis lähti suruksemme kevätkaudeksi 2015 kapellimestarioppiin Zürichiin. Jampan kerhotilassa pidettiin loppiaisaattona 2015 Da Kaapoksi ristityt läksiäiset, joissa kului runsaasti Da Capo -suklaata. Lähtijä sai Sveitsin frangeja sisältävän ruskean kirjekuoren ja opettajalleen osoitetun pyynnön palauttaa mies takaisin rahojen loputtua. Siihen perustuen paluu tapahtuisi melko pian. Kuori sisälsi kuoron tarran vuodelta 1979, jossa oli palautusosoitekin: Koiton Laulu, Finland. Kaapo kiitti kuoroa tähänastisesta ja valitti hyvin alkaneen työnsä jäävän pahasti kesken. Niinpä.

Kaapon lähdettyä kuoron pursi jäi tuuliajolle. Alkuvuosi oli repaleinen. Muutaman harjoituksen veti sopraanomme Joppe, ja saimme myös kolmen karismaattisen laulajan äänenmuodostuksen opetusta. Meidät pelasti merihädästä Raudan kirouksen tenorisolisti Tomas Takolander, joka sai pysyvän otteen ruorista huhtikuun alusta. Käsittämättömän monipuolinen (googleta!) Tomas oli jo kokenut kuoromies sekä laulajana että johtajana. Kahdentoista harjoituksen ja yhden seminaarin tulokset kuultiin esiintymisessä Maailma kylässä -festarin pääklubilla 23.5. ja kesänylistyskonsertissa *Toisin torveni puhuisi* Balderin salissa 3.6. Tomas sai kuoron syttymään, ja yleisö tykkäsi kovasti.

Odotimme innokkaasti Kaapon Zürichistä paluuta, jonka hän suoritti urheasti pyöräillen ja telttaillen. Kesällä laulettiin Kaapon johdolla mm. Kansalaistorilla, Hiroshima-muistotilaisuuksissa Tikkurilassa ja Töölönlahdella sekä Kuorojen kierroksella. Kaapo oli mukana myös Kosti Kotiranan koskettavassa siunaustilaisuudessa 14.8. Vantaan Pyhän Laurin kirkossa. Kosti ehti pitää vain seitsemän viikkoa ennen kuolemaansa isot 48-vuotisjuhlat, jotka olivat oikeastaan samalla ennakkoon pidetty muistotilaisuus.

Vaan niinhän kävi, että Kaapo valittiin opiskelemaan orkesterinjohtoa Tukholmaan eli tämän ”ijaisuusongelma” sai jatkoa. Tomas ehti yhä olla apuna ja johti kuoroa mm. Toni Edelmannin 70-vuotisjuhlissa 25.10.2015, jolloin julkaistiin Tonin säveltämä ja Kaapon johdolla taltioitu *Valoniemmi*-levy, jolla myös Tonin poika Ilari soitti oman sävellyksensä. Kimmon tuottaman levyn masteroi kansainvälisesti tunnettu Svante Forsbäck (työsti mm. Rammsteinin uusimman levyn). Kuoro hoiti tarjoilun Kom-teatterissa ja jälkiruokakakun Kom-ravintolassa. Kaapo pääsi vielä johtamaan 6.12. Köyhien linnanjuhliin, joihin meidät oli sittenkin taas kutsuttu.

Tukholmasta ja välillä Uumajastakin ei viikoittainen Suomenmatka käynyt päinsä, joten kuoron piti turvautua varajohtajiin. Kaapon johdolla pidettiin kuitenkin Balderin salissa 7.2.2016 *Aikoja, korkeita säveliä* -konsertti, jossa esitettiin jälleen Turvapaikka ja pitkästä aikaa Missa profana. Äitienpäivän aattona Kaapo johti meitä Itä-Karjalan kansanopistossa Punkaharjun Valoniemessä. Tonin ideoimassa *Äiti Suomi* -konsertissa esiintyivät myös Eija Ahvo ja Samuli Edelmann sekä säestäjä Tuija Rantalainen. Menomatalla ehdittiin käydä ihmettelemässä Parikkalan patsaspuistoa. Kotimatalla olikin kiire äitienpäivän viettoon. Kesällä Kaapo oli mukana kuorojen kierroksessa ja Töölön kirjaston remonttiavajaisissa.

Kaapo oli säveltänyt kuorolle ja orkesterille ihmisen ja luonnon herkkää suhdetta pohtivan Eko-

kalypsi-kantaatin, johon laajasta runoilijajoukosta olivat Matti Pallasvuon avustuksella seuloutuneet Eeva-Liisa Manner, Pentti Saaritsa ja Saila Susiluoto. Kaapon johtajakausi huipentui koameasti Arts Orchestran kanssa 28.10.2016 pidettyyn *Ekokalypsi*-konserttiin Temppeleaukion kirkossa. Lauoimme myös Salmenhaaran Missa profanan ja sekä orkesterin ja altto Pihla Terttusen kanssa 4. osan Mahlerin Sinfoniasta nro 3. Kykyjemme ylärajoja hipovaan kantaattiin sisältyi arvaamattoman todenmukainen ennuste tulevasta. Sen oli julkaissut Saila Susiluoto jo vuonna 2007 kirjassaan Missä leikki loppuu:

Kunnes virus leviää kuin sattumalta, ensin niin kaukana, ettei se tunnu todelta, lööpit, palstat, uutisväläykset, kunnes ensin kuolee sata, sitten tuhat, kunnes Richterin asteikolla ja lähellä, kunnes ensin kuolee sata, sitten tuhat, lentokentät suljetaan, valvontakamerat naksuvat läpi yön, läpi yön, läpi päivän, kunnes sairaalat täyttyvät, hautuumaat, kadunkulmat, kunnes autojonot harvenevat, rokotusjonot, kunnes ilma on täynnä virusta, pylväät kaiteet, kunnes kaduilla jaetaan hengityssuojaimia, koulut suljetaan, kaupat, ravintolat, bussit lakkaavat kulkemasta, ratikat, metrot, luotijunat, kunnes ilma on täynnä virusta, kunnes suojapuvut, valkoinen vaahto, jolla kuolinpaikka sammutetaan. Kunnes saan rokotuksen, kaksi, mutten välttämättä oikeaa, eikä oikeaa välttämättä ole...

Kaapo oli lähes kaksi vuotta opiskellut ulkomailla, ja miehen tien arveltiin erkanevan jatkossakin kotimaastaan. Kuoro oli joutunut pestaamaan useita tilapäisiä harjoittajia ja kaipasi vakautta. Sopimuskausikin oli lopuillaan, ja uudeksi taiteelliseksi johtajaksi valittiin tehtävään jo päteväksi testattu Tomas Takolander. Kaapo piti viimeisen harjoituksensa 9.11.2016 ja lopulliset läksiäiset vietettiin pikkujoulun yhteydessä Jampan kerhotilassa 7.1.2017. Kuoron tytöt esittivät Kaapon ihastukseksi Anna Pajun kokoaman potpurin tämän äänenavauksista, sävellyksistä ja sanonnoista.

Kaapo kertoi saaneensa kanssamme tutkia kuoroa ensimmäistä kertaa instrumenttina, kun kuoronjohtajan koulutus ja kokemus puuttui. Hän myönsi Koiton Laulun muutenkin vaikuttaneen näkemyksiinsä. Se tuppaa tekevän niin sekä jäsenilleen että johtajilleen.

Nyt en yritäkään luonnehtia Kaapon myöhempää sinkoilua paikasta ja tehtävästä (oopperastakin!) toiseen, joten suosittelen taas nettiä. Eniten jäin puolestani kaipaamaan Kaapon hurmioitunutta ilmettä, kun hän pääsi johtamaan kuoromme ohella sinfoniaorkesteria. Yleisöparka kun saa yleensä tyytyä kapellimestarin selän ihailuun.

Kaapon aikana, vuonna 2015 Suomesta tuli Maailman talousfoorumien mukaan ensimmäisen keran maailman paras maa. Tutkimuksen mittatikka on asukkaiden inhimillinen pääoma. Ja jo saman vuoden eduskuntavaaleissa jylläsivät oikeistopuolueet oikein kunnolla. Eihän se mukavalta tuntunut. Mitä taas yksityiselämäni tulee, julkaisin jouluksi 2015 omakustanteena ensimmäisen historiallisen romaanini Kapinantekijä ja kuningatar, jota olin hahmotellut mielessäni melkein 40 vuotta.

Vuosien 2016–17 vaihteessa toteutui Kustaankartanon palvelukeskuksessa Kuorolaulun voimaa -projekti, jonka ohjasi ex-kuorolainen, teatteri- ja yhteisöpedagogi Emma Paju-Torvalds. Suomen Kulttuurirahasto tuki sitä Taidetta hoitolaitoksiin -apurahalla. Lähtökohtana olivat taidelähtöiset

menetelmät ikäihmisten kanssa ja kuorolaulu osana muistisairaiden kohtaamista sekä eri ikäisten yhteisten muistojen etsiminen ja luominen tasavertaisten kohtaamisten kautta. Musiikin sovitti ja johti sopraano, musiikkikasvattaja Joppe Paalanen. Kustaankartanon yhteistyöstä vastasivat sekä alltomme osastonhoitaja Marjo Isosaari-Kangastalo että johtaja Leena Pohjola. Mukana oli myös lapsiryhmä Päiväkoti Timoteista, sopraanomme Jaana Koiviston työpaikalta.

Tomas (2017–2022)

Virallisesti Tomas Takolanderin (s. 1984) johtajakausi alkoi helmikuussa 2017. Kuoro piti 4.6. kaksi loppuunmyytyä, ihan sopivasti työväenhenkistä *Kohti vapautta* -konserttia Balderin salissa. Sen säestystrio Esko Grundström, Topi Korhonen ja Sara Puljula oli tukenamme monta kertaa myöhemminkin. Heidän kanssaan lähdimme kutsuttuina Kajaanin runoviikoille pitämään 7.7. oman konsertin Kaukametsä-salissa. Seuraavaksi päiväksi osui Kainuun Priden aurinkoinen saatekaaripiknik, johon innokkaasti osallistuimme, myös laulaen. Etälauloimme matkaltamme vielä Kimmon äidille Eeva Salmiolle tämän 90-vuotispäivänä, jota vietettiin mökillä Sysmässä.

Kuoro osallistui 30.8.2017 Helsingin Diakonissalaitoksen 150-vuotisjuhlaan *Tässä menee raja*, jonka musiikin Tomas sovitti ja osin sävelsi. Teatteriohjaaja ja ex-kuorolaisemme Sirpa Riuttala suunnitteli yhdessä laitoksen väen kanssa kiertävän esityksen alueelle. Kuoron kirkossa esittämä Manifesti koostui laitoksen strategiajohtajan Mitti Stockoviuksen runoista ja kierroksen loppulaulun *Tänään on hyvä päivä* elää sanoitus oli Sirpan oma. Viimeksi mainittu jäänee kuoron ohjelmistoon pysyvästi ja toivon sen myös leviävän lavealle.

Kulttuuriareena Gloriassa 5.11. pidetty kuoron 65-vuotiskonsertti saikin nimekseen *Hyvä päivä elää*. Yleisöä pyydettiin etukäteen ehdottamaan siihen lauluja vanhasta ohjelmistosta, ja palkkioksi se sai laulaa mukana peräti 23 kappaleen retrospektiiviosuudessa. Kimmo ja Tomas olivat koonneet peräti 200-kuvaisen diaesityksen. Aamuyöhön kestävät jatkot pidettiin hyväksi koettuun tapaan esiintymispaikassa.

Koiton Laulun 1970 elvyttänyt ja pitkäaikaisin johtaja Toni Edelman oli kuollut vain pari viikkoa aikaisemmin, ja konsertissa häntä muistettiin laulamalla *Aamu* ja näyttämällä Kimmon tekemä kuvasarja. Kuoro lauloi myös Tonin muistotilaisuudessa 11.11. *Aamun* ja *Heisipuun*.

Kuorojen kierros oli vuosikaudet ollut elokuussa, mutta 5.12. järjestettiin Minikierros, jossa esiinnyttiin enimmäkseen ulkona. Runebergin patsaan yhteisesityksestä Koiton Laulu meni ensin Eino Leinon ja sitten Kolmen sepän patsaalle ja lopuksi Corona Baariin. Synkkä ja kylmä patsas-esiintyminen liikenteen säästyksellä oli toivon mukaan viimeinen. Ulkoilmaan päästiin laulamaan taas 11.12. kansanmusiikkiguru Heikki Laitisen vetämässä Käpylän Tiernapoikakulkueessa, joka alkoi yhteisesityksellä Kullervo-kuoron kanssa ja jatkui pitkin Pohjolankatua aivan mahtavaa tiernapoikaesitystä seuraten. Pohjolanaukiolla koko joukko lauloi vielä yhdessä.

Tomas tahtoi perehtyä kuoroonsa tavanomaista syvemmin ja tapasi kunkin kuorolaisen vuorolaan harjoitusten yhteydessä. Lähes puolensadan laulajan tapaaminen otti sekinkin aikansa.

Sibelius-Akatemiasta musiikin maisteriksi 2015 valmistunut Tomas teki toisen musiikin maisterin tutkinnon koulutusohjelmasta the Nordic Master of Global Music programme. Musiikkitalossa pidettiin 9.3.2018 siihen kuuluva Collaborations-konsertti, josta todettiin:

The programme took shape in a multicultural collaborative spirit skirting the boundaries of artistic genres. Tomas Takolander is a versatile musician whose principal instrument is collaboration. In his master's recital for the Nordic Master of Global Music programme, he brings in a bevy of guests and serves up a delicious menu of musical styles and artforms.

Hienoon konserttiin voi edelleen tutustua Taideyliopiston nettisivuilla. Useita instrumentteja hallitseva Tomas sai ohjelmalehtisessä luonnehdinnan: ”...versatile musician, whose main instrument collaboration. Composer, arranger, conductor, singer and instrumentalist he enjoys working in between different musical styles and art forms.”

Vuonna 2018 muistettiin koko maassa sata vuotta sitten käytyä Suomen sisällissotaa seurauksiin. Parikymmentä kuorolaista osallistui huhtikuussa Stadi 1918 – taistelu Helsingistä esityksiin, joita ennakkoinen oli yhdeksän. Kaksiosainen näytelmä alkoi Botnialla, missä valkoiset juhlivat saksalaisten joukkojen tuloa. Sieltä katsojat vietiin bussilla Hakaniemeen Pitkäsillan kautta, jonka kohdalla kuvailtiin tilannetta paikalla valkoisten ja punaisten kohdatessa. Punaiset odottivat kohtalonsa täyttymistä Paasitalossa, jossa esitettiin teoksen toinen näytös. Aiemmin jo mainittu ohjaaja Sirpa Riuttala oli toteuttanut sen Elannon näyttämöläisten kanssa, mutta meitä kuorolaisia oli mukana esiintymässä ja laulamassa. Tomas oli sovittanut ja osin säveltänyt siihen vaikuttavan musiikin. Oleellinen osuus näytöksessä oli äänisuunnittelija Joonas Outakoskella, joka osallistui sittemmin kuoron muihinkin proggiksiin. Vaikuttava esitys päättyi piiritettyjen osalta katastrofiin, kun saksalaisten tykkituli tuhosi ydinosan työläisten voimin rakennetusta graniittilinnasta.

Tammisaaren punavankimuistomerkin hoitoyhdistys järjesti Dragsvikin varuskunta-alueelle 9.6. vankileirin 100-vuotismuistotapahtuman nimellä Tie Tammisaareen. Tomasilta tilattiin Koiton Laululle ja puhallinorkesterille teos, joka sai nimen Tie. Tomas kertoi 11.6. Facebookissa lähes vuoden kestäneen sävellystyönsä aikana uineensa aika syvissä vesissä. ”Liikutuin ja järkytyin monta kertaa.” Yli kolmentuhannen leirillä menehtyneen joukkohaudalla pidetyn muistotilaisuuden orkesterina ja kuoron säestäjänä toimi Riihimäen Työväen Soittokunta. Tuhansien vieraiden joukossa nähtiin Tellervo Koiviston rinnalla Tarja Halonen puolisoineen. Arkkipiispa emeritus Kari Mäkinen piti hienon muistopuheen, jonka jälkeen muistomerkillä laskettiin pitkään seppeleitä ja kukkia. Tie päätti tilaisuuden koskettavasti.

Kuoro piti jo seuraavana päivänä *Aseettomat kädet* -konsertin Balderin salissa. Siellä Tie sai ansaitsemansa taiteellisesti korkeatasoisen esityksen, kun säestäjäksi oli saatu huippumuusikoista

koostettu puhallinoktetti, jossa klarinettia soitti muuan Kaapo Ijas.

Marraskuussa (18.11.) osallistuimme Vanhassa kirkossa Surunauha-yhdistyksen itsemurhan tehneiden läheisille järjestämään vaikuttavaan tilaisuuteen. Alttarin eteen ja parville jaettu kuoro lauloi Merille lähtevän, Mustan linnun ja Minä seisoin kalliolla.

Syksyllä alkanut yhteistyö Maailma-kuoron kanssa huipentui 25.11. kahteen latinomusapitoiseen *A la vida! Elämälle!* -yhteiskonserttiin Viirus-teatterissa. Kuoron v.t. johtaja Raija Silfverberg on monivuotisen bassomme Paul Silfverbergin tytär. Vakituinen johtaja Saara Ruuska (ex-Launio) lauloi pitkään kuorossamme ennen lähtöään Tampereelle opiskelemaan kuoronjohtoa.

Keväällä 2019 kuorolla oli yksittäisiä pikkuesiintymisiä, mm. kolme laitoskeikkaa sekä joidenkin osallistuminen Climate Aid Finland -tapahtumaan 6.4. Eduskuntatalolla ja 23.11. Musiikkitalossa. Hiljaiselon katkaisi Maailma kylässä tapahtuman 20-vuotisjuhla Kaisaniemen puistossa 21.5. Siellä kuoro heitti Tomasin johdolla riemuisan keikan yhdessä Anna-Mari Kähärän, Palefacen, Matren ja Helsinki-Cotonou Ensemblen kanssa. Kuorolaisia oli mukana vielä Jäähallissa pidetyn TUL:n 100-vuotisjuhlan kuorossa.

Syyskauden aloitti kuorojen kierros Konepajan ja Juttutuvan keikoilla, mutta Koiton Laulu oli jo keskittymässä merkittävään esiintymiseen. Työväen Sivistysliitto (TSL) oli tilannut Tomasilta satavuotisjuhlaansa 1.9. bassobaritonille, sekakuorolle ja sinfoniaorkesterille kantaatin, jota oli kevätkausi harjoiteltu. Kantaatin tekstin Tomas oli muokannut tekijän luvalla Juha Hurmeen kirjasta *Nyljetyt ajatukset*, ja teos sai nimen *Nyljetyt laulut*. Solistiksi saatiin komeasti laulava ex-bassomme Antti Mähönen, josta varmasti vielä kuullaan enemmänkin. Säestävä orkesteri oli Helsinki Concordia Helsingin Konservatoriosta, jonka perustamisessa vuonna 1922 TSL oli ollut mukana.

Paasitalon loppuunmyydyin *Opi perusasiat* -juhlakonsertin äänisuunnittelusta vastasi Joonas Outakoski ja visualisoinnista Sampo Laaksonen. Aluksi kuoro esitti erillisohjelmistoaan, jota säestivät Eero Ojanen, Heikki ”Häkä” Virtanen ja Pekka Nyman. Oppimisen ylistyksestä kuultiin ensin Eislerin ja lopuksi Ojasen versio, jonka riemuisan tulkinnan solistina oli Monna Kamu. *Nyljetyt laulut* meni upeasti ja sai ansaitsemansa kiitokset Tarja Halosen johdolla seisomaan nousseelta yleisöltä.

Paasitalon juhlahetken jälkeen ei päästy lepäämään laakereilla, sillä pian oli edessä Maailman musiikin keskuksen 40. Etno Soi! -festivaalit, joille oli tilattu yhteisesiintyminen joikaaja Wimme Saaren kanssa. Konsertti oli 5.11. Koko Teatterissa, jossa kuoro ja Wimme esiintyivät sekä erikseen että yhdessä. Yleisön mukaan tunnelma oli rikkumattoman maaginen ja Wimme aika velho.

Loppuvuonna 2019 käytiin vielä laulamassa Pelastakaa Lapset joulujuoksijoille Töölönlahdella, 90-vuotiaalle Käpylän työväentalossa ja Käpylän tiernapoikakulkuessa, jossa olin mukana vesisateen litimäräksi kastelemassa enkeliasussa. Varmistus asiasta löytyy verkosta, kun osaa etsiä. Videon lopussa näkyy valitettavasti täydellinen otteeni herpoaminen, kun selailen epätoivoisesti

nuottejani. Kulkue oli silloin ehditty järjestää jo 16 kertaa. Seuraavan kerran tiernapojat löytyivätkin sitten 11.12.2022 Käpylän kentältä.

Vuosikymmenen vaihduttua oli luvassa kaikenlaista jännää: 480 vuotta täyttävä Helsingin yliopisto suunnitteli juhla-avajaisiinsa Nyljettyjen laulujen esitystä Ylioppilaskunnan soittajien kanssa ja Helsingin Balalaikkaorkesteri halusi meitä 110-vuotisjuhliinsa. Neuvoteltiin myös konsertista Wimmen kanssa sekä Kaustisen kansanmusiikkifestivaaleilla että Huvilateltassa Helsingin juhlaiviikoilla. Tomas julkaisi 28.2.2020 perusteellisen katsauksen kuoron tilanteeseen ja yhteisiin suunnitelmiin sekä omiin tavoitteisiinsa. Levyn teostakin oli jo päätetty.

Edellä mainittuna päivänä kuoro piti ilmaiskonsertin Mielenterveysyhdistys Helmin tiloissa Länsi-Pasilassa. Kyseessä oli silloisen reippaan varapuheenjohtajamme Veera Henrikssonin työpaikka. Se oli sitten kohdaltani viimeinen konsertti Koiton Laulussa.

Vuoden 2019 joulukuussa Kiinasta alkoi tihkua tietoa nopeasti leviävästä hengenvaarallisesta tuntemattomasta viruksesta, josta pelättiin kehkeytyvän maailmanlaajuinen tartuntatauti eli pandemia. Kyseessä oli koronavirus SARS-CoV-2, joka levitti COVID-19-nimistä tautia. Maailman terveysjärjestö WHO julisti 11.3.2020 epidemian pandemiaksi. Kuoro järjesti nopeasti jäsenilleen verkkokyselyn asiasta. Kun valmiuslaki sulki Suomen 17.3., alkoi piinallinen karanteeniaika. Sen sivutuotteena levisi myös vessapaperihysteria. Kouluja, urheilukilpailuja, ravintoloita ja joukkokokouksia suljettiin, ja maiden sisälle ja rajoille asetettiin kulkukieltoja. Uusimaakin jopa eristettiin joksikin aikaa. Asutuskeskuksissa alettiin välttää turhaa liikkumista. Moni siirtyi pandemiaa pakoon maaseudulle tai muuten eristyksiin. Taudin leviämiskätkä kohtaan esiintyi myös piittaamattomuutta. Rajoitukset heikensivät taloutta suuresti ja moni menetti työpaikkansa.

Kuoro joutui luopumaan yhteisistä harjoituksista, mutta pahimman tyrmistyksen mentyä alettiin käyttää verkkoa kommunikointiin ja järjestää virtuaaliharjoituksia. Kun vasemmistoliitto tilasi virtuaalivappujuhlaansa musiikkivideon, kuorolaiset toteuttivat Pyhän Prekaariuksen rukouksen äänittämällä ja kuvaamalla kotonaan osuutensa Tomasin tekemän johtamisvideon avulla. Äänen jälkikäsitteilyn teki Tuomas Haimakainen ja videoeditoinnin Juuso Koski. Hieno lopputulos julkaistiin YouTubessa 1.5. ja siitä julkaistiin osa Ylen iltauutisissa. Minä surkimus en hirvinnyt hommaan ryhtyä, mutta hattua kyllä nostan hankkeen toteuttajille.

Kesällä pienryhmät eli ns. korttelikuorot harjoittelivat muutaman kerran ulkona. Loppukesästä alettiin pitää harjoituksia, joissa osa kuorosta oli turvavälein ja maskein samassa tilassa ja osa zoomissa. Kuulin tilaharjoituksessakin oman ääneni kiusallisen hyvin ja aloin harkita ns. lopullista ratkaisua. Kuoro esiintyi 6.8. Töölönlahden Hiroshima-tapahtumassa, jossa istuin kiltisti yleisön puolella turvavälein. Kuuluin yhä kuoron johtokuntaan ja olin uskaltanut osallistumaan sen etäkokoukseen pari kertaa. Olin fyysisesti läsnä vasta 26.8. pidetyssä vuosikokouksessa, ja seuraavana päivänä terästäydin lähettämään seuraavan viestin:

Rakkaat entiset ja nykyiset kuoroystävät/toverit

Nyt viimein ratkesi vuosikausien pohdinta, milloin on aika lähteä Koiton Laulusta. Virallisesti jään kuorovapaalle, sillä aion maksaa jäsenmaksun vastaisuudessakin. Ja kuoro saa nyt ahkeran avustajan lipunmyyntiin, vappulounaalle yms.

Olen tullut riveihin 1974 ja ollut vanhin kuorolainen vuodesta 1995 (ellei välillä Iiron Perttisisä?) sekä potanut kumuloituvaa huonoa omatuntoa asiasta. Koronatauko teki ratkaisun puolestani, sillä äskeisissä harjoituksissa kuulin valitettavan hyvin oman ääneni. Nyt tuli selväksi pitkään jatkunut pohdintani, nouseeko vai laskeeko kuoron taso lähdettyäni.

Ei tässä varsinaista hätää ole. Aion ilmaantua silloin tällöin harjoitusten jälkeiseen kapakkaan. Alan myös kirjoittaa toista huonoa historiallista romaaniani. Ja nyt viimeinkin saan selville, onko olemassa Koiton Laulun jälkeistä elämää.

Rakkain terveisin Eeva-Liisa Oksanen

Koiton Laulun Äiti, ystävä ja toveri

Kuoro jatkoi harjoittelua, osa vuoroin sisätiloissa turvavälein ja maskein ja osa Zoom-yhteyden kautta. Uudelleen kiristyvän koronatilanteen vuoksi harjoitukset peruttiin 19.11.loppuvuodeksi. Silloista harjoitustilaa Rauhantaloa pitävä Rauhanliitto oli pyytänyt kuoroa esiintymään satavuotisjuhlaansa, jota jouduttiin viettämään 7.11. virtuaalisesti. Sitä varten videoitiin Buchenwald ja Aseettomuuden voima, kuorolainen Markku Nikulan sävellys Katri Valan runoon. Suomen Työväen Musiikkiliitto on julkaissut sen nuottina, kuten myös Markun Valan runoon säveltämään Pajupillin. Kumpikin kappale kuuluu nyt kuoron kantaohjelmistoon.

Uutta levyä oli suunniteltu pitkään. Ajan haasteista huolimatta aktivoitiin ja haettiin apuraha seitsemästä kohteesta – turhaan. Niinpä rahoitus oli hankittava itse. Antoisimmaksi keinoksi osoittautui joulukuusta helmikuulle 2021 kestänyt Mesenaatti-kampanja mesenaatti.me-palvelun avulla. Monenlaisten viivytysten vuoksi äänitysten alkuun päästiin vasta joulukuun alkupäivinä Perinnekeskus Kuggomissa Loviisassa.

Koronan takia kevätkauden 2021 harjoitukset jouduttiin yhä pitämään etänä. Tomas teki niiden tueksi lukuisia nauhoitteita. Linaan vielä vuosikertomusta: ”Kuorolaisten motivaatio ja innostus olivat ympäristön vaikeuksista huolimatta korkealla. Kun kuoro kokoontui tilanteen salliessa laulamaan yhdessä, niin yhteisointi osoittautui pelättyä paljon paremmaksi.” Aktiivisuuden huomioi myös STM:n Uudenmaan piiri, sillä kuoro voitti sen toimipistekilpailun sekakuorosarjan sekä 2020 että 2021 pistein 201 ja 162.

Kuorolaiset kuvasivat ja äänittivät itse YLE 1:n Suomi LOVE tv-sarjaan oman osuutensa teokseen Eva (nukutaan kielletyllä iholla), joka ensiesitettiin 5.3. yhdessä Kaija Koon ja Jipun kanssa. Kirjan päivälle 23.4. tehtiin samalla menetelmällä musiikkivideo Nyljettyjen laulujen vetävimmistä osiosta. Siinä Tomas ja kuorolaiset esittivät laulun Lukekaa kirjoja. Soolot lauloi jälleen Antti Mähönen – tällä kertaa etänä vaihto-opiskelupaikassaan Kööpenhaminassa. Videon äänimasteroi ja editoi kuorolainen Kai Herdin, aiemmin mainittujen Kitkerien neitsyeiden basisti. Runsaasti katselukertoja saanut video julkaistiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran verkkosivuilta, YouTube-kanavalla ja Facebookissa. Juha Hurme tykkäsi siitä ja kiitti kauniisti. Korona-aika

kirvoitti myös montakin virtuaaliesitystä ja laulutervehdystä milloin kenellekin ja jokusen pienryhmäesiintymisenkin.

Kesäkuussa kuoro pääsi harjoittelemaan Helsingin Kaupunginteatterin pääoven ulkokatoksen alle ja kiinnitti ansaitusti huomiota ohikulkijoissa. Se saikin vielä esiintyä musikaalin *Niin kuin taivaassa* ensi-iltaan saapuvalle yleisölle. Palkkiona olivat avec-liput musikaaliin.

Syksyllä päästiin viimein pitämään lähiharjoituksia, alkuun vuoroviikoin Telkät ja Tilhet maskein ja turvaväleihin. Koronarokotukset olivat ulottuneet jo koko väestöön, ja kun kuoron rokotekattavuus osoittautui tiedustelussa erinomaiseksi, saatiin taas laulaa yhdessä ja käyttää maskia oman harkinnan mukaan. Mutta yliopiston avajaisiin ei nytkään päästy, ja rehtorin vaihduttua innostusta herättänyt hanke peruuntui kokonaan. Eduskuntatalon puistossa esiinnyttiin sentään 6.10. Elokapiinan mielenosoituksessa.

Tässä vaiheessa osa kuorosta osallistui avantgardesäveltäjä Cornelius Cardew'n *The Great Learning* seitsemännen osan esitykseen Forum Boxissa 19.12. Kyseessä on instrumentalisti, säveltäjä, pedagogi ja tutkija Juho Laitisen johtaman Tulkinnanvaraista-foorummin ja Taideyliopiston yhteishanke. Siinä työstetään erityisesti yhteisöllisen oppimisen kysymyksiä osana e.m. teoksen kokonaisuudesta. Työstäminen jatkuu hamaan tulevaisuuteen.

Tomas oli ehtinyt jo ennen korona-aikaa ostaa talon Loviisasta, jonne hän myös muutti perheineen. Siellä älyttiin pian ottaa hyötykäyttöön uusi lahjakkuus. Tämä monella saralla ansioitunut muusikko oli jo kaksinkertainen musiikin maisteri, kuoronjohtaja, orkesterinjohtaja, säveltäjä, sovittaja ja pedagogi. Hän oli vielä vaimonsa tanssija-sirkustaiteilija Amandine Doatin kanssa ollut perustamassa nykysirkusryhmä *Cirque des Puces*'ia ja osaa tarvittaessa itsekkin tanssia. Syyskuussa 2019 Tomas johti kapellimestarina Bizet'n *Carmen*ista paikallisiin oloihin sovitetun *Klaraoopperan*, jossa hän esitti myös surmanajaja Eskoa (Escamillo). Vuodesta 2021 Tomas on ollut taidemusiikkifestivaali Loviisan Sibeliuspäivien monimuotoinen taiteellinen johtaja.

Monta kuorolaulun helmeä sisältänyt Koiton Laulun levy äänitettiin lopullisesti helmikuun 2022 viimeisenä viikonloppuna, jolloin Venäjä oli juuri hyökännyt Ukrainaan. Levyn tuottajaksi Tomasin avuksi oli saatu ex-kuorolainen Luca Gargano, joka hoiti myös miksausen ja heitti vielä oheen parit kitarasoolot. Nimeksi valittiin ansaitusti *Hyvä päivä elää*. Levyn ainoa minulle uusi kappale on Tomasin säveltämä Hellaakosken Epilogi (Ne puhuvat), jonka soolon säveltäjä lauloi itse. Runon yhteys minuun selviää tämän historiikin lopusta.

Ukrainan sota herätti yleistä ahdistusta ja sen myötä auttamishalua. Diakonissalaitos kutsui Koiton Laulun kirkkoonsa laulamaan 17.3. rauhan teemaan liittyvää kuoromusiikkia Yhdessä elämisen hetkeen, jossa myös kerättiin apua Ukrainalle.

Kuoro osallistui Solidaarisuutta aina! Lauluja rauhasta ja solidaarisuudesta -konsertteihin, vapuaattona Kulttuuritalolla ja vapunpäivänä Tampereen Pakkahuoneella. Palefacen luotsaamassa ti-

laisuudessa esiintyi Koiton Laulun ohella useita kuoron vanhoja tuttuja, kuten ex-kuorolaiset Sinikka Sokka, Monna Kamu, Harri Saksala ja Mikko Perkoila sekä vielä Aulikki Oksanen ja Eero Ojasen yhtye. Mukana olivat myös Vuokko Hovatta ja Emilia Sisco sekä laajennettu Laulava Unioni -yhtye. Läksin jäniksenä Tampereelle mukaan vanhoja muistelemaan.

Kalliolan opistossa pidettiin 7.9. Tomasin jäähyväiskonsertti, jossa julkaistiin *Hyvä päivä elää*. Tilaisuus sai levyltä nimensä. Istuin etupenkissä ja ihmettelin, kun en yhtään kaivannut lavalle. Nyt olin siis aiemmin jopa kadehtimani yleisön puolella. Salissa istui myös uudeksi taiteelliseksi johtajaksi jo edellisenä syksynä valittu Petri Tiainen, joka oli ehtinyt olla mukana levynkin teossa.

Tomasin läksiäiset pidettiin Jampan kerhotilassa 16.9. Tomas sanoi puheessaan konsertin olleen onnistunut synteesi yhdessä tehdystä työstä. Vaikka asetettuja tavoitteita oli koronan ”etätreenihelvetti” ja ”aikamoinen neulansilmä” osaltaan haitannut, paljon oli myös saatu aikaan. Tomas totesi ensi tapaamisesta asti kuoron tehneen vaikutuksen pelottomuudellaan, heittäytymisellään ja ilmaisuvoimallaan sekä kokeneensa ja jakaneensa kuoron kanssa elämänsä ja uransa huippuhetkiä. Kitkaa ja säätöä hän myönsi myös olleen, mutta enimmänsä osan pysyneen kyydissä, vaikkakin nähtävissä on sukupolvenvaihdos niin laulajissa kuin kuoron hallinnossakin. Tomas kertoi myös luottavansa kuoron tulevaisuuteen sen uuden johtajan kanssa. Tähän vielä lainaus puheesta:

Aikani kanssanne on opettanut mulle paljon taiteesta, yhteiskunnasta, kantaottavuudesta, arvokeskeisyydestä ja ihmisyydestä. Tänä aikana olen kasvanut vanhemmaksi, kuoron- ja orkesterinjohtajana, säveltäjänä, taiteilijana ja ihmisenä. Tulen kantamaan tätä kokemusta mukana lopun ikäni.

Ehdin olla Koiton Laulussa 46 vuotta, ja Tomas oli 14. ja viimeinen kuoronjohtajani. Siksi historiikkini päättyy syyskuuhun 2022, jolloin kuorokin täytti 70 vuotta. Tuolloin Ukrainan sota oli ehtinyt kärjistä ratkaisevasti kansainvälisiä suhteita ja luoda uuden rautaesiripun Euroopan halki.

Kuoron seuraavista vaiheista ja johtajista saa sitten kirjoittaa joku muu. Ja nyt Koiton Laulun viestikapula on jo monin tavoin ansioituneella Petrillä.

Ulkomaanmatkat

Koiton Laulu oli tehnyt ennen tuloani monta matkaa kaukomaille. Se oli aikoinaan käynyt useilla kansainvälisillä nuorisofestivaaleilla ja Toninkin kanssa Leningradissa 1971, Tallinnassa 1972 ja Petroskoissa 1973, jonne oli suunniteltu matkaa jo kymmenkunta vuotta. Petroskoin jälkeen muhi vuosikaudet ajatus uudesta Karjalan matkasta. Siitä ei tullut mitään, sillä vastaanottajapuoli alkoi asettaa outoja ehtoja. Tonille kerrottiin matkan olevan selvä, jos kuoro maksaa tuhat markkaa, että joku paikallinen politrukki saisi tarvikkeita huvilatyömaalleen. Siihen se yritys tyrehtyi.

Leipzig eka

Leipzigissa, DDR:ssä, järjestettiin ”Ensimmäiset vallankumouksellisen työväenlaulun Hanns Eisler -amatöörikuorofestivaalit” heinäkuussa 1979. Yleisradio valitsi Koiton Laulun nauhakilpailuun, jonka perusteella se kutsuttiinkin mukaan.

Leipzigiin lähti Toni Edelmannin johdolla peräti 70 kuorolaista. Matkanjohtajaksi saatiin hervottoman mukava ja verbaalinen Risto Vuorimies (= Papa Montero!). Matkaan lähtivät myös kuoron äänenmuodostuksen opettaja Eija Orpana sekä muusikot Sakari Kukko, jonka kansanlaulusovituk- sia oli ohjelmistossa, Antti Hytti, Tero Sarikoski, Jone Takamäki, Perttu Suominen ja kaikkien rakastama Juha Ollikainen, ”Piltti”, joka kuoli yllättäen jonkin vuoden päästä.

Saksalaiset olivat järjestäneet meille kaksi esiliinaa, Andreaksen ja ”Frau” Zimmermannin, joka oli selvästi ensin kauhuissaan, lämpeni sitten hieman ja kylmeni taas, kun pojat nukkuivat yönsä hotellin aulan sohvalla. Andreas ihastui kuoron huonoon käytökseen heti ja nautti siitä selvästi. Kuoron viralliset suutelijat suutelivat lukuisia isäntiä ja järjestäjiä taustavoimien huutaessa: ”Pussaa sitä!” Tulkkimme Kristina Mäkelä (myöh. Söderström) taisi olla ajoittain ahtaalla.

Paikan päällä kuunneltiin muita kuoroja, laulettiin niiden kanssa torilla, pidettiin pari konserttia lähistöllä sekä oma konsertti Leipzigin oopperassa. Kuulemamme kuorot olivat varsin perinteisiä, ja yleinen ilmapiiri oli sovinnainen. Toni oli varannut mukaan oikein siistin, vähän kittanan kokopuvun, mutta ilmaantuikin omaan konserttiin mustassa Koiton Laulu -t-paidassa, joka kieltämättä sopi myös muusikoiden kirjavahkoon asukokonaisuuteen. Tulimme lavalle laulaen reippaasti Ajan marssia (Majakovski–Eisler), ja tarina kertoo Tonin näyttäneen nyrkkiä tv-kameralle. Me emme todellakaan olleet festivaalien paras kuoro, mutta onnistuimme ainakin innostamaan yleisön ja ”räjäyttämään salin”, kuten paikalla ollut Kari Rydman kommentoi. Toni sai erityiskiitokset myös oopperan siivoojalta, joka oli edellisissä konserteissa ehtinyt pitkästyä pahasti.

Hassua, mutta meillä oli kaikista kuoroista varmaan eniten vasemmistohenkisiä lauluja, yksi niistä Victor Jaran Sydäimestä hulmahtavat liput. Oppimisen ylistys (Brecht–Eisler) esitettiin kahden kuorolaisen pianosäestyksellä, kunhan oli henkien taistelun (järjestäjät vastaan kuoro ja muusikko Hytti) jälkeen saatu näyttämön lattian alta nousemaan toinen flyygeli. Pehmeän puolemme helminä

hohtivat Eija Orpanan upeasti sooloilemat Laulu (Rossi–Edelmann: Minä laulan himmeille päiville...) ja Riikinkukko, ukrainalainen kansanlaulu. Sakari Kukon omat teokset hurmasivat muutkin kuin minut, ja miehen huilusoolo Tuutulaulussa nosti salin katon kohti avaruutta. Kettu-kappaleessa naisten piti kuorosta erottamisen uhalla itkeä uikuttaen. Penkoessani kuoron asiakirjoja Kansan Arkistossa käteeni osuivat numerokortit, jotka hyvin muistin. Toni käytti niitä Kukon Joiku-kappaleen vuoromerkkeinä ja esitteli ne lopuksi yleisöllekin.

Kaikille kuoroille järjestettiin yhteinen illanvietto, jossa tanssityttöjen jälkeen lavalle tuotiin näytteitä läheiseltä eläintarhalta. Orpo laama kirvoitti yhdeltä kuorolaiselta toteamuksen: "Tämän jälkeen en hämmästy enää mistään." Kun paikallinen orkesteri aloitti soittonsa, Hytti ja Sarikoski herättivät ihastusta ja pahennusta tanssimalla keskenään tulisen tangon salin päästä päähän. Koiton Laulu ei digannut musaa ja järjesti varjobileet viereiseen saliin.

Seuraavana päivänä kuorolla oli konsertti jossain hevonkuudessa, jonne aika moni lähti nukkumatta. Eija oli kyllä päässyt nukahtamaan ja saatettiin bussiin yöpaidassa. Lounas oli ENNEN konserttia, ja katetut ruokapöydät odottivat meitä valmiiksi täytettyine laseineen. Saimme Tonilta luvan juoda yhden viinilasillisen, mutta pöydillä oleviin viinapulloihin kiellettiin koskemasta. Kun kuoro näin hylki tarjoilua, hevonkuusen kaupunginjohtaja joi säästäväisenä miehenä kokonaisen viinapullon ja kuorsasi sitten konsertissa etupenkissä.

Monelta – myös minulta – meni Leipzigissa ääni. Syynä oli valvomisen ja riekkumisen ohella paikkakunnan pahoin saastunut ilma. Koiton Laulu oli kerrankin hiljaa, kun näki bussimatalla ruskohiilivoimaloitten savua tupruttavat valtavat piiput. Kuoro kävi myös Buchenwaldin keskitysleirissä ja lauloi sen kellotornissa spontaanisti ja tunteella Buchenwaldin hälytyksen. Joukkojen siirtymistä varten piti aina olla kaksi bussia, joista toiseen sijoittui ”ydingengi” ja toiseen ”nyynät”. En osannut valita puolta, joten istuin vuoroon kummassakin.

Matkan iloihin kuuluivat Riston päivittäiset tiedotteet hotellin ilmoitustaululla, onneksi suomenkieliset. Paluumatkan ohjeet antoi matkanjohtajamme von Rippendahl: "Matkatavarat: Kaikki mukaan, tulemme seuraavan kerran viiden vuoden kuluttua. Vakuutukset: Vakuutan, että matka on ollut putkeen." Menihän se putkeen, monessakin mielessä.

Saimme festivaaleilta palkinnoksi reilunkokoisen kelanauhurin, joka ei ainakaan Suomessa enää toiminut. Eikä me menty uudelleen vielä viiden vuoden päästä. Mutta Kimmo Salmio ja Tuija Koskinen toimittivat Leipzigin festareista oikein radio-ohjelmasarjan.

Tukholma eka

Seuraava ulkomaanmatka toteutui Antti Äärimaan aikana toukokuussa 1983, kun kuoro kävi Tukholmassa Bysiksen vieraana. Sille en valitettavasti päässyt. Musikmuséetissa pidetyssä konsertissa Raudan kirous villitsi yleisön. Tenorisolistina oli Petri Laakso, jonka muistikatkos johti pitkäkhkään

rumpusooloon. Jatkot olivat kuulemma rajut. Matkan positiivinen tulos oli ainakin se, että vielä tuolloin Tukholmassa asunut Peku Heinonen a) muutti käsityksensä kuorolaulusta, b) muutti Suomeen, c) liittyi Koiton Lauluun. B-kohta olisi kai toteutunut ilman kuoroakin.

Skinnskatteberg

Antin kanssa tehtiin toinenkin Ruotsinmatka, nyt joillekin kuorojuhille jonnekin Skinnskattebergiin (etsi kartasta!) kesäkuussa 1984. Kuorolaisia oli käsketty ostaa laivasta täysi lasti, ettei lopu kesken. Kaikki tottelivat. Meidät majoitettiin sikäläisen pappilan sivurakennuksen vintille, periaatteessa yhteen huoneeseen. Kun poistuimme harjoituksiin, Peku kääntyi katsomaan taakseen ja toteusi: ”Tuossa talossa ei ole ikinä ollut viinaa niin paljon kuin nyt.”

Oma konserttimme pidettiin kirkossa, joka on hiukka outo miljöö meikäläisille. Ja siellä oli pitkä jälkikaiku. Alun pikkukappaleet meni miten meni, mutta silmänruokaa tarjosi yläosaton Kosti nahkaessussa häärämässä Lokomolta ostetun alasin kanssa. Sitä tarvittiin Paroni Paakkunaisen muotoilemassa Kultaneidossa, johon Kosti improvisoi lopuksi uudet sanat. Missähän sekin viimeksi Orimattilassa nähty alasin nyt on?

Mukaan otetulle Pääskölintu-kantaatille oli sovitettu pianosäestys. Kolmannen osan säestystauon aikana kuoro alkoi laskea ja paniikki iski. Säestäjä Monna Kamu väitti, että minulla pyörivät silmät päässä. Totta kai ne pyörivät, kun etsin pakopaikkaa. Antti sai onneksi neronleimauksen ja löi kappaleen poikki huikeassa huutokohdassa, juuri ennen säestyksen alkamista. Kunniata ei menetetty, mutta harmitti. Korvaukseksi esitimme Raudan kirouksen hurjemmin kuin ikinä.

Kysymys: Pääskö lintu? Vastaus: Ei päässyt!

Konserttia seurasi illanvietto eväitten kanssa Suomi-talolla, joka sijaitsi jyrkän rinteen partaalla. Kunnian sitä alas vierimisestä on ottanut Janski. Yhteismajoituksessa oli tunnelmaa, ja pari iikkaa pakeni hautausmaalle nukkumaan. Seuraavana päivänä kuorot marssivat toistensa iloksi, ja sitten taas juotiin eväitä... Kotimatalla Kosti esitti bussin lattialla selällään maaten naisten sadan metrin aidat. Päivälaiivassa tytöt riehaantuivat tanssilattialla niin, että asianmukaisessa kunnossa olevat suomalaismiehet kysyivät kuuluvasti: "Osaakohan tuollaiset riekkuajat työtäkään tehdä?"

Taas Leipzig

Meitä toivottiin Hanns Eisler -laulufestivaaleille jälleen vuodeksi 1988. Välillä oli ollut jo yhdet, joille YLE oli järjestänyt Stemma-kuoron, STM:n virallisen edustajan. Matka oli myös viimeinen ponnistus Antti Äärimaan johdolla.

Edellisellä matkalla olimme asuneet hotellissa rautatieasemaa vastapäätä. Nyt meidät sijoitettiin ylioppilasasuntolaan, jonka suihkussa Poitsalon Liisakin oppi levitoimaan. Vierailimme myös kaupungin ulkopuolella. Kun Leipzigista ei löytynyt Kostille nahkahousuja, niitä etsittiin myös Tor-

gausta, turhaan. No, eihän me missään Bajjerissa oltu. Tutustuimme myös laukkahevossiittolaan, "Tammalaan", jossa paarmojen vainotessa kuultu innoittunut esitelmä rodunjalostuksesta puolestaan innoitti matkanjohtajamme Lasse Sirénin aivan loistokkaaseen käännessuoritukseen.

Omaan konserttiin Gewandhausiin oli opeteltu Sibeliuksen Rakastava-sarja, joka ikävästi alkoi laskea loppuhuipennusta kohti. Eero Ojanen oli mukana soittamassa Salvador-kantaattinsa kappaleita. Konsertti oli alkanut Tormisin Kullervolla ja Kalervolla ja päättyi Raudan kiroukseen, joka tuotti yllätyksen: kun suorana lähetyksenä radioidussa loppukonsertissa muut kuorot saivat laulaa yhden parin minuutin kappaleen, Koiton Laulu päätti konsertin Raudan kirouksella, kesto 12 minuuttia. Maan poliittinen järjestelmä romahtikin jo seuraavana vuonna.

Antti oli haaveillut johtavansa Raudan kirouksen rummun kanssa, kuten virolainen Tõnu Kaljuste, mutta kuoro nosti kapinan ja rumpu jäi Marja-Leena Arvilommin käteen. Sikäläisissä arvosteluissa Anttia luonnehdittiin temperamenttiseksi, usein koko vartalollaan liikehtiväksi kapellimestariksi, joka "saavutti kaikissa sävellyksissä oikean ilmaisun hyvin koulutettujen laulajiensa avulla". Eipä hassumpaa!

Festivaaleilla oli oma klubi vanhan linnoituksen kellarissa. Siellä piti ensiesityksensä armottomassa metelissä edellä jo pari kertaa mainittu tanssiorkesteri – ilman vahvistusta. Matkalla toteutui vielä lähes täydellisesti vanha vitsi: Miten viisi norsua mahtuu pikkuautoon? Satuain olemaan paikalla, kun Tumpppi, Kosti, Jamppa ja Egon tunkivat itsensä pahviseen Trabantiin, joka menetti saman tien maavaransa. Vastaushan on kaksi eteen ja kolme taakse, mutta normaalipainoinen etupenkki (Egon + kuljettaja) vesitti toteutusta. Ja koko matkan ajan meitä vainosi salaperäinen Wasserkaneman, joka kasteli naaman tai vieraili milloin paidan sisällä, milloin alushousuissa.

Tähän vielä yksi traaginen tapahtuma: muutama kuorolainen lähti Leipzigista Prahaan tapaamaan Tiedonantajan toimittajaa Pekka J. Virtasta, joka oli toivonut tuliaisiksi Koskenkorvaa Suomesta. Sen hintahan oli karsea verrattuna isäntämaamme viinoihin. Yksi yökyöpelä näki pöydällä tutun pullon bilettämästä tultuaan ja korkkasi sen kiitollisena. Ei tullut kiitosta kämpäkaverilta.

Matkan jälkeen Suomen kansa sai kuunnella sen satoa Kimmo Salmion ja Kristina Söderströmin toimittamassa radio-ohjelmasarjassa. Kristina eli Piipe oli muuten loistava saksankielen tulkkimme kummallakin Leipzigin keikalla.

Elenite – Varna

Leipzigissa joku kutsui meidät Varnan seuraaviin kuorokilpailuihin, herraties kenen valtuutuksella. Kutsujaa ei sen koommin nähty, eikä Varnassa asiaa myönnetty. Bulgarian lähetystösihteeri Suomessa pani kuitenkin päänsä pantiksi Koiton Laulun puolesta, ja niin matkaan lähdettiin toukokuussa 1989. Olimme saaneet vasta edellisenä syksynä taiteelliseksi johtajaksi Maritza Nuñésin, johon emme vielä olleet oikein tottuneet. Ohjelmistoon valittiin pakollisten kappaleiden lisäksi myös van-

ha kunnan Lorca-sarja, tällä kertaa alkukielellä, sekä Tormisin laulusarja Inkerin illat.

Kun matkaa ei saatukaan suoraan Varnaan, piti mennä kaukaiseen Eleniten turistireservaattiin. Siellä koettiin unohtumaton tulojuhla, jonka lopuksi väki kompuroi Mustanmeren rantahiekalla. Erityismaininta on annettava myös ravintolan yhdenmiehen orkesterille, johon terassille paennut Janski katkaisi kuuloyhteyden vetämällä salaa piuhan irti.

Kilpailuihin lähdettiin ikivanhalla bussilla. Ensimmäisessä alamäessä iski pelko, joka sai joukon huutamaan: "Pidä jarru, kestä kytkin!" Ajoneuvo loukkaantui tästä ja teki lakon seuraavassa ylämäessä. Maritza, Alfonso ja Kimmo liftasivat ilmoittautumaan kilpailuun, ja muille tuli aikanaan vähän parempi bussi. Mutta Koiton Laulun nimeä ei löytynytkään festivaalien listasta. Temperamentillaan ja venäjän kielen taidollaan Maritza hoiti asian kuntoon.

Varnassa ei vakavampia haavereita sattunut: mitä nyt joku sai rahanvaihdossa tukun siististi leikkattua sanomalehtipaperia, ja jotkut maksoivat aivan liian runsaat sakot kuorokilpailujen virallisen lipun varastamisesta. Lipun takavarikointi pidätyksen yhteydessä ei ollut kovin paha takaisku, koska lippuja oli varmuuden vuoksi varastettu kaksi. Kostin ja Mapon sekaantumisen tähän laittomuuteen jotenkin ymmärrän, mutta että Pena Benitokin, joka sentään on ihan oikea filosofi. Ja missähän se lippu nyt liehuu?

Kilpailun tulos oli iloinen yllätys: viides sija 11 sekakuorosta. Jumboksi (ymmärtääkö tätä lapsuuteni ilmaisua enää kukaan?) jääneen Michiganin yliopiston kuoron kanssa oli hotellin terassilla iloinen illan ja yön vietto, jota varten Mapo ja Kosti kiersivät taksilla ympäriinsä ruokaa hankkimassa. Tanssimusiikista vastasi Lyylin Kala – yhä vahvistuksetta tietty. Jenkit – olihan joukossa pari suomalaisperäistäkin – halusivat opetella sanat ”Kaikki tahtoo elää säkenöivästä voimasta”.

Paluu reservaattiin oli riemuisa. Siellä vietettiin tietysti iloiset juhlat. Jamppa jakoi ainakin miljoona, miljoona, miljoona ruusua paikallisen orkesterin soittaessa Miljoonaa, miljoonaa, miljoonaa ruusua tai Kankaan kaunista Katriinaa. Jatkoille koko kuoro tunkeutui yhteen kämppään, jossa vihdoinkin toteutettiin Koiton Laulun lihaläjä – Juicelta varastamani ajatus. Se sommiteltiin suomalaisvalmisteiseen parisänkyyn, mutta Kostia ja Janskia kiellettiin osallistumasta. Juuri kun läjä oli valmis, ilmoitettiin Maritzan ja Alfonsoon saapuvan. Läjä purkautui sekunnissa, ja siihen osallistuneet skoolasivat tyylikkäästi lasi kourassa ”vieraiden” astuessa sisään. Muistojen kirjaan jäivät vielä Elenitestä Marjon aurinkoiset synttäribileet Lyylin Kalan tahdissa rantahietikolla sekä öinen hurja ukonilma Mustanmeren yllä.

Bulgaarit lähettivät aikanaan nauhoituksen kilpailusta Yleen, jossa lähetykseen meni Lorca-sarja ja loput roskeen. Oma äänitys meni poskelleen, kun agenttimme salissa hieroi koko ajan peukalollaan Walkmanin mikkiä. Ottaa päähän, vaikka konsertista jäi sentään jäljelle toisen agentin kuvaama video.

Etelä-Amerikka

Moni perää oikeuksiaan alkuperäiseen ideaan Etelä-Amerikan matkasta, vaan paljonhan kapakassa puhutaan. Yksi saakoon ylitse muiden kunnian sen toteutuksesta: kuoron puheenjohtajaksi 1990 ryhtynyt tarmokas Heli Hänninen, joka tykkäsi matkustaa eikä vähästä lannistunut. Ajatus käydä taiteellisen johtajamme Maritza Núñezin kotimaassa kariutui sissiliike Loistavan Polun attentaahtiin Liman yliopistolla, jonne oli kaavailtu konserttia. Ohjelmistomme pääteos oli Maritzan kirjoittama ja Alfonso Padillan säveltämä Etelä-Amerikan lasten kohtaloista kertova *Infancias*.

Kuoro kerääntyi toukokuun 1991 lopussa Miamiin, jossa ei enää onneksi tarte käydä. Sieltä lennettiin Santiago de Chileen, Alfonson entiseen kotikaupunkiin. Augusto Pinochetin presidentti- eli diktaattorikausi oli päättynyt vain 15 kuukautta aikaisemmin, mutta mies oli vielä pitkään armeijan komentaja. Ilmapiiri oli kyräilevä ja jännittynyt, ja Puente Alton konsertista jouduttiin jättämään pois koko *Infancias*. Kaupunkikierroksella ohitimme myös stadionin, Victor Jaran teloituspaikan, jonne Alfonsokin syksyllä 1973 vietiin tuhansien poliittisten vankien lailla. Hän oli kaksi vuotta vankeudessa ja joutui myös kidutetuksi, kunnes hänet karkotettiin maasta. Alfonso käyttikin yhä silloin saamaansa Nansenin passia.

Santiagon leveysasteilla oli sikäläinen talvi. Ulkona olo vielä jotenkin menetteli, mutta sisätiloissa oli aina kylmä, ja kuoro sai vaatimillaan lisälämmittimillä yhdenkin hotellin sulakkeet kärkehtämään. Esiintymisvaatteet osoittautuivat nekin liian kevyiksi. Jääkylmässä urheiluhallissa saatiin sentään laulaa takki päällä ja Maritzan luvalla pienessä konjakissa. Monikin vilustui. Toinen ongelma oli tuhti ja uudenlainen basillikanta, joka tuotti eriasteista ripulia. Minullekin.

Matkan tasoa kohotti matkanjohtaja Matti Saartamo (ex-kuorolainen Eija Ahvon aviomies) ääkkösittömine raportteineen. Meillä oli oma lääkärikin, Liisa Eskola-Nick. Mukaan oli saatu New Yorkista myös Ronald Jackson eli Ronsku, joka jaksoi digata meitä ankarasti joka konsertissa, sekä jo Bulgarian matkalle hyväksytyt vaimo Maarit Kohonen. Matkabassoksi ryhtynyt Pekka Aarnio oli ottanut hankin perheensä mukaan. Maritzan vanhemmat olivat kanssamme koko Chilessä olon ajan. Tapasimme tietysti Alfonson sukulaisia, ja kuoro kävi laulamassa Duerme Petison Alfonson kotonaan sairastavalle äidille. Isä oli ehtinyt kuolla poikansa maanpakoaikana.

Kuoro elvytti Canton muistoja Pablo Nerudan sekä kaupunki- että maaseutukodissa. Jälkimmäinen oli upealla paikalla Tyynenmeren rannalla. Santiagossa sää oli niin selkeä, että läheiset Andit näkyivät. Ei nimittäin ole tavallista, sanoi kaupungissa asunut tuttavani. Siellä suunnistin kartan ja auringon avulla ihmeekseni aivan päin honkia, kunnes joku huomautti auringon olevan keskipäivällä pohjoisessa. Niinhän se maapallon alapuolella on.

Hurja kokemus oli seurata Santiagossa pelatun Etelä-Amerikan jalkapallomestaruusottelun voitonjuhlaa, jonka isäntämaan Colo Colo sattui voittamaan. Koko kaupunki ryntäsi myöhään illalla kaduille. Joka autossa oli ryväs ihmisiä, joista osa tasapainoili astinlaudoilla tai katolla. Aamuyöllä

vilkkaimmat kadut tyhjennettiin vesitykein. Päivän valjettua Las últimas noticias -lehden etusivulta selvisi yön saldo: 11 muertes. Ja loppupäästä löytyi juttu kuvineen Koiton Laulusta.

Chilessä oltiin kuusi päivää ja pidettiin kuusi konserttia, yksi niistä Viña del Marissa, jossa otettiin matkan virallinen valokuva. Chileläisessä illanvietossa syötiin lihaläjä saksalaisen musiikin ja kansantanssin säestyksellä. Illan tulisimman tanssin esittivät kuitenkin Maritza ja Jamppa.

Santiagosta lennettiin mantereen poikki Buenos Airesiin, jossa hyvin alkanut lihansyönti jatkui. Vaikka Argentiinan sotilasjunta oli kaatunut jo 1983, sen rikokset oli jätetty selvittämättä. Niinpä valkokuiviset äidit kiersivät yhä päivittäin Plaza de Mayo -aukiolla muistuttamassa kadonneista omaisistaan. Tietenkin tutustuimme argentiinalaiseen tangoon, mutta näkemämme tyylikkään ja seksikkään tangoshown tanssijat olivatkin kuulemma oopperan balettilaisia. Kaupungista näki, että rahaa oli joskus ollut paljon. Nyt sitä oli yhä paljon sekunti sekunnilta pahenevan hyperinflaation vuoksi. Ostamani chaneltyylinen jakku maksoi vaatimattomat miljoona australia. Luottokortin maksuviiveen takia myyjä peri vielä 200 000 lisää. Oksanen sattui aikanaan näkemään kuitin ja totesi: "Eihän sinua pidä ollenkaan päästää ulkomaille." Vaate sai nimen Miljoonajakku.

Buenos Airesissa esiinnyimme maan TV 1:ssä ohikiitävän hetken, jota odotellessa opettelimme ohjelman tunnarin, sekä jossakin kirkossa ja yhteiskonsertissa ja vielä Comunidad Finlandesassa sikäläisille suomalaisille. Konsertoimme myös La Platassa, jossa illanviettoa pitkitti bussin rikkoutuminen. Tässä vaiheessa esitimme sikäläisille suomalaista tangoa. Jotkut isäntäkuoromme jäsenistä kertoivat vielä vaivihkaa hyytäviä tietoja perheittensä kohtaloista sotilasjuntan aikana.

Laiva vei meidät Buenos Airesista Uruguayn Colonia del Sacramentoon, rauhan satamaan saastuneiden suurkaupunkien jälkeen. Siellä tartuin vihdoinkin kameraan (vihaan sitä!) ja otin matkan ainoat kuvat, kaikki vanhoista autoista. Tässäkin maassa oli aikoinaan ollut rahaa. Raha oli mennyt ja vanhat autot jääneet. Nyt sitä tuli taas: kuoron pojat ostivat yhden nahkavaatekaupan niin tyhjäksi, että omistaja saattoi heti lähteä matkoille ja sulkea puotinsa remonttia varten.

Sikäläinen isäntäkuoro oli järjestänyt meille kaksi konserttia, joita mainostettiin oikein kovaäänisautolla. Tuntui hassulta kuulla Koiton Laulun nimen kaikuvan pitkin katuja. Esiinnyimme vanhassa linnoituksessa, jossa oli selvä Suomenlinnan kuninkaanportin kopio. Lähetinkin sieltä kortin Museoviraston tutulleni tekstillä ”Suomalainen, seiso tässä omalla pohjallasi”. Jostain kumman syystä se tuli perille vasta vuoden päästä.

Lopuksi oli vuorossa loma ja Rio de Janeiro, jonne tultiin siilipuolustuksessa. Kumma kyllä, ketään ei kolkattu eikä kukaan joutunut liikenteen uhriksi, mutta monella oli henki kaupan Copacaban mainingeissa. Sokeritoppaan kyllä tutustuin, mutta Koskenkorva-ravintolan jätin väliin. Suomeen jengi lähti kahtena aaltona, mutta muutama, kuten lähes koko Lyylin Kala jäi jenkkeihin re-suamaan. Matka Riosta Helsinkiin kesti vaihtoineen reilusti toista vuorokautta. Perillä totesin jalkojeni vaihtuneen pulleiksi ranskanleiviksi, jotka päättyivät pienenpieniin mustiin kenkiin.

Kiertomatka ei todellakaan ollut pelkkää turismia, sillä yhteensä 12 päivään Chilessä, Argentiinassa ja Uruguayssa oli tupattu yhtä monta esiintymistä. Paikallisten suhtautuminen Infancias-kantaattiin oli yleensä myönteistä, vaikka teos olikin aika rankka ja koski heidän omia olojaan. Mukana oli myös Lorca-sarja ja Missa profana, jonka näkemys ihmisen synnystä sai kunnan katoliset ryppistämään otsaansa.

Ainainen kiire esti liiat tutustumiset paikkoihin. Muutenkin suuret kaupungit näyttivät muistuttavan ihmeen paljon toisiaan. Toisaalta kuoro oppi taas paljon toisistaan. Kuului myös kaikenlaista narinaa milloin mistäkin. Erityisen jyrkästi mielipiteitä jakoi se, saako bussissa olla tuuletus päällä vai ei. Lauman kuopukset Krisse ja Leena bailasivat joka ilta ankarasti ja olivat joka päivä ärsyttävän tyytyväisiä ja hyväntuulisia.

Koko matka meni käsittämättömän hyvin. Kukaan ei kuollut tai sairastunut vakavasti, lentokone ei ollut kertaakaan puolta tuntia enempiä myöhässä, saapumispaikassa oli aina kaikki järjestetty hyvin, niin majoitus kuin konsertitkin. Oli siinä kyllä kertynyt puhelinlaskujakin. Mitä lentämiseen tulee, Persianlahden sota sai läntiset lentoyhtiöt paniikkiin ja ennen kokemattomiin turvatarkastuksiin, jotka alkoivat jo Helsingissä. Matkan miinuspuolelle flunssien, ripulien ja krapuloitten ohella kirjattakoon yksi varastettu kamera ja yhdet parempaan käyttöön korjatut rahat ja pari mainingeissa sijoiltaan mennyttä kättä, joista toinen kuului Lyylin Kalan viulunsoittaja-Kimmolle. Onneksi lääkärimme Liisa oli paikalla antamassa ensiapua. Matkan yllätystuloksena kuorolaiset saivat bonuspisteillään vapaamatkat, joiden siunauksellisuus jakautui epätasaisesti. Sikälikin, että matkanjohtajamme Matti Saartamo ryöstettiin putipuhaaksi jossakin konsulaatittomassa Väli-Amerikan maassa, ehkä Nicaraguassa.

Erikseen on vielä mainittava, että rahanpuutteen takia ei yhtäkään jätetty kotimaan rannalle kuuilemaan eli kuoro osallistui tarvittaessa matkakustannuksiin. Tukien jakamisesta huolehti Erkki Kujanpää, joka jälkeen päin totesi tehtävän osoittautuneen liian raskaaksi yhdelle ihmiselle.

Lopuksi vielä Krissen muistiin panemat kuoromatkaileijan kymmenen käskyä, joista jokaisen ainakin joku toteutti tällä reissulla:

1. Luovuta Miamissa kauppaan mennessäsi huoneesi avain vastaanottotiskille, niin sinut kirjoitetaan saman tien ulos koko hotellista.
2. Jos haluat juoda oluesi kylmänä, ota ne mukaan esiintymispaikalle.
3. Säilytä tallelokeron avainta aina matkalaukussa alimmaisena, myös kiireessä lentokentälle lähtiessäsi.
4. Pidä passia tyynyn alla, jonne se on hyvä lähtiessä unohtaa.
5. Pakkaa matkalaukkuusi halpa punaviinipullo valkoiseen kokopukuusi käärittynä
6. Jos olet päättänyt aloittaa biisin väärin, tee se kovaa ja korkealta.
7. Kun sinulta kysytään ravintolassa, tahdotko lihaa, kanaa vai kalaa, vastaa: ”Vino tinto!”
8. Mene suihkuun varmuuden vuoksi rahavyö uumillasi.
9. Säilytä seiftissä arvokkaat tavarasi, kuten oluet.
10. Kun lähdet Rion yöhön, pane rahat ja -arvotavarat hotellihuoneen seiftiin ja jätä avain sen päälle. (Se olin minä!)

Tukholma toka

Kuoro oli jo ennen Etelä-Amerikan matkaa päättänyt mennä syksyllä 1991 Tukholmaan Infanciaksen kanssa, kun Bysiskören oli taas kutsunut ja luvannut kotimajoituksen. Ensimmäinen esitys oli siirtolaisenemmistöisessä Tenstan kaupunginosassa ja toinen Musikmuséetissa. Ne olivatkin sitten viimeiset konsertit Maritzan kanssa. Ronsku oli taas mukana diggaamassa meitä. Bysiksen järjestämässä illanvietossa vierailut norjalainen kuoro osoittautui suomalaisten veroiseksi sisäänlämpiävyydessä ja alkoholinkäytössä.

Tallinna eka

Kuka lie keksinyt ajatuksen lähteä Tallinnaan esiintymään Kullervo-kuoron kanssa? Ajatus oli periaatteessa ihan hyvä, mutta kun meillä ei ollut siellä ennestään mitään kannatuspohjaa. Yleisön houkuttelemiseksi pääsy konserttiin oli ilmainen, ja luvattiin vielä tarjota kahvit. Ei auttanut. Järjestäjien lisäksi varsinaista yleisöä oli kymmenen henkeä, kaikki kahden kuorolaisen tuttuja. Onneksi kuorot istuivat vuorollaan katsomon puolella. Täten esitimme Matti Perttulan johdolla kullervoille Valkean Hevosen. Ja keskiaikaisen kauppiastalon (Matkamaja siinä Raatihuoneen tienoilla) ullakosali taisi olla akustiikaltaan paras tila, missä olin siihen saakka laulanut.

Karonkkapaikka otti turisteista irti kaiken mitä sai, mutta niin minäkin olisin tehnyt. Loppuyön kuorot mellastivat hotellissa, jonka syöpäläisvaaraa oli ennakkoon suuresti liioiteltu.

Dublin

*There was a stout man from Helsinki,
whose pants were occasionally stinky.
He had such a disease,
that the ladies said: "Please,
do it to me with your pinkie!"*

Näin runoili poikani Topi kuultuaan Koiton Laulun lähtevän Matti Perttulan johdolla syyskuussa 1995 Dubliniin. Suunnittelin tämän esimerkin avulla limerikkilpailun julistamista kuorolle, mutta se jäi ajatukseksi. Limerikissä pitää olla paikannimi tietyssä kohdassa ja muutenkin vissi järjestys. You know.

Koiton Laulun matkatoimisto oli siis taas iskenyt. Muodollinen syy oli osallistuminen Voices of the World -jättikonserttiin rugbystadionilla. Rahasampona toimi tavanomaisten vappulounaitten ja lyylinkalojen lisäksi viralliset arpajaiset, joihin kuorossa ohikiitävän hetken vierailut tenori järjesti hienot taidevoitot. Taloudenhoitaja Marja-Leena Arvilommi raatoi matkan hyväksi kuin orja. Matkanjohtajaksi saatiin ansioitunut kääntäjä Kristiina Drews, jonka sekä entinen että nykyinen elämäntoveri ovat laulaneet kuorossamme. Ennen lähtöä pidettiin vielä VPK:lla Raaka rahankeruulta, tanssittajana Lyylin Kala ja vierailijoina Merja-ystäväni iki-ihanat Tuukkasen veljekset bändi-

nimillä 6B Rothers ja Werner Bros.

Perillä Guinness osoittautui hyväksi juomaksi; se on nimittäin parasta alle kymmenen kilometrin säteellä panimosta. Tosin laatu vaihteli, onhan se elävää ainetta. Panimo muuten sponsoroi Voices of the Worldia, ja suurkonsertin edellä yhtyneet kuorot vetäisivät rekallisen tätä jaloa juomaa. Meikäläiset pääsivät TV-uutisiinkin olutpurkkia kohottelemaan.

Jättikonsertin ohjelmistoa oli tietysti harjoiteltu ja opittu muutama keskeinen irlantilainen laulu operettisovitukseksi, mutta paikan päällä odotti yllätys: olimme saaneet etukäteen noin puolet nuotteista. Onneksi painetussa ohjelmalehtisessä oli sanat, joten siitä vaan laulamaan moniäänisesti vaikkapa Carmina Buranaa. Stadionilla kuorolaiset saivat laulaa katetussa katsomossa ja yleisö istui sateessa kentällä, maan (nais!)presidenttiä myöten.

Koiton Laulu esiintyi yhteiskonsertissa sikäläisen Cantate-kuoron kanssa sikäläisessä ei ainakaan katolisessa kirkossa (Unitarian Church). Jatkot pidettiin sen kellarissa sijaitsevassa omassa pubissa. Kuoro sai tosiystävän Irlanti-Suomi-seuran puheenjohtajasta Peter Carrista, jolla oli tietysti suomalainen vaimo. Kuoro järjesti myös Suomi-illan U2:n kantapaikassa, hotelli Harcourtin pubissa teemaan All singers, dancers, musicians and drinkers, join together. Kuoro lauloi ja Lyylin Kala soitti miten soitti, ja kansa tanssi, kuulemma ensimmäisen kerran siinä baarissa.

Dublinin maine oli siihen aikaan hieman kyseenalainen, ja meitä varoitettiin sekä taskuvarkaista että yöaikaan yksin kulkemisesta. Minä onnistuin varastuttamaan laukustani lompakon kadulla keskellä päivää. Haluaisin nähdä sen filmattuna! Lompakossa oli vain pari kolikkoa, mutta valitettavasti myös henkilöllisyystodistus. Ja sitten kun illalla musapaikassa työnsin käden olkalaukkuuni, siellä olikin käsi jo ennestään. Käännyin ympäri ja katsoin silmiin tosi nättiä ja siistiä nuorukaista, joka katosi paikalta kuin usva.

Viimeisenä yönä kuoro yritti pitää bileet yhdessä hotellihuoneessa, josta yöportieeri kohteliaasti ohjasi baariin. Kosti esitti kaikki perusvitsinsä sekä naisten sadan metrin aidat, tällä kertaa istuen. Työväen Sävelessä 4/1995 on vielä Helena Karjalaisen raportti matkasta.

Tallinna toka (1997)

Suomalainen ei vähällä usko, joten lokakuussa 1997 lähdettiin taas kullervoitten kanssa Tallinnaan, nyt Jussi Tuurnan johdolla, ja varmuuden vuoksi samaan saliin kuin ennenkin. Onneksi oli jälleen toinen kuoro yleisönä, sillä järjestäjien lisäksi virolaisten osuus katsomon puolella supistui viiteen henkeen, tällä kertaa yhden kuorolaisen tuttuja, mutta ei samoja kuin edellisellä kerralla. Jatkot pidettiin Aasintallissa, jossa väki veisasi läpi pakolliset veisuut. Joukko oli jaettu kahteen hotelliin, joista vain toisessa oli ryminää.

Koska lähdetään taas Tallinnaan, kun se matkailu avartaa niin?

¡Cuba Si!

Koiton Laulu oli parikin kertaa (ainakin 1985 ja 1989) keskustellut vakavasti mahdollisesta Kuuban matkasta, varsinkin kun aika moni kuorosta oli jo käynyt maassa työprikaatissa. Jukebox-konsertin 7.10.2006 jatkoilla eteeni tupsahti puolittu nainen, joka kysyi vaativasti, miksi Koiton Laulu ei mene Kuubaan ja lupasi auttaa järjestelyissä. Käskin häntä kääntymään Egonin puoleen. Ja yhtäkkiä valmisteltiin täyttä päätä Kuuban matkaa jo vuoden päästä, kun Santiago de Cubassa olisi joka toinen vuosi järjestettävä Festival Internacional de Coros marraskuussa 2007. Oli siis niinku kiire, sekä meillä että johtajallamme Reijo Aittakummulla.

Ensin matkanjohtajaksi piti saada Santiagossa asuva trumpettisti Peter eli Pete Loman, jolla oli kuitenkin toinen tilaus päällä. Jostain löytyi täysosuma, uskontotieteilijä (erikoisala afroamerikkalaiset uskonnot) Ira Multaharju. Ira oli sambakoulu Papagaion kantavia voimia ja osasi vaikka mitä, myös laulaa. Jos ette usko, tsekkaa mimmi netistä! Ja sitten kävi vielä niin, että Peten tilaus peruuntui, joten meillä oli oikeastaan kaksi matkanjohtajaa.

Kuuban ohjelmisto käsitti enimmäkseen suomalaista musiikkia, mutta mukaan otettiin tietysti myös isäntämaan lauluja. Aikanaan saadusta kuubalaisesta kuoromusakirjasta valittiin ennenkin laulettuja Juramento ja Negro Bembón, jotka oli sovittanut festivaalien perustaja ja johtaja Electo Silva. Viimeksi mainitun kappaleen sanoitus herätti kuorossa rasismiin liittyvän keskustelun, joka saavutti tragikoomiset mittasuhteet. Neuvoa kysyttiin yhdeltä jos toiseltakin Kuuban asiantuntijalta, ja kaikki vakuuttivat, että sen esittäminen siellä on ihan ok. Ei se kritiikkiä lopettanut. En minäkään kyllä olisi sitä Jenkkilässä laulanut. Olin sikäli asianomistaja, että lauloin sen soolon.

Matkan ajankohta oli hankala monille, varsinkin opettajille. Porukka kuitenkin saatiin kokoon kolmena osana, joista yksi teki lyhyen, yksi keskipitkän eli viikon ja yksi sitäkin pitemmän matkan, johon kuului myös Havannaan tutustuminen. Ensin menttiin kaikki Pariisiin kautta Havannaan, josta hotelliyön jälkeen lennettiin Santiagoon Neuvostoliitossa suunnitellulla Jakovlev Jak-42 -koneella. Tosin ensimmäisenä matkaan lähtenyt ryhmä sai ylimääräisen säikähdyksen, kun matkatoimisto oli buukannut lennon Hesasta Pariisiin edelliselle päivälle. Onneksi samana aamuna lähti toinen kone, johon ryhmä mahtui ja ehti vielä Havannan lennolle.

Santiago oli mukavan oloinen, hiukka rapistunut kaupunki. Hotel Las Américas oli sekin mukava, erityisesti uima-altaan reunalla kera mojiton. Valitettavasti sitä ei voinut alvariinsa kiskoa matkan tarkoituksen vuoksi, siis tän laulamisen. Jostain kuului päivin illoin rummutusta. Sen lähteeksi paljastui läheinen taidekoulu, johon Ansio solmi salamana yhteyden sekä mahdollisuuden vierailu siellä. Kuunneltuamme oppilaitten esityksiä tuli meidän vuoromme laulaa. Negro Bembón oli valittu mukaan. Kun se loppui, nuori yleisö repesi riemuun. Hetken ajattelin, että onko tämä nyt Kuuban uusi kansallislaulu vai mikä niille tuli. Sama reaktio ilmeni muissakin esityksissä, hurjimpana Sala Doloresin pääkonsertissa.

Taidekoulun esiintyminen ei ollut suinkaan ensimmäinen matkallamme. Olimme kohta tultuamme tutustuneet Santiagoon Peten johdolla jalkapatikalla. Uhkaavat sadepilvet kasaantuivat ukkoskuuroksi, joka ajoi meidät jonkin viraston katetun edustan suojaan. Siellä kulutimme aikaa esittämällä muutaman laulun. Espanjankielisissä osa yleisöstä lauloi mukana. Finlandian kohtaa "sa että karkoitit orjuuden" vahvisti kunnan jyrähdys taivaalta. Hymni sai yhden mieskuuntelijan kyyneliin, koska oli kuulemma niin kaunis.

Olimme festivaalin ainoa eurooppalainen kuoro, eteläamerikkalaisten lisäksi löytyi yksi kanadalainen. Koiton Laulusta tehtiin juttuja televisioon ja lehtiin. Sala Dolores -salissa pidetty pääkonsertti lähetettiin Kuuban kansallisessa radiossa. Taltiointi on julkaistu *Sala Dolores* -levyllämme. Petri Strandberg työsti DVD:n niin matkasta kuin konsertistakin.

Pääkonsertti aloitettiin reippaasti sanoilla "Tuonen lehto". Teos pysyi sävellajissa, mikä ei ole itsestäänselvyys maailmassa. Reijon mukaan aiheesta on pidetty oikein seminaarejakin. Puhekuoro-teos (joita vihaan) Kökkö oli nimensä mukainen eli kompasteli rytmisesti, mikä varmaan rassasi kuubalaisen kuulijan herkkää rytmitajua. Lorca-sarja meni kuten pitikin. Kähärän–Härkösen Koi-vunlarvalaulua oli vastustettu, mutta ihan kunnan aplodit se sai. Ohjelmassa oli montakin herra/rouva/neiti Tradin säveltämää upeaa kipaletta, mutta myös Reijon Nerudan runoon säveltämä *Aquí te amo* oli hieno. Juramento oli tietysti varma nakki, samoin kuin Negro Bembón, jota ei jostain syystä ollut merkitty ohjelmalehtiseen. Tango Pelargonianaan oli ujutettu Petrin laulama hieno *Lacrimas negras* -yllätyssoolo. Omara Portuondo oli Hesassa käydessään sanonut, että ilman mainittua kappaletta ei voida konsertoida Kuubassa. Minua nauratti tangon säveltäjän sukunimi, jonka paikalliset äänsivät samoin kuin maansa nimen. Olin muuten kultaisella 60-luvulla Kari Kuuvan häissäkin, joista lensin silloisen mieheni kanssa poliittisista syistä kesken kaiken ulos.

Pidimme yhdessä Delvis Sanchezin johtaman Kuuban radion kamarikuoron kanssa konsertin myös Kaupungintalolla, jonka naisten vessasta näen yhä painajaisia. Kolmas virallinen esiintyminen oli Esteban Salas -konservatoriossa, jossa jaettiin osallistumistodistukset. Sellaisen sai myös Carlos Kujanpää, kuoron latinomaisin olento.

Festivaalin iäkäs johtaja, säveltäjä Electo Silva ei jaksanut osallistua tilaisuuksiin, joten hänen kotiinsa meni iskuryhmä. Kohtaaminen on ikuistettu myös Petrin DVD:lle, mistä erilliskiitos.

Matkaan kuului monenlaista oheistoimintaa, retkiä uimarannoille ja putoukselle viidakkoon sekä sikarinkäärintää Casa de Los Tradicionesissa. Siellä meille kuubalaisen musiikin saloja esitteli vielä orkesteri Septeto Luz, jonka kanssa pidettiin lystiä myöhemminkin, ja näimme myös santeria-uskontoon liittyvän tanssiesityksen. Saimme vielä käydä Peten appivanhempien kotona kylässä tai kaupungissa, jossa juuri vietettiin eräänlaisia markkina- ja olutjuhlia. Käynti valaisi varsin havainnollisesti olosuhteita, joissa suuri osa kuubalaisista asui: pienehkön talon katolla haukkui koira, pihalla kotkottivat kanat ja mahtava sika kaipasi rapsutusta seinään kiinni tehdyssä ulkokarsinassa.

Tulija tapasi jo ulko-ovella vanhan isoäidin, joka tanssi riemuisasti tv:stä kaikuvaan musiikkiin tahdis-
sa. Peilisoluni panivat minutkin salsaamaan ohittaessani mummon. Muu perhe käyttäytyi onneksi huomattavasti rauhallisemmin.

Soitto ja laulu kaikui Santiagon kaduilla päivin ja öin. Kiertelevä videokameralla varustautunut iskuryhmämme kuuli moniäänistä laulua talosta ja meni rohkeasti sisään sen lähettä etsimään. Näin löytyi viiden naisen upea lauluryhmä Vocal Adalias, joka heti tilattiin juhlistamaan kuoron viimeistä yhteistä iltaa Santiagossa. Onnekkaimmat pääsivät Saara Launion siivellä öisiin katubilei-
siinkin. Niitä juhlisti keskellä taivasta mollottava kuu, jota saimme ihaila koko matkan ajan.

Sain henkilökohtaista opetusta sikäläisestä elämänmuodosta, kun kiirehdin keskellä päivää hesa-
laisella kiitovauhdilla jostakin jonnekin: Vanha mies risaisessa t-paidassa pysäytti kulkuni koske-
malla hellästi käteeni ja näytti elehtien, että hymyile nyt ihmeessä. Taisin tosiaan olla outo näky sii-
nä ympäristössä. Ratkesin nauruun ja kiitin minäkin elekielellä neuvosta. Mutta kun kymmenessä päivässä ei ehdi maan tavoille.

Erikseen on mainittava Kuuban uskomaton autokanta, josta suuri osa oli vallankumousta edeltä-
neeltä ajalta. Sen ylläpito on kekseliäisyyden riemuvoitto. Muisteltavaa riitti milloin kojelaudan
puuttumisesta, milloin ammottavasta aukosta lattiassa tai renkaan irtoamisesta kesken ajon. Jouk-
koliikennettä palvelivat avolava-autot, joissa sai tosi läheisen kosketuksen kanssamatkustajiin.

Matkanjohtajamme Ira lähetti meille vielä sähköpostin, jossa kiitti ensin sekä haastavimmasta
että antoisimmasta työmatkastaan ja kirjoitti lopuksi:

Teillä kuorolaisilla on kadehdittava yhteishenki, ja älykäs, syvälinen tapa kaikessa tekemisessä. Kuten jo lähtiessä keskusteltiin: Kuuba on kiehtova maa: vaikeasti ymmärrettävä, yllättävä, hurmaava, hermostuttava, lumoava, kaunis, viettelevä, petollinen, ja vaikka mitä muuta, jota saitte itse kokea. – – Kuuba osaa aina yllättää, kerta toisensa jälkeen.

Kuorolaiset

Koiton Nuorisokuoron perustajat olivat kaikki syntyneet ennen toista maailmansotaa, siis viettäneet lapsuuttaan sodan varjossa ja aineellisesti niukoissa oloissa. Valtaosa oli astunut työelämään suoraan kansakoulusta tai ammattikoulutuksen jälkeen. Ylioppilaita ei tainnut porukassa olla. Musiikkikoulutusta ei ollut kenelläkään, joten nuotitkin olivat outo asia. Työväenaate – se vasemmistolainen – oli itsestään selvä valinta, yleensä jo vanhemmilta peritty.

Koiton Laulun 1960-luvulla hengissä pitäneelle pienelle joukolle Toni Edelmännin tulo 1970 antoi uutta toivoa. Toni edusti suuria ikäluokkia, joihin kuuluvia alkoi virrata kuoroon. Sotien jälkeenhän oli perustettu lukuisia uusia oppikouluja ja lukioita, joihin porukkaa mahtui. Helsingin korkeakoulut imaisivat sitten suuren osan ylioppilaista. Yhä useampi kuorolainen olikin opiskelija, ja vanhat kuorolaiset jäivät selvään vähemmistöön. Tullessani näitä sinnikkäitä oli enää neljä, perustajat Maija ja Naku Kankkunen, vuonna 1965 tullut Anja Packalén ja Annikki Kemppainen.

Meitä uusia laulajia otettiin syksyllä 1974 parikymmentä. Alkuvuodesta kuorolaisia oli ollut 40, mutta vuoden lopussa jäsenlistassa oli 57 nimeä. Porukasta noin puolet oli opiskelijoita; työssäkäyvien joukosta löytyi mm. keittäjä, ompelija, sihteeri, kirvesmies, konttoristi, myyjätär ja pari opettajaa. Valtaosa oli iältään 20–30:n väliltä, alle kaksikymppisiä oli vain neljä ja yli 30-vuotiaita kahdeksan. Ja minä onneton olin jo ehtinyt täyttää 30 vuotta ja kuuluiin siten vanhusvähemmistöön. Siinä on sitten saanut tottua yli 40 vuotta – oikeastaan aina vain erottuvammin. Vuodesta 1995 erooni asti olen väijäämättä ollut kuoron vanhin.

Alttomme Christel Nyman teki aikanaan vuosikertomuksiin tilastoanalyysyjä kuorolaisista. Esim. 1975 jäsenten keski-ikä oli 27 ja mediaani-ikä 25 vuotta; nuorin oli 18 (Jarmo eli Jamppa Kujanpää, yhä kuorossa) ja vanhin 46 (perustajajäsen Naku). Näinä aikoina jo ajat sitten mainitsemani suuri muutto alkoi hiipua. Löysin papereistani tuolloisen kuoron jäsenlistan ja yritin selvittää parin muun seniorin kanssa, kuinka moni oli kotoisin Helsingin ulkopuolelta. Muutama nimikin oli ihan outo, ja helpompi olikin etsiä paljasjalkaiset hesalaiset, joita oli ainakin kolmasosa.

Kuoron keski-ikä tuppasi nousemaan vuoden vuodessa, mikä muotoiltiin erityisen tyylikkäästi vuosikertomukseen 1978: ”Keski-ian nousu on luonnollinen seuraus jäsenten kuoroa kohtaan osoittamasta uskollisuudesta.” Lukema oli silloin 29,6 vuotta. Toinen yhtä luonnollinen seuraus oli opiskelijoiden osuuden väheneminen.

Vuosikertomuksissa ilmoitettu kuorolaisten määrä on aina ollut tilastovale, sillä epämääräiset poissaolot ovat ikuinen ongelma. Esimerkiksi vuoden 1977 lopussa kuorossa oli muka 73 laulajaa. Muuten meni kyllä lujaa, sillä syksyn laulukokeessa oli käynyt peräti 40 yrittäjää, joista otettiin sisään 17. Seuraavan vuosikymmenen puolella into laantui, ja vuosikertomuksessa 1984 valitettiin harjoituspassiivisuudesta. Syyskauden 1985 alussa tehty tarkistus pudottikin jäsenmäärän 64:stä 51:een. Sittemmin laulajia oli 30–40, kunnes karismaattisen Jussi Tuurnan ajoista lähtien alkoi tulla uusia nuorempia jäseniä.

Olen siis laulanut Koiton Laulussa syksystä 1974. Jättäessäni kuoron 27.8.2020 heistä yhdeksän jäi vielä riveihin. Tämän vuosituhatosen ensimmäisestä jäsenlistasta löytyy 18 kuorolaista, jotka olivat mukana vielä kuoron täyttäessä 70 vuotta syksyllä 2022. Kuoron kiintotähti on meidän Kimmo, jäsen vuodesta 1972. Egonkin oli mukana silloin, mutta piti välillä pitkän tauon. Mutta 15-vuotiaana syksyllä 1973 aloittanut Jamppa saakoon tässä erityismaininnan. Ammateissa löytyy, mutta ei vielä kukaan pitkään toivomaani sähkömiestä. Väitelleitä tohtoreitakin on kautta aikojen ollut jokunen, mutta niille minulla ei ole ollut käyttöä.

Kuoron keski-ikä on viime vuosina ollut 50:n paremmalla (siis yli) puolella. Laajimmillaan ikähaitari oli 2011-16, joina nuorin oli pikku-Antti Mähönen (204 cm, s. 1994) ja vanhin minä (156 cm, s. 1943) Eläköön se pieni ero eli noin puoli metriä ja puoli vuosisataa! Viime aikoina eläkeläisiä on ollut noin neljäsosa, kun lähteneiden tilalle on aina kehkeytynyt uusia eläkeläisiä.

Kenen sukupolveen kuulut -teoksen mukaan kuorossa on laulanut monta eri tavoin luokiteltua sukupolvea, joiden eroja on määritelty paitsi syntymäajan, myös ajattelutavan mukaan. Ratkaiseva tekijä on niin sanottu avainkokemus eli kokemukset aikuisuuden kynnyksellä, elämäntilanteen ja uran muotoutumisvaiheessa. Tämän vaiheen on vielä todettu pidentyneen 1980-luvulla.

Kuoron iäkkäimmät kuuluvat ns. yhtenäiskulttuurissa (tää koti–uskonto–isänmaa) kasvaneisiin suuriin ikäluokkiin, jotka ovat jo päässeet eläkkeelle. Niiden joukosta moni asetti kyseenalaiseksi vanhempiansa periaatteet ja nousi vastustamaan auktoriteetteja. Samaa sakkia on jostakin syystä kutsuttu myös märkeksi sukupolveksi. En ymmärrä. Yleisimmän määritelmän mukaan suuret ikäluokat ovat syntyneet vuosina 1945–50, mutta vielä 1960-luvun alussa syntyneiden on katsottu avainkokemuksensa perusteella kuuluvan samaan porukkaan. Sen loppupuolella syntyneitä on luonnehdittu hyvinvoinnin sukupolveksi, jolle tyypillinen kasvuympäristö oli lähiö. 1970-luvun alkupuolella syntyneet pienet ikäluokat (lähinnä suurten tekemät, muuten!) ehtivät ennen aikuistumistaan nähdä kulutusjuhlan, joka niiden aikuistumisvaiheessa loppui tylästi. Jotkut tutkijat niputtavat vuosina 1964–79 syntyneet X-sukupolveksi, joiden elämään 1990-luvun lama vaikutti ratkaisevasti. Ankarimmin se kuitenkin iski juuri suurten ikäluokkien kouluttamattomiin miehiin.

1980- ja 1990-luvuilla syntyi kuulemma Y- eli yksilöllisen valinnan sukupolvi, joka pääsi jo ennen aikuistumistaan kokemaan lamasta elyneen kulutuskulttuurin. Se kasvoi nopeasti kehittyvässä ja yleistävässä tietokonemaailmassa. Kansainvälisyys on sille itsestään selvä asia, mutta myös markkinamyönteisyys ja yksilökeskeisyys. Sanovat, etteivät ammattiyhdistystoiminta ja politiikka kiinnosta tätä sukupolvea, joka elää ilman latausta menneisyyteen ja laulaa isänmaallisia lauluja siinä kuin Chydeniustakin. Koiton Laulun nuorimmaiseta eivät taida olla sen tyypillisimpiä edustajia. Sitten tää Wittgenstein vielä väittää, että kielen rajat ovat myös sukupolvien rajoja. Hassua, mutta minä en ole huomannut kuorossa tällaisia rajoja – ainakaan naisissa. Mitä tänä vuosituhantena syntyneisiin tulee, yksi ainoa ja vastatullut saa toistaiseksi edustaa tätä ryhmää.

Voima-lehdessä Iiro Ollila totesi 50-vuotisjuhlaan edellä syyskuussa 2002:

Meillä on kuorossa erittäin hyvä keskusteleva ilmapiiri. Vaikka olenkin taiteellinen johtaja, pyrin ottamaan huomioon, että Koiton Laulussa 30 vuotta laulaneet ihmiset ovat eläneet sellaisia maailmanaikoja, joista mulla ei voi olla mitään käsitystä. Uskallan väittää, että kuoromme on Suomen monipuolisin.

Mainitsin jo, että viime vuosituhannen lopulla kuoroon alkoi jälleen tulla nuorempaa väkeä. Laina-
taanpa Ilta-Sanomia 21.5.2003, juuri M.A. Nummisen kanssa pidetyn konsertin alla:

Jotain on kuitenkin tapahtunut viime vuosien aikana. Rivistä löytyy harventuneiden hiusten seassa tuuheaa tukkaa, silmälasien lomassa nuorison suosimia malleja, jakkujen vierellä raitapaitoja, kokemuksen uurteiden vastapainona tulokkaiden siloposkia.

Sosiaalhistoriaa opiskeleva Kirsti Kuusterä tutki vuonna 2006 Koiton Laulun sisäisiä suhteita. Laajan ikähaitarinsa vuoksi se olikin poikkeuksellisen hyvä tutkimuskohde. Seuraavan vuoden alussa ilmestyi parhaan mahdollisen arvosanan saanut pro gradu "Aineettomien pääomien ylisuku-

polvinen siirtyminen harrastustoiminnassa – Tapaustutkimus Koiton Laulu". Se löytyy kuoron nettisivuilta, joten kerron vain, että siirtymistä todettiin tapahtuneen.

Kuusterän gradussa on sotkuisen lankakerän mallisia graafisia esityksiä kuvaamassa kuoron sisäisiä suhteita. En malta olla työntämättä kauhaani tähän soppaan. Kun kuorossa on lomalaisineen viime aikoina ollut puolisisensataa persoonaa, käytän lukua 50 seuraavassa laskelmassa. Kun persoonat laitetaan ympyrään ja jokaisesta kulkemaan yksi lanka jokaiseen muuhun, saadaan sotku, jossa on 1225 langanpätkää eli ihmissuhdetta. Luku löytyy aloittamalla lähtöhenkilön (vaikka Kimmon) 49 ihmissuhteesta ja laskemalla jäljelle jäävät suhteet aina yhtä pienemmäksi, kunnes päästään lukuun 1: 49+48+47+46+45+44+43+42+41 +40+39+38+37+36+35+34+ 33+32+32+ 30+29+28+27+26+25+24+23+22+21+20+19+18+17+16+15+14+13+12+11+10+9+8+7+6+5+4+3 +2+1= 1225. Laskelmaa varten on varmaan olemassa kaavakin, vaikka tää $E = mc^2$. Kuoron tärkein lanka eli yhteys johtajaan tekee 50 pätkää lisää. Ei ihme, että langat menevät välillä solmuun. Jos tämä tuntuu vähältä, otetaan toinen laskutapa: kun jokaisella on oma käsityksensä 49 kuorotoveristaan, se tekee yhteensä 2401 käsitystä ja johtajan kanssa 100 lisää. Johtajan käsitys laumansa yksilöstä ei liene yhtä selkeä kuin näillä on paimenestaan.

Kuvioon kuuluvat vielä kuorolaisten puoliset ja kakarat. Lisäksi tulevat pois jääneet kuorolaiset, joiden määrää ei voi tarkasti selvittää. Tein 1992 listan entisistä jäsenistä, joille haluttiin tiedottaa kuoron 40-vuotisjuhlista. Siihen kertyi 116 nimeä, mutta siinä eivät olleet kaikki. Tämän jälkeen ei vastaavaa listaa ole tehty, mutta Kimmon koostamassa Koiton Laulun ystävät -tiedotuslistassa on pari sataa sähköpostiosoitetta. Jampan perustamassa Laiton Koulu FB-ryhmässä, johon hyväksytään vain kuorossa laulaneita tai sitä johtaneita, on nyt 112 jäsentä. Juuri heistä löytyy ohellani niitä, jotka deklamoivat kohtalokkaasti: Kerran Koiton Laulussa, aina koitonlaululainen!

En ala edes arvaamaan, kuinka monen olen nähnyt tulevan kuoroon tai jättävän sen. Vakiintuneeseen ja sisäänlämpiävään porukkaan ei ole aina helppo tulla. Aihetta on pohdittukin ilman konkreettisia toimenpiteitä. Täten se on jäänyt kunkin stemman yksilöiden ja tulijan omalle vastuulle. Jotkut ovat hyvinkin luontevasti sulautuneet kuoroon ja olleet heti kuin kotonaan, mutta ei se kaikilta suju ihan tuosta vaan. Koiton Laulussa harrastettu "huumori" ei sekään liene jokaisen mieleen. Ja mitä lähtöihin tulee, sangen moni niistä on raastanut Äidin sydäntä, kuten kuoropoikani Kostin lähtö 1991 Savonlinnan oopperakuoroon – juuri Etelä-Amerikan matkan edellä. Hän oli sananmukaisesti ollut ilonamme syksystä 1977.

Kuorossa on kautta aikojen ollut meidän amatöörien ohella musiikkikasvattajia ja muitakin musiikin ammattilaisia. Muutama on lähtenyt kuoron kautta musiikkiuralle. Hauska yllätys koettiin kuoron Töölön Sibiksessä pidetyssä harjoituksessa 15.6.2005, kun luimme pääoveen kiinnitetystä opiskelemaan hyväksytyjen lapusta kaksi tuttua nimeä: Helmi Camus ja Aura Linnapuomi. Taitteelliseksi varajohtajaksi kurssittamamme Saara Launio (myöh. Ruuska) jatkoi alan opintoja Tam-

pereella ja on johtanut Maailma-kuoroa sen perustamisesta (2010) lähtien. Edellä mainittu Antti Mähönen tuli vielä lukiolaisena bassoksemme musiikinopettajansa Joppe Paalasen ansiosta ja luonut lupaavaa ammattilaulajan uraa. Ja teatterialan valinneita en edes yritä luetella.

Vaikka onkin laulettu pakolaisten turvapaikasta, meidän jäsenistömme on aina ollut perimältään kovin suomalaista. Kuorossa on ollut vain kaksi ulkomaalaistaustaista: hollantilainen Johan (Jopi) Tromp vaikutti 1970-luvun keskivaiheilla ja tämän vuosituhatosen puolella ruotsalainen Oskar Wigren (googleta ihmeessä!), joka suureksi suruksemme muutti 2011 takaisin isänmaahansa. Ennen koronaa kuoron tenoriksi liittyi Nepalista Suomeen muuttanut Bipin Dawaldi.

Kuoroaikani on ollut monenkin kuorotoverini hautajaiset: Jätimme jäähyväiset Krematorion kappelissa 25.4.1998 Anja Packalénille ja 28.11.2009 Erkki Kujanpäälle, Hietaniemen vanhassa kappelissa 21.3.2014 Christel Nymanille, Vantaan Pyhän Laurin kirkossa 14.8.2015 Kosti Kotirannalle ja Töölön kirkossa 9.3.2019 Jouko Tammivuorelle. Maarit Nortamo (aik. Tamminen) kuoli Porvoossa 22.3.2020 ja Raimo ”Janski” Jahnsson 25.9.2021 Helsingissä, mutta kummankaan hautajaisiin emme koronan vuoksi päässeet. Yrjö Iivosen kuolemasta 10.12.2005 luimme lehdestä. Hän oli vasta eläkeiässä tullut tenoriksemme ja lähtenyt, kun ei enää kestänyt kuulla nauhalta lauluään-
tään. Yrjö oli ollut lähettipoikana talvisodassa 14-vuotiaana ja haavoittunut vakavasti jatkosodassa. Kroonisista kivuistaan huolimatta hän oli aina iloinen. Upeasti bassonamme 1970-luvulla laulanut Kari Ylönen kuoli 7.1.2017. On vielä tunnustettava, ettei meillä ole tietoa kuoron perustajajäsenten Maija ja Teuvo Kankkusen myöhemmistä elämänvaiheista.

Kuoron juoksupoikia ja -tyttöjä

Tonin tullessa Koiton Lauluun juoksevia asioita hoidettiin miten milloinkin, kunnes 1974 perustettiin ihan oikea johtokunta, jonka puheenjohtajaksi valittiin Anneli Sorvali ja seuraavana vuonna Kimmo Salmio. Olin johtokunnassa ja samalla sihteerinä vuodet 1975–77. Kun Kimmo lähti armeijaan syksyllä 1976, Malla Mäenpää jatkoi. Alku oli jännää, kun en ikinä ollut pitänyt pöytäkirjaa. Malla piti hyvin ohjaket käsisään, ja kokouksissa oli aina mukavaa. Marja-Leena Arvilommi oli vuosikaudet sankarillinen taloudenhoitaja. Kolme vuotta kuitenkin riitti minulle sillä erää ja jäin mielelläni pois. Mallaa seurasivat puheenjohtajana Untamo Aukio 1979–1981, Matti Poitsalo 1981, Matti Pallasvuo 1982 ja Erkki Kujanpää 1983–84. Huolettomat ja vastuuttomat rivijäsenvuoteni päättyivät, kun puhelin soi vuosikokouksen 1985 aattona ja Eki pyysi minua puheenjohtajaksi. Ymmärsin kyllä, ettei siis kukaan muu halunnut hommaan ryhtyä. Niinkö huonosti ovat asiat, mietin – ja suostuin. Oksanen ei tykännyt. Edellinen lause on tiivistelmä.

Sitten sain kokea saman kuin kaikki muutkin puheenjohtajat: paljon luvataan, vähän tehdään. Kyllä sitä kaksi vuotta kestää. Jos jokainen kuorolainen on saman verran vuorollaan puheenjohtajana, minun vuoroni tulisi vasta kuolemani jälkeen. Tosin yritin toiseksi vuodeksi saada Pekun tilalle-

ni ja itseni sihteeriksi, mutta hän alkoikin sihteeriksi. Ei siis saatu komeaa puheenjohtajaa ja kunnista sihteerää, vaan jotenkin toisinpäin.

Seuraavat puheenjohtajat olivat Esko Nick 1987–88, Jaakko Tuukkanen 1989, Heli Hänninen 1990–92, Kristiina Jääskeläinen 1993, Matti Pallasvuo 1994–95, Pentti Määttänen 1996–98, Timo Wahlroos 1999, Emma Paju 2000–02, Paul Silfverberg 2003–04, Kimmo Salmio 2005–06, Jonna Collan 2007–08, Juhani Paasonen 2009, Risto Blomster 2010–12, Pentti Määttänen 2013–16, Jonna Collan 2017, Laura Wiik 2018–20 ja Veera Henriksson alkaen 26.8.2020. Olen ollut useiden edellä mainittujen sihteerinä, sillä ehdin olla johtiksessa kaikkiaan parikymmentä vuotta.

Koska taloudenhoitajan duuni on karsein, haluan mainita myös nämä sankarihahmot kuoroajaltani: Marja-Leena Arvilommi 1974–78, Asko Heinonen 1979, Juhani Vira 1980–82, Yrjö Iivonen 1983, Raimo Haakana 1984–85, Kristina Mäkelä 1986–87, Heli Latvama 1988–90, Leena Uomala/Äärimaa 1991–93 (Etelä-Amerikan matka!), Tuula Viilo 1993, Marja-Leena Arvilommi 1994–98 (Heli Latvaman kanssa 1996–98), Heini Koukonen/Liimatainen 1999–2001, Tuuli Vatula 2002–07, Hannele Cantell 2008–10 (Kuuban matka ja ELTS!) ja Sanni-Kaisa Simonen/Miettinen 2011–14, Jonna Collan 2015–16, Tarja Muukkonen 2017–20 ja Heli Latvama vuodesta 2021.

Tärkeitä ovat olleet myös taiteellisen johtajan varahenkilöt eli varataiteelliset johtajat. Näistä mainittakoon Monna Kamu, Kimmo Salmio, Maarit Tamminen, Hilikka Lappela, Saara Launio Outi Silfverberg, Johanna (Joppe) Paalanen ja Markku Nikula.

En tarkkaan muista, milloin harjoituksissa alettiin keittää kahvia, mutta ainakin sitä nautittiin jo Maritzan aikana Kirjalla. Tarkoitus oli paitsi piristää kuoron vanhenevaa jäsenkuntaa, myös kerätä harjoitusmaksua edes jonkinlaista vastinetta vastaan. Homman piti hoitua vuorotellen ja pullatkin oli tarkoitus leipoa itse. Otin velvoitteen haltuuni viimeistään keväällä 1991, kun minulla oli sitä aikaa, mutta leipomaan en sentään opetellut. Pohjattomassa masokismissani otin myös nuottivastavaan tehtävät, kun sain 1993 kopiokoneellisen työpaikan. Topi olikin jo kirjoittanut ylioppilaaksi, joten saatoin kohdistaa kuoroon lähes koko hoivaamisviettiä.

Kahvia keitettiin sitten monenlaisissa oloissa, joista ikävimmät Lapinlahden koululla. Olen varma, että jokikistä kuoronjohtajaa ärsytti tapani kulkea harjoituksissa edestakaisin milloin mitään toimittaan. Mutta kahvi/tee piristää väsynyttä illalla niin. Harjoituspäivän vaihto 1996 lopetti kahvinkeittoni, mutta toiminta pyöri tovin ilman minuakin, kunnes otin taas homman haltuuni. Vaikka väliin mäkätin ja ruikutin, olin salaa hiton tyytyväinen, varsinkin kun kahvikassan tuotto kuorolle oli ihan mukava. Tuoton salaisuus piili superhalvoissa kekseissä, kun kehityin niiden asiantuntijaksi. Mutta Töölön palvelutalossa ei kahvitus enää onnistunut, ja kuoron kasvettua kahvitauko olisi-kin venähtänyt pahasti.

Sananen jo pari kertaa mainituista vappulounaista, joita on järjestetty kaikkiaan 28 vuodesta 1991. Olen ollut niissä kaikissa keittiöorjana lukuun ottamatta vuotta 1999, kun koipi oli kipsissä.

Sattumoisin juuri silloin Käpylän työväentalon varaus petti ja tilaisuus vietettiin Pakilan lastenpaikassa, joka oli taloudenhoitajamme Marja-Leenan työpaikka. Keittiöorjuus tarkoittaa saapumista paikalle klo 10 ja poistumista klo 18 jälkeen. Ei siihen kuole, mistä minä ja moni muu henkiin jäänyt ovat elävä todiste. Juhlijoita tanssitti vuosi toisensa jälkeen Lyylin Kala, kunnes oleellinen osa siitä katosi Kaukoitään. Lyylin aikana riisuin esiliinan keittiössä noin klo 15 ja riensin aloittamaan tanssit Suklaasydämellä. Sittemmin orkesterina on enimmäkseen ollut Nuottikriisi, laajennettu Silberbergin perheorkesteri. Kerran paikalla oli Lucan tuottama Koskelaisen iskelmäkerho. Lyylin Kalakin on vielä vierailut satunnaisesti, viimeksi 2015.

Vuonna 2019 koettiin katastrofi: Käpylän varaus petti taas ja vappulounas korvautui karaokella Nyirikissä. Sitten korona mitätöi kuoron vaput 2020-21 ja lopuksi kuoron esiintyminen Helsingissä vapunaattona ja seuraavana päivänä Tampereella. Ja kun vappu ilman keittiövuoroa on kuin emännätön aitanpolku! Jos vappulounas vielä onnistuu, tulen kyllä keittiöön, kunnes fysiikka ei enää kestä tai pimahdan muuten vaan. Aikanaan jätin kuoron lauluesityksenkin väliin, koska jonkun on juuri silloin keitettävä perunat ja nakit sekä lämmitettävä uunissa perunaloostat. Niinpä säntäilin itseni höpisten keittiössä edestakaisin kuulostellen missä vaiheessa kuoro on. Vaan kiitos vielä kaikille muille keittiöorjille, joista luotettavimman ja ahkerimman nimeä ei saa kertoa julkisesti. Kysyttäessä voin kuiskata nimen.

Moni varmaan ihmetteli, miksi minä hoidin aina arpajaiset. Jokin muinainen johtokunta nakitti ne minulle, koska haluttiin estää niiden tarpeeton venyttäminen. Sisäistin tämän velvoitteen turhankin sitkaasti, mutta nyt asia on loppuunkäsitelty.

Kuoron hyväksi ovat myös toimineet lukuisat nuottivastaavat, joista olin yksi. Ja jos joku ei vielä tiedä, niin kirjoituspöydälläni on pitkään ollut ja on vieläkin (sorry!) kuoron tulostin.

En ole todellakaan ollut ainoa ahkera kuorolainen, mutta varmaan niistä meluisin. Esimerkiksi Kimmo on tehnyt valtavasti kuoron eteen, mutta ei valita ääneen koko ajan kuten minä tein. Me tosin loimme joskus toisiimme sanattoman miksi aina minä -katseen, esimerkiksi kohdatessamme pihalla raskain kantamuksin tunteja ennen pikkujoulua. Kimmo on vaivojaan säästämättä paitsi vastannut verkkosivustosta, myös koonnut ja arkistoinut kuoron aineistoa, etsinyt asiantuntemuksella taiteellisia johtajia ja tehnyt luvuttoman määrän taitavia apuraha-anomuksia, joita ilman monikin proggis olisi jäänyt toteuttamatta. Kimmon työpaikat Helsingin yliopisto ja Sibelius-Akatemia ovat tietämättään sponsanneet kuoroa mm. kopioin, ja viimeksi mainitun tiloissa on harjoiteltu lukemattomat kerrat. Mies raatoi myös vappulounaitten eteen valmistamalla vuosittain valkosipuliperunat ja paistin. Ja varmaan jotain oleellista jäi vielä sanomatta. Kimmo on myös uupumatta tarkastanut tätä tekstiä.

Vaan älkäämme unohtako, mitä kaikkea on tehty varsinkin matkakassan kartuttamiseksi. On ollut kirpputoria, parvekemaalausta, elokuva-avustamista jne. Iskelmäprinssin kuvauksissa kesällä

1990 tanssittiin 50-luvun kuteissa Kellokosken lavalla. Yksi päivä meni baariksi sisustetussa mökissä jossain metsänlaidassa, jossa istuskeltiin tuntikausia kahvin jäähtyessä ja kaljapullojen lämmitessä. Me oltiin muka tultu heinäpellolta, mutta naisille oli laitettu raivonpunaista huulipunaa ja Egonin tukka liisteröity niin, ettei oma äitikään olisi tuntenut. Filmauksessa ei äänitetty, mutta poka piti pitää. Silloin Egon tarttui aukinaisena odottaneeseen kaljapulloon, kaatoi siitä lasiinsa, makusteli ainetta ja laski lasin pöydälle todeten: "Kusta." Minulta ainakin petti pokka, mutta onneksi kamera ei juuri silloin osoittanut meitä. Oli muuten hurjaa sitten nähdä Bristolin valkokankaan täytännyt oma naamansa.

Kuorolaiset ovat varsinkin tv:lle tehneet mitä milloinkin. Jo vuonna 1978 iso joukko oli avustamassa kansanrunoihin perustuvaa ja Heikki Valpolan säveltämää Karannutta hevosta. Onneksi en vuonna 1994 päässyt (!) esittämään pelastusarmeijan sotilasta Kivikasvo-showhun, jossa piti oikein askeltaakin tiettyyn malliin. Olisin ihan varmasti kompastunut jalkoihini.

Kuubaan kerättiin rahaa avustamalla kahta elokuvaa. Istuin Monte Rosson kuvauksissa Kimmon kanssa Ateljé Finnessä syömässä kylmää eilistä keittoa. Sinebryhoffin puistossa filmattiin myös. Kun odoteltiin Serkamon Pian kanssa taukopaikassa, satuttiin kysymään muonittajalta, tarvitsiko tämä mahdollisesti apua. Naisparka heittäytyi etemme lattialle polvilleen, mistä päättelimme apua tarvittavan. Autoimme. Loppuvuodesta 2008 kuorolaisia oli avustajina Saara Saarelan pitkässä elokuvassa Väärät juuret.

Ennakkoon "jossain määrin homofobiseksi" luonnehdittuun Kummelin Alivuokralaiseen narrasin Oksasenkin. Olimme Ruotsinlaivalla Olympialaiturissa. Sain oikein luonneroolin, kun käskettiin mäkättää kaljakärriä vetävälle Oksaselle. Filmistä tuli kuulemma ihan kamala, joten emme menneet katsomaan peläten, ettei siinä kertaakaan niin sanotusti saa nauraa. Voi olla, että meikä olisi pari kertaa nauranutkin, tosin ihan väärästä syystä. Sitten tämä taideteos tulikin tv:stä joulukuussa 2013. Täytyy sanoa, että kyllä oli HUONO! Onneksi meidän perhettä näkyi vain runsas sekunti, mutta filmin lopussa oli kaikkien avustajien nimet, jotka näin häpeällisesti tahrattiin ikuisiksi ajoiksi. Sittemmin olin avustamassa ainakin Ihmisen osaa ja Viulistia, mutta palkkiot olivat jo niin surkeat, että mieluummin maksan kuorolle saman summan omasta pussista kuin lähden tuntikausiksi kitumaan minne milloinkin. Kyselyitä ei ole juurikaan enää tullut, kun nälkäinen ja väsynyt Kimmo haukkui kerran suurin sanoin avustajat paikalle organisoineen apuohjaajan.

Vielä on mainittava yksi ansiolähde: pienryhmän esiintyminen perhejuhlissa ja muistotilaisuuksissa. Usein viimeksi mainitut ovat arkisin päiväsaikaan. Samasta syystä velvoite on langennut aika harvoille, joista uhrautuvini on käsittääkseni ollut Kimmo. Olen minäkin niissä käynyt, ja sallikaa muistella yhtä kertaa: Hietaniemen krematoriossa oli kello 10 erään työväenliikkeen veteraanin hautajaiset, ja paikalle saapuneen nelikon tehtävänä oli laulaa Eislerin Se mikä oli ennen (uudempi käännös: Kun iltatuuli hiljaa). Ei ehditty avata ääntä eikä harjoitella, mutta ehdin leuhkia, että sen-

hän laulaa vaikka just herätettynä. Ja niinhän siinä kävi, etten saanut äänenannosta kiinni ja molemmat säkeistöt menivät ilman ihanaa sopraanoääntäni, jolla oli tietysti varsinainen melodia. Alhaalla istuneen Monna Kamun mukaan kuulosti aika erikoiselta. Tapaus jätti sieluuni yhä kirvelevän haavan. Viime aikoina esim. syntymäpäiviä on juhlistettu myös virtuaalisesti.

Kuorossa on kautta aikojen ollut graafikoita, jotka ovat tehneet korvauksetta julisteita ja flaijereita ym. Tässä mainittakoon Jouko Rytönen, Arto (Artsi) Nyssönen ja Tuomas Karppinen, jota on käytetty törkeästi hyväksi myös ex-kuorolaisena. Erikseen on kiittäen muistettava Petri Strandbergin julkaisemat DVD:t mm. ELTSistä ja Kuuban reissusta. Ja vielä löytyy tiedotteiden, ohjelma-lehtisten ja historiikkien kirjoittajia ym. Ihan varmasti moni jäi vielä ylistämättä.

Meistä tarmokkaimmat julkaisivat aikanaan Koiton Laulajaa, kuoron sisäistä lehteä. Hallussani ovat kappaleet 28.6.76, 9.12.76, 1/77, 2/77, 1/82 ja 2/82. Vuonna 1978 ilmestyi vielä kaksi stemmajulkaisua, Altojen aviisi ja Sopraanosanommat, ja seuraavana vuonna Sankaritenori. Bassojen iki-omaa tuotosta on saatu odottaa tähän päivään saakka.

Konsertit on useimmiten juontanut taiteellinen johtaja, miten milloinkin, mutta tavanomaista juhlavammassa tilanteissa on ollut ammattinäyttelijöitä tms. Viime aikoina tehtävästä on vastannut Anna Paju, joka ahkeroinut myös tiedottajanamme.

Konserttien teknisistä järjestelyistä on vastannut kuka kulloinkin, kunnes Luca Gargano esitti 2012, että kuorolle valittaisiin keikkamanageri, jolle keskitetään asiointi esiintymispaikkojen teknisen henkilöstön kanssa. Hän suostui kuoron pyynnöstä tähän toimeen, mutta lähti kolmannen lapsensa synnyttyä tauolle eikä kukaan muu hommaan ryhtynyt.

Älkää siis kysykö, mitä kuoro voi antaa teille, vaan – arvaatte varmaan. Eli antakaa sille siis muutakin kuin taiteenne – ja jäsenmaksunne! Tästä tulikin mieleeni, että kuoron jäsenmaksu on kautta aikojen ollut tosi pieni. Johtajalle on sentään maksettu jonkinlaista korvausta ja ajoittain harjoitustilastakin. Tullessani kuoroon 1974 jäsenmaksu oli naurettavat kolme markkaa, nykyrahassa lähes yhtä monta euroa. Vuonna 2013 jäsenmaksu oli peräti 20 euroa, siis suunnilleen 60 senttiä harjoitusta kohden. Nyt se on vähitellen noussut ja on jo viisinkertaistunut 100 euroksi. Täten kuorolaisen pitää pulittaa peräti 8,3 euroa kalenterikuukautta kohden. Summallahan saa parhaassa tapauksessa puoli litraa olutta ravintolassa!

Lopuksi kissa nostaa hännän ihan itse: Sain 70-vuotisjuhlissani johtokunnalta kunniakirjan, jonka tenhoa lisäsi muinoinen Kansallis-Osake-Pankin suojapäällys. Teksti kuului:

Kunniakirja kuoron äiteelle Eeva-Liisa Oksaselle uhrautuvasta, pääosin nurkumattomasta ja hämmästyttävän uupumattomasta työskentelystä lastensa kuorollisen hyvinvoinnin ja esiintymiskelpoisuuden hyväksi näinä moniäänisinä yhteisinä vuosikymmeninä.

Okei, okei, täytyyhän minun JOTAIN tehdä lunastaakseni paikkani kuorossa. Oksanen on seurannut koheltamistani ja antanut omasta puolestaan arvonimen: Suuri kombinaattori.

Tää on Lyylin Kalalaatikko

Leipzigin ensimmäisen matkan edellä syntynyt tanssiorkesteri Koiton Soitosta on jo edellä mainittu (s. 13). Bändiajatus elvytettiin 1988, kun oltiin taas lähdössä Leipzigiin. Jollakin menetelmällä kasautui porukka, johon kuuluivat jo Koiton Soitossa rummuttanut Matti Poitsalo (siis MaPo), kitaramiehet Pekka Heinonen (Peku) ja Raimo Jahnsson (tää Janski), viulunvinguttaja Kimmo Salmio ja Jari Ansio, joka hankki pikaisesti edullisen läskibasson. Naissolistiksi otettiin kuoron Äiti Eeva-Liisa Oksanen. Kun johtajamme Antti Äärimaa jätti kuoron Leipzig'n jälkeen, hänet narrattiin mukaan soittamaan klarinettia ja pikku pikku haitaria. Bändin nimeksi vakiintui Lyylin Kala, Ansion vuosia sitten bongaama sanapari Jyväskylän torilta.

Ensiesiintyminen oli tiiliholvatussa kellarihuoneessa Leipzig'n festivaaliklubilla. Avustajina toimivat lainatenori Jukka Lehtinen ja joku Eero Ojanen, kuka lie. Vahvistuslaitteita ei ollut, mutta sen sijaan meteli oli armoton. Lähellä olleet ehkä kuulivat jotakin, koska tanssivat ja osasivat taputtaa kappaleen loputtua.

Tanssiorkesteri päätti jatkaa uraansa myös kotimaassa, varsinkin kun tarjoutui mahdollisuus käyttää ja täydentää Tilastokeskuksen orkesterin releitä sekä harjoitella mainitussa virastossa, Janskin työpaikassa.

Kesällä 1989 kuoro lähti Varnan kuorokilpailuihin. Kala otti akustiset välineensä mukaan. Eleniten turistireservaatissa soitettiin Marjon synttäribileet rantahietikolla. Varnassa soitettiin yhteisessä illanvietossa Michiganin yliopiston kuoron kanssa hotellin terassilla.

Lyylin Kala oli päättänyt olla undergroundbändi, jonka maine kulkisi vain suusta suuhun. Kun kuoro järjesti megabileet Kirjalle uudeksivuodeksi 1990, Lyylin Kala oli yksi esiintyjä. Jonkun tuttu Ilta-Sanomien toimittaja lupasi puffin ja pyysi bändiä kuvaan. Riensimme paikalle u-periaatteet karisten ja kohtalokkain seurauksin. Oli nimittäin olemassa oikea vaajakoskelainen firma Lyylin Kala Oy. Toimitusjohtaja Paavo Koistinen otti jutun luettuaan yhteyttä, antoi käyttöön yhtiön logon ja lupasi sponsoroida kaimaansa savukalatuottein. Niistä suuri osa käytettiin kuoron vappulounaila. Paavosta Kyllikki- eli Kille-vaimoineen tuli ikuinen ystävä bändille, joka sai 1991 kunnian esiintyä sekä Jyväskylän kansainvälisillä kalamessuilla että Suomen Kalakauppiaaliiton 50-vuotisjuhlassa Helsingissä.

Lyylin Kala soitti kaikissa kuoron bailuissa ja antoi muutkin keikkatulonsa kuorolle. Niitä tarvittiin, kun lähdettiin Etelä-Amerikkaan 1991. Mukaan narrautuivat Sibiksestä valmistuneet ystävättäret Kristiina Jääskeläinen ja Leena Uomala. Bändin pojat pestasivat Krissen Lyylin Kalaan kertomatta Äidille, porukan Prima Donnalle, joka ei saanutkaan pelättyä raivokohtausta. Myöhemmin otettiin Leenakin mukaan, lähinnä saksofonia soittamaan. Kalaverkosta ulos kiemurteleva Antti ehti tutustua Leenaan kohtalokkain seurauksin: häät vietettiin 6.8.1993. Syksymmällä kalaparven miksaajaksi alettiin harjoittaa Topi Oksasta, jolle Ansio huomautti: "Miten sinä voit sanoa tuota naista äidiksi, vaikka et ole Koiton Laulussa?" Leenan äitiyslomasijaiset Pia Göransson ja saksofonitaitaja Karipekka Eskelinen (ei-kuorolainen) jäivät pysyvästi bändiin.

Laman alettua tosissaan purra Lyylin Kalan keikat harvenivat, mutta homma jatkui. Luotettavin työnantaja oli Koiton Laulu iltamineen ja vappubileineen. Kriittisin vaihe osui vuosiin 2002–04, jolloin sekä Krisse että MaPo asuivat Singaporessa. Kuorosta löytyi Krissen tuuraajaksi mahtava laulaja Katri Elfving. Äiti vetäytyi bändistä hissukseen eläkkeelle, mutta antoi satunnaisesti sen säestyksellä orientaalisen ääninäytteen kykyjensä ääri rajoilta.

Lyylin Kala ei ehkä ollut maailman paras tanssibändi, mutta jotain taikaa siinä on. Kun niin monta (uskallan sanoa) hyvää laulajaa esittää sydämensä pohjasta lempikappaleitaan, niin kohdekin väistämättä resonoi. Haastavin keikka taisi olla legendaarisessa, jo edesmenneessä Pirjon Krouvis-sa. Alkutunnelma oli avoimen vihamielinen, sillä kanta-asiakkaatkin oli pakotettu lunastamaan sisäänpääsylippu. Mutta Lyylin Kala valloitti yleisön, ja seuraavassa tanssi-illassa meillä oli jo vakiintunut ihailijapiiri. Vaan on sitä esiinnytty paremmissakin piireissä, kuten Suomen Pankin huvilabailuissa Vuosaaren takamailla. Kyllähän noin 30 vuoteen mahtuu melko monta keikkaa, joita ei tämän enempää ole tilaa muistella. Ajan saatossa esiintymiset ovat harvenneet, kovastikin. Ankarin isku meille oli Janskin odottamaton kuolema 25.9.2021.

Puitteet, konstit ja vaatteet

Koiton Laulu harjoitteli perustamisestaan lähtien Raittiusyhdistys Koiton talossa. Opintosali oli ahtaahko, mutta ilmainen. Vuonna 1907 valmistuneen talon kohtalo oli ollut toistuvasti vaakalaudalla. Naapuritonttien omistaja Amos Andersson alkoi suunnitella Koiton valtausta jo 1920-luvulla. Ns. kommunistilait antoivat talon hallintaoikeuden demareille vuodesta 1930 sodan loppuun, mutta vasta 1948 RY Koitto sai sen takaisin. Loistavalla liikepaikalla sijaitsevaa kiinteistöä haviteltiin jälleen 1970-luvulla tehokkaampaan käyttöön. Vuonna 1981 SKP:n johto pani remontin tarpeessa olevan talon myyntiin. Ostaja, idänkauppaa harjoittanut Fexima myi talon 1985 Hakalle, joka saneerasi sen perusteellisesti. RY Koitto menetti näin lopullisesti perinteikkäät tilansa, ja niissä toimineet yhdistykset ”joutuivat jättämään Koiton talon vapaan kilpailun ja markkinavoimien temmellyskentäksi”. Koiton Laulu piti 17.5.1985 juhlasalissa tunteikkaan jäähyväisjuhlan. RY Koitto hankki uudet tilat Iso Roobertinkadulta Astorian talosta, jonka kauniisti entisöidyssä juhlasalissa vietettiin avajaiset 31.3.1990.

Koiton talosta kuoro lähti harjoittelemaan Kirjatyöntekijäin talon juhlasaliin, mutta talvikausi 1987–88 oltiin sen remonttia paossa Taivallahden koulun voimistelusalissa. Kirjalta lähdettiin syksyllä 1990 taloudellisista syistä Lapinlahden ala-asteen voimistelusaliiin, mutta välillä oltiin taiteellisista syistä taas Kirjalla. Vuoden 1992 alussa päästiin RY Koiton Astoriaan, jota yhdistys ei pystynytään pitämään. Toukokuusta 1993 harjoittelupaikka oli Suomen Lähetysseuran kirkon alasali, kunnes syksyllä 1996 siirryttiin Perämiehenkadulle Eiran musiikkikouluun. Kun se muutti Ratakadulle, saatiin harjoitella 2000-luvun ensimmäinen kevätkausi Sibelius-Akatemian koulutustilassa Kulmakamarissa. Syksyllä oli vuorossa taas Lähetysseura, nyt sisäsali, mutta Juhlat-näytelmän aikana 2003 harjoiteltiin KOM-teatterissa. Syksyllä 2004 päästiin ilmaiseksi Alppilan kirkon seurakuntasaliin; vuokra kuitattiin periaatteessa laitoskeikoilla. Kun talo alkoi vaatia avustamista jumalanpalveluksissa, päästiinkin syksyllä 2009 Töölön palvelukeskukseen, jossa olimme vuoden 2011 loppuun. Koko vuosi 2012 harjoiteltiin sulloutuneina Työväenliikkeen kirjastoon, jonka vuokra kuitattiin osittain esiintymisillä. Sieltä siirryttiin aavistuksen tilavampaan Brahen palvelutalon ruokasaliin vuosiksi 2013–19. Ilmaiset Töölön ja Brahen meille järjesti mm. kumpaakin isännöivä basomme Kari Hedman. Vuosi 2020 alkoi Pasilan Rauhanasemalla muodolliseen hintaan, kunnes koronarajoitukset ajoivat kuoron kauko-ohjaukseen ja sään lämmentyä ulkoilmaan. Syyspuolella oli muutama rajattu harjoitus Helmi ry:n tiloissa. ”Oikeat” sisäharjoitukset alkoivat 2.2.2022 Helsinki-Mission kerhotilassa Kinaporinkadulla.

Nuottien saatavuus ja kopiointi on helpottunut vuosi vuodelta. Alkuun niitä lienee väännetty käsin korkeintaan kalkkeeripaperin avulla. Ja minullakin on vielä jäljellä Vaienneen taistelun nuotti, joka on valokopioitu pirtukopiokoneella tehdystä nuotista. Käytin itsekin sellaista opettajavuotenaani, mutta en nyt rupee esitteleen sen tekniikkaa. Ensimmäisen asteen valokopiot oli tehty inhalle

kiiltävälle paperille, josta tarttui käsiin jotain hiukkasia. Sitten saatiin jo oikeita A-nelosisia, joita tuostettiin yhden jos toisenkin työpaikalla. Tekniikan huippuna nuotit alkoivat tulla sähköpostin liitteenä ja ne löytyvät myös kuoron kotisivuilta verkosta.

Vastaava kehitys on ollut kirjallisilla tiedotteilla, joita muinoin jaettiin harjoituksissa tai lähetettiin postissa. Sitten saatiin oma sähköposti, jota ainakin minä tunnustan väärinkäyttäneeni. Tiedotusvastaavamme Anna Paju perusti 2009 Facebookiin Koiton Laululle oman fanisivun, jolla on tällä hetkellä noin 1400 seuraajaa. Instagramissa seuraajia on parisataa. Edellä onkin jo mainittu tiedotelista ja Laiton Koulu -FB-ryhmä.

Ensimmäiset stemmojen harjoitusäänitteet taidettiin tehdä kaseteille jo Antin aikana. Tekniikan parantuessa saatiin CD-taltioinnit ja nyt säveliä tulee verkon kautta. Niiden tekemisessä sekä nuotien puhtaaksi kirjoittamisessa on erityisesti kunnostautunut tenorimme Reijo Jaakkola.

Kimmo Salmio on tehnyt suurtyön vuodesta 2000 kuoron omien www-sivujen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ne onkin hienot! Mutta kuoro ei oikein älyä käyttää niiden ajankohtaista-osiota.

Koiton Nuorisokuoro oli aikanaan suunnitellut ja ommellut oman sinipohjaisen lipun, jossa kuoron nimi esiintyi jonkinlaisella tuohenkäppyrällä. Tullessani se oli ollut jo kauan kateissa. Sitä etsittiin vappumarssia 1975 varten oikein lehti-ilmoituksella Tiedonantajassa ja Kansan Uutisissa, tuloa. Pari vuotta myöhemmin päätettiin tehdä uusi lippu. Sen suunnitteli tenorigraafikkomme Jouko Rytönen ja ompeli Liisa Ylönen, joka laulaa yhä kuoron sopraanoissa. Kuorolle julistettiin vielä lipputangonnuppikilpailu, mutta en tiedä miten siinä kävi. Arkistosta löytyneen käsikirjoituksen mukaan kuoro marssi vappuna 1979 oman lipun alla taiteentekijöiden joukossa, eikä laulanut "yhtyneitten kuorojen" riveissä. "Lippua kantoi Egon." Jossain vaiheessa lippu siirtyi Jari Ansion pihavarastoon Lenin-punalipun viereen, mutta molemmat vaurioituivat tulipalossa 2009.

Kiihkeimmät taistot kuorossa on käyty esiintymisasuista. Tonin alkuaikoina ei erillistä esiintymispukua ollut, vaan keikat heitettiin kokomustissa eli kaikilla oli mustat housut ja musta paita tms. Vuonna 1975 tehtiin itse Marja Launoksen suunnittelemat karjalaistyyliset paidat, joita niin miehet kuin naisetkin pitivät pitkien housujen kanssa. 25-vuotisjuhlaconcerttiin 1977 naiset valmistivat itselleen valkoisen punakantatun puseron ja kietaisuhameen, joka kuulemma näytti tiiliskiveltä. Miehillä kelpasi entinen asu. Leipzigiin naisille ostettiin uudet puserot, miehille teetettiin ruskeat, edelleen karjalaistyyppiset paidat.

Cantoon 1981 piti tietysti saada uudet vaatteet. Naisten hameet à la Afganistan olivat enimmäkseen tummanpunaiset, mukana jokunen sininen ja pari mustaa. Entinen pusero kelpasi viininpunaiseksi värjätyn liivin kanssa. Miehet saivat lääkintävahtimestarityyppisen vaalean paidan. Sen ankeutta yritettiin lieventää kirkkaanpunaisella taskunenäliinalla, jonka sai solmia kaulaankin. Mutta Kimmo tietää, että pesukoneessa lakanoitten kanssa se ei olisi saanut olla taskussa.

Puheenjohtajakaudellani tapahtui hirveä erhe: uusien asujen suunnittelu uskottiin 1986 ihan oi-

keille koulutetuille taiteilijoille. Tuloksena oli kuoron historian uskomattomin esiintymisvaate, ellei Kalevaisen spreijattuja lakanoita oteta huomioon. Hemmetin hienoa ohutta villakangasta käytettiin monta neliötä henkeä kohden sillai rynkytettynä... meinaa sanat loppua... Eikö siitä hitto vieköön ole edes valokuvaa tallella? Kuinkahan moni ikkuna sai asuista verhot ja sohva päällystettiin? Kaapuja käytettiin kai kahdessa esiintymisessä, joiden yleisö taisi purra huulensa verille. Vahingosta viisastuneina seuraava asukokonaisuus annettiin tavallisten ihmisten toteutettavaksi, vuosikertomusta lainaten ”myrskyisän mielipiteenvaihdon jälkeen”. Leipzigiin naiset lähtivät postimyyntifirma Elloksen mustavalkoisessa kukkaishameessa ja valkoisessa Mexx-puserossa. Miehilläkin oli valkea kauluspaidan tapainen Mexx-veritys.

Etelä-Amerikkaan ei tietenkään voinut lähteä vanhoissa rytkyissä. Taiteilija Ronald Jackson New Yorkista – aivan sattumoisin – lupasi suunnitella kuoroasun. Naisten mustat veluurijakut ostettiin Suomesta, ja harmaat käsityönä värjätyt hameet ja miesten paidat toimitettiin Miamiin. Paidoissa piti vaaleanharmaan yläosan vaihtua tummaksi ennen kriittistä vyötärönseutua, mutta se meni jotenkin toisinpäin. No, ainakin naiset näyttivät jotenkin naisilta – tiedättehän.

Kun edellä kuvailtu asu oli käytetty loppuun, seurasi epämääräinen kausi. Enimmäkseen oltiin mustissa asuissa, ja 50-vuotisjuhlakonserttikin meni sellaisissa. Yhden todistajan mukaan ainakaan silloin ei näyttänyt hyvältä. Sitten ryhdistäydyttiin hankkimaan yhtenäinen punainen tai musta t-paita, jonka rintamukseen painettiin Arto Nyysösen suunnittelema kuoron logo.

Kun kuoro harjoitteli keväällä 2005 Porin Jazzia varten, masokismiviruksen aktivoitui. Jumalalliset karnevaalit näyttivät kehittyvän varsin visuaalisiksi, ja odotin kauhulla sekalaisten vaateviritysten sekamelskaa, joka veisi yleisön huomion epäoleellisiin seikkoihin. Halusin tehdä asialle ”jotain” ja ajoin läpi idean naisten yhtenäisestä puvustuksesta; miehet saivat puolestani yhä pitää mustaa t-paitaa ja mustia housuja. Mielestäni miesten kuoroasu onkin yksi maailman hankalimmista yhtälöistä, sillä mikä tahansa erikoisefekti tekee ne enemmän tai vähemmän naurettaviksi.

Koska kolmisenkymmentä naista täsmälleen samanlaisessa asussa on yhdenlainen painajainen, päätin käyttää neljää eri punaisen kukertavaa sävyä, joista kukin sai valita mieleisensä. Värjäsin meidän pesukoneessa yhteensä 54 metriä jokamiehen lakanakangasta, 4–5 metriä kerrallaan. Oksasen kunniaksi on sanottava, ettei hän juurikaan kommentoinut joka päivä vaihtuvaa punaliputusta wc-suihkutilassamme. Valvoin öitä, kun pelkäsin niin perkeleesti yrityksen menevän pieleen, jolloin saisin pitää vahinkonani koko kangaspaalin.

Mekoista tuli pitkät, ettei katsojan tarvinnut vertailla sääriä tai sukkahousujen väriä. Idean ydin oli keskiaikamekosta opittu sivukiila, joka saa vaatteen istumaan kauniisti. Siitä sitten ompelemaan ja sovittamaan. En puhkonut saksilla tai pistänyt neulalla ketään muuta kuin itseäni, minkä vuoksi melkein joka mekkoon tuli tilkka vertani. Porissa sain vaivannäölle henkisen korvauksen, kun Hanulan Leenan tuttu tekstiilialan ammattilainen kysyi: ”Kuka teidän puvut on oikein suunnitellut?”

Onko ne pellavaa?" Kun kysyjä kuuli tekijän olevan alalla amatööri, hän totesi: "Ten points!"

Mekot kelpasivat naisellisiin muotoihin paranneltuina vielä Kuubassa, mutta niistä luovuttiin hisukseen, koska ne oli tehty kesäolosuhteisiin. Toki presidentti Halonen sai vielä nähdä ne Paasitalon konsertissa. Sitten esiintymisissä käytettiin yleensä puna-mustaa väriskaalaa, johon jo mainitut t-paidat sopivat hyvin. Kuoron 60-vuotisjuhla pakotti kuitenkin parantamaan asiain tilaa, ja nyt saatiinkin aikaan sen historian parhaat asut: jokainen sai hankkia mieleisensä mustan puuvillavaatteen, johon taiteilija Teemu Keisteri maalasi punavalkoiset kuviot. Ne sai itse valita mallikuvista, joista useimmat esittivät lintua. Vaikka kaikilla oli omanlaisensa asu, vaikutelma oli silti yhtenäinen ja vielä oikeesti taiteellinen. Tulen aina hyvälle tuulelle, kun näen valokuvia nykyisistä konserteista. Siispä kiitos myös sinulle Hanna Weselius, pukuidean keksijä ja toimeenpaneva voima!

Laitetaan vielä arvio Kansanmusiikki-lehden päätoimittajalta Sauli Heikkilältä (FB 19.10.2014): "Kaikki kunnia kuoropukeutumiselle, mutta Koiton laulu saa minun ääneni. Lintuaiheilla koristellut mustat t-paidat, jokainen erilainen, vievät välittömästi aikaan, jolloin laululla otettiin kantaa."

Keisterin omat kiireet johtivat lopulta siihen, että hän luovutti kuorolle oikeuden painattaa suunnittelemansa kuviot. Löysin kävelymatkan päässä kodistani pienen painopaikan (Dayprint), jossa toiveet on tähän mennessä toteutettu.

Lauluista ja laulamisesta

Valtaosa kuorolaisista on aina ollut musiikin amatöörejä, eivätkä läheskään kaikki ole olleet nuotinlukutaitoisia. Oppiminen oli aikanaan tosi hidasta. Joskus on nuotinluvussakin annettu ryhmäopetusta, mutta käytäntö on ollut paras opettaja. Vaan nythän meillä on uudempia jäseniä, jotka osaa solfatakin! Kuinkahan moni vanhan polven kuorolainen selviäisi nykyisistä pääsykokeista? En minä ainakaan.

Vuosien varrella on tavattu useakin äänenmuodostuksen opettaja, mutta välillä on ollut pitkiä taukoja. Pisimpään opettajana on ollut diplomilaulaja ja Teatterikorkeakoulun laulun lehtori Eija Orpana-Martin, tarkemmin sanoen 1978–82 ja taas Jussin aikaan viime vuosisadan lopulla. Mutta niin se vain on, että yksi muodostaja sopii yhdelle, toinen toiselle.

Kuoron arkistosta löytyy 23.5. päivätty Monnan kirje, ilmeisesti hänen johtajakaudeltaan 1977. Siinä on naisille ohje: "Kun tulee forte, älkää huutako, ajatelkaa, että olette isoja ja leveitä ja pianossa älkää kuiskiko, vaan ajatelkaa kesäillassa soivan huilun säveliä, olkaa pieniä, siroja ja keveitä." Kuinkahan moni sitä mahtoi noudattaa?

Vanhan vitsin mukaan altot ovat korkeita ääniä pelkääviä sopraanoita. On sanottava, että pitkään kuoron sopraanotkin pelkäsivät niitä. Minä myös, antiikin aikaisista laulutunneistani huolimatta. Itseluottamus kasvoi nimenomaan Canton aikana, kun yhdessäkin kappaleessa kiljaistiin naisissa pitkä ja korviasärkevä kaksiviivainen a.

Vielä 1980-luvun alussa Koiton Laulu lauloi joko lujaa tai vielä lujempaa. Vasta Antin aikana alettiin pyrkiä piano pianissimoon kohti, ja ajan saatossa se on kai tavoitettukin. Sitten on se puh-
tausongelma. Ja niin vanhoilla päivillään piti oppia vielä kuuntelemaan muitakin.

Joka tapauksessa kuoron taso on vuosi vuodelta parantunut. Vanhat kuorolaiset ovat tietenkin
kokemuksissa kehittyneet, mutta pakko on myöntää, että uudet nuoret tulokkaat ovat olleet jo tul-
lessaan pirun hyviä. Epäreilua. Mutta niinkin on käynyt, että kuoroon ei otettu klassillisen äänen-
muodostuksen hallitsevaa sopraanoa, koska tämän ääni olisi erottunut liikaa.

Kuoron 30-vuotisjuhlien aikaan valittiin oikein musiikkilautakunta, johon minullakin oli kunnia
kuulua. Koiton Laulajassa 1/82 määriteltiin:

*Veisuunormin lähettäjiä on Koiton Laulussa perinteisesti ollut aivan liian useita. Niinpä ne on-
kin kaikki koottu musiikkilautakunnaksi, jotta eivät tuottaisi liikaa häiriötä harjoituksissa. Tosin
tuo lautakunta, järjestäytyneen työväenliikkeen organisatorisen taidon ihmetys, ei tietävästi tä-
hän päivään mennessä ole saanut pidettyä yhtään kunnollista kokousta.*

Olen samaa mieltä kuin tämä nimettömänä esiintynyt kirjoittaja, joka ei ilmeisesti lautakuntaan
kuulunut. Älkää kertoko kenellekään, että Pena se oli.

Vielä Tonin kaudella kuoro oli sairaalloisen riippuvainen johtajan viittoilusta, mutta Tanssissa
piti selvittää itsenäisemmin. Siinä Punainen puutarha laulettiin hajallaan mutu-menetelmällä, mikä
oli minusta aivan ihanaa. Huipussaan tämä esitysmuoto oli ELTS:issä, jossa laulettiin milloin naa-
ma lattiassa, milloin silmät kiinni tai selin johtajaan.

Kuoron sävyä on kautta aikojen luonnehdittu kansanlaulunomaiseksi. Tämän totesi tulohaastat-
telussaan Antti Äärimaakin (Koiton Laulaja 1/82). Hän sanoi kansanlaulunomaisen sävyn erottavan
Koiton Laulun muista kuoroista ja jatkoi:

*Laulaminen on kuitenkin yhtä vaikeaa kuin johtaminen. Oman itsensä suhde ympäristöön pitää
olla tasapainossa. Se on niin vaikeata. Pitää osata tuottaa oikea ääni oikeaan ympäristöön.
Vaikka itse laulaa oikein, ympäristö voi muuttua. Kuorolaulu on vuorovaikutusta. Sävelkentän
osana oleminen tuottaa mielihyvää, kun saa sen soimaan ...*

Antti oli siis vaistonvaraisesti ymmärtänyt kuorolaulun terapeuttisen merkityksen, josta on sittem-
min saatu tutkittua tietoaakin, ja korosti vielä erikseen: "Kuuntelu auttaa aina – jos kuulisi."

Uudempi ulkopuolisen mielipide todistaa kuoron pitäneen linjansa. Päätoimittaja Sauli Heikkilä
luonnehti Kansanmusiikki-lehden FB-sivuilla 19.10.2014 tuotostamme "kansankuoromusiikiksi" ja
että Koiton Laulussa "saa laulaa omalla äänellään". Hän tarkensi vielä:

*Termillä kansankuoro en tarkoita pelkästään sitä, että lauletaan kantelettaren tekstejä tai histo-
riasta ammentavaa Raudan kirousta, vaan sitä, että uskalletaan ottaa kantaa ja näyttää tavalli-
sen ihmisen näkökulma. Koiton laulu on harvinaisuus kuorojen joukossa tässä mielessä. Ny-
kyään oikeastaan kaiken muunkin musiikin joukossa. Kantaottavat laulut eivät ole suosiossa –
kuin korkeintaan räpissä. Mauno Koivisto määritteli taiteen joskus niin, että pitää olla sanotta-
vaa ja taitoa sanoa se. Koiton laulu on taidetta.*

Halusin aikanaan kuoroon laulamaan "erilaisia" lauluja. Jo vuoden 1975 toimintasuunnitelma vas-

tasi toiveeseeni: siinä haluttiin esittää sellaisia lauluja, joita muut eivät esitä, ja tavoitteena oli "taistelevan, monipuolisen ohjelman hallitseva kuoro, joka tunnettaisiin kauniista ja innostavista lauluistaan". Tässähän kyllä myös onnistuttiin. Iiro Ollila kiteytti asian Ilta-Sanomissa 21.5.2003:

Toki meillä on historia työväenkuorona ja esitämme edelleen vanhoja työväenlauluja, jotka ihmisiä taas kiinnostavat, mutta Koiton Laulu on esittänyt aina myös uutta musiikkia eläviltä tekijöiltä. Uskallan sanoa, että ohjelmistomme on Suomen omalaatuinen.

Kuoro on siis pitänyt linjansa ajan myrskyissä, välillä aallon harjalla, välillä sen pohjassa. Sitä paitsi: Koiton Laulu saa kuulemma Finlandia-hymninkin kuulostamaan työväenlaululta. Ja yhä lauletaan viittä kappaletta, jotka opin kohta kuoroon tultuani: Buchenwaldin hälytys, Heisipuu kukkii, Kalliolle kukkulalle, Kurjet ja Silmät armaat. Luettelen vielä muutaman kuoroaikani rakkaimman ja mieleenpainuvimman teoksen. Täten jää mainitsematta vähintään sata hemmetin hyvää biisiä.

- Tuhansia lauluja säveltänyt Toni Edelmann osasi tehdä peruslauluja, jotka ovat aina olleet olemassa maailmankaikkeudessa, hän oli vain hakenut ne sieltä. Monessa niistä on vahva sisäänrakennettu hurmio: ainakin Häälaulussa aika seisahtaa ja Punainen puutarha tiivistää kaipuun ja katumuksen. Aamu lienee ollut yksi Tonin lempikappaleista, koska hän valitsi sen myös kokoomalevyllään Miten ja miksi: 45 laulua vuosien varrelta (2004).
- Raudan kirous on napakymppi, johon Veljo Tormis osui kun tähtäsi jousellaan tuhat vuotta taaksepäin. Minä ja moni muu pitää sitä kuorouransa vaikuttavimpana teoksena. Tormisin muikin kuoromusiikki, erityisesti Isuri-eepos, kiehtoo varsinkin meikäläistä periugria syvästi.
- Canto General oli kieltämättä upea ja vahva elämys, mutta sen oppimisaika oli amatööreille kovin lyhyt. Niinpä konsertit olivat vielä ainakin minulle hitonmoista suorittamista.
- Reijo sävelsi hienosti koko ELTS:in. Kuubaan hän sävelsi Pablo Nerudan nuoruudenrunon *Aquí te amo*, joka on jäänyt kaiheartamaan mieltäni. Kimmo yritti saada Nerudan perikunnalta luvan runon käyttämiseen, mutta vastausta ei saatu. Niinpä sitä ei ole Sala Dolores -CD:llä.
- Reijo toi ohjelmistoon myös Koskenniemen–Kuulan Siell on kauan jo kukkineet omenapuut, vaikka runoilijan poliittinen kanta puhuttikin. Oli sykähdyttävää laulaa sitä kuoron sävelaallokun keskellä.
- Jounin säveltämä Pyhän Prekaariuksen rukous osuu naulan kantaan ja on oleva klassikko.
- Ja vielä Kaapo. Turvapaikan kiehtovin sävelkulku sanoin "Ei menty metsään leikkimään" tuli uniinkin. Sorretun äänen Merille lähtevä velloi mielessä sekin päivin öin.
- Ja sitten Tomas, jolle kohtalo soi pyytämättä neljä tilaustyötä kanssamme. Diakonissalaitoksen juhliin maailma sai laulun Tänä on hyvä päivä elää, jota olen pyytämättä esittänyt monellekin tultuani. Osuutemme Stadi 1918:ssa oli erittäin vaikuttava. Tie-kantaatti oli kaikkiaan hieno, erityisesti sen 6. osa Musta lintu Kantelettaren runoon. Nyljettyjen laulujen kohokohdaksi nousi ihanan innostava Lukekaa kirjoja.

Myös kuorolaiset ovat säveltäneet meille. Arto Artsi Nyysönen sai hopeaa yhteiskunnallisen laulumusiikin sävellyskilpailussa sanoittamallaan kappaleella Muutosta ilmassa ja Pekka Peku Heinonen 3. jaetun sijan Viileällä volvollaan ex-kuorolainen Kanerva Pasasen sanoihin. Peku otti sanat Lamentoon ja Nurmilintuun Kantelettaresta sekä Itkuvirteen lumen sulettua Hanna Weseliukselta ja Autioksi paettuun Jussi Kaskiselta, kuorolaisia molemmat. Markku Nikula sävelsi Katri Valan runot Aseettomuuden voima ja Pajupilli sekä Daniil Harmsin runon Sininen vihko no 10.

Politiikkaa ja mielipiteitä

Vaikka M.A. Numminen onkin (saksaksi!) laulanut filosofi Wittgensteinin sanoin Mistä ei voi puhua, siitä täytyy vaieta, meinaan kuitenkin käsitellä aihetta. Niinku.

Politiikkaa ei voi välttää puhuttaessa Koiton Laulusta. Tosin siihen puuttuminen tuntuu yhä siltä kuin kulkisin nitroglyseriininministerin kanssa heikoilla jäillä. Varsinkaan ennen Neuvostoliiton hajoamista politiikkaa ei eriseuraisten ystävien kanssa puhuttu, varmuuden vuoksi, sillä tappeluhan siitä olisi tullut. Enkä minä mennyt kuoroon sitä muuttaakseni; turha sellaista olisi ollut edes yrittää. Kuorossa oli muuten monta 1960-luvun lopulla ylioppilaaksi kirjoittanutta, jollaiset muodostivat vähemmistöpuolelle siirtyneen Akateemisen Sosialistiseuran (ASS) ydinjoukon.

Koiton Laulun säännöt oli uusittu keväällä 1974, siis muutamaa kuukautta ennen tuloani. Niiden mukaan "Kuoron tarkoituksena on kehittää nuorison musiikkiharrastusta erityisesti työväestön piirissä". Siinä siis oli yhä tämä "nuoriso". Vuosikertomuksessa mainittiin kiinteät suhteet paitsi Raittisyhdistys Koittoon, myös esiintymiset niin Suomen Kommunistisen Puolueen, Suomen Kansan Demokraattisen Liiton, Suomi-Neuvostoliitto-seuran (SNS), ASS:n, Uudenmaan Sosialistisen Nuorisoliiton ja Kulttuurityöntekijäin Liiton tilaisuuksissa. Seuraavana vuonna kuoro liittyi SNS:ään ja Suomen Rauhanpuolustajiin.

Alkuvaikeudet mainitsin jo edellä. Varautuneisuuteni väheni kun tutustuin ihmisiin paremmin. Silti toisinaan toivoin itseni niin pitkälle kuin pippuri kasvaa. Kuoron vuosikokoukset olivat nekin varmaa kidutusta, sillä niissä ilmapiiri ikään kuin tiivistyi. Myös kuoron piirissä usein käytetty sana "meikäläiset" sulki minut ja ne viitisen muuta automaattisesti piirin ulkopuolelle. Johtokuntakin pohti kerran mitä tehdä, jos kuoroon ilmaantuisi julkidemari. Ei tainnut olla pelkoa.

Jossain vaiheessa hermostuin poliittiseen ilmapiiriin siinä määrin, että ajattelin vaihtaa kuoroa. Koiton Laulullekin äänenmuodostusta opettanut Lauri Leinonen oli alkanut johtaa Kulttuuritalon kuoroa. Siis sinne! Narrasin Merjan mukaan ja yhdessä menimme Leinosen audienssille. Hän ei kuitenkaan pitänyt vaihtamista hyvänä ajatuksena, vaan toivoi meidän jatkavan entiseen tapaan, mutta toivotti tervetulleeksi pitämälleen laulukurssille. Niin me sitten oltiin laulukurssilla yksi syksy ja talvi. Kyllä olisikin sitten kaduttanut Canto Generalin aikaan, kun sisu ei olisi kuitenkaan sallinut paluuta. Ja Kulttuuritalon kuorokin on jo kauan sitten menettänyt talon mukana nimensä ja kuitistunut Arjen lauluksi, jota sittemmin johti ex-alttomme Helmi Camus.

Puheenjohtaja laati 1980-luvulle asti toimintasuunnitelmaan poliittisävyisen katsauksen. Se saattoi viedä pisimmillään kokonaisen sivun. Linaan tähän kohtuullisen kokoista katsausta:

Vuosi 1976 on tieteen ja taiteen alalla yhä kiihtyvän taantumuksen hyökkäyksen ja ideologisen taistelun aikaa. Edistykselliset kulttuuriyhteisöt ovat päättäväisesti torjuneet tehdyt hyökkäykset, mutta rikkaan kansanperinteemme parhaiden osien pohjalta nousevan edistyksellisen taiteen puolesta joudutaan jatkuvasti kamppailemaan. Tämä kamppailu onnistuu vain, mikäli edistykselliset kulttuurityöntekijät pyrkivät jatkuvasti parantamaan työnsä taiteellista tasoa ja tuomaan sen lähelle kansan valtaosaa, työtätekeviä ihmisiä.

Koiton Laulu antaa oman panoksensa tähän edistyksellisen taiteen puolesta käytävään kamppailuun tähtäämällä mahdollisimman täysipainoiseen antiin sekä taiteellisen tason että sisällön osalta.

Tässä vaiheessa katsaukset olivat siis lyhenemässä ja välillä niitä ei edes ollut. Tonin loppukaudella kuoron into selvästi hiipui, ja johtokunta alkoi tosissaan pohtia, miten tilanteen voisi korjata. Toimintasuunnitelman 1980 luonnos käsitti kymmenkunta sivua. Siinä pohdittiin kasvavaa passiivisuutta ja mitä oikein oltiin tekemässä. "Myös kuoron toiminnassa on tultu vaiheeseen, jolloin ennen kuljettu tie ei näytä johtavan uusiin maisemiin." Kuoron yleisön todettiin olevan yhtä kuin jäsenistön ystäväpiiri. Tosin sama ongelma oli muillakin kuoroilla aatteesta riippumatta.

Koiton Laulajassa 2/1982 oli myös nimimerkki Jussi Viran vastine Kajn kirjoitukseen (s. 17). Sen mukaan Naarilan seminaarissa 1980 manattu työväenhenkisyys oli vastareaktio Tonin loppuajan impihenkisyydelle. Lainataanpa vähän tätäkin:

Käsitteenä työväenhenkisyys on myytti, Kajn ohjelmisto myytin uusklassinen tulkinta. 70-luvulla tämän tulkinnan omaksui kokonainen liike, ja osana liikettä Koiton Laulu. Tuohon aikaan syntyi liike nimeltä meikäläiset. 1982 käsite on jäljellä, mutta sen sisältö on historiaa. Jotakin on nytkin tapahtumassa, mutta sitä liikettä joka 70-luvulla myllersi, puski ja imi, ei enää ole. Jaloille olisi noustava, mutta mihin kammeltaa. 70-luvulle on turha haikailla.

Toimitus huomautti vastineen perään: "Keskustelua syytä jatkaa, mutta nimimerkin taakse kätkeytyjiä suvaitaan jatkossa vain erityisin painavin perustein." Uskallan nyt viimein paljastaa, että nimimerkin takana oli Juhani Vira -niminen henkilö.

Totta on, että ajan henki – mitä se nyt milloinkin tarkoittaneekin – oli muuttumassa. Koko 1980-luku oli aatteellisesti nuivaa aikaa, jopa kuoron sisällä. Sen ilmentymänä voidaan pitää huhtikuussa 1980 järjestettyjä Leninin 110-vuotisjuhlatalkoita, joihin Raittiusyhdistys Koitto oli haastanut myös Koiton Laulun. Niihin ei saapunut yksikään kuorolainen.

Vuoden 1983 toimintasuunnitelmassa kerrottiin reaaliensioitten laskevan, työttömyyden kasvavan, asuntopulan vaikeutuvan, sosiaaliturvan heikkenevän ja oikeiston otteen tiukkenevan. Ennusteista toteutui lähinnä viimeinen kohta. Suunnitelman luonnokseen on jäänyt lause: "Millaisia lauluja meidän tulisi laulaa, kenelle ja miksi?" Vuotta myöhemmin todettiin ohjelmiston muodostuvan kahdesta linjasta: toiseen kuuluivat kantaa ottavat poliittiset ja aatteelliset laulut (työväenlaulut) ja toiseen kansanperinteeseen perustuvat teokset. Sen mukaan Koiton Laulu tunnetaan "kuorona, joka laulaa sytyttävästi taistelusta yhteiskunnallisen edistyksen puolesta ja koskettavasti ihmisten syvimmistä tunnoista ja toiveista". Vuonna 1985 pelättiin kuoron muuttuvan "maailman parhaasta työväenkuorosta yhdessäoloyhdistykseksi". Kaksi edellistä sanaa olivat Oksasen ehdotus Koiton Laulun epiteetiksi.

Oli siis aika etsiä uutta aihepiiriä ja uutta luovia teoksia, mutta ei niitä niin vain löytynyt. Toimintasuunnitelma 1987 kiteyttää: "Kuoron tärkeimpinä tehtävinä on edelleen tuottaa musiikillisesti korkeatasoista, yhteiskunnallisesti edistyksellistä ja ajankohtaista ohjelmistoa sekä ottaa toiminnas-

saan osaa niin paikallisiin kuin kansainvälisiin kysymyksiin ja tapahtumiin." Tähän vaiheeseen osui Äiti-kantaatin ensiesitys Suomessa, mutta sekin teos oli syntynyt jo 1930-luvulla.

Mitä poliittisiin mielipiteisiin tulee, yksi jos toinenkin kuorolainen oli tarkistamassa kantaansa, mutta minä en siitä mitään tiennyt. Kun sitten puheenjohtajana hyväksyin jonkin ääripuulaakin esiintymistarjouksen, minua moitittiin. Harmittelin tietämättömyyttäni Kimmolle, joka ilmoitti: ”Viimeiseksi kai sinulle sellaisesta kerrotaan.”

Miksi sitten jäin kuoroon, vaikka toisinaan oli tosi vaikeaa? En edes uskonut tilanteen koskaan muuttuvan, luulin maailman ja mielipiteiden jääntyneen paikoilleen. Jäämisessä piili varmaan oppor- tunismiakin, sillä kuorossa oli enimmäkseen mukavaa. Olin kuitenkin mielestäni yhtä hyvä vasem- mistolainen kuin muutkin, mutta mielipide reaaliosialismista erotti minut muista. Heli Hänninen muotoili asian nasevasti 50-vuotisjuhlissani loppiaisaattona 1994: ”Hän on ollut meille äiti, ystävä ja toveri, vaikkakin revari.”

Maailma oli silloin jo kääntänyt kylkeään uuteen asentoon. Kuoroon alkoi varsinkin Jussin aika- na tulla nuorempaa väkeä, ja entisen sinisen ja punaisen rinnalle saatiin vihreää. Ympäristöaktivist- teja, feministejä, vammaisjärjestöjen edustajia sekä vaihtoehtokulttuurien ihmisiä yhdistänyt liikeh- dintä oli rekisteröity vuonna 1988 Vihreä liitto -nimiseksi puolueeksi. Vissi yhteinen ajatustapa oli kuorossa silti edelleen ilmiselvä, eikä kovan kapitalismin kannattajia joukkoon eksynyt. Asia kävi ilmi ajettaessa sääntöjen muutoksia, kun kuorolaiset eivät tyytyneet esitettyyn neutraaliin tarkoitus- pykälään ja koko hanke hyytyi siihen pitkäksi aikaa. Pykälä sorvattiin kuntoon vuoden 1996 lopul- la. Sen mukaan "kuoro kehittää kuorolaisten musiikillisia ilmaisutaitoja ja pyrkii ohjelmistollaan edistämään rauhaa, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, kansojen ystävyyttä ja kulttuurivaih- toa". Tämä kohta jäi ennalleen myös sääntöjen uudistuksessa vuonna 2021.

Voima-lehti julkaisi jutun 50-vuotisjuhlaansa valmistautuvasta kuorosta syyskuussa 2002. Siinä Iiro totesi:

Yksi haasteistamme on pohtia, mitä on moderni työväenlaulu. Pyrimme esittämään yhteiskun- nallisesti kantaottavia kappaleita. Vaikka poliittinen laululiike onkin kuollut entisessä merki- tyksessään, on tärkeää, että uudessakin ohjelmistossamme on sanomaa.

Otetaanpa tähän vielä samanaikainen ulkopuolisen lausunto. Saliven Gustavsson (tosin vielä silloin ex-kuorolaisen puoliso) kirjoitti Höblässä 50-vuotiskonsertistamme:

Koitan Laulaa, Laiton Koulu, Kommunistkören... kär kör har många namn. Visst bär Koiton Laulu ännu sitt 70-talistiska rykte som en stolt vajande röd fana i marschen mot orättvisorna och kampen för det som är rätt, vad det nu sedan kan vara i olika tider och trender. Men varför inte? Dagens tänkande unga publik kräver, kritiserar och diskuterar.

Kuoro on ajoittain keskustellut toimintansa perusteista ja tavoitteista. Tavallista perusteellisemmin aiheeseen paneuduttiin vuoden 2004 alussa, jolloin kuorolaisten ajatuksia tiedusteltiin ensin sähkö- postitse. Vastauksista tehtiin yhteenvedo yleiskokoukseen, jossa keskusteltiin nokatusten. Otsikon

"Mitä me olemme? Mikä on Koiton Laulun ajatus?" alle kirjattiin mm:

- *KL on yhteiskunnallinen, mutta ei poliittinen sanansaattaja.*
- *Ihmisyys ja ihmisen tarina on tärkeää.*
- *... jatkuvuus on tärkeää, olla osa Koiton Laulun jatkumoa.*
- *KL:n linja: halu laulaa todesta, todellisuudessa, tästä ajasta, historian tuomalla viisaudella.*
- *KL on uuden musiikin äänenkantaja.*

Iiro esitti oman näkökulmansa kuoroon puheenvuorossa, jota on osittain aiemmin lainattu (s. 41). Laitoskeikkoja pidettiin tärkeinä, mutta niiden ohjelmisto mietitytti. Pohdittiin myös sitoutumista ja kuoroon tulemisen helpottamista, ikuisuusasioita kumpikin, sekä tulevaa toimintaa. Oli myös todettu, ettei aina ole helppoa olla "erilainen" Koiton Laulussa.

Kuuban matkaa edelsi jo mainitsemani kiista Negro Bembónista. Matkan jälkeen päätettiin pitää "suuri arvo- ja toimintatapakeskustelu" pikkujoulun 2007 yhteydessä. Taas tehtiin jäsenkysely, jonka vastaukset – yhdeksän tiuhaa sivua – julkaistiin nimettöminä ja sensuroimattomina. Seuraavaan olen valinnut joitakin näkökohtia:

- Yksi tunnusti tulleen tietämättä mitään kuoron aatepohjasta, mutta aatteellisuus olikin hänelle innostava lisä.
- Yksi korosti yhteisöllisyyttä ja ihmisten erilaisuutta.
- Yhden mielestä "kaikki on hyvin" ja toisen "ihanaa on aina".
- Yksi toivoi, "että kuoro laulaisi niiden puolesta joilta on viety ääni".
- Yksi kaipasi lauluvallankumousta vähäosaisten puolesta.
- Yksi halusi näkemyksiä siitä, halutaanko kauan laulaneitten jatkavan vai antavan tilaa nuoremille.
- Yksi paheksui pilkkaa ja väheksymistä, toinen junttimaiseksi yltyvää herjanheittoa, kolmas "ihme sanailua harjoituksissa".
- Yksi otti esiin kuoron sisällä esiintyvän "rasismin", "jolla rajoitetaan yksilöiden mielipiteenvapautta".
- Valitettiin jopa seksuaalisesta häirinnästä ja paheksuttiin "mieskulttuuria".
- Korostettiin tasa-arvoa, ihmisoikeuksia ja erilaisuuden puolustamista.
- Toivottiin enemmän suvaitsevaisuutta ja avoimuutta.
- Kaivattiin uutta yhteiskunnallista musiikkia, ei ideologisen museon ylläpitoa.

No, sinänsä hyvä idea toteutettiin turhan pian matkan jälkeen ja keskustelu pikkujoulun yhteydessä ei ainakaan juhlamieltä kohottanut. Ainakin kävi ilmi, että kuoro ei ollutkaan NIIN yhtenäinen ja onnellinen perheyhteisö kuin oli itse luultu ja ulospäin uskoteltu.

Kyselyissä ja keskusteluissa oli toistuvasti kaipailtu uutta omaa musiikkia. Vuonna 2010 julistettiin ja seuraavana vuonna toteutettiin Yhteiskunnallisen musiikin sävellyskilpailu (s. 46).

Seuraava arvokeskustelu pidettiin 27.10.2010. Puheenjohtaja Pentti Määttäsen alustus yhteisistä arvoista ja toiminnan tarkoituksesta löytyy kuoron sivuilta kokouksen liitteenä. Viitattuaan sääntöjen tarkoituspäälään hän jatkaa:

Uusittu tarkoituspäälä ilmaisee aika hyvin sen, että Koiton Laulu haluaa ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin muttei halua alistaa amatöörimusiikin arvoja minkään tietyn puolueen, aatteen tai ideologian välikappaleeksi. Kuoro on täysin itsenäinen ja riippumaton järjestö, jonka linjasta ja periaatteista päättävät vain yhdistyksen jäsenet vuosi- ja yleiskokouksissa. Kaikilla on samat oikeudet esittää mielipiteitä kuoron toiminnasta ja tarkoituseristä, mielellään pe-

rustelujen kera ja ulkopuolisiin auktoriteetteihin vetoamatta. Vain tämä mahdollistaa järkevän tasapainon kuoron toimintaan liittyvien erilaisten arvojen kesken. Tätä tasapainoa ei kannata edes yrittää muotoilla täsmälliseksi säännöksi tai periaatteeksi. Tilanteet ja olosuhteet ovat kovin muuttuvaisia. Ainoaksi ratkaisuksi taitaa jäädä, että tarpeen vaatiessa pulmakysymyksistä keskustellaan kunnes riittävä samanmielisyys on saavutettu.

Keskustelussa todettiin tärkeäksi laulujen tekstien yhteinen analysointi sekä asialliseen ja rauhalliseen keskusteluun perustuvat päätökset siitä, minne kulloinkin mennään kuoron nimissä esiintymään. Yhteisproduktioissa haluttiin arvottaa yhtä lailla niin ammattitaiteilijoiden kuin amatöörikuorolaistenkin panosta.

Reijo Aittakumpu pohti Koiton Laulun tehtävää ja linjaa Paleface-konsertin alla Juhlaviikkosanomissa 2011:

En sanoisi, että kuorojen ja taiteen ylipäätään, tehtävänä on varsinaisesti tehdä politiikkaa. Kuorolaulu voi kuitenkin olla poliittista nostamalla esiin tärkeitä pidettyjä ilmiöitä ja arvoja. Sen välityksellä voidaan muokata ihmiskäsitystä ja maailmankatsomusta. – se voi olla "meidän" puolesta ja "muuta" vastaan – mutta myös auttaa vastakkainasettelujen ja ennakkoluulojen hälventämisessä. – Uudet laulumme nostavat esiin yhteiskunnallisia kysymyksiä yksittäistapausten ja metaforien kautta. Maailman monimutkaisuuden äärellä uskallamme olla aidosti hämillämme, laulutekstit sisältävät enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. – Meille tärkeitä teemoja ovat tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet ja ympäristöasiat – muun muassa näiltä osin emme ole vielä laulaneet maailmaa valmiiksi.

Laitoskonsertteja on Iiron ajoista asti pidetty kuoron periaatteiden oleellisena ilmauksena. Niitä oli alkuun yleensä neljä vuodessa, mutta sittemmin toiminta hiipui. Asia on kyllä useasti otettu esille, mutta vain satunnaisin tuloksin.

Viimeisin seuraamani arvokeskustelu pidettiin Enä-Sepässä 27.5.2018. Tomas kertoi kuorolaisien henkilökohtaisissa tapaamisissa tulleen esille kaikenlaisia asioita ja toivoi avoimuuden ja dialogisuuden kehittyvän ja säilyvän. Kuorossa todettiin olevan erilaisia yksilöitä, joilla on oma arvo maailma ja omat vakaumuksensa. Jotkut olivat tuoneet esille, ettei tässä porukassa saa olla sellainen kuin haluaa. Siksi toivottiin kaikkien saavan tuntea olonsa hyväksi sellaisina kuin he ovat. Pohdittiin myös, miten saataisiin monimuotoisempaa laulajakuntaa. Koelauluissahan ei kysytä poliittisia tai ideologisia näkökulmia, mutta viime vuosina on kysytty: ”Tiedätkö, mihin olet tulossa?” Todettiin yhteiskonsertin Maailma-kuoron kanssa olevan monikulttuurista yhteistyötä. Haluttiin myös taas järjestää kuoron arvomaailmaa edustavia laitoskeikkoja.

Alkoholi ja bileet

Koiton Laulu oli perustamisestaan lähtien Raittiusyhdistys Koiton alajaosto. Ainakin vuosina 1974–96 voimassa olleitten sääntöjen mukaan kuorolainen voitiin erottaa, mikäli hän esiintyi kuorossa väkijuomia nauttineena. Nauroiko joku? Nauroi tai ei, velvoitteisiimme kuului esiintyminen tarvittaessa Koiton tilaisuuksissa. Siksi ohjelmistoon kuului aina pari reipasta raittiuslaulua.

Tullessani kuoroon ei ollut vielä tapana mennä harjoitusten jälkeen yhdessä kapakkaan, vaan jokainen kulki omissa porukoissaan. Menettely muuttui Untamon puheenjohtajakaudella, jolloin koko joukko oli tervetullut Orfeukseen. Siitä lähtien harjoituksista on menty isommalla tai pienemmällä sakilla kaikki samaan paikkaan. Asemaravintolaakin suosittiin, kunnes se saneerattiin typerästi. Kirjan juhlasalista oli luontevaa siirtyä yläkerran ravintolaan. Taivallahden koululta käytiin Elitessä, Lapinlahden koululta jälleen Orfeuksessa. Astoria-salista mentiin saman korttelin William K:hon, jonne on suunnistettu myös Lähetyskirkolta ja Eiran musiikkikoululta. Kolmessa Kruunussa meni kevätkausi 2000. Sitten tuettiin Sikalaa (siis Sea Horse, jos joku ei tiedä) ja KOM-ravintolaa. Alppilan kirkolta mentiin ensin kamalaan lähibaariin ja sitten Porvoonkadun Baariin, jonka hintataso karsi pahimmat örveltäjät. Mutta pahinta oli, että vastatullutta Anna Pajua ei hoksattu opastaa sinne eikä tämä älyynyt mitään kysyä. Töölössä tärkeää paikanvalintaa ei haluttu jättää sattuman varaan, joten tutkijalautakunta teki tutustumisvierailun lähikapakoihin. Tässä oleellisin osa Annan (!) 10.9.2009 kirjoittamasta muistiosta:

Toverit, koko muistiota en nyt ehdi naputella, mutta virkistän muistianne muutamalla huomiolla eilisestä tiedusteluretkeltämme:

- Tasa-arvon tavoittelu on pahasta
 - Keilabaarissa väkevästä laaja valikoima
 - Korjaamossa muistiinpanoja tehtäessä selkä kipeytyy
 - Bar99:ssä oluen litrahinta 9 euroa
 - Samassa paikassa: ärsyttävää mesoamista urheilun ääressä, mutta myös lumoavia keskusteluja
 - Tintin tangossa pyykin- sekä itsenpesumahdollisuus
- Mitä tästä kaikesta jäi käteen: Jokainen menköön 1) itseensä 2) kotiinsa 3) mihin tahansa kenen tahansa kanssa.*

Kävimme alkuun Bar99:ssä ja sittemmin myös muutaman askeleen päässä Fellowsissa. Työväenliikkeen kirjastosta kohde oli Kurvin William K. Ja Brahen palvelutalosta kiidettiin superedulliseen Aleksis Kiven kadun Taziin, jossa oli usein karsea häly, mutta myös hyvä ruoka. Näinä aikoina ikä alkoi vaatia veronsa ja aikatauluja alettiin kyyllätä kännykästä kohta iltakymmenen jälkeen. Rauhaseuran läheisyydestä ei mukavaa paikkaa tahtonut löytyä millään, mikä vähensi entisestään osallistujien määrää. Sitten korona toppasi äkisti yhteisistunnot, eivätkä ne enää kunnolla elpyneet karanteenin loputtuakaan.

Ensimmäisen viikonloppuseminaarini koin lokakuussa 1974 jonkin raittiusyhdistyksen mökki-alueella läntisellä Uudellamaalla. Ohjeita alkoholin käytöstä ei julkisesti annettu, mutta varasin pikkupullon Championia mukaan. Perillä kävi ilmi, ettei kenelläkään muulla tuvassani alkoholia ollut. En sitten hirvinnyt sitä vieraille ihmisille tarjota enkä yksinkään tyhjentää, vaan palautin sen kotiin. Illanvietossa suurin osa porukasta leikki tyytyväisenä ja raittiina vihaamiani seuraleikkejä. Pakenin vessaan ja löysin siellä pari muutakin vihaajaa.

Oppihan se porukka sitten tavoille, liikaakin. Seminaarien sunnuntaiaamuina yksi jos toinenkin asetti unten maat harjoitusten edelle. Yleensä unikekoja ei pahemmin hätyytelty, mutta ainakin Ma-

ritza sanoi kerran herttaisesti: ”Voisiko joku mennä hakemaan Janskin?” Sittenmin on lintsaamisesta tullut ankaraakin palautetta – ja syystä kyllä.

Viikonloppuseminaarit näyttävät luontevasti tulleen alkoholia ja juhlia käsittelevään osaan. Niitä on ollut yleensä pari kertaa vuodessa. Lautsiassa on käyty useinkin, samoin Kanneljärven kansanopistossa Lohjalla ja pari kertaa Iitin Radansuussa. On oltu myös SAK:n Kiljavalla ja KTV:n opistolla. Nokkelin paikka on kyllä ollut Vartiosaari syksyllä 1993: soutuveneyhteys, puuseet ja kaikki! Uudella vuosituhannella edullisen paikan löytäminen oli pitkään kiven takana, kunnes joku keksi Porvoon Övikin, jossa käytiin syksystä 2010 alkaen. Kun 2017 paikka vaihtui Leirikeskus Enä-Seppään Vihdissä, seminaarien reippaan järjestäjän Laura Wiikin lisänimi vaihtui Övikistä Enä-Seppäksi! Koronakaranteenin päätyttyä on levyntekoon liittyen pidetty kaksi seminaaria Loviisan Kugomissa.

Kuoro on kautta aikojen järjestänyt jos jonkinlaisia rahankeruubileitä, kieltämättä oikeasti hauskoja. Kuorolaisilla oli suhteita kaiken maailman muusikoihin, jotka tulivat mielellään esiintymään. Tanssibändien hankinnassa kunnostautui erityisesti Egon, joka ahkeroi Helsingin Laulufestivaalien järjestelyissä vuosikaudet.

Koiton Laulun bileistä kehkeytyi aikoinaan yhä mittavampia suurtahtumia. Ravintola Kaisaniemi osoittautui varsin sopivaksi paikaksi, joka saatiin täyteen monta kertaa. Toistaiseksi viimeinen rykäisy on pidetty siellä maaliskuussa 2009. Vuosina 1988–99 järjestettiin yhdessä Kullervo-kuoron kanssa keväiset Klippanin kuoroiltamat. Vuodesta 1991 on Käpylän työväentalolla vietetty sekä riemuisa että työläs vappulounas, jossa on kulutettu niin ruokaa kuin juomaakin päivän perinteitä kunnioittavaan malliin. Illan on kruunannut jatkot Nyyrikin karaokessa, jota veti tenorimme Matti Seppänen, myös kuorosta lähdettyään. Kaksi kertaa on pidetty kolmen kerroksen uudenvuodenbileet Kirjalla, sinänsä hauskat, mutta järjestelyihin osallistuneille uskomattoman raskaat. Siellä Krissekin säteili Lyylin Kalassa uudenvuoden 1991 tähtenä, vaan päivän valjettua tuli raaka pudotus todellisuuteen, kun kahdestaan siivottiin juhlasali. Muutama vaisuhko iltama on pidetty Hakaniemen rannassa Wäiski-laivalla vielä tämän vuosisadan puolella.

Kaikessa edellä luetellussa on kulutettu alkoholia suunnaton määrä, johon suhteutettuna selkkaukset ovat olleet olemattomat. Porukka on osannut pitää hauskaa ja tanssia ankarasti. Väitetään kaikenkiertäneiden orkestereittenkin tykänneen bileistämme. Vai oisko omakehua?

Harjoitusjatkot, seminaarit ja juhlat eivät riittäneet kuoron yhdessäolon ja alkoholin tarpeeseen. Jonkun pervertikon aivoissa syntyi vuoden 1980 paikkeilla ajatus piristää pääsiäisaikaa yhdessä tipuilemalla. Tipucup oli alkuun kolmieräinen (kiirastorstai, pitkäperjantai, lankalauantai) ja järjestettiin yleensä jonkun kotona. Osaerissä eniten törttöilleestä tuli vuoden tipu. Porukan vanhetessa osaerät vähenivät, ja lopulta koko kisa jäi. En osallistunut Tipucupiin ensimmäisinä vuosina, mutta kerran lähdin Oksasen kanssa yhteen osaerään. Oksanen hermostui jo alkuvaiheessa, kun itse pro-

vosoit saunassa pojat puhumaan politiikkaa. Poistuimme siksi inhimillisesti katsoen aivan liian varhain. En muista kenestä tuli silloin vuoden tipu, mutta Oksanen nimettiin vuoden debytantiksi.

Tipucupia vietettiin kymmenisen vuotta. Vuonna 1990 saatiin vaivoin kasaan toinen osakerä, joka pidettiin muinaisessa Savannassa. Heli Hänninen oli ottanut mukaan Hullunkuriset perheet, joilla ei sitten pelattukaan, vaan keksittiin etsiä kuorolaisia kuvaavat kortit. Janski oli itsestään selvä Musta Pekka, pakan ainoa single. Lopuksi kortit järjestettiin kuoromuotoon, liimattiin kartongille ja annettiin konserttikaronkassa Maritzalle, joka ei välttämättä ymmärtänyt jutun juonta. Ei se mitään.

Jos kerran mainitaan Tipucup, on myös muistettava samppanjaristeilyt. Vuonna 1984 joukko kuorolaisia lähti risteilylle Tallinnaan Eestin Filharmonian kamarikuoron ja Hortus Musicuksen konserttiin. Matkalla kului kovasti samppanjaa ja rahaa. Pojat keksivät, että kotimaassa voi risteillä halvemmalla. Kun jokavuotinen kuororisteilypäivä koitti, kokoonnuttiin Eteläsatamaan, mutta ei lähdettykään laivaan vaan jäätiin Tuuliviirin. Sieltä sitten risteiltiin taskunlämmintä punaista neuvostosamppanjaa juoden ympäriinsä. Tätä tehtiin muutaman kerran. Naiset jäivät viisaasti pois tästä hullutuksesta (ellei sittenkin joku...).

Nyt märkä sukupolvi on tullut eläkeikään eikä enää jaksa hillua entiseen tapaan. Sitä nuoremmat näyttävät käyttäytyvän kaikkiaan hieman hillitymmin, mistä onnitteluni. Johtuisiko ilmiö vähemmän neuroottisesta suhteesta alkoholiin? Olen useinkin miettinyt, että oliko minunkin ihan pakko kukkia kapakassa valomerkkiin saakka, joka luojankiitos tuli muinoin useimmiten klo 23.30. Nykyiset aukioloajat, jotka muuten ovat kiihdyttäneet aikanaan niin kukoistavat pimeään pullon markkinat, olisivat tuhonneet minut. Ja oliko sitä ainetta – yleensä valkoviiniä – pakko kitata silloiseen tahtiin?

Enemmän kuin laulu?

Kuoron 40-vuotisjuhlan tunnus oli: Koiton Laulu – enemmän kuin laulu. Näinhän se on, mutta onko se hyvä vai huono asia. Ulkomusiikilliset tekijät ovat kyllä olleet poikkeuksellisen vahvat, ja alkoholi on usein – joillekin jopa kerran viikossa – ollut ihmissuhteiden voiteluaine.

Ihmeen moni on löytänyt kuorosta parhaan tai parhaat ystävänsä, joita tavataan vielä ”vapaa-aikana”. Jotkut ovat löytäneet jopa puolisonsa: kuoron ihannepari on ollut häitään vuonna 1984 kuorolaisten läsnä ollessa viettäneet Leena ja Ilari, mutta nyt ne asuu Lahdessa.

Kun Kaapo ensimmäisessä seminaarissaan kyseli, miksi itse kukin on kuoroon tullut ja jäänyt, Pikku-Antti (siis 204 cm) ilmoitti Koiton Laulun aiheuttavan riippuvuutta. Ymmärsin asian paremmin kuin hyvin, sillä olen tosiaan ollut pahasti koukussa tähän ihanankamalaan kuoroon.

Yksi hieno asia on tosiaan ollut seminaari- ja matkakustannusten jyvitys varallisuuden mukaan. Siinä on jouduttu luottamaan itse kunkin omatuntoon, ja raskain vastuu päätöksistä on langennut jyvittäjäksi valitulle. Näistä kokemuksista on käynyt ilmi, että päättämisen taakka on ollut turhan

raskas yhdelle ihmiselle.

Kuorolaisten täysi-ikäisyydestä huolimatta meininki oli pitkään varsin infantiili ja häslinki kuin lastentarhassa. Johtajaparka on ajoittain joutunut kestäämään suoranaista mekastusta ja eritasoisia irtohuulia, joiden alaraja on ollut kiitettävän matala. Kimmon kirjoitusvirhe ”Kuorolapset” yhdessä sähköpostiviestissä saattoi tulla jostain syvältä. Mutta tylsää olisi varmaan rikkumaton hiljaisuuskin. Levottomuus on jossain määrin laantunut kuoron ikääntyessä, mutta hassua kyllä, juuri nuorimmat kuorolaiset ovat käyttäytyneet parhaiten.

Asiaan: Kirsti Kuusterä luonnehti gradussaan kuoroa näin: "Koiton Laulu on yhteiskunnallisesti ja taiteellisesti kunnianhimoinen kuoro, joka on onnistunut säilyttämään vireytensä muuttuvassa ympäristössä." Reijo Aittakumpu totesi puolestaan Rondo-lehdessä 12/2010:

Koiton tekemisissä näkyy toisin ajattelemisen tarve ja hallitsevien totuuksien kyseenalaistaminen. – – Nykyään Koitto on tasoltaankin kova, mutta tärkeämpi arvo on se mistä lauletaan. Tärkeitä arvoja on solidaarisuus ja humanisuus, niistä laulamme mieluummin kuin jotain tilityitä.

Mutta mikä on ollut ja oleva Koiton Laulun merkitys? Vaikea sanoa, olemmeko todella ja missä määrin muuttaneet laulamalla maailmaa. Maailma on ainakin muuttunut, mutta ei suinkaan haluamme suuntaan. Kuorolaiset eivät kuitenkaan halua yhteisen veneensä ajelehtivan passiivisena ajan virrassa, vaan pinnistelevät laulaen vastavirtaan. Konserttiemme suosio todistaa, että meitä myös halutaan kuulla.

Elina Grundström kirjoitti Hesarin pääkirjoitussivulla 20.9.2011 huonosti käyttäytyvästä eliitistä, jonka puhetavaksi on vakiintunut kansan halventaminen. Kesken lukemisen oli pakko hieraista silmiään:

Oikein hätkähdin, kun olin Koiton Laulun ja Palefacen yhteisessä konsertissa Helsingin juhla- viikoilla. Kuorolaulujen sanoitukset kertoivat tavallisista, kauppakassia kantavista ihmisistä kauniisti ja arvostavasti. Tajusin, etten ole kuullut sellaista pitkään aikaan missään.

Olen varmaan monen mielestä jo tuskallisen pitkään ja usein jankuttanut, että Koiton Laulu on hiton kuuma instrumentti sille, joka osaa sitä käyttää. Meillä on kieltämättä puutteemme, mutta myös kyky syttyä hehkuun, joka on enemmän kuin laulua. Vuoden 1984 toimintasuunnitelmassa toivottiinkin, että Koiton Laulu tunnetaan kuorona, joka "laulaa sytyttävästi taistelusta yhteiskunnallisen edistyksen puolesta ja koskettavasti ihmisten syvimmistä tunnoista ja toiveista". Määrittelyn muotoilija taisi olla silloinen puheenjohtajamme Erkki Kujanpää.

Työväen Sävelestä 3/2019 löytyy Kimmon kirjoittama aukeama otsikolla Monipuolinen Tomas Takolander. Siinä Tomas pohtii näin:

Kuoro seisoo sen takana mitä esittää ja laulaa. Se on innostavaa ja haastavaa sekä vahvistaa sitä näkemystä, mitä haluan taiteilijana tehdä ja sanoa. Kuoron ohjelmiston pitää noudattaa niitä arvoja, joita sillä kollektiivina on ja taiteellisen johtajan pitää oikeasti mieltä, että seisoo ohjelmavalintojen takana. Ohjelmistolle on aina oltava jokin peruste. Samalla on hienoa ja

haastavaa nostaa kynnyistä sille, mitä kuorolle voi tuoda. Ilokseni voin usein allekirjoittaa ne arvot, joita kuoro edustaa.

Kuoroaikani sykehdyttävien esiintymien oli Tammisaaren vankien hautamuistomerkillä pidetyssä tilaisuudessa. Haluan vielä ottaa tähän osan Tomasin Facebookissa 11.6.2018 julkaisemasta aina ajankohtaisesta viestistä, jossa hän kertoi *Tien* sävellysaikana syntyneistä ajatuksistaan:

Suomessa tapahtui vuonna 1918 kauheita asioita, joita ei ole vielä käsitelty loppuun saakka. Sisällissodan ja sen jälkiselvittelyjen tutkiminen ja käsittely on tärkeää, jottei ketään pyyhittäisi unohduksiin. Jotta hekin, jotka jotkut olisivat halunneet vaieta kadoksiin, saisivat mahdollisuuden kaikille kuuluvaan ihmisarvoon.

Ennen kaikkea haluaisin meidän pyrkivän yhdessä pois sadan vuoden takaisesta tuskasta ja kärsimyksestä, syytöksistä ja häpeästä. Kyse ei ole anteeksiannosta. Meidän tehtävämme ei ole puolustella tai hyväksyä pahoja tekoja, eikä meillä oikeastaan edes olisi oikeutta antaa anteeksi väärintekijöille. Emme me ole vastuussa kenenkään sata vuotta sitten eläneen teoista. Me olemme vastuussa omista teoistamme tässä ajassa. Tehtävämme on yrittää ymmärtää olosuhteita, joissa nämä kauheet tapahtuivat ja yrittää nähdä myös väärintekijässä ihminen.

Antaa kaikille - myös niille, jotka meidän näkökulmastamme tekevät väärin - ihmisarvo, ettemme itse syyllistyisi toiseuttamiseen tai epäinhimillistämiseen. Yrittää ymmärtää, jotta niin ei enää koskaan tarvitsisi tapahtua.

Koronan pahimman kuristusotteen aikana, vuonna 2020, kuorolaiset Riikka Suhonen, Hannele Cantell, Hanna Weselius ja Terhi Kouvo ryhtyivät yhdessä toteuttamaan tutkimusta Koiton Laulun arvoista ja niiden muutoksista 1970-luvulta lähtien. Arkistoaineiston ohella haastateltiin kuorolaisia ryhmittäin ja yksittäin kahta kuorolaista jokaiselta vuosikymmeneltä. Tutkimuksen tulokset julkaistiin Aikuiskasvatus-lehdessä 1/2022 (löytyy verkosta), jonka teemana oli tutkija aktivistina. Lehden oman tiivistelmän mukaan

... harrastajakuoro voi toimia yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavana ja oppimisen yhteisönä. Tapaustutkimus työväentaiteeseen kiinnittyvästä sekakuoro Koiton Laulusta osoittaa, että globaalit kysymykset, kuten ihmisoikeudet ja ympäristö, ovat kuorolaisille yhä tärkeämpiä. Yli-sukupolvisen oppimisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhteisönä kuoro perustuu turvalliseen, moniääniseen vuorovaikutukseen.

Edelliseen liittyen Koiton Laulu juhlii seitsemää vuosikymmentään 4.3.2023 tapahtumalla *Kun ihminen ihminen on – kuorolaulun yhteiskunnallinen voima*. Se avataan yleisölle avoimin keskusteluin ja päättyy kuoron konserttiin.

Ain niiltä ajoin...

Palataan vielä Koiton Laulun perustamisvuoteen 1952, jonka jouluattona täytin yhdeksän vuotta. Valtaosa suomalaisista eli yhä maaseudulla ja osittaisessa luontaistaloudessa, vaikka palkkatyön osuus oli kasvussa. Perhesiteet olivat vahvat ja evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului 95 prosenttia suomalaisista. Elintaso alkoi nousta ja elämä helpottua tekniikan kehittyessä, mutta vielä vuonna 1960 laajan kotikyläni ainoa julkinen ulkolamppu sammutettiin iltakymmeneltä. Kun maa- ja met-

sätalouden koneellistuminen alkoi viedä pientilallisilta sivuansiot, käynnistyi yksi maailman voimakkaimmista muuttoliikkeistä, joka särki kyläyhteisöt ja katkoi sosiaalisia siteitä.

Muutos elämän kaikilla aloilla on näistä ajoista ollut valtava. Vaurastumisen myötä elämä helpottui ja yhteiskunnan turvaverkko tiheni, mutta ohessa isänmaani äidinkasvoja turmeltiin rumin rakennuksin ja eritasoliittymien. Samalla tuotettiin ympäristöongelmia, joita on vaikea jälkikäteen korjata. Ja nyt olemme entäneet tietoyhteiskuntaan, joka sivutuotteena säästää henkilöresursseja pakottamalla ihmiset palvelemaan itseään. Tosi on (= edesmenneen Kansallispankin iskulause), nimenomaan pankkialalla. Työtä katoaa maihin, joissa halpatyövoimaa riittää eikä ole huolta ammatiliitoista, minimipalkkoista tai vuosilomista. Niinpä toisilla on täällä liikaa töitä ja toisilla ei mitään. Kansa on jo pitkään ollut ratkeamassa kahtia ja turvaverkon silmukat harventumassa. Eikä 1990-luvulla syntyneistä ruokajonoistakaan ole päästy. Niinpä menenkin tulevaisuutta kohti jo selkä edellä ja seuraan huolestuneena aina vain hurjemmaksi muuttuvaa maailman menoa.

No, kyllähän te nykytilanteen tiedätte. Palataan siis ainutkertaiseen persoonaani. Olen lapsena nähnyt omin silmin ikivanhan maatalousyhteiskunnan hännänpään, kun naapurin vanhaisäntä (entinen kartanotorppari) heitteli hartaana kylvövakastaan siemenet peltoon. Olen sukuni ensimmäinen ylioppilas, myös maisteri, tosin 16 vuoden opiskelun jälkeen. Tästä ns. luokkaretkestäni huolimatta olen tyypillinen humanisti eli palkkani on ollut enimmäkseen keskiansiotason alapuolella. Olen myös tyypillinen 60-lukulainen, jolle tutkimusten mukaan raha ja omaisuuden kerääminen ovat toissijaisia ja joka ei esitä uraansa sarjana tietoisia valintoja, vaan ajautumisena. Joka ainoa työni – myös historiantutkimus – on ollut eräänlainen sattumusten summa. Ikäluokastani muuten kirjoitti ylioppilaaksi kahdeksan sadasta, mutta jo vuosikymmenet vastaava osuus on ollut yli puolet. Opinnoissa ovat kunnostautuneet erityisesti naiset valtaamalla korkeakoulut.

Tietoyhteiskunnasta vielä: Ostin käytetyn tietokoneen tekstinkäsittelyä varten hirvittäväällä hinnalla jo 1984, mutta se kannatti. Sittemmin meininki on lievästi sanoen monipuolistunut, mutta karstastin pitkään somea vai miksi sitä nyt kutsutaankaan. No, Facebookiin suostuin menemään vuonna 2016, kun joku sanoi, että sen avulla voisin mainostaa omakustannettani. Vasta painoksen loputtua kerroin siellä jakavani sitä ilmaiseksi sähköisenä. Ryhmistä rakkain on tietysti Laiton koulu ja liityin myös arkeologien perustamaan Kalmistopiiriin, mikä sopii tämän ikäiselle hyvin. Pyydän tässä vielä julkisesti anteeksi, etteivät hermoni ole kestäneet kaikkien viikossa kertyneen 149 FB-ystävän seuraamista. Sähköpostista tykkään, mutta sehän on niin viime vuosituhatta. Vaan paras väline on yhä jo 1800-luvulla keksitty puhelin. Olen vielä saanut ihmettelyä siitä, etten käytä jotain messengeriä. Antakaa mun vanhentua rauhassa! No, käytin tai en, sähköinen viestintä on kutistanut ja kutistaa yhä lapsuuteni käsittämättömän suuren maapallon aina vain pienemmäksi, mitä on osaltaan edesauttanut hillitön lentomatkaileminen. Pelkään pahoin, että se koronasta päästyä alkaa taas kasvaa hallitsemattomasti ja piittaamattomasti.

Vielä Koiton Laulun ajasta: Syksystä 1974 olen tehnyt vaiheikkaan matkan kuoron reunalta aina vain syvemmälle sen sisään ja ollut varsinkin kahvinkeittoaikanani hyvinkin näkyvä (ja kuuluva) henkilö. Olen tänä aikana myös saanut lisäarvoa kymmenisen kiloa, vaihtanut ennen eläköitymistä pari kertaa ammattia ja luovuttanut Topin toiselle naiselle, mutta Oksanen on tallella. Koiton Laululta olen saanut laulun, ystävien ja tovereiden lisäksi unohtumattomia elämyksiä sekä matkoja paikkoihin, joihin en olisi muuten mennyt.

Jussi Tuurna sai aikanaan naurukohtauksen, kun kerroin usein kadehtivani konserttiemme yleisöä. Nyt olen lopulta siirtynyt näiden kadehdittavien puolelle kokonaan. Yksi kuorosta lähtenyt, minua kymmenisen vuotta nuorempi henkilö sanoi aikanaan minulle suoraan, että yli viisikymppisten pitäisi tehdä tilaa nuoremmille. Nii-i. Itsekkäästi jatkoin Koiton Laulussa vielä yli neljänneksivuosisadan, ja ehdin olla 30 vuotta vanhin kuorolainen. Tunsin kyllä kalvavaa syyllisyyttä ja yritin lievittää sitä olemalla korvaamaton muuten kuin laulajana. Enkä tehnyt klassista testiäkään, jossa pannaan lasiin vettä ja siihen sormi. Sittenhän on korvaamaton, jos veteen jää reikä kun sormi otetaan pois. Nyt sitten rohkeasti kokeilen, onko olemassa Koiton Laulun jälkeistä elämää ja miten pitkään.

Lauloimme aikanaan säettä ”ja madon suu on viimeinen ovi”. Kirkas oivallus omasta kuolevaisuudesta tuli nelikymppisenä, jolloin olin historioitani varten jo rivi riviltä laskenut tuhansien kuoleiden elinikää ja kuolinsyytä. Samalla oli tullut selväksi, kuinka etuoikeutettu olen sekä historiallisesti että maailmanlaajuisesti. Syntymäajastani huolimatta en ole joutunut kokemaan sodan kauhuja. En ole nähnyt nälkää, minulla on aina ollut koti, minua ei ole pahoinpidelty (mitä nyt äidin pari risupiiskausta), olen päässyt tarvitessani lääkäriin, olen saanut käydä koulua ja opiskella yliopistossa, olen voinut itse valita puolisoni, olen saanut äänestää vapaasti (mitä nyt Oksanen on joskus painostanut). Eivät ne mitään itsestään selviä asioita tässä maailmassa ole.

Salon Marke antoi minulle Kaustisen reissulta kuvan, jossa istun majoituskoulun lattialla maailmoita syleilevässä krapulassa. Sen taakse oli kirjoitettu seuraavat Hellaakosken Epilogi (Ne puhuvat) -runon säkeet, jotka Tomas 2021 sävelsi runon alkuosan kanssa ja omisti Koiton Laululle ja sen Äidille:

*Mä tahtoisin joku olla,
joku täällä ollut vain,
en tahdo muuta olla
kuin joku ollut vain,*

*joku rakastanut teitä
ja teihin tyytynyt,
joku, liki ollut teitä
ja teistä väsynyt.*

Selvitys vain etu-, suku- tai lempinimellään tekstissä mainituista henkilöistä, jotka eivät ole olleet kuoron taiteellisia johtajia:

Anja: rakas sopraanoystäväni Anja Packalén

Ansio: basso Jari Ansio, myös Lyylin Kalassa

Egon: tenori Esko Nick, ansioitunut bileitten järjestäjä

Eki: basso Erkki Kujanpää

Helena: sopraano Helena Karjalainen

Jamppa: basso Jarmo Kujanpää

Janski: basso Raimo Jahnsson, myös Lyylin Kalassa

Joppe: sopraano Johanna Paalanen, musiikkikasvattaja

Katri: altto Katri Elfving, myös Lyylin Kalassa

Kimmo: basso Kimmo Salmio, myös Lyylin Kalassa, kuoron toiminnan vankkumaton tukipylväs

Kosti: basso Kosti Kotiranta, koko Suomen rakastama tv-joulupukki

Krisse: altto Kristiina Jääskeläinen, musiikkikasvattaja, myös Lyylin Kalassa

Leena: sopraano Leena Äärimaa (o.s. Uomala), musiikkikasvattaja, myös Lyylin Kalassa

Luca: tenori Luca Gargano, muusikko (googleta!)

Mapo: tenori Matti Poitsalo, myös Lyylin Kalassa

Marke: sopraano Marketta Salo

Merja: sopraano Merja Haltia, sittemmin Tuukkanen

Mirja: sopraano Mirja Hammarberg (o.s. Eklund)

Marjo: altto Marjo Isosaari-Kangastalo

Oksanen: aviomieheni Markku Oksanen

Peku: tenori Pekka Heinonen, myös Lyylin Kalassa

Pena: basso Pentti Määttänen

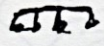
Petri: tenori Petri Strandberg, usean esiintymisemme taltioija

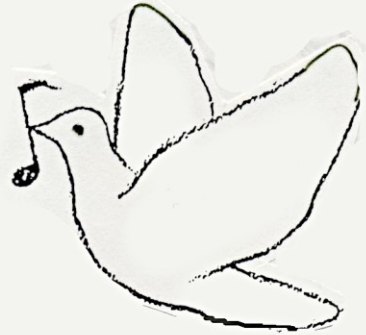
Ronsku: Ronald Jackson, taiteilija New Yorkista

Topi: poikani Topi Oksanen

Untamo: basso Untamo Aukio

Topin näkemys äidistään
nuorena radikaalina

KANSA NOU - SEEEEEE ♪
KAPITALIS - MIIIIII ♪ ∅
VAS - TAAANAN ♪
TOVERIT, TOVERIT! ♪
♭ C:

Kesäinen sunnuntai-aamu Kaustisella 1983

